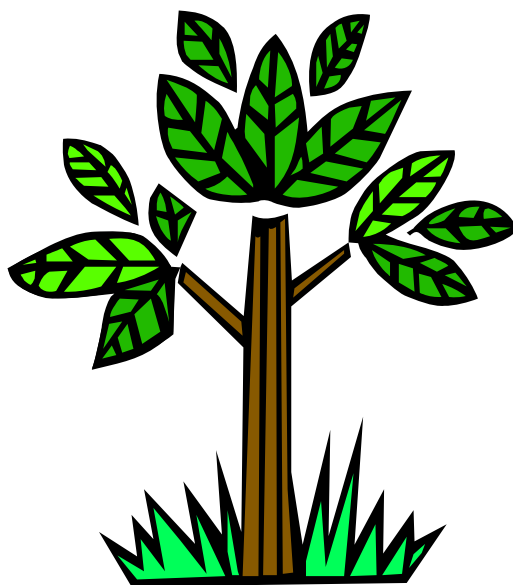

Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Алексєєв О.І., Гвоздецький П.І., Сушко Л.П., Філь В. М.

ФІТОТЕРАПІЯ КАРПАТСЬКОГО КРАЮ

Трускавець

2010

УДК 633.8
ББК 53.52
Ф 74

Рекомендовано до друку Вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 4 від 18 березня 2010 р.)

Рецензенти:

Чебаненко О.І. – доктор медичних наук, професор, академік Європейської академії наук проблем людини, заслужений лікар України, повний кавалер ордена “За заслуги”, голова правління ЗАТ “Дніпро-Бескид”;

Івасівка С.В. – доктор медичних наук, професор, завідувач відділу експериментальної бальнеології Інституту фізіології ім. О.О.Богомольця НАН України;

Кузьмак М.І. – доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри біології Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

фітотерапія карпатського краю. Алексєєв О.І., Гвоздецький П.І.,
Ф 74 Сушко Л.П., Філь В.М. – Дрогобич : Редакційно-видавничий
відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені
Івана Франка, 2010. – 413 с.

У монографії описуються лікарські рослини Карпатського краю, які зазвичай використовуються для лікування. Наведені рецепти (понад 700) містять значну кількість фізіологічно-активних речовин, що сприяють лікуванню різних нозологічних форм захворювань. Але деякі види рослин, які є цінною лікарською сировиною, малопоширені в Карпатському регіоні і перебувають на межі повного зникнення. Усі ці види рослин потребують особливої охорони.

Для лікарів, фармакологів, фармацевтів, а також для студентів ВНЗ, які вивчають фітотерапію. Монографія буде цікавою і корисною для широкого кола читачів, які хочуть зберегти своє здоров'я.

ISBN 978-966-384-092-5

© Алексєєв О.І., Гвоздецький П.І., Сушко Л.П., Філь В. М.

ПЕРЕДМОВА

Рослинний світ Карпатського краю – величезна скарбниця природи, безмежне лікувальне багатство і царство неповторної краси. Надзвичайно бентежить те, що деякі види рослин, які є цінною лікарською сировиною, малопоширені в Карпатах і навіть перебувають на межі повного зникнення. “Зелена аптека” значно вичерпалася внаслідок поступового розвитку тих процесів, які відбуваються в самій природі. Рідкісними видами можна вважати реліктові рослини, тобто такі, які збереглися 5 минулих геологічних епох і дійшли до наших днів крізь сотні тисяч, а то й мільйонів років. До них належать такі лікарські рослини: вовчі ягоди Софії, відкасник татарниколистий, цибуля пряма, підмаренник застарілий. Чимало рідкісних лікарських рослин є й серед ендемів – видів, поширених лише на певній території й відсутніх в інших регіонах Землі. Прикладами ендемічних рослин Карпат є: анемона розлога, деревій голий та інші. Однак багато рослин, які використовуються в народній і традиційній медицині, стали надзвичайно рідкісними і навіть зникаючими внаслідок непродуманої діяльності людини. Усі ці види рослин, запаси яких значно зменшилися, потребують особливої охорони.

Охорона рідкісних і зникаючих лікарських рослин – це важливий аспект сучасної загальної й на сьогодні надзвичайно болючої та актуальної проблеми – збереження природи в цілому, охорони і раціонального використання цієї першооснови існування людства. Слід мати на увазі, що зникнення рідкісних видів “зеленої аптеки” призведе до втрати людиною багатьох цілющих ліків. Здоров’я людини – в її руках, тому непродумане, нераціональне ставлення до лікарських рослин негативно відіб’ється на стані людської життєдіяльності. Доречно згадати вислів грецького вченого Хірофелеса (близько 300 років до н.е.): “Коли немає здоров’я – мудрість мовчить і мистецтво не народжується, сила спить, багатство непотрібне і розум безсилий”.

Сьогодні незаперечно зрозуміло, що вплив навколишнього середовища з його чорнобильським спадком, перенасиченням отрутохімікатами, канцерогенами та ще всілякою “багатономенклатурною” нечистю призвів до неадекватних проявів людського організму у відповідь на дію хімічних фармпрепаратів (маємо навіть і рукотворний імунодефіцит). Лікарі все більше стикаються з несанкціонованою, так би мовити, дією ліків. Тому час вертатися до природи новою дорогою, по новій спіралі пізнання – у світлі врятування людини. Природа відкриває свої обійми тим, кому дороге власне здоров’я і віддячує за виявлену турботу цілющими ліками, що, на нашу, характеризуються цілим рядом переваг порівняно з різного роду хімічними синтетичними препаратами. Зберегти таке вкрай необхідне людині здоров’я й водночас заощадити кошти допоможуть натуральні ліки природного походження. Саме тому у системі “Людина – Природа – Здоров’я” рослинам належить важлива роль.

Ще первісна людина змушена була надавати собі медичну допомогу при травмах і хворобах. При цьому вона зверталася до самої природи – до світу рослин насамперед, оскільки століттями харчувалася рослинною їжею. Збагнувши з часом певні властивості рослин, вирізняла серед них їстівні й отруйні. Поступово накопичувалися відомості про їхню дію на організм, приходило розуміння того, що лікує, а що завдає шкоди. Так почала розвиватися народна медицина, така ж давня, як і людство, адже коріння її сягають доісторичних часів [2]. Вона являється великим і поки що не до кінця дослідженим надбанням народу. Багатство це нагромаджене багатовіковим людським досвідом. Кожен народ має (як і свою культуру) свою фітотерапію, зі своїми особливостями, своєю історією, своїми методами лікування, що вироблялися століттями, і численним набором рослин. Звичайно ж, скільки на світі народів, стільки й гілок та гілочок на сформованому впродовж людської цивілізації розкішному дереві фітотерапії.

Велика кількість лікарських рослин ще не досліджена науковцями всебічно, ще не до кінця “зелена аптека” розкрила свої таємниці. Хто знає,

які цінні властивості приховують рослини? Недаремно один вчений сказав, що ми живемо на планеті серед знаків запитання, які щедро і повсюдно поставила перед людиною природа. Однак завдяки наполегливій і цілеспрямованій науковій праці та пошукам рослинний світ поступово розкриває свої таємниці перед людиною.

Написання монографії – результат 15-ної практики та спостережень у ході яких було проаналізовано та узагальнено численні літературні джерела та власний досвід. Монографія допоможе лікарям, фармакологам, фармацевтам, а також студентам ВНЗ, які хочуть зберегти своє здоров'я. Буде також цікавою і корисною для широкого кола читачів.

Автори будуть щиро вдячні за можливі зауваження та побажання, які можуть виникнути під час користування цим виданням.

РОЗДІЛ I. РОСЛИННИЙ СВІТ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ – ДЖЕРЕЛО ЦІЛЮЩОЇ СИЛИ І ЗАПОРУКА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

1. 1. Історія фітотерапії

Застосування рослин із лікувальною метою сягає своїм корінням сивої давнини. Харчуючись різними травами, а також спостерігаючи за тваринами, первісні люди відбирали не тільки найбільш смачні і поживні рослини, але і відзначали серед них ті, які допомагали позбавитися певної недуги. Спочатку накопичений досвід передавався усно, але пізніше, з винаходом писемності, для забезпечення надійнішої спадкоємності знань останні стали записуватися.

Великий вплив на розвиток фітотерапії зробили перші народи Близького Сходу. Вавилоняни, шумери, асирійці, що проживали задовго до нашої ери, накопичили багато відомостей про різні цілющі трави. Про це свідчать збережені до нашого часу глиняні таблички з клинописними текстами, в яких, водночас із описом рослин, наведено дані, при яких захворюваннях і в якому вигляді вони повинні використовуватися. Цікавим є і той факт, що у столиці Ассирії Ніневії існував сад із різними, зокрема завезеними з інших країн, лікувальними травами. Багато з них вирощувалося у спеціально обладнаних для цього закритих приміщеннях.

Обширні відомості про використання лікарських рослин містяться і в пам'ятках писемності давнього Єгипту – древніх папірусах. У найбільш відомому з них, папірусі Еберса, написаному у XV-XVI ст. до н. е., наведені рецепти лікування (зокрема травами) багатьох відомих у той час захворювань. Деякі рослини, що застосовувалися в давньому Єгипті ще 3-4 тисячі років назад, використовуються і сьогодні. Це добре відомі пом'ята, подорожник, мак, рицина та ін.

Багато відомостей про фітотерапію містить і грецька література. Незважаючи на свою самотність, грецька медицина охоче використовувала у своєму арсеналі рослини єгиптян, персів та інших народів. Онди із найбільш

видатних філософів і лікарів Стародавньої Греції Гіппократ (460-377 рр. до н. е.) написав медичний твір, у якому дав опис понад 230 видів відомих у той час лікарських трав. Гіппократ вважав, що рослини необхідно використовувати цілими, в необробленому вигляді: лише так вони надаватимуть лікувальну дію. Такий погляд панував у стародавній медицині досить довго.

Інший не менш відомий старогрецький мислитель і лікар Діоскорид (I ст. н. е.) в книзі “Про лікарські речовини” (*De materia medica*) узагальнив різноманітні відомості про більш ніж 500 видів лікарських рослин античного світу. Перекладена латинською мовою, ця робота протягом багатьох століть вважалася в Європі найавторитетнішим керівництвом із лікарських рослин.

Застосовувалися лікувальні трави і у Стародавньому Римі. Один із найбільш відомих представників давньоримської медицини К. Гален (131-201 рр.) вніс великий вклад у розвиток фітотерапії. Він виступав проти поглядів Гіппократа на способи використання лікарських рослин. Гален вважав, що в них, водночас із лікувальними, містяться і непотрібні для організму так звані баластні речовини. Тому ним був розроблений метод екстрагування діючих речовин із лікувальних трав за допомогою води, вина, оцту тощо. На згадку про Галена препарати, одержані таким чином, називаються галеновими [38].

Широко використовувалися лікарські трави в індійській медицині. Один із найбільш древніх санскритських творів Індії з медицини “Наука про життя” (“Аюрведа”) написано ще до нашої ери. У найбільш відомому її вигляді, переробленому лікарем Сурушуті (VI ст. до н. е.), міститься опис понад 700 видів лікарських рослин.

Деякі з них (раувольфія, чеlebуха та ін.) використовуються і сьогодні. Індійська медицина, запозичена у Тибеті водночас із буддизмом у V-VI ст. н. е., стала базою, на якій виникла знаменита медицина Тибету. Філософські теорії староіндійської медицини повністю перейшли в Тибет, склад же використовуваних рослин зазнав значних втрат, пов’язаних з особливостями місцевої флори. Більшість староіндійських творів із медицини було перекладено мовою Тибету.

Багато уваги фітотерапії приділялося і в китайській медицині. Ще за 3000 років до н.е. китайський імператор Шень-нун знав і використовував у лікуванні близько 230 рослин. Пізніше з появою писемності була складена “Книга про трави” (“Бень-цао”), що стала надалі основою і першоджерелом для інших подібних творів. Найобширніша праця з лікарських рослин – “Коротка фармакопея” – була написана в Китаї у XVI столітті. Її автор, лікар Шичжень, навів опис близько 900 видів лікувальних трав і понад 10 тисяч рецептів їх вживання. Ця робота в Китаї дотепер вважається неперевершеною. Самобутність китайської медицини відображена як у її філософських теоріях, так і в наборі лікарських рослин, які використовуються для лікування різних захворювань. Згідно з основним принципом старокитайської медицини, лікувати треба не хворобу, а суму її симптомів. Виходячи з цього, кількість компонентів, необхідних для приготування лікарського пропису, повинна відповідати кількості симптомів захворювання. Оскільки останніх досить багато, структура ліків була складною, охоплюючи іноді декілька десятків компонентів.

Велику роль в історії фітотерапії відіграли учені Арабського Сходу. Найбільш відомий із них – великий таджицький мислитель і лікар Абу Алі Ібн Сина (Авіценна), що жив у 980-1037 рр. У своїй знаменитій праці “Канон лікарської науки” він описав близько 900 різних лікарських засобів, значна частина яких рослинного походження. Цей твір, перекладений на латинську, а пізніше і на інші мови, користувався в середньовічній Європі таким же авторитетом, як і праці Гіппократа, Діоскорида, Галена, і змагався за кількістю видань навіть із Біблією.

Чималий вклад у вивчення лікарських рослин вніс середньовічний лікар Парацельс (1493-1541 рр.). Він започаткував у медицині методи хімічних аналізів та їх шляхом підтвердив припущення Галена про наявність у лікувальних травах діючих речовин. Парацельс був прихильником вчення про сигнатури, сенс якого полягав в тому, що рослини з лікувальною метою призначалися відповідно до їх зовнішнього вигляду. Так, наприклад, при

жовтяниці рекомендували трави з жовтими квітками, а при захворюваннях нирок – з ниркоподібним листям. А корінь женьшеня у зв'язку з його схожістю на фігуру людини вважався панацеєю від усіх хворіб. Незважаючи на всю свою безглуздість, учення про сигнатури сприяло накопиченню різноманітних даних із морфології рослин. Окрім цього, Парацельс “вніс” до медицини спиртні витяжки із трав, намагаючись таким чином одержати “квінтесенцію” – чисту лікарську речовину. А екстрагування за допомогою інших розчинників (вино, оцет тощо), він вважав малоефективним у зв'язку з їх недостатнім очищенням. Пізніше спиртні витяжки також стали називатися галеновими препаратами у зв'язку з тим, що вони практично мало чим відрізняються від останніх.

Давні традиції має фітотерапія і на Русі. Археологічні розкопки свідчать, що стародавні предки слов'янських народів – скіфи, які жили до нашої ери, вже вміли вирощувати найбільш цінні лікарські трави. У староруській медицині панував в основному фітотерапевтичний напрям. Продукти живого походження використовувалися досить рідко. Перші рукописні твори з лікувальних рослин з'явилися у X-XI ст. і називалися травниками, або вертоградами. Найбільш значний із них – “Ізборник Святослава”, в якому описано цілий ряд лікувальних трав, які використовувались у той час.

Важливу роль у практичному використанні вітчизняної лікарської флори відіграв організований у кінці XVI ст. Аптекарський наказ. Серед його завдань була і регулярна заготівля лікарських рослин у різних районах Росії. До цього залучали як фахівців-травників, так і місцевих селян, що сприяло поширенню знань про цілющі рослини серед населення. Водночас із збиранням лікарських трав, Аптекарський наказ займався також їх культивуванням (особливо малопоширених).

Значного розвитку медицина, у тому числі і фітотерапія, зазнала в епоху Петра I. Затверджені ним аптеки і аптекарські города започаткували організоване використання вітчизняної лікарської флори. У той час лікарські трави продавалися разом з овочами в зелених крамницях. Часто ці рослини рекомендувалися людьми, далекими від медицини, що нерідко призводило до

сумних результатів. Саме тому Петро I видав указ, що дозволяв торгувати лікувальними травами лише в аптеках.

Організована у 1724 р. Академія наук започаткувала наукове вивчення лікарських рослин різних районів Росії. Проведені нею експедиції сприяли подальшому накопиченню різносторонніх даних про вітчизняні лікувальні трави. Так, Велика Північна експедиція В. Берінга (1732-1743 рр.) дозволяла змогу керівнику її ботанічної групи лікарю, ботаніку і хіміку І. Г. Гмеліну описати у своїй чотиритомній праці “Флора Сибіри” близько тисячі нових видів лікарських рослин. Один із перших російських академіків І.І. Лепехін після обстеження у 1763-1772 рр. різних районів царської Росії написав книгу “Денні записки” (Дневныя записки), в якій згадується 600 видів лікувальних рослин. Академік П.С.Паллас, сучасник Лепехіна, у своїй роботі “Опис рослин Російської держави з їх зображенням” дав опис усіх відомих на той час вітчизняних лікарських трав. Надалі велику роль у вивченні і впровадженні рослин у лікувальну практику відіграв відомий учений – професор Н.М. Максимовіч-Амбодік, який написав багатотомне керівництво “Лікарське речовинослів’я, або Опис цілющих рослин” (“Врачебное веществословие, или Описание целительных растений”), видане у 1783-1788 рр.

Значний вклад у використання лікувальних рослин у клінічній практиці внесли відомі російські лікарі М.Я.Мудров, Г.А.Захар’їн, Ф.І.Іноземцев. Але найбільші заслуги в цьому належать знаменитому російському лікарю, основоположнику вітчизняної наукової медицини С.П.Боткіну. У Петербурзі він організував спеціальну лабораторію з вивчення дії лікарських трав народної медицини. Завдяки С.П.Боткіну вивчені добре відомі сьогодні серцеві засоби – горицвіт весняний і конвалія травнева.

У 1931 р. під Москвою був створений Всесоюзний науково-дослідний інститут лікарських і ароматичних рослин (перейменований пізніше у Всесоюзний науково-дослідний інститут лікарських рослин), що відіграв значну роль у різносторонньому вивченні вітчизняної лікарської флори.

Завдяки величезній роботі, проведеній у різних наукових установах країни, ми сьогодні маємо у своєму розпорядженні досить великий асортимент лікарських трав, дозволених для застосування в лікувальній практиці.

Водночас, поряд із традиційними формами застосування лікарських рослин (у вигляді настоїв, відварів, настоянок) упроваджуються нові методи їх використання (у вигляді кисневих коктейлів, аерозолів, аплікацій, фітопаст, введення стерильних водних розчинів у гайморові пазухи і т. д.).

Інтерес до фітотерапії останнім часом зріс у багатьох країнах світу. Її широко використовують у сучасній медицині Болгарії, Чехії, Словаччини, Польщі, Франції, Китаю, Індії та інших країн. На ХХХІ сесії Всесвітньої організації охорони здоров'я (1982 р.) у зв'язку з актуальністю проблеми було ухвалено рішення про розробку програми досліджень і використання методів народної медицини, які базуються на фітотерапії та інших традиційних лікувальних засобах. З огляду на це намічено провести збір наявних даних про лікувальні рослини всього світу, створити науково-дослідні і навчальні заклади в різних країнах з метою визначення дієвості засобів і методів народної медицини [45].

1.2. Чому лікарські рослини є цілющими?

Основною властивістю лікарських рослин є те, що з неорганічних, мінеральних речовин ґрунту, води і вуглекислого газу повітря вони утворюють органічні сполуки, які мають оздоровчу дію на організм людини і тварин. Пояснюється це, з одного боку, спільністю основних життєвих функцій тваринної і рослинної клітин, а з іншого – тим, що вищі тварини протягом мільйонів років розвивалися на Землі в тісному зв'язку з вищими рослинами, які були для них основним джерелом харчування. Таким чином, рослини відіграють роль посередника між органічним і неорганічним світом.

У процесі асиміляції рослини синтезують вуглеводи (цукри, крохмаль), безазотисті (глікозиди, ефірні олії, таніни) та азотовмісні (амінокислоти,

холін, алкалоїди та ін.) речовини. Для цього потрібні не тільки вуглець, азот, водень і кисень, а й сірка та фосфор. Крім того, для підтримання життя рослин необхідні залізо, кальцій, хлор, натрій, силіцій, марганець, амоній тощо. Із рослинних сполук, що мають лікувальне значення, фармакологічно активними є вуглеводи (моно-, ди- та полісахариди), дубильні речовини, глікозиди (сапоніни, фенольні, серцеві, гіркі), ефірні олії, алкалоїди, вітаміни.

Вуглеводи – перший продукт асиміляції рослин. Із цукрів у рослині насамперед утворюється тріоза, а потім (при полімеризації) – тетроза і пентоза. Як харчовий та енергетичний засіб важливе значення мають гексази – глюкоза, галактоза, мальтоза і фруктоза. З останньої утворюється інулін.

Найважливішим представником дисахаридів є сахароза (утворюється в цукрових буряках), трисахаридів – генціоза (тирлич жовтий) і рамноза (жостір).

Полісахариди – це цукроподібні сполуки (крохмаль, інулін і пектин). Крохмаль широко цикорні топсикористовується не лише як продукт харчування, а й у косметичі та дерматології. У науковій медицині його застосовують як обволікаючий засіб, що захищає слизові оболонки від подразнення.

Інулін вживають при лікуванні діабету. Він міститься в коренях оману високого, цикорію дикого, кульбаби лікарської.

Пектини – це речовини, з яких будуються рослинні тканини. Використовуються при лікуванні дитячих поносів (яблучна дієта).

Дубильні речовини являють собою похідні фенолу і дуже поширені в рослинах. Вони бувають двох видів: глікозидозв'язані з галовою кислотою (галотаніни, депсини) і ті, що належать до групи конденсованих танінів – катехінів.

Дубильні речовини першої групи містяться у брусниці, ревені, чорниці, а другої – в рослині “ракові шийки”, перстачі прямостоячому, родовику лікарському.

Глікозиди – сполуки цукрів із різноманітними нецукристими компонентами – продуктами обміну в рослинному організмі. До них належать,

зокрема, сапоніни – поверхнево активні речовини. При збовтуванні вони утворюють стійку піну, подібну до мильної, що й зумовило їх назву. Аглікони сапонінових глікозидів поділяють на нейтральні сапоніни, що містяться в листках наперстянки великоквіткової, та сапогенінові кислоти (наприклад, примулова, яку виявлено в коренях первоцвіту, або полісалова кислота – в коренях цукрових буряків тощо).

Досить велику групу становлять фенольні глікозиди: арбутин – діюча речовина брусниці, бадану товстолистого, вересу лікарського – має виражену знезаражувальну дію і з успіхом використовується при запальних процесах сечовивідних шляхів; саліцин – міститься в корі різних видів верб та у бруньках тополь; спірацин, виявлений у гадючнику шестипелюстковому. Два останні глікозиди при розпаді утворюють метиловий саліцилат, який позитивно діє при подагрі та ревматичних захворюваннях.

Серцеві глікозиди – сполуки, які діють на серцевий м'яз. Вони – похідні гідрованого циклопентанофенантрону.

Дуже важливими для лікування серцевих захворювань є глікозиди наперстянки великоквіткової, горицвіту весняного, конвалії та ін.

У багатьох рослинах виявлено гіркі глікозиди. Вони стимулюють виділення шлункового соку, тому їх використовують при порушенні травлення та для підвищення апетиту.

Гірким глікозидом є абсинтин полину гіркого, еритаурин золототисячника звичайного, генціїн і генціопікрин тирличу жовтого, вербеналія вербени лікарської тощо.

Ефірні олії – це суміш органічних летких сполук. До їх складу належать терпени, вуглеводи, дитерпени, сесквітерпени, спирти, альдегіди, кетони, феноли, складні ефірні кислоти, лактони та ін.

Ефірні олії нагромаджуються у специфічних для певного виду листках, насінні, плодах, у надземних органах і не беруть участі в обміні речовин.

Алкалоїди – складні азотовмісні сполуки лужного характеру, що виробляються в рослинах. Вони нагромаджуються переважно в насінні, листках

і коренях рослин. Наприклад, берберин міститься в барбарисі, халідонін – у чистотілі великому, аконітин – в аконіті і т. д.

Вітаміни – специфічно діючі речовини, необхідні для життя людини і тварин. Відсутність їх у продуктах харчування призводить до захворювання – гіповітамінозу та авітамінозу.

Вітаміни поділяють на дві групи: жиророзчинні (А, D, Е) і водорозчинні (В і С). Вітамін К розчиняється у воді і в жирах. Він зустрічається тільки як каротиноїд, тобто провітамін вітаміну А. Вітаміни групи В і вітамін С виявлено майже в кожній рослині.

Вітамін А у вигляді каротиноїду міститься в петрушці (26 мг%), кульбабі лікарській (17 мг%), шипшині (5 мг%) і багатьох інших. Нестача його призводить до захворювання очей (ксерофтальмія, гемералопія), порушення росту, функцій печінки, обміну холестерину тощо.

Вітамін В₁ (тіаміну бромід) виявлено переважно в насінні злакових і бобових рослин. При зменшенні його кількості в організмі людини порушується вуглеводний та ліпідний обмін, виникають захворювання нервової системи (поліневрити, невродегенерація).

Вітамін В₂ (рибофлавін) бере участь у вуглеводному, білковому й жировому обміні, відіграє важливу роль у поліпшенні функції очей. Гіпорибофлавіноз і арибофлавіноз викликають погіршення апетиту, головний біль, різь в очах та ін.

Вітамін В₆ (піридоксин) міститься в неочищених зернах злакових культур, у картоплі, овочах. Відіграє важливу роль в обміні речовин. Нестача його, зокрема у дітей раннього віку, може викликати затримку росту, шлунково-кишкові захворювання, підвищену збудливість; у дорослих – втрату апетиту, нудоту, кон'юнктивіт; у вагітних – драгівливість, блювоту, стоматит і т. д.

Вітамін В₁₂ (ціанокабаламін) синтезується головним чином бактеріями і синьо-зеленими водоростями; в організмі людини – мікрофлорою кишківника. Він – найкращий протианемічний препарат.

Вітамін С – аскорбінова кислота. Це – протицинготний засіб. Дуже багаті на вітамін С шипшина, кропива, суниця, смородина та ін. Зменшення його вмісту в організмі людини знижує стійкість проти інфекційних захворювань. Повна відсутність призводить до цинги.

Вітамін D – комплекс вітамінів. Вважають, що їх шість. Зокрема, D₂ – похідний ергостерину, а D₃ D₄ D₅ – дигідроергостерину. В рослинах виявляють тільки провітаміни D. Вітамін міститься у продуктах тваринного походження.

D-вітамін регулює обмін кальцію і фосфору. Його застосовують при проявах рахіту, туберкульозі шкіри тощо.

Вітамін E (токоферол) міститься у проростках злакових рослин. Нестача його в організмі зумовлює порушення функції статевих залоз.

Дуже важливе значення у біологічних процесах, що відбуваються в організмі людини, мають мікроелементи, зокрема мідь, марганець, цинк, хром, нікель, кобальт, йод, бром та ін. Кожен із хімічних елементів виконує відповідну фізіологічну роль, і один одного не замінює. Наприклад, мідь бере участь в обміні речовин, у процесах тканинного дихання, а разом із залізом і марганцем – у кровотворенні. Марганець – в окисно-відновних реакціях. Хром та миш'як стимулюють діяльність кровотворних органів. Срібло діє антисептично.

1.3. Рідкісні та зникаючі лікарські рослини: з легенди – в життя...

Існує велика кількість легенд і повір'їв про рідкісні лікарські рослини, що ростуть у Карпатах [34]. Наприклад, вважають, що *тирлич* може молодість повернути і щастям обдарувати, і від усіх хворіб захистити.

Сьогодні добре вивчені лікувальні властивості *тирличу жовтого* (*Gentiana lutea*), який належить до родини *Тирличеві* (*Gentianaceae*). Дана рослина поширена у лісовій зоні Карпат і на полонинах. Тирлич жовтий занесений до Червоної книги (1984). Його кількість настільки зменшилася на земній кулі, що виправдовувати знищення даної рослини чиєюсь необізнаністю

неможливо. Тому ми повинні берегти кожний екземпляр тирличу жовтого і не лише берегти, а й сприяти його природному розмноженню. Ця рослина дуже рідкісна, росте на схилах, гірських луках, у заростях криволісся в субальпійському поясі Карпат.

Незабутнім враженням обдаровують людину насадження із тирличу жовтого. Здаля вони – ніби свічки, що горять світлогарячим полум'ям. І відразу пригадуються величні народні назви цієї рослини, поширені в Карпатах: свічурник, свічки, жовті свічки. Тирлич жовтий один рік не цвіте, а нагромаджує запаси поживних речовин, щоб у наступному використати їх для квітів, насіння і відтворення собі подібних.

Розмножується тирлич і насінням, і вегетативно – за допомогою добре розгалуженого кореневища, на якому відбруньковуються нові рослини. У перші два-три роки “новонароджені” мають лише прикореневу розетку з великих яйцеподібних листків, а квітконосне стебло з'являється пізніше. Високе гарне стебло в тирличу жовтого досягає до метра й більше заввишки. У середині воно порожнисте, а ззовні прикрашене супротивними еліптичними листками, що попарно зростаються основами. І от групками, від 3 до 11 кожен, прилаштовуються в пазухах верхніх листків напівзонтики золотисто-жовтих квіток, щоб потім ярусами спалахнули на стеблі 100-150 квіткових вогнів.

Плід – подовгувата коробочка, в якій міститься близько сотні насінин.

Відновлення запасів тирличу жовтого – справа не одного року, проте знищити цю рослину можна швидко, цьому сприяє не тільки той, хто викопає дану рослину з корінням, а й той, хто нищить квітконосне стебло.

Кореневище тирличу жовтого містить речовини, що збуджують апетит, а отже, додають людині сил, тому в народі і склалося повір'я про цю рослину як про чудодійну.

Ще рідше, ніж тирлич жовтий, зустрічається дуже близький йому вид – *тирлич крапчастий* (*Gentiana punctata*). Він дещо нижчий, сягає

всього до 30-60 см заввишки. Квітки даної рослини дзвоникоподібні, жовтого або жовтувато-білого кольору, з темними крапочками.

Тирлич крапчастий росте поодинці, рідше – по 2-3 рослинки разом. Його стихія -криволісся з гірської сосни, а подекуди – з вільхи зеленої. Цей вид тирличу надзвичайно рідкісний, тому потребує особливої охорони.

Серед обранців карпатського високогір'я хизується одна з найяскравіших “піднебесних” рослин, що красою може позмагатися навіть з едельвейсом. Це – *тирлич вирізаний* (*Gentiana excisa*), або, як його здебільшого знають тирлич Коха. Альпіністи, туристи, а найчастіше – науковці мають його часто за символ високогір'я. А сама рослина – невеличка, 5-10 см заввишки. Листки її довгасті або яйцеподібні, стебло – одно квіткове. Квітки лійкоподібно-дзвоникоподібної форми, голубувато-сині, з оливково-зеленими плямочками, розцвітають у червні – липні.

Рис 1. Тирлич крапчастий

Тирлич Коха поширений у субальпійському поясі Карпат, кількість його – на межі повного зникнення.

Із рідкісних тирличів охорони потребують такі види: тирлич роздільний, або піренейський, тирлич весняний, тирлич війчастий, тирлич крапчастий, тирлич язичковий, тирлич хрестоподібний і тирлич ранній.

Тирличі цікаві своєю біологією. Рослини ці надають перевагу кислим бідним ґрунтам. Їх дрібне насіння, яке розноситься вітром, потребує для проростання зниженої температури. Чутливо реагують тирличі на температурні коливання. Навіть у сонячний день варто лише хмаринці закрити від них сонце, як деякі види тирличів починають закривати свої квітки і знову розкривати їх із появою сонця.

Про неабиякі можливості тирличу свідчать не лише усні легенди, а й писемні пам'ятки. Якщо вірити Плінію Старшому, то корінь цієї рослини ще у 168 році застосовував проти чуми іллірійський цар Гетій, від імені якого ми й виводимо назву роду тирличу жовтого – *Gentiana*.

Тирличів стає все менше через їхні лікувальні та декоративні властивості.

Коріння рослини сушать відразу після збирання при температурі 50-60°C, щоб попередити бродіння.

Не можна недооцінити лікувальні можливості ще однієї рідкісної рослини Карпатського краю – *арніки гірської* (*Arnica montana*) з родини Складноцвітих (*Compositae*).

Було це літ сімсот тому, легенда розповідає... Захворів князь Данило Галицький, син славного Романа Мстиславича. Сучасні лікарі легко поставили б діагноз: бронхіальна астма. А тодішні придворні цілителі змушені були лікувати князя від звичайної “дихавиці”. Зрозуміло, що ліків вони не знали, і довелося шукати рятунку для володаря серед простолюду. Ось знайшли піддані князя знахаря, який умів зілля готувати. Підшукав він цілющу траву, і князь зрадів. І коли б допитувався володар, що то за зілля, і спробував би просити таких же ліків деінде, нічого б, мабуть, у нього не вийшло, адже називають цю рослину в різних місцевостях по-різному: гірський баранчик, нечуйвітер, живокість, скусівник та інакше.

Арніка гірська – це багаторічна трав'яниста рослина з товстим коротким кореневищем, від якого відходить багато коренів. Стебло пряме, до 20-60 см заввишки, з кількома супротивними пагонами. Листки супротивні, нижні зближені біля основи стебла розеткою. На стеблі розміщуються 1-2 пари

супротивних дрібних листочків. Стеблові листки сягають 3-5 см завдовжки, 2-3 см завширшки, вони сидячі, супротивні, цілокраї, подовгуваті, ланцетоподібні, зверху залозисто-опушені, знизу голі. У верхній частині стебла і на пагонах листки зменшені, лінійні, загострені, почергові. Квітки в арніки у великих кошиках (2-3 (5) см в діаметрі), оранжево-жовті. Плоди 1,5-5 мм завдовжки, темно-сірі, циліндричні, звужені до основи, з борозденками; сім'яники коротко опушені. Цвіте у червні – липні. Плоди дозрівають в липні – першій половині серпня.

У західній частині України “арнікою” називають *дев'ясил британський* (*Inula britannica*), який інколи помилково збирають замість арніки гірської. Він відрізняється відсутністю розеткових листків, почерговими стебловими листками з однією жилкою, а також більш дрібними корзинками, 2,5-3,5 см у діаметрі, зібраними у щитки.

Місцева назва арніки гірської – арник, арнік, арника, баранка, живокість, нечуйвітер, скусівник гірський, скусівник лікарський, чарник, шалата дика, ярник та інші. Наукова назва роду походить від грецького слова, яке в перекладі означає “баранчик” (натяк на те, що деякі види роду ростуть на високогірних пасовищах). Рід нараховує більше 30 видів, в Україні росте лише один названий вид.

Рис. 2. Арніка гірська

Зростає арніка гірська в Карпатах на субальпійських луках – полонинах, серед розріджених заростей криволісся, подекуди на галявинах

гірських лісів, післялісових луках – царинах, на верхній межі лісу, а також у лісах від 500 до 2000 м над рівнем моря. Відомі також рівнинні місцезнаходження, але вони, мабуть, вторинні. Під час цвітіння соковито-зелене трав'янисте руно прикрашене золотистими суцвіттями цієї окраси гірських лук. У роки несприятливих погодних умов арніка гірська може не цвісти.

В останні роки значно збільшилася заготівля цієї рослини в Карпатах, причому деякі заготівельники не дотримуються правил зберігання й охорони лікарської сировини, не залишаючи частину рослин для розмноження. Це призвело до різкого скорочення природних запасів арніки і може в подальшому викликати повне її знищення.

Сухі квіткові кошики рослини містять ефірне масло (0,016 %); барвники (4% – арніцин, лютеїн; жир; смолу; віск; камедь; вуглеводні; органічні кислоти (фумарову, яблучну й молочну); вітамін С (близько 21 мг %); фруктозу; сахарозу; декстрозу; дубильні речовини; білки.

Кореневища і корені даного виду містять ефірне масло, смолу, віск, арніцин, органічні кислоти – ізомасляну, мурашину та ангелікову.

Квіткові кошики цієї рослини збирають у період повного цвітіння, приблизно в червні – липні, зрізаючи біля самої основи так, щоб залишок квітконоса не перевищував 1 см. Цвіт одразу ж сушать без доступу прямого сонячного світла, обов'язково очищаючи від личинок особливої мухи (*Tytrpeta arnicivora*) в середині квітколожа. Протягом літа суцвіття – кошики збирають 5-6 разів. Кореневища й корені заготовляють і в березні – квітні або серпні – жовтні; листки – перед початком цвітіння (у травні) з розетки, яка розташована біля самої землі, й сушать без доступу сонця в добре провітреному приміщенні.

У Карпатах арніка гірська помітно зменшує свою кількість. У зв'язку з цим вона потребує надзвичайно раціональної системи заготівлі з урахуванням повного відновлення запасів сировини й, без сумніву, охорони. Арніка гірська занесена до Червоної книги у 1984 році.

Белладонна (*Atropa belladonna*) – це рослина, яка стала досить відомою ще на світанку людської культури, проте здобула лиху славу. Як її тільки не називають у народі: вовча вишня, вовчі ягоди, скажена ягода, мандрагор, мандраган, мандрагуля, покшик, сонний дурман. Навіть латинська назва цієї рослини – *Atropa belladonna* – приховує у собі недобрий зміст. Родова назва – *Atropa* – походить від давньогрецького міфу про трьох богинь людської долі. Наймолодша з них, Клото, тримає прядку, Лехезія пряде нитку життя, а старша, Атропа, тільки тим і славна, що може будь-якої миті цю нитку безжально перерізати. Отак і рослина белладонна обриває життя людини, котра з’їсть бодай кілька її ягід.

Один зі стародавніх переказів повідомляє, що під час війни з данцями шотландці змушені були відступати з поля бою під натиском переважаючих сил противника. Вони залишили в одному з поселень бочки з пивом. Данські солдати, скуштувавши “подарунок”, розпочали жорстоку боротьбу, але згодом впали безсилі й померли. Подібні симптоми отруєння белладонною (а саме вона й сприяла втраті датцями боєздатності) свідчать, що колись ця рослина використовувалася швидше як отрута, аніж із лікувальними цілями.

У перекладі з італійської *belladonna* означає “красива жінка”. Можливо, це пов’язане з тим, що колись жінки соком белладонни закапували собі очі, аби надати їм особливого блиску, а собі тим самим – привабливості. Так чи інакше, а, як відомо, “*Atropa belladonna*” в перекладі означає “зла красуня”. Проте люди не боялися налагодити з нею добрі стосунки. Сучасна медицина одержує з белладонни цінні лікарські препарати. Отруйні не лише ягоди, а й усі частини цієї рослини, адже вони містять алкалоїди – атропін і скополамін.

Белладонна – це багаторічна трав’яниста рослина, до 1,5 м заввишки. Плід у неї – фіолетово-чорна блискуча ягода. Цвіте в червні – серпні.

Росте ця рослина у листяних лісах на молодих лісосіках, відкритих місцевостях. Раніше белладонна була поширена у великих кількостях. Тепер внаслідок вирубування лісів і масового збирання її як лікарської сировини белладонна стала рідкісною та потребує охорони.

Рис. 3. Белладонна

До числа рідкісних лікарських рослин Карпатського краю належить *конвалія звичайна* (*Convallaria majalis*) із родини Лілійні (*Liliaceae*), яка сьогодні так широко застосовується в медичній практиці для лікування серцево-судинних захворювань і теж є отруйною. Проте претензій до конвалії в людей не виникає, а навпаки – люблять її за ніжну красу. Існує в Україні легенда; нібито квіти конвалії – це ніжний сміх Мавки, пробуджений радістю кохання. Від сміху, кажуть, недалеко до сліз... Інша легенда про ніжну конвалію говорить, що ця квітка оплакувала відхід весни такими пекучими сльозами, що кров проступила з її серця й забарвила зелені сльози (ягідки) в яскраво – червоні.

Конвалія – це багаторічна трав'яниста рослина з повзучим кореневищем, від якого відходить угору коротке (до 20 см) квітконосне стебло. Квітки в конвалії білі, пахучі, зібрані в однібічну китицю. Цвіте рослина у квітні – травні.

Росте конвалія у світлих листяних лісах, серед чагарників, окремими острівками в низовинних передгірських районах.

Якийсь час ця рослина вважалася символом медицини. Досі зберігся портреті Коперніка, де геніальний астроном, а колись ще й відомий лікар, тримає в лівій руці букет конвалій [20].

Рослина містить глікозиди, з яких найціннішим є конваллатоксин – серцевий препарат, а також конвалламарин, сапонін, конвалларин, аспарагін, цукор, крохмаль, залишки ефірної олії, яблучну та лимонну кислоти.

Рис. 4. Конвалія звичайна

Конвалію збирають на початку цвітіння, тобто тоді, коли квітки її тільки розпустилися, набули білого забарвлення. Заготовляють їх, а також квіткові китиці, листки із суцвіттями та листя.

Ця рослина значно зменшила свою чисельність у Карпатському регіоні, тому потребує особливої охорони та раціонального використання.

Латаття біле (*Nymphaea alba*) – багаторічна водяна рослина з родини Лататтєві (*Nymphaeaceae*). Наукова назва роду запозичена з грецької міфології. Легенда розповідає, що одна юна чарівна німфа палко закохалась у Геракла, але він віддав перевагу іншій. Нерозділене кохання призвело до того, що німфа вирішила втопитися. Але оскільки вона була божевільною, то не померла, а перетворилась на чудову рослину з прекрасними ніжними квітками.

Місцева назва латаття білого – бабряк, балбатки. Бамбулочник, банька, блискалка, бобряк, водяна лелія, глечики білі, гуски, збаночки, збанятник, капелюш, кубушка, кувшинчик білий, лопатник, лопаття, лопушняк водяний, латаття жіноче, лелія водна, листопруг, ломич, лопатень білий, лопать, лотик, мак водяний, молич, одалень, омич, опрілух, умич білий тощо.

Це водяна трав'яниста рослина з товстим повзучим кореневищем, від якого відходять великі плавучі округло-овальні цілокраї листки. Квітки в латаття білого великі, сніжно-білі. Плоди – ягодоподібні, багатонасінні. Цвіте рослина в червні – серпні.

Росте латаття біле у стоячих, з повільною течією водах майже по всій Україні, в тому числі й у Карпатах.

Цікава біологічна особливість мальовничих квіток латаття полягає в тому, що вони розкриваються близько сьомої години ранку і закриваються о п'ятій-шостій годині вечора. За красою цвітіння це одна з найпрекрасніших рослин нашої флори.

Заготовляють кореневища на початку цвітіння й до осіннього похолодання (червень – вересень). Вони містять алкалоїди, дубильні речовини, смоли. Термін зберігання сировини – 2 роки.

Латаття біле – рідкісна рослина, тому її необхідно охороняти.

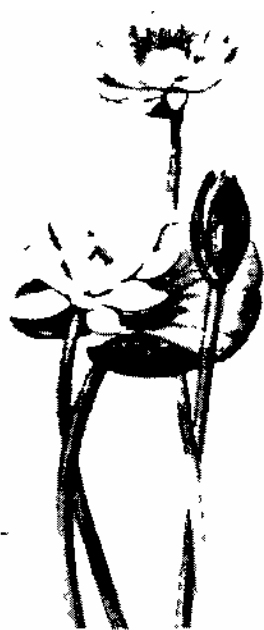

Рис. 5. Латаття біле

Нарцис вузьколистий (*Narcissus angustifolius*) – багаторічна цибулинна рослина з родини Амарилісові (*Amaryllidaceae*). Наукова назва роду походить від грецького слова, яке в перекладі означає “я німію”, або ж “я дурманію”. Річ у тім, що у стародавній медицині алкалоїди цибулин нарциса

використовували як наркотичний засіб, а сильний запах квітів і справді може призвести до одурманення.

Із квітками нарциса пов'язано багато легенд. За грецькою міфологією, Нарциса, прекрасного юнака, палко кохала німфа Ехо. Незважаючи на це, Нарцис не відповідав взаємністю, і від мук нерозділеного кохання Ехо так схудла, що залишився лише один її голос. Юнак був за це покараний: боги Олімпу перетворили його на квітку.

Згідно з іншою легендою, Нарцис побачив своє відображення у воді, коли схилився напиться. Він був настільки вродливий, що сам закохався у власне відображення, тому не міг відвести погляд від нього. Так і помер. І поки його сестри, ридаючи, готували Нарциса в останню путь, тіло прекрасного юнака зникло, а на його місці виросла ніжна, сповнена печальної краси запашна квітка. За цією легендою нарцис став символом самозакоханості.

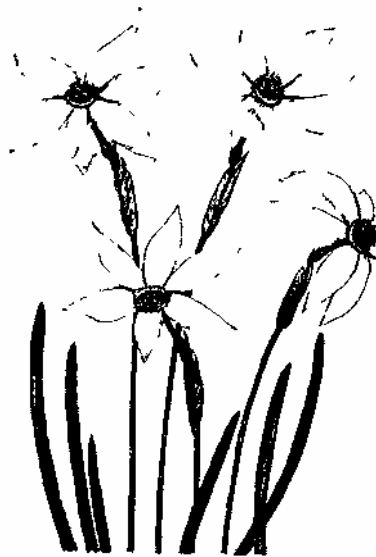

Рис. 6. Нарцис вузьколистий

Росте рослина на гірських та вологих передгірських луках, рідше – серед заростей чагарників. Росте лише в одному місці Карпат, в околицях села Кіреш поблизу Хуста. Це місце площею до 15 га називається Долиною нарцисів, яку оголошено пам'яткою природи. Нарцис підлягає охороні, занесений до Червоної книги.

Цвіте рослина у травні.

У листках і цибулинах нарциса вузьколистого міститься алкалоїд лікорин. а в самих листках – близько 0,2 % алкалоїдів (0,1% лікорину) від маси сухої сировини. У цибулинах алкалоїдів значно більше – близько 1% і відповідно більше лікорину – близько 0,5%.

Підсніжник звичайний (*Galanthus nivalis*) – рослина, яка теж має своє легендарне життя. Це багаторічна трав'яниста рослина з цибулинами під ґрунтом з родини Амарилісові (*Amaryllidaceae*). Квітка на стеблі одна, звисла, правильна; оцвітина біла, віночкоподібна, до основи шестироздільна. Листків – два, стебло – циліндричне.

Підсніжник – символ надії. Згідно з однією старовинною легендою, коли перші міфічні люди були вигнані з раю, на Землі йшов сніг і було дуже холодно. Єва сильно замерзла. Щоб її утішити, вселети надію на кращі часи, декілька сніжинок перетворились на ніжні квіти підсніжника – провісника весни.

Рис. 7. Підсніжник звичайний

Наукова назва роду походить від грецьких слів, які в перекладі означають “молочно-квітковий” (колір квітів цієї рослини нагадує молоко). Місцева назва – білосніжка. годзинка, гугурудза дика, клокоцій, козодра, козодрічка, колокоцей, мартенка, мартянка, магуряник, первоцвіт, переліска, підсніжник ранній, просуреники, просуринка, ряст білий, снігурка, сніжноцвіт, тройцвіт, чічник дикий та ін. Цвіте рослина в березні – квітні. Цибулини підсніжника

отруйні. Із них виділено алкалоїд галантамін, який є сильним інгібітором холінестерази. Розмножується рослина насінням. Підсніжник дедалі рідше можна зустріти в наших лісах, а в деяких місцях він зовсім зник. Рослина занесена до Червоної книги.

1. 4. Експедиція у світ лікарських рослин, які потребують охорони

Карпатський край багатий на лікарські рослини, які застосовує людина в народній і традиційній медицині. Проте деякі їхні види, внаслідок дії певних чинників зовнішнього середовища, стали настільки рідкісними, що навіть перебувають на межі повного зникнення. Серед рослин, що є цінною лікарською сировиною, дуже добре відома *скополія карніолійська* (*Scopolia carniolica*). Це багаторічна трав'яниста рослина, до 20-25 см заввишки, із родини Пасльонові (*Solanaceae*). Кореневище її товсте, повзуче; стебла – розлогі. Листки у скополії карніолійської еліптичні, при основі звужені у крилатий черешок. Квітки поодинокі, пониклі, на довгих квітконіжках між попарно зближеними листками. Квітки ззовні бурувато-фіолетові, всередині жовтувато-бурого кольору, з фіолетовими жилками. Плід – двогнізна коробочка. Цвіте скополія у травні – червні. Ця рослина схожа на белладонну, отруйна.

Рис. 8. Скополія карніолійська

Росте скополія в тінистих густих букових і буково-грабових лісах. Ця рослина різко скорочує свій ареал, тому її слід охороняти. Із лікувальною

метою використовують кореневища й корені скополії карніолійської, які містять 0,4-1,5 % алкалоїдів, головним чином гіосциаміну і менше атропіну та скополаміну, а також беїаїн, холін, фітосієрин і сахарозу. Листки містять 0,1% алкалоїдів, хоча в період росту й бутонізації їхня кількість може сягати 0,7% .

Кореневища і корені скополії збирають після її плодоношення, в липні – серпні. Траву збирають під час цвітіння. Сушать сировину на відкритому повітрі, на горищі або у спеціальних сушках.

Росичка круглолиста (*Drosera rotundifolia*) – одна з рідкісних рослин Карпат. Це багаторічна трав'яниста рослина з родини Росичкові (*Droseraceae*), комахоїдна, до 15 см. заввишки. У росички круглолистої наявні прикоренева розетка листків і пряме безлисте стебло, яке несе білі квітки й однобічні китиці. Листки в цієї рослини довго черешкові, овальні, з червоними залозками, які вкривають листову пластинку зверху. Кожна залозка закінчується блискучою, немов роса, крапелькою клейкого соку, що містить пепсиноподібну речовину, яка перетравлює білкові речовини тіла комах, які, приваблені цими “росянистими” крапельками, сідають на листок і прилипають до нього. Волоски ж, своєю чергою, дуже чутливі до подразнення і поступово, зі всіх боків, загинаються навколо здобичі. Плід у росички круглолистої – коробочка.

Рис. 9. Росичка круглолиста

Цвіте ця рослина в липні – серпні. Росте росичка на сфагнових болотах у Карпатах, Закарпатті та Прикарпатті. Ця рослина охороняється.

У народній медицині використовують усю надземну частину росички, яка містить хінонові речовини, плюмбаїн, бензойну, бутову, пропіонову, лимонну, молочну, мурашину кислоти, вітамін С, дубильні та інші речовини.

Траву збирають у період цвітіння, вивільняючи з мохового покриву. Підземну частину залишають для розмноження. Сушать сировину в добре провітрених приміщеннях або на горищах під залізним дахом. Термін її зберігання – 2-3 роки.

Гірчак зміїний (*Polygonum bistorta*) – багаторічна трав'яниста рослина з родини Гречкові (*Polygonaceae*), яка вважається рідкісним лікарським видом Карпат і потребує раціонального використання й особливої охорони. Рослина характеризується наявністю товстого, дещо сплющеного, змієподібно зігнутого, здерев'янілого кореневища, від якого відходять багаточисленні тонкі корінці. Кореневище темно-червоне, з бурим відтінком, на свіжому зрізі воно буро-рожеве, у верхній частині – з багатьма рубцями, що являють собою залишки листків і стебел. Стебла одиничні або багато численні, прості, шестивузлові, прямостоячі, до 100 см. заввишки. Прилистки захоплюють нижню частину міжвузлів. Листки почергові, подовгуваті або подовгувато-ланцетоподібні, з ледь хвилястими краями, при основі клиноподібні, або злегка серцеподібні, знизу сизі, короткоопушені, зверху голі або дещо опушені волосками. Квітки правильної форми, блідо-рожеві, з різко загостреними приквітниками. Навколоквітник майже до основи п'ятироздільний, зберігається при плодах. Плід – яйцеподібний або овальний, тригранний, блискучий, темно-бурий горішок.

Цвіте гірчак зміїний у травні – червні, плоди досягають в червні – липні. Це мезофільна рослина.

Росте гірчак зміїний на заливних галявинах, трав'янистих болотах, на заболочених берегах водойм, у розріджених лісах, на луках, серед заростей кущів. Основні райони місцезнаходження цієї рослини – Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська області. Заготовляють кореневища гірчака

восени (у вересні – жовтні) після відмирання його надземної частини або ранньою весною (у квітні), до його розростання.

В останні роки кількість даного виду значно знизилась у зв'язку з осушенням заболочених галявин, лугів і лісів. Кореневища гірчака зміїного містять близько 25% дубильних речовин пірогаллової групи, галлову та еллагову кислоти, катехін, оксиметилантрахінони, крохмаль, аскорбінову кислоту. Ця рослина не лише цінна лікарська сировина, а й хороший медонос.

Рис. 10. Гірчак зміїний

У лісах Карпат, особливо на Закарпатті, можна зустріти незначні площі *сосни звичайної* (*Pinus silvestris*). Це вічнозелене хвойне дерево з родини Соснові (*Ріпасеае*) сягає 30-35 м заввишки і 1,5 м у діаметрі. Листки рослини зібрані пучками по два, вічнозелені, іноді сизуваті, тупуваті або загострені. Шишки поодинокі або по дві-три, на загнутих донизу ніжках. Достигають на другий рік, досягаючи 2,5-7 см завдовжки і 2-3 см у діаметрі. Цвіте сосна звичайна у червні. Насіння достигає на другий-третій рік. Насінини в рослині крилаті. Сосна вважається реліктовим видом і взята під охорону.

У медицині застосовують бруньки, хвою і живицю. Живиця, або терпентин, містить ефірну олію, смоляні кислоти (декстропимарову, левопимарову, палюстрову, абістинову); бруньки – до 0,36 % ефірної олії, дубильних речовин, гіркої речовини – пеницикрину; хвоя – аскорбінову кислоту (0,1-0,3 %), дубильні речовини та ефірну олію.

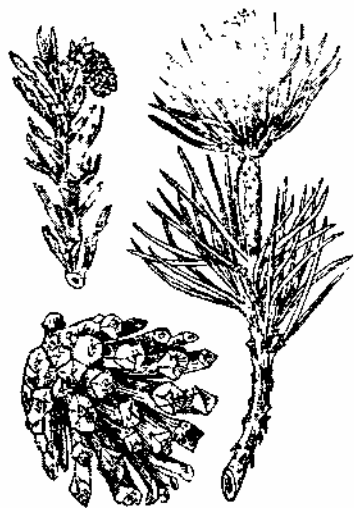

Рис. 11. Сосна звичайна

Бруньки збирають до початку розпускання (лютий – березень). Зрізають їх із гілками до 3 см завдовжки з верхівок галузок молодих дерев. Сушать сировину в добре провітрених приміщеннях, на горищах, розкладаючи тонким шаром. Недопустимо сушити бруньки в печах, оскільки при цьому смола розтоплюється й випаровується, а луски розходяться в різні боки.

Неабияке лікувальне значення має *багно звичайне* (*Ledum palustre*) – вічнозелений кущ з родини Вересові (*Ericaceae*), який сягає 50-100 (125) см заввишки і характеризується наявністю хмільного запаху. Стебла в рослини лежачі, легко вкорінюються у ґрунт, із багатьма гілочками. Молоді пагони з густим, рудувато-бурим опушенням. Лиски чергові, шкірясті, лінійні, із завернутими краями. Квітки в багна звичайного білі, правильні, на довгих опушених квітконіжках, зібрані у щитки на верхівці стебла та гілок. Чашечка 5-зубчаста; віночок – вільнопелюстковий. Тичинок у рослини 10: плід – 5-гніздна коробочка. Цвіте у другій половині травня – першій половині червня. Плоди дозрівають у вересні. Рослина надзвичайно отруйна.

Росте багно звичайне в мокрих соснових лісах, на торфовищах. Вимагає абсолютної охорони як рідкісна рослина. Надзвичайно мала кількість цього виду виявлена на північних схилах Карпат в зоні Горган.

Рис. 12. Багно звичайне

У медицині використовують листки й молоді пагони рослини. У всіх частинах багна звичайного, за винятком коренів, міститься ефірна олія, до складу якої входять ледол, палюстрол, геранілацетат, із глюкозидів виявлений ериколин. Крім того, у рослини наявні дубильні речовини.

Лиски й молоді пагони збирають у червні – вересні, під час цвітіння та досягання плодів. Сушать однорічні пагони в закритих приміщеннях, обкладаючи пергаментним папером так, щоб із них не вивітрювалася ефірна олія.

Аконіт низький (*Aconitum napum*) – це багаторічна трав'яниста рослина з потовщеними веретеноподібними або ріпоподібними коренями з родини Жовтецеві (*Ranunculaceae*). Листки в аконіту пальчаторозсічені; квітки – фіолетові або голубі, зібрані в китиці, неправильної форми; плід – збірний, із 3-5 листянок.

Поширений вид на полонинах, високо гір'ях Карпат. Це рідкісна рослина, тому потребує охорони.

Близький вид – *аконіт міцний* (*Aconitum firmum*), який характеризується наявністю синьо-голубих квіток і поширений на полонинах дуже рідко, тому його охороняють. Ще один рідкісний вид – *аконіт волотистий* (*Aconitum*

paniculatum) – має голубі або фіолетові квітки, росте в лісах, серед чагарників і взятий під охорону.

Рис. 13. Аконіт низький

З лікувальною метою використовують веретеноподібні або бульбоподібнопотовщені корені. У закордонних фармакопеях пропонуються також листки аконітів. Усі названі види гостроотруйні. В аконіті знайдені такі алкалоїди: аконітин, мезаконітин, гілаконітин, езаконітин і багато інших.

Збирають корені рослини восени. Сушать у добре провітрених, захищених від сонця приміщеннях.

До цінних лікарських і водночас рідкісних рослин нашого регіону належить *анемона жовтецева* (*Anemone ranunculoides*). Це багаторічна трав'яниста рослина з родини Жовтецеві (*Ranunculaceae*), яка характеризується наявністю довгого, повзучого, темно-бурого кореневища, що покрите лусочко подібними листками. Стебло в анемони жовтецевої до 10-30 см заввишки, прямостояче, голе або розсіяно-волосисте, без прикореневих листків. Листки роздільні, на коротких черешках або майже сидячі. Квітки золотисто-жовті, з 5-ма пелюстками.

Плід у рослини – сім'янка. Цвіте анемона в квітні – травні. Росте рослина у затінених листяних лісах розсіяно. Це рідкісний ранньовесняний лісовий вид, який вимагає охорони. Листки анемони жовтецевої мають наркотичні властивості. Рослина містить камфору – анемомол, при розпаді якого

виділяється анемонин, який є болетамуючим, анти-спазматичним засобом у медичній практиці.

Рис. 14. Анемона жовтецева

До рідкісних лікарських рослин Карпат належить *відкасник безстеблій* (*Carlina acaulis*) – багаторічна трав'яна рослина з родини Складноцвіті (*Compositae*), для якої характерне неповністю розвинуте стебло. Листки у відкасника перисторозсічені, майже до середньої жилки, розсіяно-опушені, колючі. Квітки зібрані в досить великі кошики, які сидять посередині листкових розеток. Листочки-обгортки неоднакові: зовнішні – зелені, листоподібні; середні – темно-бурі, з розгалуженими голочками по боках; внутрішні – пелюсткоподібні, жовтувато-білі. Спільне квітколоже вкрите плівками. Плоди – сім'янки, волосисті, з чубком, утвореним одним рядом розгалужених перистих щетинок. Цвіте рослина в липні – вересні.

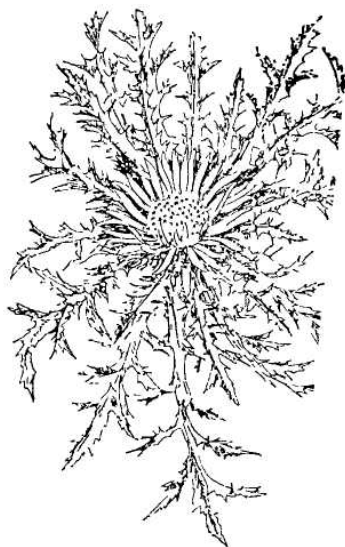

Рис. 15. Відкасник безстеблій

Росте відкасник безстеблій на сухих луках, гірських схилах, лісових полянах. Ця рослина взята під охорону. У народній медицині використовується корінь відкатника, який містить ефірну олію, дубильні речовини, смолу, до 20% інсуліну.

Корені цієї рослини збирають восени.

Пізньоцвіт осінній (*Colchicum autumnale*) – багаторічна трав'яниста рослина з родини Лілійні (*Liliaceae*). Підземна її частина – бульбоцибулина, від якої восени беруть свій початок блідо-рожеві-квітки, навесні з'являються зелені широколанцетні листки та плоди. Бульбоцибулина дворічна, розміщена досить глибоко у ґрунті. Квітки в рослини великі (1-3), рожеві, рідше – білі. Плід – коробочка. Цвіте пізньоцвіт осінній у вересні – жовтні. Уся рослина отруйна. Плоди дозрівають у червні – липні наступного року.

Росте рослина на вологих луках у низині, передгір'ї та гірській частині Закарпаття, у Прикарпатті й у самих Карпатах. Природні запаси пізньоцвіту осіннього взято під охорону в межах усього ареалу. Їх використовують як насінники.

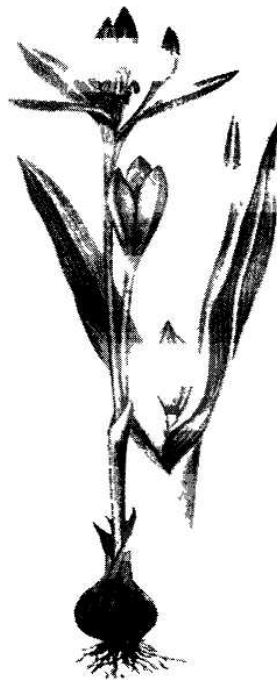

Рис. 16. Пізньоцвіт осінній

З лікувальною метою збирають насіння та бульбоцибулини. Їхню заготівлю здійснюють восени (бульбоцибулин – у вересні – на початку жовтня, насіння – в період його повного досягання (червень – липень)). Насіння містить надзвичайно отруйний алкалоїд колхіцин, а також жир, цукор, смолу й дубильні речовини. Квітки містять до 0,4-1,8% колхіцину, а також апігенін. У бульбоцибулинах міститься 0,08-0,2% колхіцину. Сировину сушать у темному місці з хорошою вентиляцією.

У Карпатах досить рідкісною є ще одна цінна лікарська рослина – *печіночниця звичайна* (*Hepatica nobilis*), природні запаси якої взяті під охорону. Це багаторічна трав'яниста рослина з прикореневими на довгих черешках серцеподібними, трилопатовими листками, 5-15 см завдовжки, з родини Жовтецеві (*Ranunculaceae*). Поодинокі квітконосні стебла печіночниці звичайної виходять із пазух лускоподібних листків кореневища, опушені, одноквіткові, з покривом, утвореним трьома цілісними зеленими листочками. Пелюстки оцвітини синьо-блакитні. Цвіте рослина у квітні-травні.

Рис. 17. Печіночниця звичайна

Чемерник червонуватий (*Helleborus purpurascens*) – багаторічна вічнозелена рослина. Прикореневі листки з цілісними або 2-3-роздільними майже до основи гостропилчастими частками. Квіткове стебло розгалужене, з

зеленим, іноді червонуватим приквітком. Квітки фіолетово-червонуваті. Цвіте з березня по квітень.

Росте переважно в темнохвойних та букових лісах.

Завдяки ранньому цвітінню і своєрідній красі квіток чемерник культивують здавна. Внаслідок гібридизації та відбору одержано багато садових форм, які відрізняються від дикорослих видів більшими квітками і яскравим забарвленням. Вони довговічні і ростуть на одному місці багато років. Чемерник чудово виглядає у тінистих місцях парків, садів, під рідким деревостаном, у напівтіні, по краях чагарникових і деревних куртин та на кам'янистих гірках.

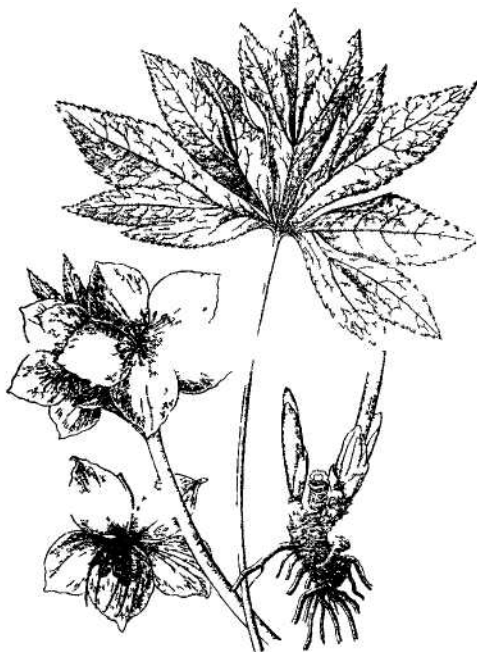

Рис. 18. Чемерник червонуватий

Розмножується чемерник червонуватий насінням або вегетативно, шляхом розростання кореневища. Вага сирого кореневища з корінням в одного великого куща може перевищувати 10 кг, але найчастіше становить 0,5-1 кг

Запаси рослини мають тенденцію до зменшення, тому в Карпатах цей вид охороняється. Корені та кореневища чемерника сушать при температурі 45°C, хорошій вентиляції, розкладаючи тонким шаром (3-5 см) і періодично помішуючи. Вони містять до 0,1-0,2 % глікозиду серцевої дії – корельборину-П, в агліконі якого наявне шестичленне кільце, а в ролі цукрового залишку –

рамноза та глюкоза. Серцевий глікозид – корельборин-П – застосовують як серцево-судинний засіб при порушенні кровообігу II і III ступенів, головним чином для лікування серцево-судинної недостатності

Глечики жовті (*Nuphar luteum*) – одна з багатьох рідкісних лікарських рослин Карпат із родини Лататтєві (*Nymphaeaceae*). Досягаючи понад 1 м завдовжки, з горизонтальним кореневищем і плаваючими, майже шкірястими, яйцеподібно-овальними, цілокраїми листками, які мають глибокосерцеподібну основу, рослина вимагає особливої охорони. Квітки у глечиків жовтих яскраво-жовті, пахучі, 4-5 см в діаметрі, чашолистки округло-оберненояйцеподібні. Плід у рослини яйцеподібно-конічний, зелений, насінина – еліпсоподібна. Цвінуть глечики жовті в червні – липні. Рослина отруйна. Відомі випадки отруєння дітей кореневищами глечиків, двоє з п'яти отруєних померли. Росте рослина у стоячих із повільною течією водах: у ставках, річках, озерах – часто суцільними заростями.

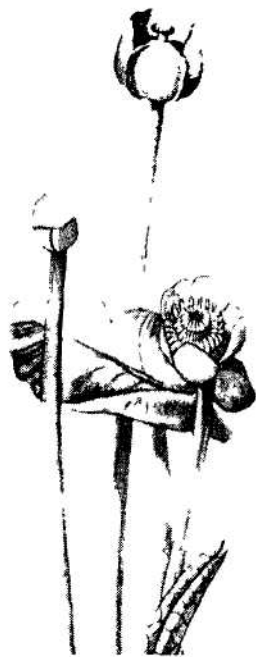

Рис. 19. Глечики жовті

У медицині використовують кореневища, з яких виділено суміш алкалоїдів – нуфаринів, головним чином нуфлеїн. Крім того, вона містить таніди, сахарозу, крохмаль і метарбинову кислоту.

Кореневища глечиків жовтих заготовляють під час цвітіння рослини (червень – вересень). Сушать сировину на горищах під залізним дахом із хорошою вентиляцією або в сушках і печах при температурі 50-60°C, розкладаючи тонким шаром (1-2 см) на папері, тканині й періодично помішуючи. Термін зберігання лікарського матеріалу – три роки.

Цибуля ведмежа (*Allium ursinum*) – багаторічна трав'яниста рослина з родини Лілійні (*Liliaceae*), що сягає 20-40 см заввишки. Стебло в неї прямостояче, тригранне або напівциліндричне, виповнене, перевищує розміри листків, рідше – однакової з ним довжини. Листків два, рідко один або три, з еліптично-ланцетними гострими пластинками, біля основи звуженими в черешок, який дорівнює розмірам пластинки або довший від неї. Суцвіття в цибулі ведмежої напівкулясте або майже кулясте, іноді пучкувате: квітконіжки довші за білувату або блідо-рожеву оцвітину. Плід у рослини – куляста коробочка, здебільшого з однією насінною в кожному гнізді. Цвіте цибуля ведмежа в травні, плоди дозрівають у червні.

Росте рослина в затінених листяних лісах, особливо в букових, на багатому перегноєм вологому ґрунті. Цибуля ведмежа вважається рідкісною у Карпатах, тому її збір в деяких районах повністю заборонений.

У медичній практиці застосовують цибулини із залишками надземних частин, які не перевищують 2 см.

У всіх частинах рослини міститься ефірна олія, в цибулинах її кількість становить 0,07%. До складу цибулин і листків належать також аллілсульфіди, аллілполісульфіди, дивінілсульфіди, пінеколінова кислота та аллінін.

У листках міститься до 750 мг% вітаміну С, а в цибулинах – до 100 мг%. Виявлений також лізоцим, тому рослина виявляє сильну фітонцидну дію.

Заготовляють цибулини навесні й на початку літа, до відмирання надземних частин (травень – червень).

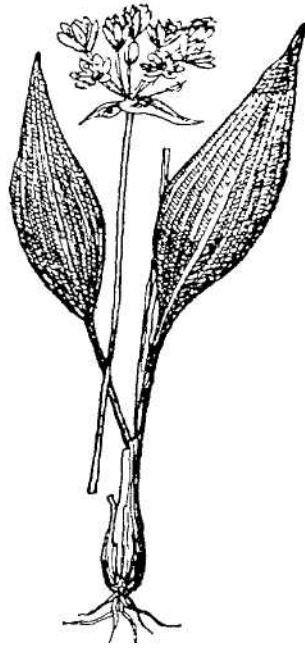

Рис. 20. Цибуля ведмежа

До рідкісних лікарських рослин Карпат належить *дягель лікарський* (*Archangelica officinalis*). Це дворічна трав'яниста рослина з родини Зонтикові (*Umbelliferae*) з коротким, вертикальним, бурим кореневищем завтовшки до 5 см, із багаточисленними вертикальними коренями. Стебло у дягеля одне, воно вертикальне, голе, повне, циліндричне, до 120-200 см заввишки. Листки великі, голі, із випуклими піхвами, подвійно або потрійно-перисті, з яйцеподібними дво- або трилопатеувими сегментами. Квітки в рослині дрібні, зеленувато-білі, зібрані на верхівці стебла та його гілочок напівкулеподібними, майже кулеподібними зонтиками, діаметром 10-17 см, із 15-40 опушеними променями.

Загальної обгортки немає, лише при основі кожного зонтика наявні багатолисточкові обгортки, які утворені маленькими щетинкоподібними листочками. Плоди в дягеля лікарського – плоскі крилаті двосім'янки, 3-5 мм заввишки й 5-6 мм завдовжки. Цвіте рослина в червні – серпні. Плоди дозрівають у серпні – вересні.

Поширений дягель лікарський у лісових і лісостепових районах України, проте в Карпатах це рідкісний вид. Росте на болотах, по берегах рік, озер, струмків, у вологих заростях кущів, утворюючи розріджені невеликі покриви. У

зв'язку з осушенням заболочених місць дягель лікарський значно скоротив свій ареал.

Рис. 21. Дягель лікарський

З лікувальною метою використовують кореневища з коренем, які заготовляють з рослин першого року восени (вересень – жовтень), а з рослин другого року – навесні, до початку відростання (квітень). Надземну частину сушать на відкритому повітрі або під залізним дахом, а також у сушках чи печах при температурі 35-40°C, розкладаючи тонким шаром (5-7 см) на папері, тканині або ситах. Вихід сухої сировини – 20-22 %.

Зберігають сухий матеріал у добре провітрених приміщеннях не більше 3-х років.

Кореневища та корені містять ефірну олію, смолу, віск, гіркі та дубильні речовини, органічні кислоти, гідрокаротин.

Баранець звичайний (плаун-баранець) (*Lycoperodium selago*) – вічнозелена трав'яниста багаторічна рослина, зі слабо розвинутими коренями з родини Плаунові (*Lycoperodiaceae*). Стебло у плауна-баранця одне (або кілька), прямостояче, переважно висхідне, до 25-30 см заввишки, дихотомічно розгалужене, біля основи густо покрите листочками. Листки лінійно-ланцетоподібні, багаторядні, до 5-7 мм завдовжки, 1 мм завширшки, до

основи розширені, загострені, цілокраї або ледь зазубрені, шкірясті, розташовані у 8 повздовжніх рядах. На відміну від інших видів роду *Lusorodium*, у рослини відсутні спороносні колоски. Спорангії розташовані в пазухах незмінених листків, у верхній чи середній частині стебла. Вони кулеподібні, жовтуватого кольору, на коротких ніжках. Спори майже гладкі, дуже дрібні. У пазухах листків часто утворюються зародкові бруньки, які досягають до 4 мм завдовжки. Після спороношення та розвитку зародкових бруньок стебла продовжують вегетувати (інколи більше 10 років), а живородні форми – розвивати зародкові бруньки. Спороношення відбувається в червні – серпні.

Баранець звичайний можна зустріти у високо гір'ї Карпат на кам'янистих полонинах, у мохових заростях, а також у ялицево-букових і ялинових лісах. Великих покривів не утворює, росте переважно невеличкими групками й навіть поодинокі.

Запаси сировини майже відсутні, тому із 1970 року його заготівля заборонена зовсім, а рослина підлягає спеціальній охороні. Плаун-баранець надзвичайно важко відновлюється, тому його посилені і неправильна експлуатація може призвести до повного зникнення цього виду. Щорічний приріст баранця звичайного становить 0,2-4 см. Розвиток спор відбувається дуже повільно (більше 2 років), а розвиток заростка продовжується 12-20 років. Максимальний вміст алкалоїдів спостерігається у фазі спороношення.

Заготівлю трави проводять у березні – серпні. Збирати рослину слід дуже обережно, не пошкоджуючи її коренів і основних пагонів. Зрізати надземну частину необхідно ножицями або серпами, не руйнуючи прикореневу побурілу частину. Не можна в жодному разі виривати рослину з корінням, оскільки це веде до надто швидкого знищення плауна-баранця. Сушити рослину найкраще в сушках, під залізним дахом із хорошою вентиляцією при температурі 50°C. Розкладають сировину тонким шаром (3-5 см) на папері чи тканині. Вихід сухої маси – 25-30%. Вологість не повинна перевищувати 12%. Сировина являє собою цілі чи подрібнені безлисті стебла, до 20 см завдовжки, зеленого

забарвлення. Запаковану у лляні або паперові мішки сировину зберігають у сухих, добре провітрюваних приміщеннях.

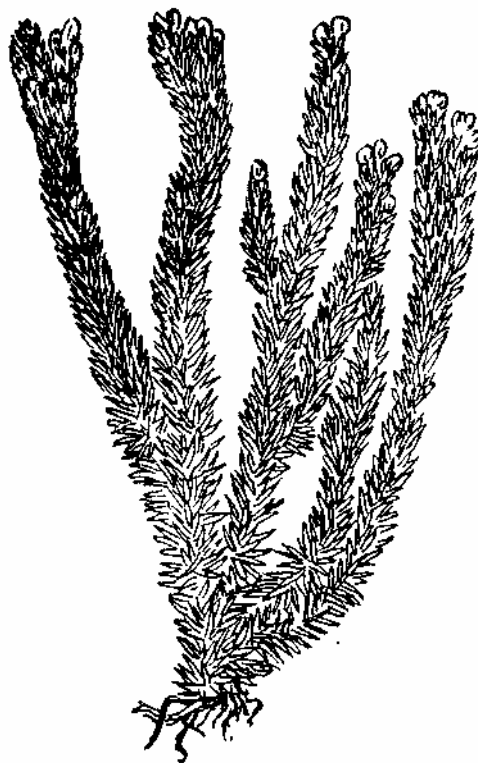

Рис. 22. Баранець звичайний

Трава баранця звичайного, крім алкалоїдів, містить близько 40 різноманітних мікроелементів, флавіни, смоли, слизі та пектинові речовини. Біологічно активними речовинами є такі алкалоїди, знайдені в рослині: лікоподій, селягін, псевдоселягін, акрифолін та інші.

Ще одним рідкісним видом, поширеним у Карпатському краї, є лікарська рослина з родини Гвоздикові (Caryophyllaceae) – *остудник голий* (*Herniaria glabra*). Це однорічна рослина зі слабкорозвинутим кореневищем. Стебла в остудника тонкі, до 10-15 см завдовжки, сильно розгалужені, стеляться по поверхні ґрунту. Листки супротивні, цілокраї, жовто-зелені, з яйцеподібними, перетинчастими, війчастими прилистками. Квітки в рослині дрібні, жовтувато-зеленого забарвлення, зібрані в малоквіткові завитки в пазухах листків. Плоди в остудника – горішки в чашечці. Цвіте рослина з червня до вересня. Плоди дозрівають у серпні – жовтні.

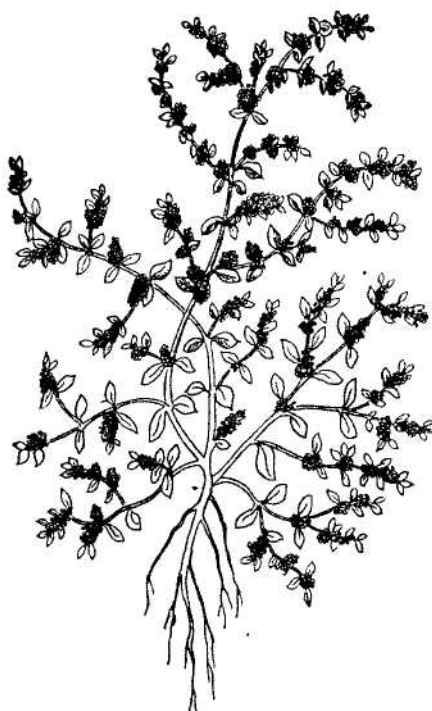

Рис. 23. Остудник голий

Росте остудник голий винятково в західних районах України, на сухих, часто кам'яних схилах, на прирічкових пісках, а також як бур'ян на легких ґрунтах. Великих заростей не утворює, здебільшого поширений невеликими групками. Резерви лікарської сировини невеликі, тому слід докласти якомога більше зусиль, щоб не допустити повного зникнення остудника голого.

Із лікувальними цілями використовують траву, яку необхідно заготовляти під час цвітіння, зрізаючи ножицями чи серпами.

Зібрану сировину слід сушити під залізним дахом або навісами з дуже хорошою вентиляцією, розстеляючи тонким шаром (3-4 см) на тканині чи папері й часто помішуючи. Вихід сухої лікарської маси – 23-25%.

Вологість не повинна перевищувати 13%. Траву зберігають у сухому, добре провітреному приміщенні. Термін зберігання сировини становить 2 роки.

Трава остудника голого містить глікозиди (герніарин, герніарієсапонін), алкалоїди (парохінін, геумарин), метиловий ефір умбелліферона, ефірну олію.

Препарати рослини добрі ще й тим, що не викликають жодних побічних явищ, навіть при передозуванні.

У народі остудник має також й інше застосування. При розтиранні трави у воді сапоніни, що містяться у рослині, дають багато піни, яка добре відмиває і пом'якшує шкіру рук. Подекуди цю властивість використовують для миття вовни, тканин, а також домашніх тварин, зокрема собак, звідси й пішли народні назви рослини (“собаче мило”).

Кмин звичайний (*Carum carvi*) – дворічна рослина з родини Зонтикові (*Umbelliferae*). Кмин звичайний характеризується наявністю веретеноподібного кореня, одного стебла 70-80 см завдовжки, яке пряmostояче, голе, ребристе, розгалужене, а також почергових голих трійчастоперисторозсічених листків, із лінійними гострими формами. Прикореневі та нижні стеблові листки черешкові, біля основи розширені в піхву, решта – сидячі, з розширеною в піхві нижньою частиною черешка.

Рис. 24. Кмин звичайний

Квітки в рослини дрібні, білого або рожевого забарвлення, зібрані на верхівці стебла та розгалужені у складні зонтики, 4-8 см у діаметрі, без обгортки і обгорточки. Плоди кмину звичайного являють собою видовжені двосім'янки, на випуклому боці яких наявні 5 повздовжніх ребер, а на вгнутому –

гладенька поверхня. Цвіте рослина в червні – липні. Плоди дозрівають у липні – серпні.

Кмин звичайний можна зустріти у Карпатах у незначній кількості. Росте на луках, лісових галявинах, узліссях, пасовищах, у садах. Місцями утворює невеликі розріджені зарості, особливо на луках поблизу поселень. Рослина введена у промислову культуру.

Заготівлю кмину звичайного проводять перед початком повного його дозрівання. Серпами або ножами зрізають стебла, які кладуть під дахи з хорошою вентиляцією для сушіння. Потім за допомогою сита відокремлюють плоди від інших частин. Сировина являє собою подовгувато-овальні, трохи серпоподібно зігнуті плоди, 3-5 мм завдовжки та 1-2 мм завширшки, інколи з'єднаних по 2, сірувато-буруватих, із світлими жовтуватими ребрами. Вологість при сушінні не повинна перевищувати 12%. Плоди зберігають у сухих приміщеннях із хорошою вентиляцією. Термін зберігання лікарської сировини становить 3 роки.

Плоди містять ефірні та жирні олії.

Жостір проносний (*Rhamnus cathartica*) – дворічний галузистий кущик або невеличке деревце з родини Крушинові (*Rhamnaceae*). Рослина характеризується наявністю супротивних гілок і листків, одностатевих дрібних зеленуватих, зібраних у пучки по 10-15 у пазухах листків квіток. Плоди жостеру чорні, кістянкоподібні. Цвіте рослина у травні – червні. Плоди дозрівають у серпні – вересні.

Запаси сировини надзвичайно мізерні в Карпатах, адже рослина майже відсутня в даній місцевості. Росте жостір проносний на сухих лісових полянах і узліссі, в заростях кущів, на схилах балок і річкових долин, які раніше були вкриті лісом. Інколи цей вид створює обрамлення навколо лісів на схилах.

Заготовляють дозрілі плоди, зриваючи їх руками. Сушать сировину у пічках або сушках при температурі 50-60°C, розстеляючи тонким шаром (2-3 см) на решітках або листах. Вихід сухої сировини становить 17%. Вологість не повинна перевищувати 14%.

Рис. 25. Жостір проносний

Сировину зберігають у сухих, добре провітрених приміщеннях, краще на протязі, на стелажах. Вона легко пошкоджується коморними шкідниками. Термін зберігання лікарського матеріалу – 4 роки.

Плоди жостеру проносного містять антраглікозиди, флавоглікозиди, пектинові речовини.

1.5. Значення народної медицини в житті людини. Суть і переваги фітотерапевтичного методу лікування

Значне місце в лікуванні та профілактиці численних недуг у житті українців займає народна медицина, яку вважають “скарбницею здоров’я” і багатовіковий досвід, якої становить цінну реліквію епох і століть. Народна медицина – це джерело корисних знань не тільки для класичної медичної науки, а й для кожної людини як величезний потенціал досвіду, що набувався та вивірявся упродовж тривалого часу не одним поколінням наших предків. Лікування травами – це ефективний і безпечний шлях до збереження здоров’я. І не випадково народна медицина використовує для лікування людини близьку їй за біологічною суттю істоту – рослину. Сьогодні, у добу екологічних потрясінь і катаклізмів, у постчорнобильську епоху це неабиякий фактор у боротьбі за здоров’я людини [30].

Рослини – це передусім наша їжа, причому багато з них ми вживаємо в натуральному вигляді, завдяки чому наш організм одержує надзвичайно необхідні для його життєдіяльності вітаміни та інші поживні речовини. Рослини – це й наші ліки. Лікарські рослини застосовують для лікування та профілактики окремих недуг таких напрямів [44]:

- 1) захворювання дихальних шляхів (як запальних, так і специфічних);
- 2) інфекційні недуги;
- 3) онкологічні захворювання;
- 4) нервові та психічні розлади;
- 5) гнійні рани;
- 6) захворювання серцево-судинної системи;
- 7) шкірні недуги;
- 8) обмінні поліартрити і цукровий діабет;
- 9) захворювання сечостатевої системи;
- 10) хронічна безплідність та естрогенна недостатність;
- 11) імпотенція.

За допомогою фітотерапії як цілком самостійної галузі медицини з притаманними тільки їй формами і методами лікування досягнуто чудових наслідків у лікуванні хронічних захворювань травного тракту (хронічні гастрити, виразкова хвороба, хронічні холецистити), деяких різновидів жовч нокам'яної хвороби, хронічного панкреатиту, дисгормональних захворювань (інфантилізму статевого, мастопатій, фіброміом, зобу), цукрового діабету, окремих видів захворювань шкіри, хронічного тромбофлебіту, порушень мінерального обміну, оксалат-, фосфат-, уратурії, стану після видалення камінців із сечовивідних шляхів, остеохондрозу, артриту та ін.

З арсеналу народної медицини значна кількість лікарських рослин перейшла до офіційної, і зараз без них не можуть обійтися як фармацевтична промисловість, так і різного роду лікувальні заклади.

У застосуванні трав зустрічаємо як пласти раціонального, так і елементи ірраціонального та магічного. Однак переважно використання

лікарських рослин відповідає сучасним науковим поняттям і поглядам, виходячи з наших знань про фармакологічно активні речовини окремих рослин, їхніх родин та комплексну дію на організм. Їх питома вага у лікувальному процесі народної медицини дуже велика, якщо не основна. Та й значення фітотерапії з кожним роком значно зростає.

Сьогодні досить поширене захоплення частини населення чудодійними властивостями різноманітних хімічних пігулок, сильнодійних синтетичних препаратів, без огляду на індивідуальні особливості організму кожної людини. Така необачність не лише не допомагає у боротьбі із хворобами, а й може навіть зашкодити. Зазначимо, що традиції народної медицини – розглядати організм людини в цілому, тобто лікувати не лише один хворий орган, захворювання, а людину в цілому [15]. У своєму арсеналі вона має чимало засобів, один із яких – фітотерапія – могутній метод лікування цілющими властивостями лікарських рослин. Але використовувати їх величезну силу потрібно обережно, зі знанням, щоб не зашкодити організму. Тому, залучаючи людей до здорового способу життя, гармонії з природою, народна медицина ще й допомагає отримувати необхідні знання і, насамперед, навчає користуватися природними ліками [29].

Фітотерапевтичний метод лікування передбачає передусім відсутність гормональної та ферментативної залежності пацієнтів, а також збереження цілісності внутрішніх органів (виключаються, наприклад, резекція шлунка, холецистоектомія – видалення жовчного міхура, струмектомія – видалення щитоподібної залози тощо). Цей метод ще й функціональний: діє на функції органу або системи органів спазмолітично, секретолітично і збуджуюче, нормалізує регенерацію та запальну реакцію тощо. Лікування нетоксичне, виключає алергію, подразнення слизових оболонок травного й дихальних трактів, а також не викликає звикання до препаратів та залежності від них. Головною умовою фітотерапії є цілеспрямованість лікування: призначається лише один препарат цілеспрямованої дії. При потребі застосовуються й композиції (поєднання) ліків. Наприклад, для лікування серцевої

недостатності з елементами легеневої недостатності, периферичними набряками та застоєм у системі ворітної вени й печінки призначаються в комплексі легеневий бальзам, кардіака, холеазин, нефритол.

Однією з характерних особливостей багатьох лікарських рослинних засобів є їхня багатофункціональність – за допомогою одного препарату можна лікувати кілька захворювань.

Ми вважаємо, що фітотерапія спроможна долати безліч хвороб, але за умови, що лікар досконало опанував знання про природу захворювання, природу рослини, методику виготовлення рослинних препаратів, способи їхнього застосування, знання про лікувальні властивості, протипоказання, – одним словом, уміло поєднує у своїй діяльності глибокі теоретичні знання та практичний досвід. Фітотерапевт зобов'язаний перебувати в постійних пошуках, ретельно аналізувати результати впроваджуваних методів лікування. Обов'язкові під час лікування диспансерний нагляд за хворим, клініко-інструментальне дослідження його стану, а також корекція лікування препаратами рослинного походження.

Насамперед слід уникати самолікування рослинами, адже вони не такі вже й безневинні. Існують рослини отруйні, рослини-алергени, такі, що містять сильнодіючі речовини й рослини-наркотики. Та й навіть виготовлені з них лікарські препарати можуть бути в одних дозах цілющі, а в інших – отруйні. Тому, окрім усього, фітотерапія, як і медицина загалом, передбачає суворе дозування при вживанні ліків, які, своєю чергою, повинні бути стандартизовані, з чітко визначеними показами й протипоказами, як це вже давно стало нормою в багатьох країнах світу [43].

Велике і дедалі більше зацікавлення фахівців народною медициною, лікуванням за допомогою рослинних препаратів дасть новий поштовх до подальшого розвитку та розквіту нашої української фітотерапії, і ми справді зможемо з життєдайного келиха природи черпати насолоду, здоров'я та довголіття.

6.1. Охорона “зеленої аптеки” Карпатського краю

Надзвичайно велику роль у житті людини відіграють лікарські рослини, адже вони являються джерелом здоров'я та довголіття. Здоров'я ж, як відомо, – це найбільше багатство людини та нації в цілому. Велика кількість лікарських рослин, які використовуються в народній і традиційній медицинах, стала надзвичайно рідкісною і навіть зникаючою в Карпатах. Тому рослинний світ, який є цінним лікарським матеріалом, заслуговує всебічної турботи, загальної уваги та охорони. Ми повинні ставитися до природних багатств бережливо, оскільки не тільки людина залежить від природи, а й природа, своєю чергою залежить від нас. Використовуючи цілющі дари довкілля, не слід забувати, що наявні запаси лікарських рослин Карпат належать не лише сучасному поколінню, а й тим, котрі житимуть у майбутньому. Тому рідкісні види потребують надзвичайної охорони. Зрозуміло, що знищення лікарських рослин позбавить сучасне людство цінних медичних препаратів, адже ніякі затрати ні розумових, ні матеріальних засобів не зможуть відродити знищений вид [9].

Людина, докладаючи якомога більше зусиль, повинна раціонально й продумано використовувати лікарську сировину у власних інтересах, зробити все можливе для збереження й відновлення рідкісних рослин, зменшуючи шкідливий вплив на природу.

Кожен, хто заготовляє лікарські рослини, повинен знати, що вони розмножуються насінням або за допомогою кореневищ, надземних повзучих пагонів, цибулин. Виходячи з цього, частину рослин у районах збирання необхідно залишати незайманою для подальшого розмноження. Якщо рослини однорічні й розмножуються насінням, то певну їх кількість залишають для того, щоб вони достигли і дали сходи нового покоління. При розмноженні рослин за допомогою коренів їх надземну частину можна збирати підряд, проте необхідно стежити за тим, щоб не пошкодити корені, які продовжать свій ріст і дадуть початок новим рослинам. Листя потрібно зрізати не все, особливо молоде, яке не досягло нормальних розмірів і розташоване на кінцях

пагонів. Кору збирають по можливості на ділянках, призначених для вирубування, або ж із рослин, які не являють собою особливої цінності. Бруньки заготовляють на різноманітних вирубках, а не з рослин, котрі продовжують свій ріст [36].

Деякі рослини, які мають надзвичайно велику лікувальну силу, слід повністю виключити з господарського користування. Ми повинні пам'ятати про те, що природа щедро віддячить нам за виявлену турботу, бережливе й розумне ставлення до неї цінними цілющими лікарськими рослинами.

РОЗДІЛ II. ВИГОТОВЛЕННЯ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ЛІКАРСЬКИХ ПРЕПАРАТІВ РОСЛИННОГО ПОХОДЖЕННЯ ДЛЯ ЛІКУВАННЯ РІЗНОМАНІТНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ

2.1. Методика заготівлі лікарської сировини

2.1.1. Збирання лікарських рослин

Усяка лікарська рослина містить у собі одну або кілька (а то й комплекс) діючих речовин, які здатні за певних умов виявляти в організмі людини й тварини ті чи інші цілющі властивості. Ці речовини іноді розподіляються по всій рослині, частіше ж зосереджуються лише в певних її органах, а тому для лікувальних потреб використовується або вся рослина, або ж ті її частини, які містять діючі речовини. В одних рослин – це корені, в інших – це листя, ще в інших – квіти чи вся надземна частина або верхівки тощо [30].

Кількість діючих речовин у лікарській рослині в різні періоди її росту та розвитку неоднакова й коливається, тому час збирання лікарських рослин має припадати на момент найбільшого розквіту в них діючих речовин. Так, якщо використовується вся рослина, то її збирають на початку цвітіння; у такий же час збирають і рослини, від яких вживаються всі надземні частини – трави. Листя збирають, як правило, перед цвітінням, за винятком підбілу (мати-й-мачухи – *Tussilago farfara*), в якого листя виростає після цвітіння. Корені, кореневища й бульби заготовляють восени, після припинення руху соків, або рано навесні, до його початку. Насіння і плоди збирають у період повного досягання, крім деяких винятків. Наприклад, насіння болиголова плямистого – *Conium maculatum* – заготовляють ще зеленим (дуже отруйна рослина). Нарешті, кору збирають навесні, під час руху соків у рослині.

Заготовляти надземні частини рослин, передусім квіти, слід у суху погоду й тоді, коли зійде роса, адже тільки за цієї умови при сушінні лікарської сировини збережеться природний колір рослини. Це дає можливість

уникнути самонагрівання (процесів бактеріального розкладу), в результаті якого рослина часто втрачає діючу речовину.

Кору знімають зі стовбурів і гілок (крушина), а в дуба тільки з гілок шляхом кільцевих надрізів її до деревини та вздовж гілки від одного кільцевого надрізу до іншого. Віддирають кору ручним способом у напрямку зверху вниз.

Не рекомендується збирати рослини вздовж доріг з інтенсивним рухом автотранспорту, де в повітрі міститься висока концентрація відпрацьованих газів. Збирати слід не ближче ніж за 500 м від шляху. Варто обминати звалища, смітники, території, забруднені шкідливими відходами хімічних заводів, радіаційними нуклідами.

Не придатні для заготівлі рослини з підвищеним вмістом нітратів.

Слід мати на увазі, що сировина неотруйних лікарських рослин, вражена деякими грибковими хворобами, або й чиста, але неправильно зібрана, теж може (внаслідок грибкових чи бактеріально-ферментативних процесів) стати отруйною.

Календар збирання лікарських рослин

Лютий: омела біла (на дубі, ялині, глоді), нарости чаги (чорного березового гриба).

Березень: бруньки берези пухнастої і тополі чорної, смереки, сосни, ялівцю звичайного.

Квітень: бруньки берези, тополі чорної, квіток підбілу звичайного, корені аїру тростинового, арніки гірської, вовчуга польового, кремени гібридної, копитняка європейського, лопуха великого і павутинистого; перстачу прямостоячого, полину звичайного, цикорію дикого; кори барбарису звичайного, бузини чорної, верби білої, гіркокаштана звичайного, калини звичайної, крушини ламкої, листки берези, траву або листки медунки лікарської; пагони смереки, сосни звичайної і гірської, ялівцю звичайного, всю рослину печіночниці звичайної, фіалки запашної.

Травень: квітки бузини чорної, гіркокаштана звичайного, глоду колючого, горицвіту весняного, конвалії травневої, терену колючого, фіалки запашної, шипшини собачої, кореневища суниць лісових; кори дуба звичайного, калини звичайної, крушини ламкої; листки бобівника трилистого, бузини чорної, винограду благородного, деревію тисячолісного, копитняка європейського, підбілу звичайного, суниць лісових, терену колючого, чорниці, цибулі ведмежої; квітки первоцвіту весняного; пагони смереки, сосни звичайної і гірської, ялівцю; траву багна болотяного, горицвіту весняного, грициків звичайних, конвалії травневої, кульбаби лікарської, полину гіркого, розхідника звичайного, фіалки триколірної, чистотілу звичайного, ягоди омели білої.

Червень: квітки арніки гірської, барбарису звичайного, бузини чорної, волошки синьої, деревію тисячолісного, дивини скіпетроподібної, зеленчука жовтого, калачиків лісових, калини звичайної, ромашки лікарської, цмину піскового; листки арніки гірської, барбарису звичайного, бобівника трилистого, гадючника в'язолистого, горіха волоського, мучниці звичайної, брусниці, ожини сизої, шавлії лікарської, шипшини собачої; верхівки буркуна лікарського; всю рослину гравілату міського; кошики нечуйвітру волохатого; листки медунки лікарської; всю рослину первоцвіту весняного, перстачу гусячого, приворотня лікарського, рутки лікарської, плоди суниць лісових, чорниці, зелені плоди горіха волоського.

Липень: листки вербени лікарської; всю рослину вероніки лікарської, листки і квітки гадючника в'язолистого; глухої кропиви білої, конопель посівних, шандри звичайної, всю рослину гірчака перцевого, золотушника звичайного, осоту городнього, розхідника звичайного, сухоцвіту болотяного; квітучі верхівки гречки посівної, льонку звичайного, дроку красильного, меліси лікарської; квітки і траву звіробою звичайного; квітки липи серцелистої, нагідок лікарських; кошики пижма звичайного, ромашки лікарської; кошики й пагони з листками татарника звичайного; квітки і листки цикорію дикого; всю рослину череди звичайної; траву материнки звичайної; листки м'яти холодної;

спори плауна булавоподібного; верхівки і листки собачої кропиви серцевої; траву споришу звичайного; літні пагони хвоща польового.

Серпень: листки вербени лікарської; усю рослину вероники лікарської; листки і квітки гадючника в'язолистого, глухої кропиви білої, листки й пагони багна болотяного, листки і квітки конопель посівних; траву баранця, траву споришу звичайного; спори плауна булавоподібного; гілки з квітками вересу звичайного, траву гірчака перцевого, сухоцвіту болотяного, чебрецю звичайного, фіалки запашної, фіалки триколірної; кошики пижма звичайного; плоди барбарису звичайного, глоду колючого, кмину звичайного; ягоди бузини чорної; насіння лікарських трав.

Вересень: насіння лікарських трав; корені аїру тростинового, бузини трав'янистої, валеріани лікарської, вовчуга польового, дудника лісового, гравілату міського, живокосту лікарського, кропиви дводомної, кульбаби лікарської, лопуха великого, медунки лікарської, ожини сизої, оману високого, первоцвіту весняного, перстачу прямостоячого, суниць лісових, терену колючого, цикорію дикого; корені шипшини собачої, шишкоягоди ялівцю.

Жовтень: плоди калини звичайної, кору барбарису звичайного, корені валеріани лікарської, оману високого, тирличу жовтого і тирличу хрещатого, чемериці білої; плоди терену колючого, шипшини собачої та шишкоягоди ялівцю звичайного.

2.1.2. Сушіння лікарської сировини

Процес сушіння зібраних рослин – найсуттєвіший момент у процесі заготівлі, адже він повинен припинити руйнівну діяльність ферментів (бродіння) і тим самим уберегти на тривалий час діючі речовини, що містяться в рослинах.

Сушать зібраний матеріал звичайно на горищах (під залізним, гонтовим чи шиферним дахами) або у спеціальних сушильних сараях, у сушильних, але не на сонці.

При сушінні з рослин випаровується значна частина води й тому вони втрачаються у вазі.

Таблиця 1.

Показники втрати вологи рослинним матеріалом під час сушіння

Частина лікарської рослини	Втрата вологи, %
Трава	70
Листя	80
Квіти	75
Корені	65
Кора	45

Для більшості рослин при використанні тепла температура не повинна перевищувати 40-50 °С. Щоб зберегти запах (ароматичні речовини) і вітаміни (особливо С), коріння, траву та інші частини рослини, слід сушити при температурі, не вищій 35 °С. Розрізняють кілька способів сушіння лікарської сировини [40]: повітряне тіньове сушіння; повітряне сонячне сушіння; теплове сушіння зі штучним підігрівом.

Повітряне тіньове сушіння застосовується для трави, листків і квіток, котрі під впливом прямих сонячних променів буріють, втрачають природне забарвлення й притаманний зовнішній вигляд. Кількість діючої речовини в такій сировині дещо знижується. Цей вид сушіння здійснюється в добре провітрених приміщеннях або на дахах, а в хорошу погоду – на відкритому повітрі, проте в тіні, під спеціальним укриттям і найкраще на вітрі.

Повітряне сонячне сушіння проводять для кореневої та кореневищної сировини, яка містить дубильні речовини й алкалоїди, а також для соковитих плодів.

При першому та другому різновидах сушіння сировину розкладають тонким шаром (1-3 см) і не менше одного разу на добу перевертають її; при сонячній сушці рослинний матеріал на ніч забирають у приміщення, а при тіньовій – ще й закривають у ньому двері та вікна.

Теплове сушіння зі штучним підігрівом оптимальне для всіх видів сировини, проте температурний режим у цьому разі задається для кожного виду.

Таблиця 2.

Основний температурний режим при тепловому сушінні із штучним підігрівом

Вид лікарської сировини	Температура, °С
Трава, листя, квіти, корені, кореневища, цибулини	50-60
Плоди, насіння	70-90
Сировина, що містить ефірну олію	35-40

Для теплового сушіння зі штучним підігрівом використовують спеціальні сушки, а при їхній відсутності сировину можна сушити на печах, які не повинні бути надто гарячими, адже рослини можуть підгоріти. Для перевірки температури печі слід кинути шматок паперу на неї: якщо він не буде обвуглюватися й сильно жовтіти, сировину можна сміливо ставити на піч.

Сухі плоди та насіння втрачають вологу ще до моменту обмолочування й майже не потребують сушіння. При необхідності їх можна досушити на відкритому повітрі або у приміщенні з хорошою вентиляцією.

Бруньки необхідно сушити дуже обережно, довго й у прохолодному місці, оскільки в теплі вони швидко розпускаються.

Для кори застосовують теплове сушіння, оскільки в період її заготівлі ще досить холодно й волого, щоби сушити сировину на відкритому повітрі. Під час сушіння слід стежити за тим, щоб шматки кори не вкладались один в одного, оскільки можуть запліснити й загнити в середині.

Листки з тонкими листовими пластинками звичайно сохнуть нерівномірно: листові пластинки підсихають швидше, а жилки й черешки залишаються м'якими. Тому такі листки сушать до тих пір, поки й черешки не стануть крихкими.

Траву можна сушити за допомогою тіньового чи теплового сушіння.

Корені й кореневища неможливо висушити за один день, навіть на сильному сонці, тому, залишаючи їх на ніч, потрібно накрити сировину чимось від роси. У процесі сушіння корені перевертають кілька разів на день на чистій траві, мішках, міцному папері тощо. Зазвичай кореневу сировину розпочинають сушити при температурі 35-40 °С, щоб добре просохли внутрішні частини, а закінчують при 50-60 °С.

Навіть добре висушена лікарська сировина завжди містить певну кількість (від 8 до 15%) гігроскопічної вологи, проте це аж ніяк не впливає на її якість.

2.1.3. Зберігання лікарських рослин

Лікарські рослини зазнають певних змін під час сушіння. Ще більше вони змінюються при зберіганні, поступово втрачаючи свої лікувальні властивості. Більшість рослин позбуваються їх через кілька років, а деякі псуються навіть протягом року, стаючи непридатними до вжитку. Фармакопея вимагає щорічної заготівлі свіжих рослинних матеріалів. Виняток щодо поліпшення якостей при зберіганні становить кора крушини, яка вважається кращою після дворічного терміну.

У збереженні добре висушеного зілля відіграють велику роль місце зберігання, тара й упаковка. Найбільш слід остерігатися вологого приміщення та зберігання у незакритому вигляді: вбираючи вологу, заготовлене зілля руйнується, змінюється його забарвлення, з'являється запах цвілі. У результаті діяльності мікроорганізмів, зокрема плісневих грибків, які можуть потрапити в лікарську сировину, прискорюється її псування. Приміщення повинне бути сухим, добре провітрюваним, доступним для постійного огляду, тому під комору для зберігання лікарських рослин у жодному разі не можна відводити сарай або підвал. Надійним складом може слугувати неопалювана кімната в житловому приміщенні, з хорошою вентиляцією.

Певну лікарську сировину краще зберігати неподрібненою в холодному й темному місці, зокрема, ту, яка містить в'язучі речовини (таніни), а також ефірні чи інші олії. Останню слід зберігати окремо у щільно закритих коробках (посудинах). Сировину, яка містить багато слизу (наприклад, корені живокосту лікарського), необхідно зберігати в сухому й провітрюваному місці, адже вона легко піддається псуванню (не плутати цвіль із нальотом висохлого слизу).

Усі отруйні рослинні матеріали треба зберігати лише в окремому місці (краще приміщенні) при повній гарантії неможливості змішування їх з іншими.

2.1.4. Виготовлення лікарських форм

З лікувальною метою фітотерапія використовує рослини у вигляді різноманітних лікарських форм, які за відповідного захворювання виявляють дуже сильний вплив на ті чи інші системи людського організму. Згадаємо хоч би такі загальновідомі різновиди цього впливу, як протизапальний, відновлювальний, серцестимулювальний, імуностимулювальний. Цитостатичний, відхаркувальний – усіх і не перелічити. Отож, із рослин можна приготувати водні відвари й настої, спиртові настоянки, масляні витяжки, киселі, мазі, порошки, випарні екстракти, таблетки, свіжий сік. Дуже часто використовують різноманітні збори рослин (суміші). Вони не безпосередньо лікують певне захворювання, проте виконують, очевидно, роль стимуляторів згасаючих фізіологічних функцій якого-небудь органа чи органів. Якщо орган повністю не атрофований і зберіг хоч би іскру своєї життєдіяльності, то необхідно розпалити її. Ось саме відповідні компоненти в сумішах, очевидно, в багатьох випадках і роблять це.

Виготовлені з рослин ліки використовують як для внутрішнього приймання (напої, промивання, клізми), так і для зовнішніх процедур

(примочки, припарки, компреси, ванни). Лікуються й методом ароматерапії (вдихання випарів ефірних олій, запахів висушених рослин).

Сучасна фітотерапія збагатилася цілою низкою технологічних розробок у виготовленні ефективних ліків. Це, зокрема, сублімація – швидке висушування рослин зі збереженням усіх їхніх лікувальних властивостей; кріосушіння (замороження); одержання витяжок із рослин за допомогою вуглекислого газу; ампульне приготування витяжок; виготовлення розчинних чаїв, синтетичних гормонів тощо.

Розглянемо, як готують різноманітні лікарські форми з рослин.

Відвари і настої – рідкі лікарські форми, котрі являють собою водні витяжки з рослинної сировини, а також водні розчини сухих чи рідких екстрактів (концентратів). Ці лікарські форми є комплексом біологічно активних речовин (діючих і допоміжних). До діючих речовин належать алкалоїди, глікозиди, жирні та ефірні олії, полісахариди, флавіни, кумарини, антраглікозиди, сапоніни, дубильні речовини тощо.

Групу допоміжних речовин становлять білки, смоли, пектини, макро- і мікроелементи та ін. Більшість допоміжних речовин суттєво впливає на терапевтичні властивості настоїв і відварів, тобто вони можуть підвищувати розчинність деяких діючих речовин, уповільнюючи або пришвидшуючи їхнє всмоктування, зменшувати подразнювальну чи іншу побічну дію.

Водні витяжки з рослинної сировини виявляють м'яку дію, добре впливають на хворий організм і забезпечують необхідний доступ біологічно активних речовин.

Для виготовлення настоїв і відварів використовують подрібнену рослинну сировину, яка повинна бути екологічно чистою. Важливе значення мають особливості морфо-анатомічної будови рослинного матеріалу і ступінь подрібнення сировини, від якого залежить величина витяжки діючих речовин і терапевтична ефективність лікарської форми.

Величина витяжки діючих речовин із сировини залежить також і від кількісного співвідношення сировини та води. Тому при відсутності даних про

кількість лікарського матеріалу настої та відвари готують у співвідношенні 1:10; із трави горицвіту, кореневищ із коренями валеріани – 1:30; а із сильнодіючої рослинної сировини – 1:400. Необхідно враховувати, що частина води поглинається сировиною у процесі набубнявіння, певна її кількість випаровується в ході настоювання. Тому до уваги беруть коефіцієнти поглинання для лікарського матеріалу деяких видів рослин.

Таблиця 3.

Показники подрібнення рослинної сировини

Вид лікарської рослинної сировини	Ступінь подрібнення, мм
Листки, квіти, трава	до 5
Шкірясті листки	до 1
Стебла, кора, корені, кореневища	до 3
Плоди, насіння	до 0,5

Настої і відвари готують у фарфоровому, емальованому або нержавіючому посуді, заливаючи певну кількість подрібненої лікарської сировини відповідною кількістю кип'яченої води кімнатної температури й міцно закриваючи кришкою. Посудину ставлять у каструлю з киплячою водою (водяна баня) так, щоби вона була занурена на $\frac{1}{3}$ частини у воду й нагрівають 15 хвилин (настої) та 30 хвилин (відвари), охолоджують при кімнатній температурі 45 хвилин (настої) і 10 хвилин (відвари), проціджують, одержану сировину відтискають. Об'єм витяжки доводять кип'яченою водою до початкової кількості. При виготовленні великих об'ємів настоїв і відварів (1-3 літри) час нагрівання на водяній бані збільшують для настоїв до 25 хвилин, а для відварів – до 40 хвилин.

Виняток складає рослинна сировина, котра містить дубильні речовини та антраглікозиди. Відвари з такого лікарського матеріалу проціджують відразу, оскільки при охолодженні ці групи речовин випадають в осад. Із сировини, що містить ефірні олії, рекомендується виготовляти настої з метою попередження вивітрювання олій під час тривалого нагрівання. Зі шкірястих листків готують тільки відвари.

Зберігають настої і відвари у прохолодному місці не більше 2 діб; перед вживанням збовтують.

На практиці гарячі настої досить зручно готувати в термосі. Для цього визначену кількість рослинної сировини (найчастіше 2 столові ложки) висипають у термос і заливають 2 склянками крутого кип'ятку (добова доза). Найкраще це робити ввечері. За ніч рослинний матеріал має можливість настоятися. Наступного дня весь настій слід випити у 3 прийоми за 30 хвилин до їжі. Настій (по $\frac{1}{2}$ або $\frac{2}{3}$ склянки) щоразу наливають із термоса, охолоджують, щоби він був теплий, і випивають. Цю лікарську форму не можна зберігати в термосі більше доби. Для зовнішнього застосування настої і відвари готують із подвійної або потрійної дози рослинної сировини.

Настоянку (латинською мовою тинктуру) не слід плутати з настоєм, оскільки лікарський матеріал у цьому разі настоюють не на воді, а на спирті. При домашньому приготуванні цієї форми замість спирту застосовують горілку, але беруть її вдвічі більше. Настоявати лікарську сировину треба в теплому місці протягом 8-10 днів, зрідка збовтуючи. Траву й коріння обов'язково подрібнюють, перш ніж заливати спиртом. Готову настоянку проціджують і зливають у флакон.

Киселі. Для виготовлення цієї лікарської форми беруть сушені ягоди рослини, промивають у теплій воді, заливають 2 склянками холодної води й варять 15-20 хвилин. Коли ягоди стануть м'якими, відвар проціджують, ягоди добре розминають ложкою і знову заливають 1 склянкою води. Продовжують кип'ятити, а потім відціджують у посудину з відваром, віджимаючи ягоди. Додають цукор і заварюють як кисіль.

Доза: на 50 г сушених ягід – $\frac{3}{4}$ склянки цукру, 2 чайні ложки крохмалю.

Екстракт із рослини при відсутності приготовленого в аптеці замінюють у народі простим відваром, але згущеним у гарячій печі до половини, причому часто відвар випаровують у закритому посуді (горщику, накритому кришкою, яку замазують тістом). Так готувати екстракт необхідно

при використанні ефіроолійних рослин. Доза вживання цієї форми домашнього приготування завжди повинна відповідати аналогічній дозі аптечних настоянок.

Свіжий сік одержують із подрібненої й розтертої маси сировини шляхом вичавлення (добре, коли наявна соковижималка). Доза його вживання завжди аналогічна до настоянки. Зберігати сік можна, додавши 20 % спирту, а для деяких рослин – від 30 до 70 %.

Мазі готують на основах, найчастіше таких, як свинячий внутрішній витоплений жир (смалець із нутряка), який легко всмоктується у шкіру людини, та коров'яче (несолоне) масло або вазелін (найкраще жовтий). Основною є порошок із рослини, екстракт (згущений відвар), настоянка або свіжий сік. Останні три форми важче змішати з основою, ніж порошок. Їх потрібно старанно й довго змішувати, поки не охолоне розігріта перед цим основа. Пропорції приготування здебільшого 1:4, тобто 1 частина рослини та 4 частини основи.

Порошки – це тверді лікарські форми, які являють собою одну або кілька подрібнених речовин, що характеризуються сипучістю і призначені для внутрішнього та зовнішнього застосування. З арсеналу рослинної сировини у вигляді порошку в медичній практиці використовується обмежена кількість її видів.

З метою забезпечення максимального всмоктування й хорошого біологічного доступу ці лікарські форми з різного роду рослинної сировини повинні мати визначений розмір частинок.

Збори – це тверді лікарські форми, які являють собою суміш подрібненого, рідше цілого рослинного матеріалу кількох видів, інколи з додаванням інших лікарських речовин. Збори використовуються для приготування в домашніх умовах настоїв і відварів. Головне завдання для виготовлення зборів – це досягнення рівномірного змішування складових інгредієнтів, оскільки різні види сировини можуть мати різну величину, форму та масу. Переважно використовуються великий аркуш глянцевого паперу та шпатель.

2.2. Процедури при лікуванні рослинами

Відвари рослин часто використовують не тільки для вживання всередину, а й для зовнішнього застосування (зігрівальні компреси, ванни й напівванни) [36].

Для зігрівального компресу беруть простираadlo (найкраще полотняне), намочують його теплим відваром зазначеної рослини і швидко, поки воно ще тепле, обгортають ним увесь тулуб хворого. Поверх цього простираadlo також швидко, щоб не дати йому вихолонуть, накладають сухе простираadlo, а поверх цих двох простирадел хворого обгортають вовняною тканиною (вовняною ковдрою) і пришпилюють її по краях булавками, щоб покривала не розійшлася, поки хворий повертатиметься. Хворий повинен пробути отак закутаний протягом однієї-півтори години. Робити даний компрес найкраще на ніч. Після компресу всі покривала треба обережно познімати із хворого, прикриваючи його ковдрою, щоб не охолотило його тіло. Якщо хворий ще спить, хоч уже й настав час знімати покривала, його не обов'язково будити, поки він не прокинеться сам, а тоді вже й можна розкутати його.

Для ванн і напівванн відвар розводять наполовину водою або заварюють 50 г трави на відро води. Тривалість ванн – 20-30 хвилин.

2.3. Способи використання й дозування лікарських рослин

Дія рослини на організм може бути неоднаковою і залежить від особливостей стану здоров'я людини. Водночас помічено, що кожна рослина характеризується своїми особливостями впливу на різні органи або ж їхні функції. Крім того, дія однієї рослини менш ефективна, ніж при поєднанні їх кількох, узятих з однієї і тієї ж групи. Ідеться не лише про різні діючі речовини в різних видах рослин, а й про те, що певні речовини однієї рослини звільняються для своєї роботи або ж стимулюються певними діючими речовинами іншої, яка, по суті, не є безпосередньо лікарською. При складних

захворюваннях ефект лікування визначають не самі рослинні ліки, а їх взаємодія [31].

Народна практика показує, що переважно найбільш прийнятною і поширеною є така загальна доза приймання всередину, як 1 столова ложка з верхом подрібненої сухої рослини (суміші) на 1 склянку окропу або 4 ложки – на 1 літр кип'ятку.

У кожній лікарській рослині в переважній більшості випадків міститься невеличка кількість діючої речовини чи речовин (в окремих, правда, буває навпаки), кількості яких у домашніх умовах людина поки що практично змінити не може. Тому, користуючись лікарськими рослинами, ми приймаємо з ними мікроскопічну частку тієї речовини, яка дає лікувальний ефект. Фітотерапевт дозу ліків або зменшує, або збільшує – залежно від власних міркувань.

У народній медицині дозування встановлюють, збільшуючи концентрацію напару, відвару, кількості порошку, не знаючи, скільки діючої речовини міститься в цій дозі. Лікуються рослинами тривалий час, і практика показує, що чим довше проводять лікування ними, тим кращий результат. Наприклад, при деяких захворюваннях (тривалі виразкові процеси у шлунку, запущені екземи) лікуються рослинами багато місяців, роблячи через кожні два місяці перерву на 14 днів. При цьому можна змінювати компоненти у зборах. У процесі тривалого лікування рослинною сировиною не зайве подбати і про певний режим, як-от: перебування на свіжому повітрі, прогулянки в сосновому лісі, ванни, сонце тощо. Їжу рекомендують не стільки ситну, скільки легкоперетравлювальну, з виключенням із неї алкоголю та будь-яких прянощів.

Фітотерапевт або інші травники при тривалому лікуванні рослинами у підборі компонентів зборів (сумішей) роблять деякі зміни, щоб запобігти так званому звиканню організму.

Для визначення кількості сухої лікарської сировини на день чи добу в народі частіше користувалися не вагою, а “на око”, або столовою, чайною

ложками, шкаликом, кількістю (наприклад, порошку), що вміщується на кінчику ножа.

Для певності ложку з травою пристукують дном так, щоб суміш рівномірно осіла.

Проте для лікування певних захворювань обов'язкове вживання чітко визначеної кількості рослинної сировини.

Таблиця 4.

Вага однієї ложки сировини

Рослина	Частина рослинного матеріалу	Вага однієї ложки сухої сировини, г
Багно звичайне	Трава	5
Липа серцелиста	Квіти	5
Волошка синя	Суцвіття-кошики Квіти	3-4 1,5-2
Яснотка біла	Пелюстки	2
Арніка гірська	Суцвіття	3
Ромашка лікарська	Квіти	2-3
Кукурудза звичайна	“Волос” (стовпчик з приймочкою)	до 4
Конвалія звичайна	Квіти	3-5
Шавлія лікарська	Листя з верхівками стебел	4
Подорожник великий	Листя	3-4
Спориш звичайний	Трава	5
Валеріана лікарська	Корінь кореневищем	10
Цмин пісковий	Кошики (суцвіття)	4-5
Перстач прямостоячий (калган)	Кореневище	17
Скополія карніолійська	Кореневище	11
Глід український	Плоди	10-12
Тополя чорна	Бруньки	8
Сосна звичайна	Бруньки	14
Кмин звичайний	Насіння	8

Звичайно, вага (маса) залежить від ступеня подрібнення сировини (в таблиці подано стандартну).

Пропонуємо разове дозування (за болгарською методикою) за віком хворого в таблиці 5 [45].

Таблиця 5.

Разове дозування за віком хворих

Вік хворого, роки	Частина дози
1-2	1/8
2-4	1/8
4-7	1/6
7-14	1/2
14-25	2/3
25 і старше	1

РОЗДІЛ III. ГОТОВІ ЛІКУВАЛЬНІ СУМІШІ І ЧАЇ

Апетитні чаї

№ 1

Трава полину гіркого (1), листки бобівника трилистого (1), кореневища айру тростинового (1), плоди кмину звичайного (1).

1 столову ложку суміші заварити 200 мл окропу. Настояти 20 хвилин. Процідити. Пити по 1 столовій ложці 3-4 рази на день за 20 хвилини до вживання їжі.

№ 2

Трава полину гіркого (4), деревію тисячolistого (1).

1 столову ложку суміші на 200 мл окропу. Настояти 20 хвилин. Процідити. Пити по 1 ст. ложці за 20 хвилин до вживання їжі.

№ 3

Трава полину гіркого (2), деревію звичайного (2), корені кульбаби лікарської (1).

1 столову ложку суміші на 200 мл окропу. Настояти в термосі 2 години. Процідити. Пити по 1 столовій ложці 3-4 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

№ 4

Трава полину гіркого (1), бобівника трилистого (1).

1 столову ложку суміші заварити 200 мл окропу, настояти 20 хвилин. Процідити. Приймати по 1 столовій ложці за 20 хвилин до вживання їжі.

Вітамінні чаї

№ 1

1 столову ложку суміші листків кропиви дводомної і плодів горобини звичайної (3:7) заварити 400 мл окропу, кип'ятити 10 хвилин, настояти 4 години, процідити і пити по 100 мл 3 рази на день.

№ 2

1 столову ложку суміші плодів шипшини коричневої (1:1) на 200 мл окропу кип'ятити 10 хвилини. Настояти 2 години. Пити по 100 мл 3 рази на день.

№ 3

Плоди шипшини травневої та плоди горобини звичайної (1:1) заварити 400 мл окропу, кип'ятити 10 хвилин, настояти 4 години, процідити і пити по 100 мл 3 рази на день.

№ 4

2 столові ложки суміші плодів шипшини травневої, листків кропиви дводомної, листків смородини чорної, листків малини (1:1:1:1) залити 200 мл

окропу, кип'ятити 10 хвилин, настояти 4 години, процідити і пити по 100 мл 3 рази на день.

№ 5

1 столову ложку плодів шипшини травневої, листків кропиви дводомної, плодів брусниці (3:3:1) залити 200 мл окропу та кип'ятити 10 хвилини. Настояти 4 години. Пити по 100 мл 3 рази на день.

№ 6

1 столову ложку суміші плодів горобини звичайної, плодів шипшини травневої, листків кропиви дводомної, плодів смородини чорної (3:3:3:1) на 400 мл окропу, кип'ятити 10 хвилин. Настояти 4 години. Пити по 100 мл 3-4 рази на день.

Вітрогінні чаї

№ 1.

2 чайні ложки суміші листків м'яти перцевої, плодів фенхелю звичайного, кореневищ валеріани лікарської (2:1:2) залити 400 мл окропу, настояти 20 хвилин, процідити і пити по 150 мл вранці та ввечері.

№ 2

1 столову ложку суміші квіток ромашки лікарської, кореневищ із коренями валеріани лікарської, плодів кмину звичайного (6:4:1) заварити 200 мл окропу, настояти 20 хвилин, процідити, пити по 100 мл ранком та ввечері.

№ 3

1 столову ложку плодів фенхелю звичайного, листків м'яти перцевої, кореневищ із коренями валеріани лікарської (1:2:2) заварити 200 мл окропу, настояти 30 хвилин, процідити і пити по 2 столові ложки 3-4 рази на день.

№ 4

2 чайні ложки суміші (порівну) квіток ромашки лікарської і трави материнки звичайної залити 200 мл і кип'ятити 10 хвилин. Процідити, пити по 100 мл ранком і ввечері.

№ 5

2 чайні ложки суміші квіток ромашки лікарської, листків м'яти перцевої, плодів фенхелю звичайного, плодів кмину звичайного, кореневищ із коренями валеріани лікарської (2:2:3:2:1) заварити 200 мл окропу. Настояти 20 хвилин, процідити. Пити по 150 мл зранку та увечері.

Грудний чай № 1

1 столову ложку суміші кореня айру тростинового, листків підбілу звичайного, трави материнки звичайної (2:2:1) заварити 400 мл окропу, кип'ятити 10 хвилин, настояти 20 хвилин, процідити і пити теплим по 100 мл 3 рази на день.

Грудний чай № 2

1 столову ложку суміші кореня алтеї лікарської, листків підбілу звичайного, трави материнки звичайної (2:2:1) заварити у 400 мл окропу, настояти 20 хвилин, поцідити і пити теплим по 100 мл 3 рази на день.

Грудний чай № 3

1 столову ложку суміші листків підбілу звичайного, подорожника ланцетолистого, кореня солодки голої (4:3:3) заварити 200 мл окропу, настояти 30 хвилин, процідити і пити по 50 мл кожні 3 години.

Грудний чай № 4

1 столову ложку суміші квіток дивини скіпетроподібної, листків підбілу звичайного, плодів анісу звичайного, кореня алтеї лікарської, солодки голої, трави фіалки триколірної (2:4:2:8:3:1) заварити 400 мл окропу, настояти 20 хвилин, процідити і пити по 100 мл кожні 3 години.

Жовчогінний чай № 1

2 столові ложки суміші квіток цмину піскового, листків бобівника трилистого і м'яти холодної, плодів коріандру посівного (4:3:2:2) заварити 400 мл окропу, кип'ятити 10 хвилин, процідити і пити по 100 мл 3 рази на день перед вживанням їжі.

Жовчогінний чай № 2

2 чайні ложки суміші квіток цмину піскового, трави деревію звичайного і полину гіркою, плодів фенхелю звичайного, листків м'яти перцевої (3:2:2:2:2) настояти 10 годин на 400 мл холодної кип'яченої води, процідити і пити по 100 мл 3 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

Заспокійливий чай № 1

1 столову ложку суміші кореня і кореневищ валеріани лікарської, квіток ромашки лікарської і плодів кмину звичайного (2:3:2) заварити 200 мл окропу, настояти 20 хвилин, процідити і пити по 100 мл вранці і на ніч.

Заспокійливий чай № 2

1 столову ложку суміші листків м'яти перцевої, плодів хмелю звичайного, кореня з кореневищем валеріани лікарської, листків бобівника трилистого (2:1:1:2) заварити 400 мл окропу, настояти 30 хвилин, процідити і пити як чай по 100 мл 2 рази на день (вранці і на ніч).

Заспокійливий чай № 3

1 столову ложку суміші кореня з кореневищем валеріани лікарської, листків м'яти перцевої, бобівника трилистого, взятих у співвідношенні 3:3:4, заварити 400 мл окропу, настояти 20 хвилин, процідити і пити по 100 мл 2 рази на день (вранці і на ніч).

Потогінний чай № 1

2 столові ложки суміші (порівну) квіток липи серцелистої і бузини чорної залити 200 мл окропу, кип'ятити 5-7 хвилин, процідити, пити гарячим за один прийом.

Потогінний чай № 2

2 столові ложки суміші (порівну) трави материнки звичайної, кори верби білої і листків підбілу звичайного залити 400 мл окропу, кип'ятити 10 хвилин, процідити і пити гарячим по 200 мл на ніч.

Потогінний чай № 3

2 столові ложки суміші (порівну) квіток бузини чорної, листків м'яти перцевої, квіток липи серцелистої залити 400 мл окропу, кип'ятити 10 хвилин, процідити, пити гарячим на ніч по 200 мл

Потогінний чай № 4

2 столові ложки суміші (порівну) квіток липи серцелистої і бузини чорної, листків малини звичайної залити 200 мл окропу, кип'ятити 5 хвилин, процідити і пити за один прийом перед сном.

Потогінний чай № 5

2 столові ложки суміші плодів малини, листків малини звичайної (2:2:1) заварити 400 мл окропу, настояти 20 хвилин, процідити і пити по 200 мл на ніч.

Потогінний чай № 6

2 столові ложки суміші (порівну) квіток липи серцелистої, трави материнки звичайної, квіток бузини чорної, листків малини звичайної залити 400 мл окропу, кип'ятити 5 хвилин, процідити, пити по 200 мл гарячим на ніч.

Проносний чай № 1

1 столову ложку суміші кори крушини ламкої, трави деревію звичайного і листків кропиви дводомної (3:1:2) заварити 200 мл окропу, настояти 20 хвилин, процідити, пити на ніч по 100 мл

Проносний чай № 2

1 столову ложку суміші (порівну) квіток бузини чорної і плодів жостеру проносного заварити 200 мл окропу, настояти 30 хвилин, процідити і пити на ніч по 150 мл

Проносний чай № 3

1 столову ложку суміші кори крушини ламкої, листків бобівника трилистого, трави буркуну лікарського і плодів кмину звичайного (5:2:2:1) заварити 200 мл окропу, настояти 20 хвилин, процідити і пити на ніч по 100 мл

Проносний чай № 4

1 столову ложку суміші кори крушини ламкої, кореню солодки голої, плодів кмину звичайного і коріандру посівного (8:1:1:1) заварити 200 мл окропу, настояти 20 хвилин, процідити і пити на ніч по 150 мл

Проносний чай № 5

1 столову ложку суміші кори крушини ламкої, листків бобівника трилистого, трави деревію звичайного, плодів кмину звичайного (6:2:2:1) заварити 200 мл окропу, настояти 20 хвилин, процідити і пити по 200 мл на ніч.

Проносний чай № 6

1 столову ложку суміші кори крушини ламкої, трави буркуна лікарського і листків кропиви дводомної (3:1:1) заварити 200 мл окропу, настояти 20 хвилин, процідити і пити по 150 мл на ніч.

Протигеморойний чай № 1

1 столову ложку суміші (порівну) листків сени, квіток деревію тисячолісного, кори крушини ламкої, плодів коріандру посівного заварити 200 мл окропу, настояти до охолодження, процідити і пити по 100 мл на ніч.

Протигеморойний чай № 2

2 столові ложки суміші трави деревію звичайного, фіалки триколірної, очитку їдкою, грициків звичайних і споришу звичайного, плодів горобини звичайної, анісу звичайного й окропу запашного, квіток гіркокаштана звичайного та нагідок лікарських, кори крушини ламкої, листків подорожника ланцетолісного і кореня живокосту лікарського (1:2:2:3:6:3:3:3:4:3:7:3:3) залити 300 мл окропу, настояти до охолодження, процідити і випити за 2 рази (вранці і на ніч).

Протизолотушний чай

1 столову ложку суміші (порівну) трави фіалки триколірної, трави череди трироздільної, стебел пасльону солодко-гіркого настояти на 200 мл окропу до охолодження, процідити, пити по 1 столовій ложці 3-4 рази на день.

Сечогінний чай № 1

1 столову ложку суміші листків мучниці звичайної, квіток волошки синьої і кореня солодки голої (3:1:1) заварити 200 мл окропу, настояти 30 хвилин, процідити і пити по 50 мл 3-4 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

Сечогінний чай № 2

2 столові ложки суміші (порівну) листків берези повислої і трави хвоща польового заварити 400 мл окропу, настояти до охолодження і випити за 3 прийоми протягом дня.

Сечогінний чай № 3

1 столову ложку суміші (порівну) шишкоягід ялівцю звичайного, листків берези повислої, кореня кульбаби лікарської заварити 200 мл окропу, настояти до охолодження, процідити і пити по 50 мл 3-4 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

Сечогінний чай № 4

1 столову ложку мучниці звичайної, кореня солодки голої, шишкоягід ялівцю звичайного (4:1:4) заварити 200 мл окропу, настояти 20 хвилин, процідити і пити по 50 мл 3-4 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

Сечогінний чай № 5

1 столову ложку суміші шишкоягід ялівцю звичайного, трави хвоща польового, кореневища пирію повзучого (2:2:1) заварити 400 мл окропу, настояти 20 хвилин, процідити і пити по 50 мл 3-4 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Сечогінний чай № 6

1 столову ложку суміші шишкоягід ялівцю звичайного, кореня дягелю лікарського і квіток волошки синьої (4:3:3) заварити 400 мл окропу, настояти 20 хвилин, процідити і пити по 50 мл 3-4 рази на день.

Сечогінний чай № 7

2 чайні ложки суміші квіток волошки синьої, листків мучниці звичайної і бобівника трилистого, плодів петрушки кучерявої, бруньок берези повислої, кореня оману високого (1:2:4:1:1:1) залити 200 мл окропу, кип'ятити 10 хвилин, процідити і пити по 100 мл 3 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

Суміш для полоскання горла № 1

2 столові ложки суміші кори дуба звичайного, квіток липи серцелистої (3:2) залити 200 мл окропу, настояти 5 хвилин, процідити, охолодити. Полоскати горло кілька разів на день.

Суміш для полоскання горла № 2

1 столову ложку суміші (порівну) квіток липи серцелистої і ромашки лікарської запарити 200 мл окропу, настояти 15-20 хвилин, охолодити. Полоскати горло кілька разів на добу.

Шлунковий чай № 1

2 столові ложки суміші плодів черемхи звичайної і чорниці (3:2) залити 400 мл окропу, кип'ятити 20 хвилин, процідити і після охолодження пити по 50 мл 3-4 рази на день до вживання їжі.

Шлунковий чай № 2

2 чайні ложки суміші “шишок” вільхи сірої, кореневища гірчака зміїного (2:1) заварити 200 мл окропу, настояти 30 хвилин, процідити і пити по 100 мл 3-4 рази на день до вживання їжі.

Шлунковий чай № 3

2 чайні ложки суміші кори крушини ламкої, плодів анісу звичайного, трави деревію звичайного, насіння гірчиці сарептської, кореня солодки голої (2:2:1:2:3) залити 200 мл окропу, кип'ятити 10 хвилин, процідити і після охолодження пити.

РОЗДІЛ IV. ДИКОРΟΣЛІ ТА КУЛЬТИВОВАНІ ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ

Аїр тростиновий

Багаторічна трав'яниста рослина з родини Ароїдні. Кореневище товсте, циліндричне, звивисте, жовтувато-зелене, вкрите зверху по спіралі темними широкими листковими рубцями, розташоване горизонтально темними широкими листковими рубцями, здебільшого на поверхні. Стебло прямостояче, нерозгалужене, сплюснуте, з одного боку жолобчасте, з іншого – гострорубристе, 80-120 см заввишки.

Листки мечоподібні. Квітки дрібні, зеленувато-жовті, двостатеві, зібрані в початок. Росте по всій території України у стоячих водах, біля берегів річок, ставків, боліт, місцями великими заростями.

Заготовляють кореневища пізно восени або ранньою весною. Миють холодною водою, подрібнюють, пров'ялюють і сушать при температурі 25-30 °С.

Застосовують як тонізуючий засіб при пригніченні центральної нервової системи, при хворобах шлунково-кишкового тракту, млявому травленні, проносах; як сечогінний засіб при хворобах жовчних шляхів, каменях нирок; як протизапальний засіб при малярії; при порушенні менструального циклу у жінок та для його регуляції, для посилення статевого збудження; при нервових захворюваннях із судомами, при хронічних захворюваннях спинного мозку з утратою чуття, при посиленому серцебитті. Сік коренів вживають, щоб посилити зір, для поліпшення пам'яті і щоб позбутися звички тютюнопаління. Порошком із коренів аїру засипають гнійні рани і виразки. Відваром, який готують із кореня аїру, листків шавлії, кори дуба і листків кропиви дводомної полощуть горло при ларингіті, глоситі; тричі на день полощуть горло і рот при захворюваннях на цингу та амеродонтоз.

Свіжі листки аїру діють інсектицидно проти бліх та інших комах.

Алое деревоподібне

Багаторічна вічнозелена рослина з родини Асфodelові. Стебло членисте, дерев'яніє. Листки чергові, мечоподібно-видовжені, м'ясисті, з восковим нальотом і шипуватим краєм. Високу квітконосну стрілку вінчає довге суцвіття з червоних або жовтих квіток із шести зубчастим віночком. Плід – коробочка.

Росте в Україні як декоративна рослина; її вирощують у горщиках, в оранжереях.

Заготовляють соковиті листки восени.

Застосовують як проносний та жовчогінний засіб і для збудження апетиту та поліпшення травлення. Свіжий сік використовують як послаблювальний та жовчогінний засіб, при ентероколіті, гастроентериті та хронічному гастриті зі зниженою кислотністю; закачують у ніс при гострому риніті, для підвищення стійкості організму до інфекційних захворювань, для лікування опіків, гнійних ран, лишайів і трофічних виразок. Компреси з соком призначають при туберкульозі шкіри, вовчанці, променевому дерматиті голови, епітеліомі. При ерозії шийки матки змочені соком алое тампони вводять у вагіну. Подрібненими листками із соком лікують парадонтоз.

Лінімент алое використовують для профілактики і лікування уражень шкіри при променевої терапії. Сироп алое із залізом показаний при гіпохромній анемії та після виснажливих хворіб або інтоксикації. Рідкий екстракт використовують для ін'єкцій при лікуванні хворіб очей (блефарит, кон'юнктивіт, кератит, ірит тощо).

Арніка гірська

Багаторічна трав'яниста рослина до 60 см заввишки, залозисто-пухнаста із приємним запахом з родини Айстрові. Листки на стеблі наполовину менші, ніж ті, що зібрані у прикореневій розетці. Квітки зібрані в кошики 5-6 см у поперечнику по 1-3-5 на кінці стебел і відгалужень. У кошику близько 20 оранжевих крайових квіток. Середні квітки дрібні, оранжево-жовті, двостатеві, із трубчасто-п'ятизубчастим віночком.

Цвіте в червні – серпні.

Росте в Карпатах та Правобережному Поліссі.

Заготовляють квіткові кошики, які збирають на початку цвітіння рослини. Сушать у сушарці при температурі 55-60°C або під наметом чи на горищі з наступним досушуванням у печі.

Застосовують при кашлі, хрипоті, здутті, кишкових розладах, матковій кровотечі, аднекситі, ішемічній хворобі серця, нервовому перезбудженні, виразці шлунка, ендокардиті і міокардиті у вигляді настоїв, які готують так:

1 чайну ложку кошиків арніки гірської заливають 1 склянкою (200 мл) окропу, настоюють 2 години. П'ють по 1 столовій ложці 3 рази на добу за 30 хвилин до вживання їжі. Спиртову настойку арніки гірської готують на 70%-вому спирті з розрахунку 1:10. Зовнішньо (у вигляді примочок, компресів тощо) настойку і настій квіток призначають для лікування забитих місць, гематом, гноячкових захворювань шкіри, трофічних виразок, опіків і відморожень, при болях у м'язах, при переломах кісток, вивихах суглобів, герпесі, фурункульозі тощо.

Багно болотяне

Вічнозелений густий кущ 50-120 см заввишки із запахом камфори з родини Верескові. Листки шкірясті, чергові, короткочерешкові, прості, цілісні, лінійні, із загорнутими краями, зверху зелені, блискучі, поморщені, зісподу – з густим рудувато-повстистим опушенням.

Квітки двостатеві, правильні, білі або жовтувато-білі, у верхівкових зонтикоподібних щитках на довгих тонких іржаво-білоповстянистих клейких квітконіжках.

Цвіте у травні – липні. Росте в Поліссі, Прикарпатті.

Заготовляють на початку цвітіння стебла з листками. Сушать у сушарках або під наметом при температурі до 40°C, зберігають у сухому прохолодному приміщенні. Строк придатності – 2-3 роки.

Застосовують як відхаркувальний засіб при бронхіальній астмі, гострих і хронічних бронхітах, трахеїтах, ларингітах, коклюші, при спастичних ентероколітах (у вигляді настою), а також золотусі, подагрі, ревматизмі, екземі.

Крім того, в народній медицині настій вживають при туберкульозі легень, діабеті, дизентерії, скрофульозі.

Зовнішньо настій трави використовують при укусах комах, набряках, відмороженнях, для лікування забитих місць, при колотих і рваних ранах, для посилення циркуляції крові в пальцях при занімінні (ендартерії).

Екстракт або відвар в олії закапують у ніс при грипі та риніті. Використовують траву і як інсектицидний засіб.

Барбарис звичайний

Колючий гіллястий кущ 1,5-2,5 м заввишки з родини Барбарисові. Молоді пагони жовтуваті або жовтувато-червоні. Листки чергові, черешкові, до 10 см завдовжки, еліптичні, дещо шкірясті, дрібнозубчасті, виростають пучками на вкорочених пагонах.

Квітки правильні, двостатеві, 6-пелюсткові, жовті, в тонких пазушних китицях. Плоди – кістянки еліптичної форми, червоного кольору, кислі на смак.

Цвіте у травні – червні. Плоди дозрівають у серпні – вересні.

Заготовляють корені (дрібні), кору, листя і плоди. Збирають кору, квітки і листя – навесні, після цвітіння; плоди восени; корені – рано навесні або пізно восени. Препарати барбарису виявляють протизапальну, жовчогінну, сечогінну та седативну дію. Вживають у вигляді чаю при гіпотонії матки після пологів, при печінкових коліках і жовчних каменях, при закрепах і спастичному катарі товстої кишки. Спиняють кровотечі, поліпшують кровообіг. Настоям барбарису звичайного лікують подагру, ревматизм і люмбаго. Відвар квіток приймають при захворюваннях серця і при малярії. Сік із плодів барбарису допомагає при запаленні легень, пропасниці, кашлі. Для цього п'ють 1-2 столові ложки на день. Знижує гарячку, тамує спрагу, діє як послаблювальний засіб.

Зовнішньо використовують настоянку кори (1:4) – закапують по 2 краплі двічі на день у вухо при глухоті.

Барвінок малий

Вічнозелена трав'яниста рослина. Стебла розгалужені, листки еліптичні, шкірясті, супротивні. Квітучі пагони прямостоячі. Квітки правильні, двостатеві, великі, фіолетово-сині, поодинокі, розташовані в пазухах листків.

Цвіте у травні.

Росте в Україні в південних лісових і лісостепових районах, у передгір'ях Криму, Прикарпатті.

Заготовляють траву, зібрану у травні, сушать у добре провітрюваних приміщеннях, але не на сонці.

Застосовують препарати барвінку малого як такі, що мають в'язучу, гіпотензивну, протимікробну, протизапальну та кровоспинну дію. Знижують артеріальний тиск, розширюють венозні судини серця і судини головного мозку, розслаблюють мускулатуру тонкого кишківника, стимулюють скорочення матки. Призначають переважно при церебральній формі гіпертонічної хвороби та при гіпертонічних кризах.

У народній медицині траву барвінку малого використовують як в'язучий, легкий проносний та кровоспинний засіб. Використовують при носових та маткових кровотечах. Відвар п'ють при бронхіті, запаленні тонкої та товстої кишок, полощуть рот при кровоточивості ясен та зубному болю, хворобах горла. Траву барвінку малого використовують при статевій слабості, неплідності, при екземі та інших шкірних хворобах. Напар квіток вживають, щоб надати шкірі м'якості, еластичності й матовості.

Широко використовується рослина і в гомеопатії.

Береза повисла

Високе (до 20 м) дерево з родини Березові, з повислими гілками і гладенькою білою корою. У старих дерев при основі стовбура кора чорно-сіра.

Листки ромбічно-яйцеподібні, або трикутно-яйцеподібні, чергові, довгочерешкові, голі. Квітки в одностатевих сережках, тичинкові – на кінцях гілок, довгі, зібрані по 2-3 маточкові – на вкорочених бічних гілочках, 2-3 см завдовжки, зелені, спрямовані вгору. Плід – горіх.

Цвіте у квітні – травні.

Росте по всій території України.

Заготовляють сік, бруньки, молоді листки, інколи кору.

Бруньки збирають рано навесні в період набрякання, листки у квітні – травні. Сушать бруньки і листки на відкритому повітрі під наметом.

Застосовують настій та відвар березових бруньок як жовчогінний і сечогінний засоби, як примочки при пораненнях, фурункулах. Настій з листків – при авітамінозах, подагрі, екземах, лишаях, висипах на тілі, для очищення крові, при виразці шлунка, при нестравності шлунка, бронхітах і трахеїтах, як відхаркувальний та дезінфікуючий засіб, проти дрібних круглих глистів (гостриків та аскарід); при водянці ниркового походження, запаленні сечового міхура, нирковокам'яній хворобі, як протиспастичний (при спазмах кишок та інших гладеньком'язових органів). Препарати з бруньок і листків, а також свіжий березовий сік вживають у народі в усіх випадках, коли необхідне загальне оздоровлення і поліпшення обміну речовин в організмі.

Бобівник трилистий

Багаторічна трав'яниста болотна рослина 25-70 см заввишки з повзучим стеблом із родини Бобівникові. Листки всі прикореневі, трійчасті, з обернено-яйцеподібних листочків. Має довге повзуче кореневище 1,5 см у діаметрі. Квітки правильні, зрослопелюсткові, блідо-рожеві або білі, у китицях на верхівці стебла.

Цвіте у травні – червні.

Росте по всій Україні по берегах рік і озер та на низинних болотах, у канавах.

Заготовляють листки, які збирають перед цвітінням рослини і під час цвітіння. Листки зрізують біля самої пластинки, пров'ялюють на відкритому повітрі і досушують на горищі, під наметом або в сушці при температурі 50-60°.

Застосовують як засіб, що збуджує апетит, для поліпшення виділення травних соків і перистальтики шлунково-кишкового тракту, при недостатній кислотності шлункового соку, при здутті, жовтяниці, малярії, для збудження функції ендокринних залоз, заспокоєння нервів і при недокрів'ї.

У народній медицині, крім того, листки бобівника трилистого використовують для усунення згаги і метеоризму, при гарячці, ревматизмі, як глистогінний засіб та як допоміжний засіб при туберкульозі і після перенесених виснажливих захворювань.

Зовнішньо відвар листків використовують для промивання виразок і ран, що повільно загоюються, та у вигляді ванн при різних захворюваннях шкіри.

Бузина трав'яниста

Багаторічна трав'яниста рослина 50-150 см заввишки з родини Жимолостеві. Листки з ланцетними прилистками, супротивні, непарноперисті, з 5-9 видовженоланцетними пилчастими листочками. Квітки зібрані в суцвіття, дрібні, зовні рожеві, всередині – білі. Плоди – чорні, кістянкоподібні.

Цвіте в червні – липні, іноді протягом усього літа, плоди досягають восени.

Росте по всій території України на пагорбах, узліссях, де утворює значні зарості.

Заготовляють корені восени або навесні. Миють у холодній воді, подрібнюють, пров'ялюють кілька днів на сонці і досушують у протопленому приміщенні.

Застосовують при запальних захворюваннях нирок, хворобах сечового міхура, ревматизмі, ішіасі, цукровому діабеті. Беруть 1 чайну ложку подрібненого кореня рослини на 200 мл води, кип'ятять на малому вогні 10 хвилин і настоюють 1 годину. П'ють по 50 мл 4-5 разів на добу за 30 хвилин до вживання їжі.

При лікуванні запальних хворіб сечостатевої системи в поєднанні з коренем кульбаби лікарської, травою споришу звичайного, стовпчиками з приймочками кукурудзи звичайної, квітками цмину піскового у співвідношенні 1:2:2:1:2 беруть 3 столові ложки суміші на 400 мл води, кип'ятять на малому вогні 10 хвилин і настоюють 1 годину. Випивають цей відвар за 3-4 рази протягом доби до вживання їжі. Відвар рекомендується пити при розладах кровообігу (серцевих та ниркових набряках), неспецифічному поліартриті, подагрі.

Бузина чорна

Гіллястий, 3-6 м заввишки кущ зі світло-бурою корою. Стебло має білу м'яку серцевину. Листки непарноперисті, з 5 яйцеподібними або довгасто-яйцеподібними, довгозагостреними, нерівнопилчастими листочками. Квітки дрібні, правильні, двостатеві, кремово-білі, зібрані у щиткоподібні суцвіття з 5 головними променями. Плід чорно-фіолетовий, кулястий, кістянкоподібний.

Цвіте у травні – червні. Плоди досягають у серпні – вересні.

Росте по всій Україні.

Застосовують відвар із квіток при простудах, грипі; як засіб що знижує жар, як потогінний засіб при бронхітах, сухому кашлі, на початковій стадії запалення легень, при ревматизмі.

Квітки бузини чорної посилюють діурез. Плоди також мають сечогінну та проносну властивість.

1 чайну ложку квіток (кори або листків) на 200 мл окропу варять на водяній бані 10 хвилин. П'ють по 50 мл 3-4 рази на день за 15 хвилини до вживання їжі при атеросклерозі, при хворобах нирок, для очищення крові при фурункулах, висипах на тілі.

При хворобах дихальних шляхів беруть 1 столову ложку квіток бузини чорної, заливають 200 мл окропу, настоюють 30 хвилин. П'ють по 100 мл 3 рази на добу за 30 хвилини до вживання їжі.

Сік із плодів бузини чорної п'ють при виразках кишок і при ішіасі. Сік і настій плодів на цукрі допомагає при шлункових і кишкових захворюваннях та при запаленні печінки.

Буквиця лікарська

Багаторічна трав'яниста рослина з родини Губоцвіті. Стебло прямостояче або малорозгалужене 20-80 см заввишки. Листки прості, супротивні, видовженояйцеподібні, зарубчасті, тупі, біля основи серцеподібні, прикореневі – в розетці, довгочерешкові, стеблові – сидячі. Квітки зібрані у густі пазушні багатоквіткові кільця, утворюють щільне колосоподібне суцвіття. Квіткові кільця виходять із пазух верхівкових листків. Віночки квіток світло-порпурові або пурпурові. Плід із 4 часток-горішків.

Цвіте у червні – вересні.

Росте по всій території України у мішаних лісах, на галявинах, узліссях, луках, у чагарниках.

Заготовляють траву і корені під час цвітіння.

Застосовують у народній медицині як сечогінний, жовчогінний, гіпотензивний, протизапальний, седативний, обволікаючий засіб. Її використовують при бронхіті, пневмонії, бронхоектатичній хворобі, ядусі, хворобах печінки (зокрема при гепатиті). Рослина регулює артеріальний тиск, посилює кровообіг, поліпшує травлення і обмін речовин. Ефективним є застосування при хронічному гломерулонефриті й пієлонефриті з явищами гіпертензії.

Зовнішньо використовують буквицю лікарську при золотусі, варикозному розширенні вен з виразками, раку шкіри, пітливісті ніг, для загоєння ран.

Буркун лікарський

Дворічна трав'яниста рослина з родини Бобові. Стебла прямі, гіллясті, заввишки до 1,5 м. Листки трійчасто-перисті, черешкові. Прилистки шилоподібні, цілісні. Квітки невеликі, жовті, утворюють довгасті багатоквіткові китиці, зібрані у волоті. Плід – біб.

Цвіте у червні – серпні.

Заготовляють траву під час цвітіння рослини. Верхівки завдовжки 30 см, а також бокові пагони зрізують ножом. Сушать на сонці або під наметом. Сушу траву просіюють, щоб відокремити товсті стебла.

Застосовують препарати буркуна лікарського як відхаркувальні, пом'якшувальні, седативні, болетамувальні, вітрогінні та антикоагулюючі засоби. Вони посилюють кровообіг, сприяють зменшенню набряків і усуненню запальних процесів. Буркун лікарський використовують для виготовлення зеленого витяжного пластиру, при стенокардії і тромбозі коронарних судин, як протисудомний засіб, входить до складу лікарських рослин, що застосовуються при бронхіті, туберкульозі легень, болях у шлунку, набряках та ревматизмі. Крім того, в народній медицині його використовують при кашлі, безсонні, мігрени, гіпертонії, клімактеричних розладах, хворобах яєчників, як засіб, що стимулює виділення молока у матерів-годувальниць.

Зовнішньо буркун лікарський використовують для припарок або компресів для розм'якшення та розсмоктування затверділостей, абсцесів, незрілих фурункулів, набряків, при герпесі й тріщинах заднього проходу.

Валеріана лікарська

Багаторічна трав'яниста рослина з родини Валеріанові. Стебло 40-150 см заввишки, прямостояче, циліндричне, борозенчасте, порожнисте, голе або опушене, у верхній частині розгалужене. Листки супротивні, непарноперисторозсічені з ланцетоподібними сегментами; нижні – черешкові, з 4-5 парами сегментів; стеблові – сидячі з 6-8 парами сегментів. Квітки неправильної форми, утворюють щиткоподібно-волотисті суцвіття. Віночок червонуватий, рожевий, іноді білий. Має вертикальне коротке кореневище, від якого відходить багато додаткових коренів.

Цвіте у червні – липні.

Росте на всій території України на вологих узліссях, торфовищах, берегах річок, заплавах, на луках, у долинах.

Заготовляють дворічні кореневища з коренями, які викопують рано весною або пізно восени, миють у холодній воді, прив'ялюють на повітрі і досушують у теплих приміщеннях.

Застосовують препарати валеріани для заспокоєння нервової системи, підвищення функціональної діяльності центральної нервової системи, регуляції серцевої діяльності, зниження артеріального тиску, підсилення секреції залоз травного тракту.

Найчастіше препарати валеріани застосовують при станах надмірного нервового збудження, істерії та епілепсії, при відчуттях тривоги, розумовій перевтомі, мігреноподібних головних болях, безсонні, вегетоневрозах і неврозах серцево-судинної системи, для профілактики і лікування стенокардії та гіпертонії в початковій стадії. Ефективним є застосування препаратів валеріани при підвищеній функції щитоподібної залози, для зняття спазмів і посилення секреції залозистого апарату шлунково-кишкового тракту, а також як засіб, що посилює жовчовиділення.

Верба біла

Дерево заввишки 10-25 м з білою корою та ламкими гілками. Крона широка, округла, стовбур товстий. Листки цілісні, чергові, ланцетні або широколанцетні, загострені, пилчасті, 5-12 см завдовжки. Квітки одностатеві, в тичинкових і маточкових сережкоподібних суцвіттях. Приквіткові луски бліді. Плід – коробочка.

Цвіте у квітні – травні після появи листків.

Росте по всій території України, крім високогір'я Карпат, на вологих луках і лісах, по берегах рік, ставків, на греблях, обабіч вулиць.

Заготовляють кору, зібрану в період сокоруху з 3-4-річних гілок. На гілках роблять через кожні 20-30 см кільцеподібні надрізи та з'єднують їх поздовжніми лініями. Кору подрібнюють, сушать на горищі або в теплому приміщенні.

Застосовують відвар кори як заспокійливий, анальгетичний, протизапальний, жарознижувальний, потогінний, протималярійний, антисептичний, кровоспинний, ранозагоювальний, в'язучий і глистогінний засіб, а також його при невралгіях, головних болях, неврозі, ревматизмі, подагрі, простудних хворобах, нестравності їжі у шлунку, жовтяниці, хворобах селезінки і печінки, проносах, запаленнях сечових шляхів, при гінекологічних та інфекційних хворобах, шлункових, кишкових, маткових та інших кровотечах.

Зовнішньо відвар кори верби застосовують для полоскань (при стоматиті, гінгівіті, пародонтозі, ангіні); при запальних процесах ротової порожнини і горла; для примочок при бешисі, екземі, трофічних виразках та для промивання за давнених ран.

Вербена лікарська

Багаторічна трав'яниста шорсткоопушена рослина з родини Вербенові. Стебло чотиригранне, прямостояче або висхідне, 25-100 см заввишки, здебільшого розгалужене. Листки на смак терпкі, супротивні, середні – трироздільні з нерівнозубчастонадрізнаними частками, з яких середня більша за бокові. Верхні листки довгасті, надрізанозубчасті, верхівкові – цілокраї. Квітки двостатеві, зрослопелюсткові, неправильні, у довгих колосоподібних суцвіттях. Віночок лійкоподібний, ясно-ліловий.

Росте по всій території України на забур'янених місцях, узбіччях шляхів та на вологих пісках.

Заготовляють траву під час цвітіння рослини. Сушать у теплих, добре провітрюваних приміщеннях або на горищі, розстелюючи тонким шаром на чистому папері або марлі.

Застосовують при виснаженні, кволості, недокрів'ї, мізерних місячних; при хворобах печінки, селезінки, жовтяниці, розладах травлення, бронхітах, для очищення крові при фурункулах і висипах на тілі, також при атеросклерозі та тромбозах.

При кон'юнктивітах використовують напар вербени для промивання хворих очей; при хворобах шкіри – як засіб, що зменшує запальну реакцію і сприяє загоюванню ран та виразок.

Свіжим соком вербени лікують коросту. При золотушних струпах суміш трави вербени (5 г), квіток фіалки триколірної (10 г) і трави розхідника (5 г) варять 10 хвилин; додають 10 г соняшникової олії, настоюють 8 годин і змазують уражені місця кілька разів на день.

Верес звичайний

Невеликий вічнозелений гіллястий кущик 15-70 см заввишки з родини Вересові. Стебло тонке, з піднятими гілками, кора сіро-бура. Листки дрібні, сидячі, супротивні, тупі, при основі стрілоподібні, розміщені черепично в 4 ряди. Квітки лілові або лілово-рожеві, іноді білі або кремові, на коротких квітконіжках, розміщені в однокі китиці. Смак рослини терпкий, гіркий. Запах медовий, сильний.

Цвіте з липня до вересня.

Заготовляють надземну частину рослини під час цвітіння.

Сушать у затінку на відкритому повітрі або на горищі.

Застосовують препарати вересу звичайного як сечогінні, потогінні, в'язучі, протизапальні і дезінфікуючі засоби. Рекомендують при подагрі, ревматизмі, захворюваннях сечового міхура, що супроводжуються запаленням передміхурової залози, сечокам'яній хворобі, проносах.

Вживають при розладах нервової системи, безсонні, лякливості, задумливості. У великих дозах препарати вересу звичайного діють наркотично. Народний досвід свідчить і про їх седативну дію. Водний настій трави вживають при урологічних захворюваннях (камені нирок, запалення ниркових мисок, ниркові коліки, хронічний пієлонефрит, уратурія); для лікування хворіб печінки і жовчних шляхів та як засіб, що допомагає при поліартриті.

Зовнішньо у вигляді ванн або примочок верес звичайний використовують при ревматизмі, рахіті, висипах і виразках на тілі, екземі, алергії та опіках, як ранозагоювальний засіб.

Вероніка лікарська

Багаторічна трав'яниста рослина 10-30 см заввишки, з повзучим, при основі гіллястим стеблом, яке утворює дерновину. Листки прості, супротивні, обернено-яйцеподібні або еліптичні, звужені в короткий черешок, зарубчасті, біля основи цілокраї. З однієї пазухи двох супротивних листків виростають багатоквіткові квітконосні китиці. Квітки блідо-блакитні з ліловим відтінком, рідше білі. Рослина на смак терпка, свіжа – без запаху, висушена – має приємний запах. Плід – коробочка.

Цвіте у червні – серпні.

Заготовляють усю рослину без коренів, яку збирають під час цвітіння. Сушать під наметом або в добре провітрюваному приміщенні.

Застосовують настій вероніки лікарської при простудних захворюваннях, астмі, бронхіті, при хворобах сечостатевої системи, при зниженому апетиті, проносах, виразці шлунка, клімактерії, при гіпертонії, безсонні, нервовому виснаженні, ревматизмі, ломоті, як потогінний засіб, при висипах на тілі, екземі, піодермії, а також при укусах гадюк і скажених тварин.

Мазь, виготовлену із сирого соку вероніки лікарської, застосовують при різних видах свербіння (на голові, тілі, в задньому проході), при корості, для втирань у шкіру голови та в корені волосся. З розім'ятої свіжої рослини віджимають 250 г соку, заливають 250 г 90%-вого спирту і настоюють 10 днів, потім фільтрують через вату, додають до нього ще 250 г спирту, ще раз фільтрують і у фільтрат додають 10 г перувіанського бальзаму. Перед вживанням мазь можна розбавляти перевареною водою (1:2) й обов'язково збовтувати.

Виноград справжній

Багаторічна ліана кущ 150-400 см заввишки з родини Виноградові з вусиками пагонового походження. Листки чергові, черешкові, округлі або п'ятикутні, глибоко 3-5-лопатеві, рідше цілісні. Квітки дрібні, зеленувато-жовті, запавні, мають зачаткову чашечку і п'ятипелюстковий зрослий віночок. Ягоди зібрані в грона.

Цвіте у травні – червні.

Вирощують виноград по всій території України.

Збирають листки у травні, ягоди – в серпні – вересні.

Застосовують як засіб, що посилює обмін речовин і підвищує тонус організму людини. Ягоди використовують у народній та науковій медицині. Вони виявляють різнобічну дію на організм людини – загальнозміцнювальну, сечогінну, послаблювальну і жовчогінну. При вживанні їх посилюється обмін речовин, підвищується апетит, поліпшується кровообіг і кровотворення, знижується кров'яний тиск, зменшується кислотність шлункового соку. Корисним є вживання ягід при недокрів'ї та виснаженні нервової системи, при хронічних бронхітах, при емфіземі легень, для підвищення апетиту і як загальнозміцнювальний засіб у початковій стадії туберкульозу легень. Відвар сушеного винограду з додаванням невеликої кількості соку цибулі вживають як засіб від кашлю й охриплості. Порошок із висушених листків вживають усередину (2-4 г на день) як кровоспинний засіб, зокрема при маткових кровотечах. Відваром або настоєм виноградних листків полощуть горло при ангінах і роблять із нього примочки при шкірних хворобах.

Волошка синя

Одно- або дворічна трав'яниста сіро-зелено пухнаста рослина 25-50 см заввишки з родини Айстрові. Стебло гіллясте, спрямоване догори, клаптико-павутинисте. Листки ланцетно-лінійні, нижні дещо лопатеві, верхні цілокраї. Кошики верхівкові, на довгих квітконіжках. Квітки крайові п'ятизубчасті, лійкоподібні, сині або рідше білі чи рожеві, серединні – трубчасті, фіолетові.

Цвіте у травні – серпні.

Використовують лише крайові квітки, зібрані в період повного цвітіння. Сировину треба зразу ж сушити, бо при повільному сушінні пелюстки втрачають колір і стають непридатними до вживання. Сушать на горищі, в приміщеннях, що добре провітрюються.

Застосовують препарати волошки синьої як сечогінний, протизапальний, дезінфікуючий і жовчогінний засоби. Препарати добре діють при захворюванні нирок і сечовивідних шляхів (нирковокам'яна хвороба, пієліт, уретрит, цистит, нефроз), печінки і жовчовивідних шляхів, при кон'юнктивіті, блефариті та гемератопії. У народній медицині, окрім цього, волошку синю використовують при набряках і жовтяниці та як жарознижувальний засіб при простуді.

Настої і лосьйони з кошиків волошки широко використовуються в дерматології та косметиці.

Гадючник в'язолистий

Багаторічна трав'яниста рослина 50-200 см заввишки з родини Розові, стебло пряме, голе, вгорі здебільшого галузисте, листки переривчасто-перисті з великим три- або п'ятироздільним кінцевим сегментом. Зверху листки голі, зелені, зісподу – з густим сіроповстистим опушенням.

Квітки дрібні, двостатеві, правильні, 5-пелюсткові, жовтувато-білі, запахні, в густому волотистому суцвітті. Пелюстки – з довгим кігтиком. Плід – багатолістянка.

Цвіте в червні – липні.

Росте по всій території України на вологих луках, берегах річок і болотах.

Заготовляють траву, яку збирають під час цвітіння рослини, і кореневище з коренями восени або рано навесні. Викопані корені з кореневищем миють холодною водою, розрізають на куски (10-15 см) і сушать під наметом або на горищі. Застосовують для лікування ревматизму, запалення верхніх дихальних шляхів, геморою, запалення сечових шляхів, для промивання гнійних ран, виразок, фурункулів.

Рослина має потогінні, сечогінні, протизапальні, анальгетичні та протиревматичні властивості.

Внутрішньо (у вигляді настоїв чи відварів трави або коренів) використовують як потогінний засіб при підвищеній температурі, подагрі, істеричних випадках, сильних болях у шлунку і кишках, що супроводжуються запаленнями. Крім того, настій трави використовують при головному болю, задишці, серцевих хворобах, діареї, дизентерії.

Зовнішньо сік, відвари та мазі використовують при лікуванні ран, виразок і фурункулів, при білях та укусах змій або скажених тварин.

Гіркокаштан звичайний

Високе дерево з густою кроною до 30 м заввишки з родини Гіркокаштанові. Бруньки до 2,5 см завдовжки, яйцеподібні, темно-бурі, клейкі, покриті шкірястою лускою. Листки супротивні, черешкові. Квітки зібрані у гронаподібне суцвіття завдовжки 20-30 см. Віночок неправильної форми, п'ятипелюстковий, білий, із жовтуватою, яка переходить у червонясту, плямою в зіві. Цвіте у травні, плоди досягають у вересні.

Росте по всій Україні як декоративна рослина. Заготовляють квітки, кору молодих гілок, насіння та насінну шкірку. Квітки збирають на початку цвітіння, насіння і його шкірку – восени.

Застосовують при гемороїдальних кровотечах, геморагічних діатезах, при варикозному розширенні вен, тромбофлебитах, атеросклерозі, для профілактики апоплексії, при захворюваннях жовчного міхура, хронічних захворюваннях кишок, при суглобовому ревматизмі, артритих різної етіології, малярії, нічному занімінні рук та ніг.

Свіжий, витиснутий із квіток сік вживають при геморої, розширенні вен, атеросклерозі разом із вітаміном В₁ всередину 25-30 крапель на 1 ложку води двічі на день; законсервований спиртом у співвідношенні 1:2 п'ють по чарці (30-40 г) тричі на день при геморої, варикозному розширенні вен. Водний настій кори гіркокаштана вживають при тривалих проносах і малярії. У поєднанні з іншими лікарськими рослинами гіркокаштан звичайний використовують при гемороїдальних кровотечах, варикозному дерматиті, подагрі, артриті тощо.

Як зовнішній засіб використовують настій кори, настоянку плодів, настій шкірки плодів та свіжі потерті листки.

Гірчак перцевий

Трав'яниста рослина 30-70 см заввишки з родини Гречкові. Стебло прямостояче, порожнисте, вузлувате, у верхній частині гіллясте, червонясте. Листки чергові, видовженоланцетні, до обох країв звужені, гострі або тупуваті, з хвилястими цілісними краями; листки півчасті, червонуваті, з голим або коротковійчастим краєм. Квітки двостатеві, дрібні, по 2-3 в пучках, зібраних на верхівці стебла й гілок у довгі звислі переривчасті колосоподібні суцвіття; оцвітина рясно вкрита крапчастими залозками, рожева або зеленувато-рожева, 4-5-роздільна. Плід – горіх.

Цвіте з липня до жовтня.

Росте по берегах річок, у канавах, на луках, у вологих лісах майже по всій території України.

Заготовляють траву на початку цвітіння рослини. Зрізують на висоті 10 – 15 см від землі. Сушать на відкритому повітрі в затінку або на горищі.

Застосовують як кровоспинний та знеболювальний засіб, головним чином при маткових кровотечах, при геморої. Кровоспинна дія у них поєднується зі здатністю стимулювати скорочення м'язів матки (подібно до такої ж здатності “ріжків”), але у препараті гірчака перцевого ця властивість виявляється слабше. У поєднанні з іншими лікарськими рослинами гірчак перцевий використовують при проносах та ентероколітах. Зовнішньо рослину використовують для лікування гнійних та гангренозних ран, екземи, виразки гомілки тощо.

Гісоп лікарський

Зелений кущик 50-70 см заввишки з родини Губоцвіті. Стебла чотиригранні, підведені. Листки супротивні, лінійно-ланцетоподібні, цілокраї. Квітки неправильні, двостатеві, яскраво-сині, іноді рожеві, суцвіття переривчастокосоподібне, майже однобічне.

Плід із 4 часток-горішків. Цвіте у червні – серпні. Походить з Південної Європи. В Україні вирощують у садах і городах як ефіроолійну рослину.

Застосовують препарати гісопу лікарського як такі, що виявляють антисептичні і спазмолітичні властивості. У вигляді настою або настойки його вживають як відхаркувальний засіб при хронічних катарах верхніх дихальних шляхів (бронхіти, трахеїти, ларингіти), при бронхіальній астмі, поганому травленні, хронічних колітах, метеоризмі й закрепках, як глистогінний засіб, а також при анемії, неврозі, стенокардії, ревматизмі та гіпергідрозі.

Для лікування анацидного та гіпоцидного гастритів поєднуємо траву гісопу лікарського з іншими лікарськими рослинами.

Місцево гісоп лікарський використовують при запаленні очей, при стоматитах, охриплості голосу, захворюваннях глотки, для лікування забитих місць, синців, ран та екзем.

Глід колючий

Кущ або дерево до 5 м заввишки з родини Розові. Листки 2-4 см завдовжки, широкоромбічні з голими черешками, з обох боків коротко пухнасті, по краях пилчасті, перисто-три- п'ятилопатеві. Квітки двостатеві з білими або червоними пелюстками, зібрані з шишкоподібним суцвіттям. Запах квіток специфічний, приємний. Плоди червоні, рідше червоно-жовтуваті, з борошнистою м'якоттю і 2-5 насінинами.

Цвіте у травні – червні, плоди дозрівають у серпні. Росте як декоративний кущ у парках, у живоплотах, як дикорослий по всій Україні. Заготовляють квітки в період цвітіння, а плоди – в серпні.

Застосовують при функціональних розладах серцевої діяльності, при серцевій кволості, після видужання від виснажливих хворіб, при ангіоневрозах клімактеричного періоду, в початковій стадії гіпертонічної хвороби, при безсонні у хворих з порушенням серцевої діяльності і при гіпертиреозі з тахікардією. Глід понижує збудливість центральної нервової системи, тонізує серцевий м'яз, посилює кровообіг у коронарних судинах серця і головного мозку, усіває тахікардію та аритмію, знімає неприємне відчуття у ділянці серця, дещо знижує кров'яний тиск і поліпшує загальний стан хворих. Глід допомагає і при миготливій аритмії. При атеросклерозі знижує рівень холестерину у крові.

Глуха кропива біла

Багаторічна трав'яниста рослина 30-60 см заввишки з родини Губоцвіті, з довгими підземними пагонами і не гіллястими чотиригранними пагонами, спрямованими догори. Вся рослина пухнаста від притиснутих до стебла волосків. Листки прості, черешкові, яйцеподібні, великопилчасті, з серцеподібною основою й загостреною верхівкою. Квітки білі, або блідо-жовті в густих кільцях. Плід з 4 часток-горішків.

Цвіте у травні – серпні.

Росте в західних і правобережних районах України по чагарниках і засмічених місцях. Заготовляють віночки квіток, які висмикують із чашечок, негайно сушать, розстеливши тонким шаром на папері або тканині. Рідше збирають траву, яку заготовляють під час цвітіння рослини.

Застосовують при золотусі, кропив'янці, екземі, фурункульозі, висипах на тілі, для очищення крові, і для лікування ран, при недокрів'ї молодих людей, при хронічних катарах сечових шляхів, селезінки, розладах нервової системи, геморої, хворобах легень, горла, маткових кровотеч, як кровоспинний засіб. Квітки діють протизапально, тонізуюче.

Як зовнішній засіб настій квіток використовують у дерматології (алергічні дерматити, екзема, свербіння, фурункули, виразки).

Місцеве лікування проводять у поєднанні з внутрішнім прийманням настою квіток глухої кропиви білої для посилення терапевтичного ефекту.

Горіх волоський

Могутнє довговічне дерево з густою розкидистою кроною з родини Горіхові. Товстий гіллястий стовбур покритий ясно-сірою поздовжньотріщинуватою корою. Листки довгочерешкові, непарноперисті, з 5-9 овальних листочків, які зокрема бувають до 15 см завдовжки. Тичинкові квітки зібрані в товсті, густі, звислі сережки; маточкові – по 2-3 на вкорочених пагонах, зелені та непоказні. Плід – горіх кулястий кістякоподібний, вкритий зеленою шкіркою, яка під осінь чорніє, лускає і вивільняє здерев'янілу борознисту двостулкову частину плоду зі смачним насінням усередині.

Цвіте у квітні – травні.

Росте в садах, садибах.

Заготовляють листки і зелені плоди. Збирають листочки відриваючи їх від центрального черешка в суху погоду і після того, як зникне роса, й відразу сушать, розстеляючи тонким шаром.

Застосовують препарати горіха волоського як протизапальний, ранозагоювальний, в'язучий й глистогінний засоби, вони здатні знижувати рівень цукру у крові, збуджувати апетит, поліпшувати травлення й обмін речовин при хворобах шкіри. Внутрішньо настій листків вживають при золотусі, атеросклерозі, гастроентеритах, проносах і нерегулярних місячних, як загальнозміцнювальний засіб – при знесиленні, авітамінозах, скрофульозі й рахіті та як допоміжний засіб при цукровому діабеті.

Свіжі подрібнені листки прикладають до ран і виразок для прискорення їхнього загоювання. Часто листки горіха волоського використовують у поєднанні з іншими лікарськими рослинами.

Горобина звичайна

Дерево 9-15 м заввишки з родини Розові. Листки чергові, непарноперисті з 7-15 довгастих або видовженоланцелистих пилчастих, зверху матово-зелених, зісподу сизих листочків. Квітки двостатеві, правильні, 5-пелюсткові, білі, у багатоквітковому щиткоподібному суцвітті. Плід – дрібне яблуко, кулясте, яскраво-червоного або оранжево-жовтого кольору.

Цвіте у травні, плоди досягають у вересні.

Росте по всій території України.

Заготовляють зрілі плоди, в народній медицині – квітки, іноді листки.

Застосовують препарати горобини звичайної насамперед як полівітамінний засіб при авітамінозі. Крім того, плоди мають в'яжучу, послаблювальну, сечогінну, жовчогінну, кровоспинну та естрогенну дію, є дані про те, що препарати з горобини зменшують кількість холестерину у крові й жирів у печінці, що робить їх корисними при ожирінні. Вважається, що сечогінні та послаблювальні властивості притаманні препаратам із квіток рослини. Настій, відвар або сік плодів вживають при розладах травлення, гепатиті, гепатохолециститі, утрудненому жовчовиділенні, при каменях у нирках і сечовому міхурі, при явищах старечої атонії товстої і тонкої кишок, при дизентерії, геморої, маткових кровотечах у клімактеричний період, при зупинці менструації та як протизаплідний засіб.

Свіжі плоди корисно вживати при атеросклерозі, гіпертонії та нирковокам'яній хворобі.

Гравілат міський

Багаторічна трав'яниста рослина, 60 см заввишки з багатоголовим кореневищем з родини Розові. Стебло борознисте, малорозгалужене, пряме, шорстковолохате. Листки м'яковолосисті, прикореневі листки великоперисті, стеблові – сидячі, трироздільнолопатові. Квітки двостатеві, правильні, 5-пелюсткові, яскраво-жовті в щиткоподібних суцвіттях.

Плід збірний із горішків.

Цвіте в червні – серпні.

Заготовляють траву і кореневища з коренями. Траву збирають під час цвітіння рослини, зрізуючи верхівки завдовжки 30 см. Одразу ж сушать на сонці – один день, а потім досушують під дахом, на горищі. Корені викопують восени, коли плоди достигнуть.

Застосовують препарати гравілату міського як протизапальні, відхаркувальні, протиблювотні, жовчогінні, знеболювальні, седативні, кровоспинні та ранозагоювальні засоби. Препарати з кореневища з коренями дають добрий терапевтичний ефект при кишково-шлункових катарах, при порушенні травлення, метеоризмі, простих і кривавих проносах, дизентерії, кишкових коліках, блюванні, при захворюваннях печінки і жовчного міхура, при кашлі з інтенсивним виділенням мокротиння, астмі та як засіб, що зменшує потовиділення при нічному потінні, поліпшує загальний стан організму при знесиленні і заспокоює.

Використовують рослину і як кровоспинний засіб при кровохарканні, маткових, гемороїдальних та інших кровотечах.

Як зовнішній засіб відвар коренів використовують для полоскання рота при ангіні, стоматиті й гінгівіті, для ванн при рахіті, скрофульозі та при білях у жінок.

Гречка посівна

Однорічна культурна рослина 15-70 см заввишки з родини Гречкові. Стебло майже голе, червонясте або зелене. Листки червоні, стрілоподібно-трикутні, нижні – довгочерешкові, верхні – майже сидячі. Квітки правильні, двостатеві, білі, блідо-рожеві, рожеві або червоні в щиткоподібних суцвіттях. Плід – горіх.

Цвіте у липні.

Вирощують як круп'яну культуру.

Заготовляють насіння і квітки разом з верхніми листками. Траву гречки збирають на початку цвітіння, коли в рослині є найбільше рутину.

Застосовують гречані крупи при лікуванні захворювань шлунково-кишкового тракту, недокрів'ї, розладах нервової системи та захворюваннях нирок.

Суцвіття гречки (1 столову ложку на 200 мл окропу) настоюють 10 хвилин і п'ють по 3 склянки на день при бронхітах, щоб пом'якшити сухий кашель і видалити густе харкотиння, особливо при гіпертонічній хворобі, атеросклерозі, для запобігання крововиливу в серцевий м'яз, а також при скарлатині, плямистому тифі і при променевої хворобі.

При атеросклерозі беруть 1 столову ложку суміші квіток гречки, листків ожини та омели білої, трави собачої кропиви серцевої і сухоцвіту болотяного у співвідношенні 2:2,5:1,5:2:1,5, заливають одною склянкою окропу, настоюють 10 хвилин і п'ють по 3 склянки на день ковтками.

Добре розтерті і просіяні листки використовують для присипання запліlostей у дітей.

Грицики звичайні

Однорічна трав'яниста рослина з родини Капустових. Стебло 20-50 см заввишки з прикореневою розеткою перисторозсічених листків і простим, іноді гіллястим стеблом, на якому листки дрібні, сидячі, цілісні або виїмчасто-зубчасті. Квітки двостатеві, правильні, дрібні, 4-пелюсткові, білі у верхівкових китицях.

Плід – стручечок.

Цвіте у квітні – вересні.

Росте по всій Україні як бур'ян на полях, уздовж доріг та поблизу жител.

Заготовляють траву, зібрану під час цвітіння рослини, коли на ній починають утворюватися нижні плоди.

Застосовують препарати грициків звичайних для зниження артеріального тиску, посилення моторики шлунка і прискорення перистальтики кишківника, стимулювання моторної функції матки. Листки рослини проявляють високу фітонцидну активність. В акушерстві і гінекології препарати грициків використовують при післяпологових кровотечах, атонії матки, при тривалих і сильних місячних у клімактеричний період. Ефективним є використання препаратів при легневих кровотечах, а також шлунково-кишкових та ниркових.

У народній медицині, крім того, настій трави п'ють при хворобах нирок і сечового міхура, при нирковокам'яній хворобі та гарячці.

При ниркових кровотечах грицики звичайні корисно поєднувати з травою хвоща польового, а при маткових – із калиною звичайною або гірчаком перцевим.

Настій трави грициків звичайних застосовують для компресів на забиті місця і садна.

Деревій звичайний

Багаторічна трав'яниста рослина 20-50 см заввишки з родини Айстрові. Стебло прямостояче, вгорі розгалужене, біля основи здерев'яніле. Листки двічіперисті, ланцетні, з численими віддаленорозміщеними сегментами; стрижень листка (1-2 мм завширшки) з кінцевими частками, без додаткових бічних часток, лише іноді з поодинокими зубцями у верхній частині.

Квітки зібрані в кошики, що утворюють щиткоподібне суцвіття; крайові квітки язичкові, маточкові, білі або рожевуваті, серединні – трубчасті, двостатеві.

Плід – сім'янка. Цвіте у червні – вересні.

Росте по всій території України – на луках, полях, межах, уздовж доріг, на схилах, у чагарниках, лісах.

Заготовляють листки, суцвіття і квітки під час цвітіння.

Застосовують при хворобах печінки, нирок і сечового міхура, при виразці шлунка, гастритах, при сильних болях у шлунку, як кровоспинне при кривавому проносі, кровотечі з носа, кровохарканні, при мізерних менструаціях, геморої, виразках, ранах і для поліпшення обміну речовин; при запомороченні, нудоті, головному болю і для поліпшення травлення, як потогінний засіб, дають його при нічному нетриманні сечі у дітей і недокрів'ї.

Деревій звичайний входить до складу проносного чаю, протигеморойного чаю, апетитних та шлункових чаїв. До складу лікувально-профілактичного харчового раціону корисно включати салати, приготовані з додаванням невеликої кількості молодих листків деревію звичайного. Сік витиснутий із чистих листків деревію, нанесений на свіжу рану, спиняє кровотечу і сприяє загоюванню.

Напаром квіток деревію з додаванням 1/3 частини квіток ромашки миють обличчя, коли є висипання на шкірі, після чого шкіра на обличчі стає оксамитовою, набуває приємного матового кольору.

Дивина скіпетроподібна

Дворічна трав'яниста рослина з родини Ранникові. Стебло просте, прямостояче, зрідка у верхній частині розгалужене, 50-180 см заввишки. Листки видовженоеліптичні, зарубчасті, загострені; стеблові збігають на міжвузля стебел, утворюючи на ньому крила; верхні листки зменшені. Квітки п'ятипелюсткові, світло-жовті, великі, 2,5-3 см у поперечнику, зібрані у колосоподібне суцвіття. Запах свіжих квіток ніжний, сухі пахнуть медом.

Цвіте у червні – липні.

Росте у Прикарпатті, Поліссі та Південному Криму.

Заготовляють розкриті віночки квіток у суху сонячну погоду, вириваючи їх із чашечок; сушать одразу в затінку на вільному повітрі, на горищі або в теплому приміщенні з доброю вентиляцією, розкладаючи їх тоненьким шаром на тканині або папері.

Застосовують у вигляді чаю, який виявляє пом'якшувальну, протиспазматичну та легку спазматичну дію. Препарати дивини скіпетроподібної тамують біль, зменшують судоми, набряки та діють як обволікувальний, знеболювальний і відхаркувальний засоби. Окремо або в поєднанні з подібними за дією рослинами використовують при запаленнях слизових оболонок верхніх дихальних шляхів, кашлі, коклюші, бронхіті, бронхіальній астмі, емфіземі і запаленні легень, кровохарканні, при захворюванні травного каналу, печінки та селезінки, у випадках патологічного схуднення або нервового виснаження. Місцево використовують настойку квіток для втирань при невралгії й болях у суглобах. Порошок квіток використовують для присипання тріщин, ссадин і ран, попередньо змашених морквяним соком; припарки квіток разом із листками – до ран, запальних вогнищ та опіків.

Дрік красильний

Багаторічна напівкущова рослина 40-80 см заввишки з родини Бобові. Стебла без колючок, гостро-ребристі, з гілками, спрямованими догори. Листки чергові, коротко черешкові, прості, цілісні, лінійно-ланцетні, загострені, голі або трохи опушені, з 2 шилоподібними прилистками. Квітки великі, неправильні, яскраво-жовті, у верхівкових багатоквіткових китицях. Плід – біб.

Цвіте у червні – липні.

Росте по всій території України в соснових і мішаних лісах, на узліссях, серед чагарників.

Заготовляють насіння і траву, яку збирають під час цвітіння рослини, зрізуючи верхівки стебел до 15 см завдовжки.

Застосовують як сечогінний, судинозвужувальний, проносний, заспокійливий, кровоочисний засоби при водянці живота, усіх видах жовтяниці, серцевій слабості зі зниженим тиском крові, при хворобах щитоподібної залози; також при маткових кровотечах і шкірних хворобах завдяки вмісту легкої олії, алкалоїдів, цитизину і спартеїну, глікозиду лютеоліну та інших. Чай із зелених частин дроку за дією нагадує тереоїдин – гормональний препарат щитоподібної залози. Причому лікувальна дія дроку триваліша, він не виявляє шкідливих побічних явищ, якщо не перевищувати дозу. Як сечогінний засіб при нефритах та набряках серцевого походження дрік сприяє посиленому виділенню хлоридів. При гіпотензії, гіпотиреозі рекомендують відвар дроку красильного у суміші з плодами глоду колючого і травою собачої кропиви серцевої у співвідношенні 1:2:2. Беруть 2 столові ложки суміші на 200 мл води, кип'ять 10 хвилин на малому вогні і настоюють 30 хвилин. П'ють по 1 столовій ложці 4 рази протягом доби за 30 хвилин до вживання їжі.

Дуб звичайний

Велике довговічне дерево 20-50 м заввишки з родини Букові. Крона густа, коренева система міцна, кора темно-сіра з глибокими тріщинами. Листки довгасто-оберненояцеподібні, з 4-7 заокругленими лопатями з кожного боку, з вушками біля основи, зверху зелені, блискучі, знизу матові, блідіші, голі, черешкові. Квітки одностатеві: тичинкові в пониклих сережках і складаються з 6-8-роздільної зеленуватої оцвітини; маточкові – дрібні, з редукованою оцвітиною, по 1 – 3 в пазухах верхніх листків, ніжки їхнього суцвіття при плодах довші за черешок листка. Плід – жолудь.

Цвіте протягом квітня – травня; плодоносить у вересні – жовтні.

Росте по всій території України.

Заготовляють кору, жолуді і гали які утворюються на листках. Кору знімають напровесні під час сокоруху, з молодих гілок і тонких стовбурів (до 10 см в діаметрі). Гали – у вересні – жовтні та в середині листопаду, коли вони опадають на землю разом з листками.

При нестравності шлунку та рахіті п'ють жолудеву каву; відвар із сушених листків, квіток і коренів – при нічному сечоподібленні і проти кровотеч у жінок.

Кору, як протизапальний, в'язучий і протигнильний засіб застосовують при запаленнях слизової оболонки рота, глотки і гортані, при гінгівіті, стоматиті, парадонтозі, флюсі, гастриті, при шлункових кровотечах, проносі, ентериті і хворобах печінки та селезінки, при рахіті, випаданні прямої кишки й туберкульозі; при захворюваннях шкіри (екзема, тріщини, відмороження, опіки тощо), а також при отруєнні грибами, алкалоїдами та солями міді, свинцю й олова. В гінекологічній практиці відвар кори використовують для спринцювань при шийкових і вагінальних білях, вульвовагініті й виразковому кольпіті.

Дудник лісовий

Багаторічна трав'яниста рослина з родини Селерові. Має коротке товсте кореневище, з якого при розламуванні виділяється білий сік. Стебло круглолисте, дудчасте, гладеньке, вгорі розгалужене і трохи гранчасте, 100-200 см заввишки. Листки з дуже здутими мішкоподібними піхвами, двічі-тричі-перисторозсічені, з видовженоящеподібними частками; верхні бічні частки з широкою збігаючою основою. Квітки дрібні, правильні, двостатеві, білі або біло-рожеві, у складних щиткоподібних зонтиках із численними довгими борознистопухнастими променями; обгортки немає або вона складається з кількох опадних листочків, обгорточки багатолісті. Плід при досягненні розпадається на 2 частки.

Цвіте у липні – вересні.

Росте по всій території України, крім Криму.

Заготовляють кореневище разом із коренями восени або рано навесні, миють у холодній воді, сушать у приміщенні, яке добре провітрюється.

Застосовують препарати дудника лісового як такі, що виявляють відхаркувальну, потогінну, сечогінну та вітрогінну дію. Чай або настоянку з кореневищ і коренів п'ють при нестравленні шлунка, млявому відходженні і затриманні сечі та при катарах легень. При здутті кишківника внутрішньо вживають порошок із кореня. Сік із кореня рослини закачують у вухо або дупло хворого зуба як болетамувальний засіб. Зовнішньо відвар коренів використовують для загальнозміцнювальних ванн при неврастенії, а настоянку коренів – при подагрі, ревматизмі, болях у попереку тощо. В усіх згаданих випадках дудник лісовий є заміником дягелю лікарського.

Дягель лікарський

Дворічна рослина 1-2 м заввишки з родини Селерові. Кореневище вкорочене, циліндричне, зверху буре, всередині біле, зі своєрідним приємним запахом. Стебло товсте, порожнисте, галузисте, вгорі часто червонясте. Листки крупні, з великими здутими піхвами, частки їх великі, дво-триперисті, по краях пилчасті. Зонтик великий, багатопроменевий. Квітки дрібні, двостатеві, п'ятироздільні, зеленуваті або зеленаво-білі, зібрані у великі, майже кулясті зонтики з багатьма пухнастими променями; обгортка немає, обгорточки – багатолісточкові. Плід при досяганні розпадається на 2 частки.

Цвіте у червні – серпні.

Росте по всій території України, крім Криму.

Заготовляють кореневища і корені восени, після того як зів'яли листки, їх миють, ріжуть на куски, поперечно нанизують на нитку і сушать у затінку або біля печі.

Застосовують препарати кореня і кореневища як сечогінний та вітрогінний засоби, які знеболюють і діють протиспазматично, збуджують перистальтику кишок і поліпшують травлення. Як відхаркувальний засіб дягель швидко видаляє липке та в'язке харкотиння з бронхів, тонізує серцево-судинну і центральну нервову системи, стимулює виділення жовчі.

У науковій медицині дягель лікарський призначають для збудження апетиту, при функціональних розладах шлунково-кишкового тракту, порушенні моторики кишківника, дискінезії жовчних шляхів, при гіпацидних гастритах, дуоденітах, інфекційних неспецифічних колітах, як відхаркувальний засіб при ларингітах, бронхітах і пневмоніях та при вегетативному неврозі.

Сирим соком кореневищ дягелю заспокоюють зубний біль. При болях у вусі вливають у вушний канал кілька крапель цього соку.

Живокіст лікарський

Багаторічна трав'яниста шорстка рослина з родини Шорстколистові. Корінь шорсткий, гіллястий, зовні майже чорний, усередині білий, крихкий, на зламі нерівний, на смак терпкий. Стебло прямостояче, розгалужене, внизу гранасте, вгорі крилате від збіжних листків. Листки шорсткі від волосків, які вкривають їх; нижні – великі, звужені у крилатий черешок, довгасто-ланцетні, середні та верхні – сидячі. Квітки правильні, пониклі, зібрані завійками на верхівці стебла та бічних пагонів; віночок фіалковий або брудно-пурпуровий, рідко – білий, трубчасто-дзвоникуватий, із 5 короткими лопатями по краю. Плід сухий, розпадається на 4 горішкоподібні частинки.

Цвіте з червня до вересня.

Росте по всій території України на левадах, поблизу канав, струмків, на пухких торфомінеральних ґрунтах. Заготовляють корені, які викопують пізно восени, очищають, старанно миють і подрібнюють. Сушать при температурі не нижче 40°C.

Застосовують при катарах дихальних шляхів, при кровотечах, кровохарканнях, проносах, туберкульозі, як обволікувальний засіб при всіх видах запалення слизової оболонки і протимікробний. Є свідчення про антипухлинну властивість рослини.

У народній медицині рослину використовують при переломах кісток і пораненнях, виразці гомілки, при запальних процесах у шлунку і кишках, виразковій хворобі шлунка і дванадцятипалої кишки, хворобах нирок, туберкульозі легень, кашлі, бронхіті й тривалій діареї, для поліпшення обміну речовин, при фурункулах, виразках і абсцесах.

Зовнішньо рослину використовують у всіх випадках, коли треба прискорити загоєння: при стоматиті, інфекційних тріщинах куточків рота, гнійничкових висипах, запліlostях, тріщинах шкіри, трофічних виразках тощо.

Золототисячник малий

Дворічна трав'яниста рослина 15-40 см заввишки з родини Тирличеві. Стебло прямостояче, чотиригранне, від середини розгалужено-галузисте. Нижні листки яйцеподібні або довгасто-яйцеподібні, тупі, зібрані у прикореневу розетку; верхні гострі, супротивні, з 5 жилками, до 5 см завдовжки і 2,5 см завширшки; стеблові – напівстеблообгортні, довгастоовальні або лінійно-ланцетні. Квітки в густих щиткоподібних суцвіттях, розташовані на одній висоті, містяться в розгалуженнях стебел і на кінцях розгалужень, темно-рожеві, розкриваються перед сходом сонця. Запах рослини ніжний, смак гіркий. Цвіте у червні – вересні.

Росте по всій території України на лісових галявинах, сухих луках, схилах, серед чагарників, у посівах багаторічних трав.

Заготовляють усю рослину на початку цвітіння, вириваючи з коренями. Сушать у затінку на відкритому повітрі або в добре провітрюваних приміщеннях.

Застосовують при нестравності шлунка, поганому апетиті, в'ялій перистальтиці кишок, при підвищеній кислотності шлункового соку, печії, при хворобах печінки і жовчних шляхів, як глистогінний засіб, а також при грипі, малярії, цукровому діабеті, недокрів'ї, алкоголізмі.

Золототисячник малий виявляє протизапальну, болетамувальну та слабку проносну дію. В акушерсько-гінекологічній практиці препарати золототисячника призначають для прискорення скорочення матки в післяпологовий період, для зупинки маткової кровотечі після абортів, при запальних захворюваннях жіночих статевих органів. Настойку трави на прованській олії використовують для лікування виразки гомілки.

При грипі беруть 4 столові ложки суміші (порівну) трави золототисячника, листків бобівника трилистого і квіток ромашки, заливають 600 мл окропу, настоюють 10 хвилин і випивають протягом дня.

Золотушник звичайний

Багаторічна трав'яниста рослина до 100 см заввишки з родини Айстрові. Стебло прямостояче або висхідне, пряме. Прикореневі листки обернено-яйцеподібні, зубчасті, черешкові, серединні та верхні стеблові листки еліптичні або овальні, сидячі. Суцвіття-кошики розміщені вздовж верхньої частини стебла у вигляді вузької волоті, квітки золотаво-жовті. Плід – сім'янка.

Цвіте у липні – версні.

Росте по всій території України на узліссях, у лісах, чагарниках, кам'янистих відслоненнях, на вогких порубах, по ярах, на схилах, на схилах ровів.

Заготовляють траву, виламуючи цілу рослину, або верхівки з листками і квітки.

Застосовують як жовчогінний засіб при жовтяниці, захворюваннях жовчного міхура, застійних явищах у печінці, при болю у ділянці нирок, при розладах сечовиділення, як сечогінний засіб при порушенні обміну сечової кислоти, при ревматизмі, подагрі. Препарати золотушника звичайного мають антибактеріальні та протизапальні властивості, запобігають надмірній ламкості капілярів. Їх використовують при набряках, діареї, гематурії, бронхіальній астмі й туберкульозі легень. При ранах і виразках додають до теплої ванни відвар 3-4 столових ложок трави золотушника звичайного в 1 літрі води. Світлі листки прикладають до ран. Напаром полощуть рот, щоб зміцнити ясна і знищити неприємний запах із рота. Порошком із листків засипають гнійні рани і нариви.

Протипоказано вживати препарати золотушника звичайного при вагітності й гострому гломерулонефриті.

Каланхое перисте

Багаторічна трав'яниста вічнозелена сукулента рослина з родини Товстолистові. Стебло прямостояче, м'ясисте; корені короткі, розгалужені. Нижні листки зарубчасто-зубчасті, яйцеподібні. Верхні листки трійчасті, товсті, соковиті. Квітки двостатеві, трубчасті, зеленово-біло-рожеві, прямостоячі, зібрані у верхівкове волотисте суцвіття. Плід – багатolistянка.

На Україні каланхое розводять як кімнатну декоративну рослину. В умовах кімнатної культури цвіте тривалий час.

Використовують переважно листки рослини, попередньо витримуючи їх у темному прохолодному місці 7 діб, пропускають через м'ясорубку або соковитискнущу машинку, фільтрують через фільтрувальний папір. Для консервації додають 20%-ву спиртову настойку бруньок берези пухнастої або тополі чорної, з розрахунку 1:1.

Застосовують сік каланхое як препарат, що має антисептичні й протизапальні властивості, низьку токсичність, сприяє швидкому очищенню ран і виразок від некротичних тканин, прискорює їхню епітелізацію. Практикою доведено здатність соку загоювати рани і термічні опіки, пригнічувати утворення грануляційної тканини в поліферативній фазі запалення, гальмувати розвиток ексудативної фази запалення, спричиненої різними речовинами. Сік каланхое застосовують для лікування ран, що довго не заживають, трофічних виразок гомілки, пролежнів, гнійних процесів, що супроводжуються відмиранням тканини. При лікуванні фурункульозу, панариціїв, флегмон, абсцесів та інфікованих ран застосовують мазь каланхое у поєднанні з олією звіробою. При лікуванні великої ерозивної поверхні застосовують мазь каланхое з фуразолідоном. У стоматології сік каланхое використовують у вигляді аплікацій або аерозольних інгаляцій при гінгівітах, парадонтозі 2 і 3 ступеня та афтозних стоматитах. При опіках, виразках і гнійних ранах місцево застосовують і кашку зі свіжих листків рослини.

Калина звичайна

Кущ або невелике деревце до 5 м заввишки з родини Калинові. Листки супротивні, 3-5-лопатові, великозубчасті, зверху майже голі, зісподу дещо пухнасті. Черешки листків довгі з головчастими залозками при основі і з сидячими тарілчастими вгорі при основі листкової пластинки. Квітки білі, в зонтикоподібних волотях; віночок зрослопелюстковий, п'ятироздільний. Крайові квітки суцвіття неплідні з коротким, порівняно великим плоским віночком з неоднаковими лопатями, віночок внутрішніх плідних квіток правильний, короткодзвоникоподібний. Плід – піренарій, червоного кольору кулястої форми. Цвіте у травні – червні. Ростає по всій території України в лісах, серед чагарників, на берегах річок, у підліску, на схилах та в ярах. Заготовляють кору весною (квітень – травень), квітки – під час цвітіння (травень – червень), стиглі плоди – пізно восени.

Застосовують галенові препарати кори калини звичайної, які виявляють кровоспинну і слабку сечогінну дію, мають в'язучі і заспокійливі властивості, посилюють тонус м'язів матки, збільшують тривалість дії снотворних засобів. При маткових кровотечах препарати кори калини діють як кровоспинний засіб, особливо у клімактеричний період, при альгоменореї, субінволюції матки в післяпологовий період, при кровотечах на ґрунті запальних захворювань жіночих статевих органів, а також при гемороїдальних кровотечах. Використовують кору калини і як запобіжний засіб проти випадкових та звичних абортів. Відваром кори промивають вагіну при білях у жінок. Варені з медом плоди калини їдять при кашлі, охриплості, задишці, хворобах печінки, жовтяниці та діареї. Систематичне вживання плодів калини поліпшує самопочуття хворих на злоякісні пухлини органів травлення. Настій плодів калини п'ють проти фурункулів, карбункулів, екземи, різних висипів на тілі; він є вітамінним, загальнозміцнювальним, потогінним і послаблювальним засобом.

Картопля

Однорічна (в культурі) та багаторічна (в дикорослому стані) трав'яниста бульбоносна рослина з родини Пасльонові. Надземні стебла галузисті, пухнасті від притиснутих до стебла волосків. Стебел декілька, вони прямостоячі або висхідні, ребристі, розгалужені, 60-100 см заввишки. Листки переривчасто-непарноперисторозсічені, із 7-11 більшими і меншими частками, яйцеподібні, загострені, з нерівнобокою основою, зверху голі, знизу пухнасті. Квітки двостатеві, правильні у верхівкових завійках, віночок зрослопелюстковий, білий, блідо-рожевий або фіолетовий. Плід – ягода.

Цвіте у червні – липні.

В Україні картоплю вирощують як цінну продовольчу, технічну та кормову культуру.

Заготовляють бульби червоних сортів, які мають лікувальну властивість.

Застосовують як дієтичний засіб. Сік із бульб картоплі має антиацидні, протизапальні, ранозагоювальні, спазмолітичні й сечогінні властивості. Він сприяє зниженню артеріального тиску, нормалізує функцію кишківнику, дає добрий терапевтичний ефект при гастритах і виразковій хворобі, які супроводяться підвищеною секрецією шлункового соку, при спастичних закрепках і диспепсії та при стійких головних болях. Перетерту сиру картоплю широко застосовують у дерматології та косметичі: для лікування гноячкової екземи, піодермії, дерматитів, опіків, гнійних ран, виразки гомілки та інших виразкових хворобах шкіри. При катарах верхніх дихальних шляхів вдихають пари гарячої подавленої картоплі, звареної нечищеною. Печену картоплю вводять у раціон хворих на ниркові та серцево-судинні захворювання з набряками. Настій квіток картоплі використовують як гіпотензивний засіб і для збудження дихання.

Кмин звичайний

Дворічна трав'яниста рослина 30-80 см заввишки з родини Селерові. Стебло прямостояче, галузисте. Листки чергові, довгочерешкові (нижні), верхні короткочерешкові, зменшуються до верхівки. Листки видовжені, дво- або навіть триперисті з ланцетогострими частками. Суцвіття – складний зонтик, 4-8 см у поперечнику з 8-16 рівними, голими головними променями. Квітки дрібні, правильні, двостатеві, білі або рожеві. Плід при досяганні розпадається на дві частки.

Цвіте у червні – липні. Плоди дозрівають у липні – серпні.

Росте по всій території України на луках і пасовищах, у рідколіссях, на лісових галявинах і узліссях, при дорогах.

Заготовляють насіння в липні – серпні.

Застосовують у вигляді чаю при млявому травленні, атонії і болях в кишках, здутті, для зниження процесів гниття і бродіння у кишках, для поліпшення травлення і підвищення тонуусу шлунково-кишкового тракту. Плоди кмину звичайного виявляють бактерицидну, спазмолітичну, анестезуючу, відхаркувальну, проносну і жовчогінну дії, вони збільшують потовиділення й діурез. Використовують кмин звичайний при атонічних закрепках, хронічних холециститах, як знеболювальний засіб при альгоменореї, як лактогенний засіб. Для немовлят застосовують як вітрогінне, 5-6 разів на день по 1 чайній ложці; для дорослих – по 200 мл на день натще і після обіду ковтками. Для цього на 200 мл окропу беруть 1 столову ложку насіння кмину, кип'ятять 5 хвилин. Для поліпшення слуху, при вощині (“затікання” вуха вушними виділеннями), шумі, сіпанні у вусі впускають у нього по кілька крапель теплого соку (витиснутого з гарячої, запеченої з кмином у духовці, головки цибулі) по 2 рази на день. Для цього беруть цибулину, видовбують ямку і насипають 1 чайну ложку кмину, накривають кубиком з тієї ж цибулини.

Конвалія звичайна

Багаторічна трав'яниста рослина з родини Конвалієві з повзучим кореневищем, від якого щороку виростають квітконосні стебла 20-30 см заввишки з родини Конвалієві. Квітконосне стебло прямостояче, просте, голе, безлисте, коротше за листки. Листки піхвові, стеблообгортні, двовеликі, еліптичної або овальної форми. Квітки в однобічній 6-10-квітковій китиці, дзвоникоподібні, білі та запашні. Плід – соковита червона ягода з трьома насінниками.

Цвіте у травні – червні.

Росте по всій території України в лісах, тінистих місцях, у заростях.

Сушать швидко у затінку, розстеливши тонким шаром.

Застосовують при компенсованих і субкомпенсованих вадах серця, при фізичному перенапруженні, при недостатності серцевого м'яза і для регуляції серцево-судинної системи, а також при неврозах серця (в суміші з валеріаною і глідом), при аритміях і екстрасистолах; під час клімактерії, вагітності та хворіб, що виснажують організм.

У народній медицині настойку конвалії звичайної вживають як сечогінний засіб при різних хворобах сечостатевих органів та при набряках, при хворобах шлунка та коліках. Розведеною настоякою (у співвідношенні 1:10) промивають очі при кон'юнктивітах. Настій трави застосовують як серцевий снотворний засіб. У поєднанні з іншими лікарськими рослинами (валеріана лікарська, собача кропива п'ятилопатева, глід колючий, м'ята перцева, меліса лікарська та ін.) її застосовують при тиреотоксикозі, епілепсії, атеросклерозі, гіпертонічній хворобі, для збільшення сечовиділення, при серцевій недостатності, при різних нервових розладах, безсонні тощо.

Копитняк європейський

Багаторічна трав'яниста рослина 5-10 см заввишки з родини Хвилівникові. Кореневище розгалужене, повзуче, з лускоподібними низовими листками. Стебло коротке, лежаче. Листки довгочерешкові, чергові, цілокраї, ниркоподібні, округлі, дуже схожі на кінське копито. Вся рослина пухнаста, вкрита короткими волосками. Три низові лускаті листки і два темно-зелені, довгочерешкові, ниркоподібно-серцеподібні зимують. Квітки двостатеві, правильні, поодинокі, на коротких пониклих квітконіжках, розміщені між листками біля поверхні ґрунту; віночок трипелюстковий, зрослий, дзвоникоподібний, зовні буруватий, усередині червоно-бурий. Плід – коробочка. Цвіте у березні – травні. Росте по всій території України, крім Криму, в широколистих та мішаних лісах, рідше у хвойних. Заготовляють кореневища з коренями навесні, листки – під час цвітіння.

Застосовують як сечогінний (при водянці), відхаркувальний, блювотний, протизапальний та молокогінний засіб. Регулює функціональну діяльність шлунка і серця, менструальний цикл, лікує від алкоголізму. Найчастіше копитняк використовують як блювотний і відхаркувальний засіб. Особливо блювотну дію виявляє корінь і свіжі листки рослини. Сухі листки цю здатність втрачають і набувають проносних властивостей. Корені отруйніші за листки і здатні в сухому вигляді спричинювати блювання (при дозі до 5 г порошку на прийом). Крім того, копитняк поліпшує серцеву діяльність, звужує артеріальні судини, підвищує тонус венозних судин і кров'яний тиск, виявляє жовчогінну, сечогінну, протиглисту і седативну дії. Застосування копитняку показане і дає добрий терапевтичний ефект при виразковій хворобі шлунка, при захворюваннях печінки і жовчного міхура, при хронічних шкірних захворюваннях, особливо при екземах нервового походження.

Як зовнішній засіб рослину використовують для гоєння ран, лікування корости.

Кремена гібридна

Багаторічна трав'яниста рослина з родини Айстрові. Кореневище м'ясисте, бульбоподібнопотовщене, повзуче. Листки округло-серцеподібні, 50 см у поперечнику, крутасторівнозубчасті, щільні, зісподу білоповстисті, зверху майже голі. Квітки трубчасті, запашні, брудно-пурпурові, в кошиках, що утворюють густе колосоподібне суцвіття на верхівці пагонів.

Цвіте у квітні – червні.

Росте у Прикарпатті, Лісостепу, зрідка в Поліссі і Гірському Криму на вологих місцях, понад берегами річок і струмків.

Заготовляють корені рослин перед цвітінням, листки – у червні – липні, до появи на них іржавих плям; зрізуючи листові пластинки без черешків.

Застосовують у вигляді чаю при пропасниці, задишці, подагрі і в тих випадках, що й підбіл звичайний. Доведено, що препарати з кореневищ кремени гібридної виявляють спазмолітичну дію. У народній медицині настій листків або відвар із кореневищ вживають при сухому кашлі як відхаркувальний засіб, при виразковій хворобі шлунка і дванадцятипалої кишки, нервових спазмах, задишці, істеричних нападах, метеоризмі та при закрепах.

Зовнішньо свіжі листки використовують для загоювання і зменшення набряків, припарки з листків – для зменшення подагричного і ревматичного болю.

Кропива дводомна

Багаторічна трав'яниста рослина вкрита жалкими волосками з родини Кропивові. Її підземне кореневище галузисте; рослина росте групами. Стебло прямостояче, тупочотиригранне, 30-150 см заввишки, розгалужене. Листки яйцеподібно-ланцетні або ланцетні, шорстковолохаті, при основі серцеподібні, по краях великозубчасті, супротивні, довгочерешкові. Квітки жовто-зелені, дрібні, одностатеві, у розгалужених колосоподібних суцвіттях, трохи довших за черешки листків, у пазухах яких вони містяться; оцвітина чотирироздільна.

Плід – горіх. Цвіте з червня до осені.

Росте по всій території України на вологих місцях, серед чагарників, уздовж доріг, у лісах, біля парканів, на засмічених місцях.

Заготовляють молоді пагони і листки навесні під час цвітіння, корені і насіння – восени.

Застосовують як сечогінний засіб при ниркових захворюваннях і кровохарканні, кровотечах з носа, при гемороїдальних кровотечах, при надмірних менструаціях і висипах на тілі, при малярії та туберкульозі легень. Крім того, препарати з кропиви дводомної збільшують кількість еритроцитів і нормалізують склад крові, зменшують кількість цукру в крові, виявляють протизапальну дію, підвищують регенерацію слизових оболонок шлунково-кишкового тракту, мають судинно-звужувальний вплив, сприяють нормалізації порушеного менструального циклу. Препарати кропиви дводомної є ефективним засобом при атеросклерозі, залізодефіцитній анемії, холециститах, гастритах, виразковій хворобі шлунка і дванадцятипалої кишки, розладах травлення, цукровому діабеті, гіповітамінозі. Відваром листків на розведеному водою оцті миють голову при круговій або гніздовій плішивості, себореї, облісінні, передчасному посивінні.

Крушина ламка

Кущ або невелике дерево 150-300 см заввишки з родини Жостерові, з гострими, майже цілокраїми черговими листками, на жилках яких зісподу є волоски. Гілки і черешки волохаті, без колючок. Кора у верхній частині стовбура і на молодих гілках гладенька, червоно-бура, вкрита ланцетними білими сочевичками. Квітки дрібні, двостатеві, правильні, 5-пелюсткові, зібрані пучками по 2-6 у пазухах листків; пелюстки всередині білі, зовні зеленуваті. Плоди – ягодоподібні кістянки з двома – трьома кісточками; спочатку зелені, потім червоні, стиглі – чорні.

Цвіте у травні – червні.

Росте по всій території України у лісах, чагарниках, на вогких заплавах луках, серед заростей лози, по берегах рік тощо.

Заготовляють кору крушини весною, до розпускання листків, з молодих частин стовбура та молодих гілок, роблячи на відстані 10-15 см один від одного надрізи та з'єднуючи їх повздовжніми розрізами. Сушать у затінку, час від часу помішуючи.

Застосовують при хронічних закрепках, при опуханні печінки, при геморої, як нешкідливий проносний засіб. Механізм дії полягає у здатності препаратів крушини посилювати перистальтику товстої кишки, не подразнюючи її слизової оболонки і не впливаючи на тонкий кишківник, та розріджувати калові маси. Послаблююча дія проявляється через 8-12 годин після вживання. Міцним відваром кори миють тіло при корості, а відвар плодів використовують для компресів і промивань при висипах на шкірі, фурункулах, гнояках і струпах. Порошок плодів вживають усередину при анемії, проносі, водянці й надмірних місячних. Щоб запобігти звиканню до препаратів крушини, їх доцільно чергувати з іншими проносними засобами. Вагітним жінкам і жінкам, які годують груддю, препарати крушини протипоказані.

Кульбаба лікарська

Багаторічна трав'яниста рослина 10-40 см заввишки з родини Айстрові, з довгою стрижневою розгалуженою кореневою системою. Квіткові стебла дудчасті, круглі, безлисті, вгорі павутинисті й закінчуються поодинокими кошиками. Листки розміщені у кореневій розетці, кошики великі, із дзвоникуватою багаторядною обгорткою. Квітколоже голе, квітки язичкові, яскраво-жовті, іноді з ледь червонуватим відтінком. Плоди – сім'янки з довгим дзьобиком, що має чубок з простих волосків.

Цвіте з травня до осені.

Росте по всій Україні на луках, серед чагарників, як бур'ян у садах, на городах, уздовж доріг.

Заготовляють квітки разом зі стрілками під час цвітіння, корені треба збирати восени, коли зів'януть листки.

Помиті в холодній воді корені сушать на сонці або в теплому з доброю вентиляцією приміщенні, розстеливши тонким шаром на тканині або папері.

Застосовують при хворобах печінки і жовчного міхура, при опухлій селезінці, жовтяниці, цукровому діабеті, гастриті зі зниженою секрецією шлункового соку, при закрепі. Препарати з кореня кульбаби зменшують кількість холестерину у крові, діють заспокійливо при нервових захворюваннях та порушеннях сну. Корені і траву кульбаби лікарської застосовують як відхаркувальний засіб при легневих захворюваннях, ниркокам'яній і жовчнокам'яній хворобах, при хронічних закрепах і геморої, при запаленні лімфатичних вузлів, проти глистів і як лактогенний засіб. Салати з молодих листків вживають при неокрів'ї, загальній слабості; як сечогінний, відхаркувальний, жовчогінний та кровоочисний засоби.

Із борошна кореня кульбаби лікарської, змішаного з медом, готують мазь, яку застосовують при екземі. Змивають мазь теплою сироваткою з молока.

Липа серцелиста

Високе довговічне дерево до 25 м заввишки з родини Липові. Листки чергові, округлі або довгасті, дрібнозубчасті, зверху темно-зелені, знизу сизуваті з борідками рудих волосків у кутках жилок. Квітки жовтувато-білі, запавні, по 5-16 у суцвіттях із жовтувато-зеленим плівчастим приквітком. Плід горішкоподібний, яйцеподібно-кулястий, невиразногранчастий, опушений, із крихким оплоднем.

Цвіте у червні – липні.

Росте по всій території України в лісах, чагарниках. Як декоративну рослину її культивують у садах і парках та на вулицях у містах.

Заготовляють квітки з приквітками під час цвітіння, а також бруньки і плоди.

Застосовують як потогінний засіб при простудних захворюваннях. Крім цього, галенові препарати липи серцелистої активізують виділення шлункового соку, збільшують секрецію і поліпшують відтік жовчі, виявляють протизапальну та м'яку заспокійливу дію.

У народній медицині липовий цвіт використовують при непритомності, головному болі, істерії та епілепсії, а також при кашлі, болях у шлунку й кишкових коліках. Рекомендується пити тривалий час липовий чай хворим на атеросклероз, проти поліглобулії і надмірної в'язкості крові. З вугілля липового дерева готують дрібний порошок, який вживають по 3-4 чайні ложки на день при проносах, здутті кишок, відригуванні, дизентерії. Місцево настій із липового цвіту використовують для полоскання при запаленнях слизової оболонки рота і дихальних шляхів (стоматит, гінгівіт, ангіна, ларингіт), а у вигляді припарок і примочок – при опіках, виразках, запаленні гемороїдальних вузлів, ревматичних і подагричних болях у суглобах. Пилом порошку з насіння спиняють кровотечу з носа. З бруньок і молодих зморщених листків готують весняні вітамінні салати.

Ліщина звичайна

Кущі 2-4 м заввишки з родини Березові. Гілки дугоподібно розходяться від центру куща. Пагони та молоді листки опушені. Листки чергові, обернено-яйцеподібні, широкі, зверху темно-зелені, зісподу – світліші. Квітки одностатеві, тичинкові – зібрані у звислі циліндричні сережки, завдовжки 3-8 см.; маточкові у двоквіткових розвилках, що розміщені в пазусі покривної луски і приховані в черепчастій кулястій бруньці, з якої виступають червонуваті приймочки. Плід – горіх, оточений листкоподібною, по краю надрізаною обгорткою.

Цвіте у березні – квітні.

Плоди досягають у серпні.

Росте по всій території України, крім крайнього півдня, у світлих мішаних і широколистих лісах як підлісок та на узліссях.

Заготовляють плоди, кору і листки. Кору – напровесні, під час сокоруху, коли вона легко відокремлюється від деревини. Листки збирають у травні, плоди – у стадії повної стиглості.

Застосовують препарати ліщини звичайної при варикозному розширенні вен, сечокам'яній хворобі, запаленні передміхурової залози. Беруть 1 столову ложку подрібненої кори або листків, заливають 200 мл окропу і настоюють 1 годину. П'ють по 50 мл 4 рази протягом доби за 30 хвилини до вживання їжі. При запаленні передміхурової залози, сечових шляхів та сечокам'яній хворобі використовують суміш листків ліщини звичайної, трави вересу звичайного, вероніки лікарської, квіток цмину піскового, трави розхідника звичайного, листків і квіток алтеї лікарської (3:3:2:3:3). 4 столові ложки суміші залити 400 мл окропу, настояти в термосі 4 години. Пити по 50 мл протягом доби за 30 хвилини до вживання їжі. Плоди ліщини корисно вживати при анемії, діабеті, гіпертонії, атеросклерозі, ниркокам'яній і жовчнокам'яній хворобах.

Лопух справжній

Дворічна трав'яниста рослина з родини Айстрові. Корінь довгий, м'ясистий, веретеноподібний, до 50 см завдовжки. Стебло до 1,5 м заввишки; листки широкі, довгочерешкові, серцеподібно-яйцеподібні або яйцеподібні, зарубчасто-зубчасті, на верхівці загострені, зверху голі, знизу – павутинчасто-повстисті. Кошики численні, зібрані у щитки на верхівці стебла та його розгалужень, сидять у пазухах поступово зменшених верхніх листків; їхня обгортка майже куляста, павутинчасто-пухнастозелена, складається з трьох шарів твердих листочків, нижні і середні з яких шилоподібні, загострені і закінчуються зігнутими досередини гачками. Квітки двостатеві, дзвоникувато-трубчасті, лілово-пурпурові, рідше білі.

Цвіте в липні – вересні.

Росте по всій території України на вологих місцях, пустищах, біля огорож, поблизу житла, на городах, уздовж доріг.

Заготовляють корені восени або навесні.

Застосовують препарати коренів лопуха як діуретичні, жовчогінні, потогінні й дезинфікуючі; вони стимулюють утворення протеолітичних ферментів і поліпшують інсуліноутворювальну функцію підшлункової залози, збільшують кількість глікогену в печінці, активно впливають на обмін речовин. Внутрішньо відвар коренів приймають при подагрі, суглобовому ревматизмі, ниркових і жовчних каменях, цукровому діабеті, при захворюваннях шкіри, при гастритах і виразковій хворобі шлунка, хронічних закрепках, геморої, набряках, рахіті й затримці менструацій. Настій листків лопуха п'ють при порушенні функціональної діяльності шлунка та при гарячкових станах; а настій плодів – при закрепках. Настоянкою коренів на міцній горілці змащують ділянки тіла, уражені круговою або гніздовою плешивістю та червоними вуграми. Потовчені свіжі листки лопуха прикладають до ран, твердих пухлин та подагричних вузлів.

Любисток лікарський

Гола трав'яниста рослина 2 м заввишки з родини Селерові. Має специфічний запах, схожий на запах селери. Стебло кругле, трубчасте, вгорі розгалужене. Квітки дрібні, жовті, зібрані у щитки, світло-жовті. Корені деформовані, пахучі.

Росте по всій території України; вирощують у садах, палісадах і на городах як декоративну рослину.

Заготовляють для лікарських потреб корені, рідше траву і плоди. Корені викопують восени у рослин 3-4-річного віку. Траву заготовляють під час цвітіння рослини в період повної її стиглості.

Застосовують при атонії, метеоризмі, закрепах, геморої, як жовчогінний, сечогінний і вітрогінний засіб та при нетриманні сечі. Насіння любистку лікарського використовують для лікування гастриту зі зниженою кислотністю шлункового соку. Беруть по одній столовій ложці подрібненого насіння любистку лікарського, кореня алтеї лікарської, листків подорожника, 1 чайну ложку золототисячника звичайного, заливають 400 мл окропу і настоюють усю ніч. П'ють по 1 столовій ложці 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі. Корені любистку лікарського діють ефективно при порушенні менструального циклу, збільшуючи кровонаповнення таза – знімають болі. Проти випадання волосся і для його росту, при лупі миють голову наваром 1 столової ложки з верхом подрібнених коренів в 1 літрі окропу, два рази на тиждень. Проти головного болю прикладають до лоба свіжі, трохи пом'яті листки любистку.

Настій коренів любистку з успіхом застосовують для видалення ластовиння (зволоженим ватним тампоном протирають пігментні плями 2 рази на день протягом 2 тижнів), а також для лікування інфекційних тріщин куточків рота.

Льоннок звичайний

Багаторічна трав'яниста рослина 30-90 см заввишки з родини Ранникові. Стебло пряmostояче, просте або розгалужене, густо вкрите листками. Листки лінійні, ланцетоподібні, гострі, при основі звужені, сидячі, 2-6 см завдовжки, з розгорнутими краями. Квітки зібрані в густі, довгасті верхівкові суцвіття; віночок із довгою шпоркою, блідо-жовтий, двогубий із червонувато-оранжевою волосистою випуклістю на нижній губі. Плід – довгаста, удвоє довша за чашечку коробочка.

Цвіте у травні – серпні. Росте розсіяно по всій території України (крім півдня Степу і Північного Криму) як бур'ян на полях, межах, уздовж доріг, серед чагарників. Заготовляють квітучі верхівки в період цвітіння.

Застосовують при кишкових коліках, при хворобах печінки і жовчного міхура; як засіб, який трохи проносить, збуджує виділення сечі і виганяє пісок та камені з жовчного та сечового міхурів.

Доведено, що препарати льонку звичайного знижують артеріальний тиск, збільшують наповнення пульсу, уповільнюють серцеві скорочення, підвищують тонус і збільшують амплітуду скорочень гладеньких м'язів кишківника і матки.

У побуті льоннок звичайний приймають усередину у вигляді настою при задишці, головному болю з блюванням, при жовтяниці різного походження, запаленні жовчних шляхів, метеоризмі, закрепах, хронічному коліті й геморої, від глистів, для лікування енурезу й запалень сечового міхура, в разі запалення й гіпертрофії простати, при затримці менструації та при хронічних шкірних хворобах. Місцево відвар льонку звичайного застосовують при геморої, фурункульозі, виразках, вуграх, гноячках і висипах. Мазь, виготовлену із льонку, використовують для лікування геморою, екземи та лишайів. У гомеопатії льоннок звичайний застосовують у вигляді есенції при діареї та енурезі.

Маренка запашна

Багаторічна трав'яниста рослина 10-50 см заввишки з родини Маренові. Стебло чотиригранне, пряме, нерозгалужене, підведене. Листки сидячі, по краях шорсткі, тонкі, темно-зелені; нижні листки лопатчасті, зібрані 4-6-членними кільцями; верхні – ланцетні, гострі, по 8 у кільці. Квітки правильні, дрібні, зібрані на верхівці стебла трьома півзонтиками, що утворюють щиткоподібну волоть; віночок білий, лійкуватий, до середини чотирироздільний. Плід сухий, вкритий гачкувато-загнутими щетинками; розпадається на 2 горішкоподібні частки. Цвіте у червні – липні. Ростає у широколистих лісах у Карпатах, на Поліссі, в лісостепових районах та гірській частині Криму, у Лівобережному Степу, Розточчі – Опіллі.

Заготовляють всю траву, яку зрізують в період бутонізації та на початку цвітіння рослини і швидко сушать під укриттям на вільному повітрі або в добре провітрюваних приміщеннях.

Застосовують при кишкових коліках, при хворобах обміну речовин, особливо при хворобах печінки і жовчного міхура, як легкий проносний засіб, збуджує виділення сечі і виганяє пісок та камені з жовчного та сечового міхурів. Препарати маренки запашної заспокійливо діють на центральну нервову систему, уповільнюють скорочення і регулюють роботу серця, стимулюють виділення сечі, жовчі і поту, мають антисептичні, ранозагоювальні та болетамувальні властивості. Настій трави маренки запашної приймають усередину від серцебиття, при ангіоневрозах, неврастенії, приступах істерії, безсонні, невралгії, при жовтяниці, жовчнокам'яній і ниркокам'яній хворобах, при закрепах, проносах і гострих катарах кишечника, водянці і набряках, дисменореї.

Зовнішньо настій трави маренки запашної використовують для лікування ран, виразок, фурункулів, наривів та гноячкових висипів.

Материнка звичайна

Багаторічна трав'яниста рослина 30-90 см заввишки з родини Губоцвіті. Стебла гіллясті, спрямовані догори, чотиригранні, розгалужені. Листки черешкові, супротивні, довгасто-яйцеподібні, цілокраї або віддалено-дрібнозубчасті, тупі або загострені. Квітки зібрані у складний зонтик на верхівках стебел, лілово-рожеві, рідше білуваті з вищербленою верхньою і трилопатевою нижньою губою. Плід складається з 4 однонасінних горішкоподібних часток. Цвіте у червні – вересні.

Росте по всій території України в розріджених хвойних і березових лісах, на узліссях на піщаних ґрунтах, на межах, горбах, сільських цвинтарях.

Заготовляють траву материнки звичайної, яку збирають під час цвітіння рослини, зрізуючи верхівки стебел завдовжки 20-30 см.

Застосовують препарати материнки звичайної як сечогінний, анестезуючий, антисептичний, жовчогінний та протизапальний засоби. Вони заспокійливо діють на центральну нервову систему, посилюють секрецію травних і потових залоз; посилюють перистальтику і тонус кишківника; тонізуюче впливають на скорочення гладенької мускулатури матки, стимулюють секрецію жовчі, підвищують діурез, регулюють менструальний цикл, виявляють протизапальну, болетамувальну, протиглисну й антимікробну дії. Застосування материнки звичайної показане при холециститах, дискінезії жовчних шляхів, при ентероколітах, що супроводжуються закрепамі й метеоризмом, при первинній і вторинній аменореї, альгоменореї, підвищеній нервовій і статевій збудливості, пригніченому настрої та при безсонні.

Зовнішньо препарати материнки вживають для компресів на нариви, набряки, фурункули і висипи, для полоскання горла і ротової порожнини при ангінах, стоматитах, гінгівітах та для промивання ран.

Меліса лікарська

Багаторічна трав'яниста рослина 30-120 см заввишки з родини Губоцвіті. Стебла чотиригранні, дуже розгалужені, вся рослина м'яковолосиста. Листки темно-зелені та опушені знизу, яйцеподібні, на верхівці загострені. Листки серцеподібно-яйцеподібні, поморщені, великозубчасті, черешкові. Квітки дрібні, в пазушних суцвіттях верхніх листків. Чашечка двогуба, трубчасто-дзвоникоподібна. Віночок двогубий, ліловий, потім стає білим або блідо-ліловим. Плід сухий, розпадається на 4 однонасінні горішкоподібні частки. Вся рослина до цвітіння має приємний лимонний запах, який після цвітіння послаблюється, стає навіть дещо неприємним.

Цвіте в червні – серпні.

Дикоросло поширена рідко, лише як здичавіла культурна рослина. Здебільшого в Україні її вирощують на квітниках і полях як ефіроносну лікарську рослину. Походить зі Східного Середномор'я.

Заготовляють листки і верхівки пагонів під час цвітіння. Збирати листки краще опівдні в суху похмуру погоду, щоб зменшити втрати ефірної олії. Розтеляють тонким шаром і сушать при температурі до 35°C, але не на сонці.

Застосовують як засіб, що діє протиспазматично і болетамувально, вітрогінно, сечогінно, заспокоює нерви і збуджує травлення.

Медунка лікарська

Багаторічна трав'яниста рослина з родини Шорстколистові. Стебло пряме, виростає від кореневища, ребристе, 10-40 см заввишки, вкрите жорсткими залозистими волосками. Прикореневі листки, зібрані в розетку, серцеподібно-яйцеподібні, на довгих черешках, загострені, вкриті білуватими плямами. Стеблові листки дрібніші, середні та верхні – сидячі, напівстеблообгортні. Квітки зібрані завійками на верхівках стебел, чашечка п'ятироздільна, дзвоникоподібна. Віночок трубчастий, спочатку червоний, потім фіолетовий, після запилення – блакитний.

Цвіте у березні – червні.

Росте у Прикарпатті.

Заготовляють листки або всю рослину, зриваючи її при корені під час цвітіння рослини в червні – липні; корені викопують восени.

Застосовують як відхаркувальний засіб при астмі, бронхітах, запаленні слизової оболонки дихальних шляхів, кровохарканні та інших захворюваннях. Препарати медунки лікарської проявляють протизапальну, відхаркувальну, в'язучу, сечогінну, пом'якшувальну, кровотворну та метаболічну дії; їх використовують як допоміжні ліки при захворюваннях легень; вони особливо ефективні при симптомах катару горла і бронхів, утрудненого відхаркування, хрипоти та сухого кашлю. Сировина, як правило, вживається в сумішах з іншими лікарськими рослинами (споришем, хвощем, кропивою, деревієм, підбілом тощо).

Суміш кореневища медунки лікарської, пелюсток троянди культурної і квіток ромашки (по 1 столовій ложці) і трави звіробою (2 столових ложок) варять у 1,5 л води 20 хвилин, настоюють півгодини, проціджують і гарячим відваром двічі на день проводять спринцювання вагіни при білях.

Мильнянка лікарська

Багаторічна трав'яниста рослина 30-100 см заввишки, гола або коротко шорсткувата з родини Гвоздикові. Стебла прямі, прості або вгорі розгалужені, листки овально-ланцетні, супротивні, загострені, з трьома поздовжніми жилками і з гостро шорстким краєм. Квітки правильні, двостатеві, 5-пелюсткові, запашні, у щиткоподібно-волотистому суцвітті; пелюстки білі або блідорожеві, виїмчасті, з нігтиками і з додатком на межі пластинок та нігтиків. Корінь розгалужений, червонуватого кольору.

Росте по всій території України в чагарниках, на луках, узліссях, особливо в долинах річок, біля будинків і шляхів.

Заготовляють корені і траву мильнянки лікарської. Корені викопують навесні або восени. Траву збирають під час цвітіння рослини, зрізуючи верхні 30 см, з решти рослини обривають листки.

Застосовують як відхаркувальний засіб при недостатній функції слизових оболонок верхніх дихальних шляхів, що розріджує густе мокротиння і слизисті виділення, полегшує відхаркування, виявляє потогінну, жовчогінну й діуретичну дію, сприяє виведенню з організму токсичних продуктів обміну, при хронічних катарах верхніх дихальних шляхів, особливо при запаленнях трахеї та при бронхітах, коли є сухий кашель і утруднене відкашлювання. Як допоміжний засіб її використовують при бронхіальній астмі, силікозі, інтоксикації організму внаслідок бактеріальної інфекції, літіазах, жовтяниці, захворюваннях селезінки, дерматозах та подагрі.

Зовнішньо мильнянку лікарську використовують при себорей, лупі та випадінні волосся.

М'ята перцева, або холодна

Багаторічна трав'яниста рослина, дуже запашна, 25-80 см заввишки з родини Губоцвіті. Стебло підведене, чотиригранне, галузисте, вся рослина щетинистоволохата. Листки супротивні, короткочерешкові, яйцеподібно-видовжені або ланцетні, нерівногостропилчасті, зісподу по жилках коротковолосисті. Квітки зібрані кільцями в безлистих перерваних колосоподібних суцвіттях, червонувато-фіолетові або білувато-фіолетові.

Цвіте в червні – серпні.

Росте як культурна рослина по всій території України у садах, квітниках і на полях. Багато різновидів м'яти, що ростуть над струмками, канавами, використовуються як лікарські рослини.

Заготовляють листя і траву м'яти, коли половина квіток у суцвітті вже розпускаються, а решта ще перебуває у стадії бутонізації.

Застосовують для збудження апетиту та поліпшення травлення, як вітрогінний і потогінний засоби, щоб зменшити нудоту, як засіб, що допомагає при болях у шлунку і кишківнику, при нежитю, хрипоті, бронхіті, бронхоектазах, при нервовому збудженні, тремтінні рук, стенокардії. При прийомі всередину препарати м'яти підсилюють секрецію травних залоз, збуджують апетит, прискорюють евакуацію шлункового та кишкового вмісту, пригнічують процеси гниття та бродіння у травному каналі, знижують тонус гладеньких м'язів кишківника, жовчо- та сечовивідних шляхів, посилюють жовчотворну функцію печінки і виділення жовчі у дванадцятипалу кишку, виявляють седативну і слабку гіпотензивну дію.

Зовнішньо настій м'яти перцевої вживають для полоскання ротової порожнини при неприємному запаху з рота, для ванн, обмивань і компресів при сверблячці, нейродерміті та екземі.

Нагідки лікарські

Однорічна трав'яниста рослина до 50 см заввишки із сильним своєрідним запахом з родини Айстрові. Стебло округле, прямостояче, галузисте з черговими довгастими листками. Квітки золотаво-жовті або оранжеві, зібрані у верхівкові кошики; крайні квітки язичкові, маточкові, розміщені у 2-3 ряди, плідні; серединні – трубчасті, двостатеві, безплідні. Плід – сім'янка. Цвіте у червні – жовтні.

Ростуть по всій території України. Їх розводять у садах і на городах як декоративну рослину, інколи вони дичавіють.

Заготовляють кошики нагідок, коли вони вже повністю розкрилися.

Застосовують як протизапальний, бактерицидний, ранозагоювальний, спазмолітичний, гіпотензивний, кардіотонічний і седативний засоби та для підвищення метаболічної функції печінки. Розведеною настойкою (1 чайна ложка на 200 мл окропу) лікують виразку гомілки, висівкоподібний лишай і жирну себорею обличчя, екзему, гноячкові висипи на шкірі та відмороження; полощуть ротову порожнину і горло при афтозних стоматитах, гінгівітах, піодермії, запально-дистрофічних формах парадонтозу, тонзилітах та ангінах; спринцюються при ерозії шийки матки і трихомонадному кольпіті, роблять ванночки і мікроклізми при проктиті, парапроктиті, тріщинах вихідника; компреси і ванночки для очей при кон'юнктивітах і ячмінцях. Ластовиння на обличчі та руках виводять щоденним дворазовим змашуванням уражених місць соком зі свіжих листків нагідок, змішаним порівну із соком лимона, ягід порічок і мигдалевою олією. З успіхом застосовують нагідки при серцево-судинних захворюваннях, що супроводжуються прискореним серцебиттям, задишкою і набряками. Настій нагідок призначають внутрішньо при неспинному блюванні у вагітних, дисменореї; при гіпертонічній хворобі та безсонні в період клімаксу.

Нечуйвітер волохатий

Багаторічна трав'яниста рослина 15-100 см заввишки з родини Айстрові з багаторічними повзучими пагонами. Листки в прикореневій розетці оберненояйцеподібно-ланцетні або ланцетні, тупуваті, до основи звужені в черешок, зверху голубувато-зелені, зісподу – сірувато-повстисті. Стебло завершується кошиком, квітки жовті, язичкові, зовні часто з червонуватими смужками на пелюстках.

Цвіте у травні – червні, іноді до вересня – жовтня.

Росте на греблях, сухих вигонах, луках, на піщаному ґрунті по всій території України.

Заготовляють усю рослину разом із коренем, рідше самі кошики під час цвітіння.

Застосовують як кровоспинний засіб, для підвищення діурезу, посилення виділення шлункового соку при недостатній кислотності; виявляє протизапальну дію. Ефективним є застосування нечуйвітру волохатого при кровотечі легень, матки, кишок при дизентерії, геморої, катарі товстих кишок; при бронхітах, хворобах печінки та при жовтяниці.

Порошок із трави використовують для присипання гнійних ран, нюхають при сильному нежиті або приймають усередину при жовтяниці. Настоем трави проводять спринцювання вагіни при маткових кровотечах і білях у жінок; промивають гнійні рани, роблять примочки на фурункули. У суміші з відваром дубової кори роблять ванн для ніг, які роблять щоденно протягом 15-20 хвилин при потінні ніг, обмороженні і коли вони завжди холодні.

Ожина сиза

Багаторічна напівкущова рослина 50-150 см заввишки з родини Розові. Річні гілки рослини дугоподібно вигнуті, вкриті дрібними колючками, трав'янисті, сизуваті, циліндричні, в молодому віці прямостоячі, здебільшого голі або розсіяно-залозисто-волосисті, густо вкриті різної довжини прямими або відігнутими щетинкоподібними шипиками, восени вони дерев'яніють, а наступного року зацвітають і дають плоди, після чого відмирають. Листки довгочерешкові з 3-5 білоповстистими великозубчастими листочками. Квітки двостатеві, 5-пелюсткові, білі, зібрані в негусті щитки; квітконоси довгі, тонкі. Плід – багатокістянка; кістянки численні, великі, тьмяно-чорні, вкриті сизою поволокою.

Цвіте з травня до серпня.

Росте по всій території України в лісах, ярах, у заростях, на берегах річок, порослих чагарниками, біля канав, на межах.

Заготовляють листки рослини протягом усього літа, корені – восени. Стиглі плоди для харчових цілей.

Застосовують ожину з лікувальною метою як в'яжучий, протизапальний, бактерицидний, потогінний і сечогінний засіб. Препарати ожини мають здатність заспокійливо діяти на центральну нервову систему, зменшувати кількість цукру у крові у хворих на цукровий діабет. Настій із сушених плодів або листків визнають за корисний засіб при проносі, дизентерії та катарі шлунково-кишкового тракту, при гострих респіраторних захворюваннях і пневмонії; при підвищеній нервовій збудливості, при істеричних випадках, патологічному клімаксі та при нефропатії. Для місцевого лікування використовують настій із листків рослини – його вживають при гінгівітах і захворюваннях горла, при екземі, лишаях, виразках і гнійних ранах, при білях та хронічних запаленнях вагіни.

Корені ожини використовують як протизапальний засіб для полоскання ротової порожнини.

Оман високий

Багаторічна трав'яниста рослина 1-2 м заввишки з родини Айстрові. Кореневище товсте, всередині білувате, з буруватими цятками і з численними довгими коренями. Стебло пряме, борознисте, вгорі гіллясте. Листки чергові, цілісні, нерівномірнозубчасті, великі, зверху жорстковолосисті, знизу – сіроповстисті; приземні – чершкові, еліптичновидовжені; стеблові – сидячі, видовженояйцеподібні, загострені, із серцеподібною основою. Квітки зібрані у великі кошики та утворюють на верхівці стебла щиткоподібне суцвіття.

Цвіте в липні – вересні.

Росте по всій території України у вологих чагарниках, на високих берегах рік, при ровах, по краях лук, на лісових галявинах.

Заготовляють кореневище з коренями в жовтні.

Застосовують препарати оману високого для збудження апетиту і поліпшення травлення, зменшення секреторної активності кишківника і регулювання його моторики, виявляють стимулюючу дію на процес утворення жовчі і на вихід її у дванадцятипалу кишку, нормалізацію загального обміну речовин в організмі, заспокоєння кашлю; діють як відхаркувальний і злегка потогінний та сечогінний засоби.

У народній медицині, крім згаданих випадків, препарати оману призначають усередину при гіпертонії, бронхіальній астмі, туберкульозі легень, жовтяниці, водянці, нирковокам'яній хворобі, легких формах цукрового діабету, ревматизмі, радикуліті, золотусі, простатиті і маткових кровотечах.

Як зовнішній засіб оман високий використовують для виготовлення мазей або настоїв на олії для лікування екземи, корости, нейродермітів. Відваром полощуть ротову порожнину при запальних процесах, промивають рани, які довго не загоюються.

Омела біла

Багаторічний напівпаразитичний вічнозелений кулястої форми кущик із родини Омелові. Гілки зелено-жовті циліндричної форми, голі, дерев'яністі, вилчато-розгалужені, у вузлах потовщені і дуже крихкі. Листки супротивні, шкірясті, цілокраї, еліптичноподібовжені, сидячі, жовто-зелені. Квітки одностатеві, жовті, сидячі; зібрані по 3-6 у головчасті суцвіття в розвилках гілок. Плоди ягоди білі, кулясті або короткоовальні, з трохи вдавненою верхівкою.

Цвіте у березні – квітні.

Паразитує на листяних і хвойних деревах.

Заготовляють молоді гілки з листками пізно восени і взимку.

Застосовують препарати омели як гіпотензивні, седативні, в'язучі, кровоспинні та глистогінні засоби; для посилення діурезу і виділення продуктів азотистого обміну. Настояє омели лікують гіпертонічну хворобу 1-2 стадії, атонію кишок; легеневі, носові, маткові кровотечі. Корисно вживати препарати омели при шлунково-кишкових, менструальних і гемороїдальних кровотечах, при епілепсії, еклампсії та істерії; при болях у животі.

Доцільним є вживання чаю з омели для підвищення життєвого тонусу (особливо людям похилого віку) та при запамороченнях. Зовнішньо порошок і настій із трави омели використовують як пом'якшувальний і знеболювальний засоби при абсцесах та інших шкірних хворобах. Для промивання вагіни при кольпіті і білях використовують настій із трави омели і деревію звичайного.

Очищений екстракт омели (у вигляді ін'єкцій) запропоновано як цитолітичний засіб при неоперабельних формах раку.

Очанка прямостояча

Однорічна невелика трав'яниста рослина з родини Ранникові, напівпаразит. Стебло вкрите волосками. Листки яйцеподібні, зубчасті, сидячі, з довгозагостреними зубцями з кожного боку по краю. Квітки двостатеві, неправильні, пазушні, у верхівкових колосоподібних облистнених суцвіттях; віночок блідо-фіолетовий із жовтими цятками і темно-фіолетовими жилками на нижній губі.

Цвіте у червні – вересні.

Росте у Прикарпатті, Карпатах, лісостепу; на схилах, серед чагарників.

Заготовляють усю рослину, зібрану під час цвітіння.

Застосовують як в'язучий та протизапальний засіб при катарах шлунка з підвищеною кислотністю; катарах товстих кишок, жовтяниці, хрипоті, кашлі та для лікування очей. Галенові препарати очанки прямостоячої мають гіпотензивні властивості. У народній медицині настій трави п'ють при простуді, гарячці, а також як зовнішній засіб при захворюваннях очей, діатезі, дитячих екземах та для поліпшення росту волосся. Вживають напар очанки при запаленні очей, повік, при плямах на рогівці, для лікування очних ячменів, кон'юнктивітів; а всередину при цьому вживають по 2-3 склянки того ж самого запару або тричі на день по 2 г порошку очанки.

Парило звичайне

Багаторічна трав'яниста рослина 60-130 см заввишки з родини Розові. Стебло пряме, вкрите, як і листки, дрібними волосками, прямостояче, просте або вгорі трохи розгалужене. Має міцне, повзуче, просте або розгалужене кореневище. Листки чергові, перерванонепарноперисті, зверху темно-зелені, розсіяноприлегловолосисті, зісподу білуваті від густого шовковисто-бархатного опушення, розсіянозалозисті; нижні та середні листки зближені при основі стебла, черешкові, верхні віддалені один від одного, сидячі; листочки еліптичні, видовженояйцеподібні або ромбоподібні, до основи зубчасті. Квітки правильні, двостатеві, 5-пелюсткові, запашні, зібрані колосоподібною китицею на верхівці стебла, оранжево-жовті.

Цвіте в червні – жовтні.

Росте по всій території України на узліссях, у світлих лісах, серед чагарників, на схилах, край доріг.

Заготовляють верхівки стебел 30-40 см завдовжки.

Застосовують як в'язучий та сечогінний препарати, для збудження апетиту і рефлекторного посилення секреції травних залоз; сприяють нормалізації обміну речовин, виявляють кровоспинні й незначні жовчогінні властивості. Рослина має й глистогінні властивості. Добрий терапевтичний ефект має при хворобах печінки, жовчного міхура, як шлунковий засіб і протиотрута при алкалоїдних отрутах, проти проносів і глистів. При захворюваннях печінки і жовчного міхура настій парила доцільно застосовувати в суміші з іншими жовчогінними засобами рослинного походження.

Зовнішньо препарати парила звичайного застосовують при запальних процесах порожнини рота і верхніх дихальних шляхів, для лікування ран, пролежнів і виразок, при фурункулах і дерматитах, при геморої, для промивання піхви при білях.

Первоцвіт весняний

Багаторічна трав'яниста кореневищна рослина до 20 см заввишки з родини Первоцвіті. Має розетку прикореневих листків овальної або яйцеподібно-овальної форми, зморшкуватих, по краях хвилястих, зарубчасто-зубчастих, поступово звужених у крилатий черешок. Квітки правильні, двостатеві, зібрані на верівці стебла у суцвіття зонтик із 5-13 квіток, пониклих в один бік; чашечка трубчаста, п'ятигранна; віночок лійкуватий, з коротким п'ятилопатеvim відгином; яскраво-жовтий, усередині з жовтогарячими цятками при основі часток відгину.

Цвіте з середини квітня до червня.

Росте в лісових і лісостепових районах, рідше в північно-східних районах Степу в лісах, на узліссях серед чагарників.

Заготовляють кореневища з корінням, квітки, рідше тільки віночок і листки. Коріння копають навесні, до цвітіння рослини, квітки і листки – на початку цвітіння рослини.

Застосовують як добрий відхаркувальний засіб при захворюваннях легень і дихальних шляхів, при катарах верхніх дихальних шляхів, хронічних трахеїтах і бронхітах, бронхопневмоніях. Листки первоцвіту вживають у вигляді салатів і настоїв при авітамінозах С і А.

Настій квіток п'ють при гарячці, запаленні горла і легень, при головних болях, зокрема при мігрені, при неврозах і безсонні, прискореному серцебитті, як кровоочисний засіб при подагрі, фурункулах, виразках і шкірних висипах.

Перстач гусячий

Багаторічна трав'яниста рослина з міцним стрижневим коренем із родини Розові. Стебло вкорочене, дугоподібно піднесене, 10-30 см заввишки; так само як черешок і квітконіжки, вкрите білою або сивою повстю з домішками рідких простих волосків. Прикореневі та нижні стеблові листки довгочерешкові, складаються з 6-7 листочків; середні та верхні листки з 3-5 листочків. Листки оберненояйцеподібні, з вузькоклиноподібною основою з 2-5 зубцями з кожного боку на верхівці; зверху голі або з досить довгими рідкими волосками, зелені, блискучі, зісподу – білоповстисті, сріблясті. Квітки на тонких квітконіжках, жовті, з приємним запахом, трохи терпкуваті на смак, 1,5-2 см у поперечнику.

Цвіте у червні – вересні.

Росте по всій території України на полях, схилах, перелогах, біля жител, іноді невеликими заростями в чагарниках.

Заготовляють усю траву під час цвітіння.

Застосовують препарати перстачу як болетамувальні, в'яжучі, кровоспинні й кровоочисні засоби, що здатні підвищувати діурез, стимулювати виділення шлункового соку і жовчі, регулювати функціональну діяльність товстої кишки й запобігати закрепам, мають також спазмолітичні властивості. Найефективнішим засобом вважається настій плодів на молоці в поєднанні з компресами з настоєм трави, що наноситься на нижню частину живота при сильних маткових болях та болісних менструаціях. Настій трави на кип'яченому козиному молоці є добрим сечогінним засобом, що не подразнює нирок. Свіжий сік і настій трави перстачу використовують для промивання ран і роблять примочки на гнійні виразки; настоєм полощуть рот при гінгівітах і стоматитах, кровоточивості ясен, тріщинах і виразках на язиці, при зубних болях, для обтирань та примочок при висипах на шкірі.

Перстач пряmostоячий, калган

Багаторічна трав'яниста рослина 10-40 см заввишки з родини Розові. Має товсте циліндричне шишкоподібне дерев'янисте кореневище. Стебла короткоопушені, тягнуться вгору. Листки пальчасті, сидячі, надрізанопилчасті. Квітки на довгих квітконіжках, виходять поодинокі з пазух листків або верхівок стебла. Віночок із чотирьох золотаво-жовтих пелюсток, при основі з червоною плямою. Чашечка з чотирьох внутрішніх і стількох же зовнішніх часток, які чергуються між собою.

Цвіте в червні – жовтні.

Росте на вологих луках та в лісах, по краях боліт.

Заготовляють кореневища рослини восени або рано навесні.

Застосовують у вигляді чаю при хворобах печінки і жовчного міхура та запаленні селезінки; при фурункулах, висипах на тілі та золотусі. Застосування перстачу показане при різних запальних захворюваннях травного шляху; при лікуванні поносів дизентерійного характеру і поносів при туберкульозі; при шлункових і кишкових кровотечах, гіперменореї, маткових кровотечах, пов'язаних із запальними захворюваннями жіночих статевих органів.

Крім зазначених захворювань, відвар кореневищ перстачу призначають внутрішньо при ахілії шлунка, гастриті, виразці шлунка, при захворюваннях печінки, жовтяниці різного походження, ревматизмі та подагрі. Як зовнішній засіб перстач пряmostоячий використовують для лікування кровоточивих ран, виразок і забитих місць, опіків, різних висипів на тілі, мокнучих екзем, геморою, кульпіту і вульвовагініту різної етіології та для лікування справжньої ерозії шийки матки; також для полоскання ротової порожнини і горла при артрозі, стоматиті, гінгівіті та ангіні.

Печіночниця звичайна

Багаторічна кореневищна трав'яниста рослина до 15 см заввишки з родини Жовтецеві. Листки довгочерешкові з трійчастою пластинкою, які розпускаються після цвітіння рослини. Квітка має 5-, 9-, 11-пелюстковий блакитний віночок та трилисту чашечку. Плід – багатогорішок.

Цвіте у квітні – травні.

Росте в листяних і мішаних лісах та серед чагарників у західних регіонах України.

Заготовляють квітучу рослину у квітні – травні.

Застосовують для стимуляції секреції жовчі, підвищення діурезу; має відхаркувальні та антисептичні властивості й позитивно впливає на обмін речовин. Настій трави або листків чи квіток вживають при запаленнях печінки, жовчнокам'яній хворобі, запаленнях селезінки, нирок і сечового міхура; при бронхіті й трахеїті, запаленні глотки, ревматизмі, малярії, подагрі й гонореї. Як кровоочисний засіб при фурункулах, висипах на тілі та скрофульозі дають пити настій квіток печіночниці. Настойку рослини приймають усередину, щоб зняти біль у ділянці печінки й жовчного міхура; зовнішньо використовується для розтирання при поліартриті. Настояєм полощуть рот і горло, промивають гнійні рани, трофічні виразки та шкірні виразки і висипи.

Змочений спиртовою настоянкою печіночниці ватний тампон вкладають у дупло зуба для тамування болю. Цю настоянку використовують для розтирання при ломоті ревматичного характеру.

Пижмо звичайне

Багаторічна трав'яниста рослина 60-150 см заввишки з родини Айстрові, має міцне галузисте кореневище, від якого виростає кілька прямостоячих, трохи здерев'янілих голих або розсіяно-волосистих, у верхній частині гіллястих стебел 50-100 см заввишки. Листки чергові, двічіперистороздільні, поділені на ланцетні гребінчасто-зубчасті частки, видовжено-яйцеподібні, зверху – темно-зелені із сильним камфороподібним запахом, нижні – черешкові, стеблові – сидячі, суцвіття – півкулясті кошики, зібрані у щитки. Квітки – жовті, всі трубчасті.

Цвіте у червні – вересні.

Заготовляють молоді квітки з кошиками у червні – липні, стигле насіння – восени.

Застосовують як засіб проти аскарид, гостриків і волосоголовців, також як інсектицидний засіб проти бліх, мух тощо. При захворюванні шлунка (гастриті зі зниженою кислотністю, ахілії), кишківника (при аліментарних ентероколітах і колітах іншого походження), як жовчногінний засіб при хворобах печінки і жовчовивідних шляхів (при гепатитах, холециститах, ангіохолітах). Крім цього, в народній медицині внутрішньо у вигляді відвару приймають при інтоксикаціях, спричинених туберкульозом легень, при ревматизмі та інших видах поліартритів, при порушенні менструального циклу, нервовому виснаженні, запаленнях сечового міхура і нирок, від головного болю, для лікування епілепсії та нирковокам'яної хвороби.

Зовнішньо настій квіток пижма використовують для лікування гнійних ран, виразок, синців, ревматизму, корости, спазмів м'язів кінцівок та для миття голови при педикульозі; ванни з настоєм пижма – для лікування подагри і ревматизму.

Пирій повзучий

Багаторічна трав'яниста рослина з родини Злакові. Має повзуче гіллясте тонке циліндричне горизонтальне кореневище, 2-4 см завдовжки. Стебло пряме, рідше висхідне, голе, гладеньке, 50-125 см заввишки. Листки чергові, голі, цілокраї, складаються з плоскої лінійної пластинки і довгої розщепленої піхви, на межі між якими є короткий білий півчастий язичок. Квітки дрібні, двостатеві, зелені; зібрані по 4-7 у сидячі колоски, що утворюють на верхівці стебла складний колос.

Цвіте у червні – липні.

Росте по всій території України на луках, уздовж доріг, на степових схилах, серед чагарників, як бур'ян на полях, городах і в садах.

Заготовляють кореневище пирію рано навесні або восени.

Застосовують галенові препарати з кореневищ пирію як відхаркувальний та сечогінний засоби, як такий, що сприяє відновленню порушеного обміну речовин, при подагрі, ревматизмі, нирковокам'яній хворобі, циститах, запаленні передміхурової залози, каменях у жовчному міхурі. Застосування кореневищ пирію показане при гастритах, ентероколітах та набряках серцевого походження. Болетамувальні властивості пирію використовують при подагричних ломотах, ревматизмі, люмбаго і наслідках артрити; а обволікаючі та пом'якшувальні – при кашлі. Препарати пирію вважаються ефективними і при рахіті, фурункульозі, золотусі, хронічній екземі та при інших шкірних хворобах.

Рідше відвар кореневищ вживають як м'який послаблювальний і потогінний засоби та при безплідді.

Підбіл звичайний

Багаторічна трав'яниста рослина з повзучим підземним галузистим кореневищем з родини Айстрові. Листки округло-серцеподібні, кутасто-нерівнозубчасті, зісподу білоповстисті, зверху гладенькі, з'являються після цвітіння. Листки на квітконосі лускуваті, яйцеподібно-ланцетні, прямі, гострі, часом буруваті. Суцвіття поодинокі, пониклі, жовті кошики на верхівці пагона, крайові квітки язичкові, в кілька рядів, удвічі довші за серединні, трубчасті.

Цвіте в березні – травні.

Росте на піщаних і глинисто-крейдових ґрунтах схилів, горбів, ярів, на краях полів по всій території України.

Заготовляють квітки навесні, молоді листки – через 2-3 тижні після того, як обсіменяться кошики.

Застосовують при ларингітах, бронхітах, бронхоектазах як відхаркувальний засіб, що розріджує густе харкотиння, а також як дезинфікуючий засіб при абсцесах і гангрені легень, дещо потогінний.

Підбіл звичайний використовують також при катарах шлунка і кишок; при браку апетиту; ниркових захворюваннях, катарі сечового міхура, при запальних процесах у нирках, водянці, загальній слабості організму та як гіркоту при хронічних ентероколітах.

Сирий сік підбілу є добрим жовчогінним і потогінним засобами, його рекомендують пити при туберкульозі легень і скрофульозі. Зовнішньо підбіл використовують як протизапальний і ранозагоювальний засоби. Розім'яті свіжі листки прикладають до наривів, інфікованих ран, виразок та фурункулів. Порошком із листків присипають ділянки шкіри, уражені бешихою.

Подорожник великий

Багаторічна трав'яниста рослина з родини Подорожникові. Стебло тонкоборознисте, безлисте, 10-60 см заввишки. Листки яйцеподібні або еліптичні, цілокраї, голі або злегка опушені, звужені в широкий черешок, – з 3-9 поздовжніми жилками, зібрані у прикореневу розетку; черешки коротші за пластинки або майже ідентичні до них. Квітки дрібні, правильні, двостатеві, сидячі, зібрані на верхівці стебла циліндричним колосом; віночок буруватий із циліндричною трубкою і чотирироздільним відгином. Плід – коробочка.

Цвіте з червня до жовтня. Плоди досягають із липня.

Росте на городах, смітниках, уздовж доріг і на вологих трав'янистих місцях по всій території України.

Заготовляють листки і насіння подорожника. Листки – під час цвітіння рослини й використовують їх свіжими або сушать; насіння – у міру досягання.

Застосовують як секретолітичний, протизапальний, знеболювальний, кровоспинний, ранозагоювальний, бактеріостетичний, седативний, гіпотензивний та протиалергійний засоби. Відвар листків подорожника призначають при бронхітах, туберкульозі легень, коклюші, пневмосклерозі та інших захворюваннях дихальних органів; при катарах шлунка з недостатньою кислотністю, гастритах, ентеритах, ентероколітах, хронічних нефритах та виразковій хворобі шлунка і дванадцятипалої кишки з нормальною і недостатньою кислотністю.

Відвар насіння подорожника великого п'ють по 1 столовій ложці 3 рази на день протягом 1-2 місяців при жіночому безплідді, на фоні гормональної недостатності та при цукровому діабеті.

Свіжі листки прикладають до фурункулів, ран, виразок, опіків, забиттів, порізів і наривів.

Полин гіркий

Багаторічна трав'яниста сріблясто-сіра рослина з родини Айстрові. Стебла прямостоячі 50-125 см заввишки, слаборебристі, у верхній частині розгалужені. Листки чергові, зверху білувато-шовковисті з крапчастими залозками; нижні – довгочерешкові, трикутно-серцеподібні, тричіперисторозсічені; серединні – сидячі, двічіперисторозсічені; верхні – сидячі, перистороздільні, лопаті листків лінійно-довгасті, притуплені. Квітки жовті, різнорідні, в пониклих кошиках, зібраних у волотисте суцвіття; крайові квітки – маточкові, решта – двостатеві. Плід – сім'янка.

Цвіте з липня до вересня. Росте по всій території України на полях і пустищах, уздовж доріг та поблизу житла.

Заготовляють пагони з квітами й листками під час цвітіння, корені – восени.

Застосовують для поліпшення роботи шлунка, при харчових отруєннях, проносах, жовтяниці, болях у ділянці печінки та жовчного міхура, при недокрів'ї, безсонні, як вітрогінний та глистогінний засіб. Поліпшує апетит, збуджує травну діяльність шлунково-кишкового тракту, печінки, підшлункової залози, посилює перистальтику кишок, лікує екземи й опромінення рентгенівським промінням.

Полин гіркий збуджує центральну нервову систему. Тривале вживання препаратів полину може спричинити судоми, конвульсії, галюцинації.

Корені полину гіркого вживають при епілепсії, судамах, конвульсіях, розладах нервової системи, при болісних менструаціях, для прискорення пологів та як знеболювальний засіб.

Родіола рожева, золотий корінь

Невисока багаторічна рослина з родини Товстолистових. Корінь товстий, короткий, крихкий, з нього виростає декілька прямих стебел. Листки еліптичної форми, загострені, цілокраї. Квітки дводомні, пелюстки жовті. Суцвіття верхівкове, представлене багатоквітковим щитком.

Росте в Україні лише в Карпатах в дикорослому стані. Як культурну рослину вирощують на грядках і висаджують у природних умовах на берегах річок, галявинах, високих схилах.

Цвіте в червні – липні, насіння достигає в серпні – вересні.

Заготовляють кореневище з коренями рослини, які викопують пізно восени, коли повністю відмирають стебла. Очищають від землі, миють у холодній воді, подрібнюють і сушать звичайним способом.

Застосовують, як і женьшень, для підвищення життєвого тонусу і працездатності. Препарати золотого кореня поліпшують адаптацію людини до екстремальних умов, позитивно діють при фізичній і розумовій перевтомі. Їх призначають хворим після перенесених тяжких травм, виснажливих операцій, тяжких інфекційних хворіб, при неврозі.

Препарат золотого кореня – рідкий екстракт на 40 %-вому спирті у співвідношенні 1:1, – застосовують при астенічних станах, вегетосудинній дистонії та зниженій розумовій і фізичній працездатності. П'ють екстракт по 5-10 крапель 2-3 рази на добу за 30 хвилин до вживання їжі.

У народній медицині радіолу рожеву застосовують як протиалергійний засіб при ядусі, астматичному бронхіті, кропив'янці, задавненій екземі.

Відвар кореневища з коренями готують так: беруть 1 чайну ложку сировини на 200 мл води, кип'ятять 10 хвилин, настоюють 1 годину. П'ють по 1 столовій ложці 3 рази на добу за 30 хвилини до вживання їжі.

Розхідник звичайний

Багаторічна трав'яниста рослина до 60 см заввишки з родини Губоцвіті. Стебло лежаче, вкорінене, чотиригранне з квітучими гілками. Має запах м'яти. Нижні листки ниркоподібні, верхні – нирково-серцеподібні, всі черешкові. Квітки неправильні, роздільні, в пазушних 1-3-квіткових дихазіях. Чашечка трубчаста, невиразнодвогуба, із п'ятьма трикутно-ланцетними гострокінцевими зубцями, у 3-4 рази коротшими за трубочку, зовні коротковолосиста. Віночок синьо-фіолетовий, двогубий, зовні короткопухнастий; верхня губа віночка до третини надрізана на півкруглі лопаті.

Цвіте з квітня до серпня.

Росте по всій території України, серед чагарників, на вологих луках, берегах річок.

Заготовляють усю рослину під час цвітіння. Застосовують як відхаркувальний засіб при катарах легень, бронхіті, емфіземі, при високій температурі, при болях у ділянці шлунка, поганому відригуванні. Препарати розхідника збуджують апетит, стимулюють загальний обмін речовин в організмі, мають антисептичні, протизапальні, болетамувальні, кровоспинні і патогенні властивості, підвищують діурез, виявляють холеритичну, холекінетичну і протитоксичну дію.

Міцною настойкою розхідника на оцті лікують коросту, 2 рази на день натирають уражені ділянки шкіри. Потовчені свіжі листки прикладають до наривів. Свіжий сік рослини використовують як засіб від мігрені.

Ромашка лікарська

Однорічна ароматна трав'яниста рослина до 35 см заввишки з родини Айстрові. Стебло дуже розгалужене, листки чергові, двоперистороздільні, з лінійними частками, кошики на довгих квітконіжках поодинокі вінчають верхівки гілок. Крайові квітки язичкові, маточкові, білі; серединні – двостатеві, трубчасті, жовті, зверху п'ятилопатеві. Плід – сім'янка.

Цвіте з травня до серпня.

Росте невеликими заростями по всій території України як бур'ян на полях і городах, у садах, на пустирях, понад дорогами.

Заготовляють кошики у фазі горизонтального розміщення язичкових квіток протягом усього періоду цвітіння рослини в суху погоду і не після дощу.

Застосовують препарати ромашки лікарської як такі, що мають дуже широкий діапазон терапевтичних властивостей. Вони збільшують секреторну діяльність травних залоз, стимулюють жовчовиділення і збуджують апетит, знімають спазм органів черевної порожнини, зменшують утворення газів у кишківнику, виявляють дерматонічну, болетамувальну, протизапальну та антимікробну дію; заспокоюють свербіння, посилюють потовиділення, регулюють менструальну функцію, діють як протиалергійний засіб.

При зовнішньому застосуванні препарати ромашки виявляють протизапальну, знеболювальну, епітелізуючу, антимікробну, протипаразитичну і протиалергійну дію. Відвар квіток ромашки вживають для полоскання у разі афтозу, запалення слизових оболонок рота, ясен і рота, для обмивання гнійних ран, виразок і гемороїдальних вузлів, для компресів і примочок при кон'юнктивіті, професійному дерматиті, запаленні шкіри і фурункулах, для спринцювань при кольпіті, вульвіті та ендоцервіциті.

Рутка лікарська

Однорічна трав'яниста, гола, сизувато-зелена рослина 15-30 см заввишки з родини Руткові. Стебло повзуче, галузисте, з квітконосними гілками, які тягнуться вгору, соковите. Листки чергові, черешкові, двічі перисторозсічені на вузькі довгасто-лінійні частки. Квітки двостатеві, неправильні, 7-9 мм завдовжки, в пазушних китицях; віночок з чотирьох пурпурових неоднакових пелюсток, із яких верхня має при основі коротку шпорку. Плід – дрібний, приплюснутокулястий горіх.

Цвіте з квітня до вересня.

Росте по всій території України у садах, на полях, засіяних яровою культурою колосових, на свіжих могилах сільських цвинтарів.

Заготовляють усю рослину, яку збирають під час цвітіння, зрізаючи всю надземну частину.

Застосовують як протиспазматичний засіб при гастритах із недостатньою кислотністю, здутті, спазматичних закрепках, при хворобах печінки і жовчного міхура, як засіб, що збуджує апетит і знеболює при виразці шлунка, трохи проносить; як потогінний і такий, що очищує кров при фурункулах, лишаях, прищач, висипках на тілі, поліпшує діяльність серця.

Ефективним є застосуванням рутки при іпохондрії та істерії, різі в животі. Сирий сік вживають при переміжній пропасниці, гемороїдальних кровотечах, після сильних кровотеч, при туберкульозі легень, після тяжких хвороб і взагалі тоді, коли необхідно підтримати силу після тривалої, виснажливої хвороби. Свіжим соком змазують лишай, різні висипи на тілі, знищують коростяного кліща у шкірі в початковій стадії корости.

Собача кропива серцева

Багаторічна трав'яниста рослина 50-150 см заввишки з родини Губоцвіті. Стебло прямостояче. Гіллясте, чотиригранне, голе або на ребрах вкрите спрямованими донизу волосками. Нижні листки округлі або яйцеподібні, супротивні, черешкові, майже до середини пальчасто-п'ятироздільні або трилопатеві, всі вгорі великозарубчасто-пилчасті, пухнасті, гострі, зверху темно-зелені, зісподу світло-зелені. Квітки неправильні, сидячі, в густих багатоквіткових кільцях на верхівках пагонів; віночок двогубий, яснорожевий.

Цвіте у червні – серпні.

Росте на засмічених місцях, пустищах, насипах, над урвищами, в занедбаних садах, під тинами, на цвинтарях – у південно-західній частині України.

Заготовляють усю рослину під час цвітіння, зрізуючи верхівки рослини до 40 см завдовжки і 5 мм завтовшки.

Застосовують при неврозах серця, в початковій стадії гіпертонічної хвороби, при кардіосклерозі, при підвищеній нервовій збудливості та легких формах базедової хвороби. Препарати собачої кропиви серцевої за характером дії на організм людини близькі до препаратів валеріани лікарської. Вони мають спазмолітичні, седативні і гіпотензивні властивості, уповільнюють серцевий ритм, збільшують силу серцевих скорочень, виявляють слабку діуретичну дію, регулюють менструальний цикл і функції травного апарату. Їх використовують при кардіосклерозі, підвищенні артеріального тиску, стенокардії, міокардії, кардіоневрозі, надмірній нервовій збудливості.

При зовнішньому використанні препарати собачої кропиви виявляють протизапальну, антибактеріальну і ранозагоювальну дію.

Сосна звичайна

Вічнозелене хвойне дерево 20-40 м заввишки, з конусоподібною або пірамідальною кроною. Кора світла, червоно-бура, злущується тонкими шарами. Листки – по 2 на верхівках укорочених пагонів, 5-7 см завдовжки, сизо-зелені, з помітними блакитно-білими смужками і зубчастим краєм. Рослини однодомні. Мікростробіли розташовуються при основі річних паростків, а шишки – на верхівках. Зрілі шишки – матові, суцільні, щитки лусок майже ромбічні, з 4-6 гранями. Насіння чорне, з крилом, яке втричі довше за нього.

Пилкує у травні – червні.

Росте в Поліссі, в Лісостепу і північній частині Степу, Прикарпатті і Карпатах на піщаних і супіщаних ґрунтах.

Заготовляють пагони і живицю протягом усього літа, бруньки і пагони – в лютому – березні.

Застосовують препарати бруньок при бронхітах, хронічному запаленні легень, ревматизмі, подагрі, ниркокам'яній хворобі, водянці, запаленні жовчного міхура та як кровоочисний засіб. Галенові препарати з бруньок мають відхаркувальні, дезінфікуючі, сечогінні та жовчогінні властивості. При зовнішньому застосуванні препарати бруньок є ефективним засобом при запальних захворюваннях дихальних шляхів (інгаляції), при кольпітах і дисплазії шийки матки (ванночка та спринцювання), при ревматизмі і шкірних захворюваннях (ванни). Усередину настій хвої призначають як ефективний засіб для профілактики й лікування цинги. У народній медицині живицю застосовують при геморої і затяжному кашлі.

Спориш звичайний

Однорічна трав'яниста рослина з родини Гречкові. Стебла здебільшого лежачі, колінчасті, розгалужені, 10-25 см завдовжки. Листки чергові, еліптичні або видовженоланцелисті, цілокраї, з короткими черешками і сріблясто-білими плівчастими прилистками, зрослими в розірвану вгорі бахромчасту трубку, що обгортає основу міжвузля. Квітки маленькі, непоказні, білуваті, інколи блідо-рожеві, розміщені по 1-5 у пазухах дрібних листків. Рослина куциста, витривала проти витоптування.

Цвіте з травня до кінця осені.

Росте по всій території України на подвір'ях, степах, уздовж доріг, на сухих пасовищах, засмічених місцях.

Заготовляють усю рослину під час цвітіння.

Застосовують при хворобах нирок і печінки, при гастритах із підвищеною і недостатньою кислотністю, при проносах, хронічному запаленні сечового міхура, при маткових кровотечах після пологів, абортів і при ранах (як свіжих, так і за давнини), а також при малярії, туберкульозі легень, гіпертонії. В народній медицині спориш використовують при набряках різного походження, малярії, кахексії, як загальнозміцнювальний, тонізуючий засіб при нервовому виснаженні, загальній слабкості після тяжких хворіб та слабкості в похилому віці.

Як зовнішній засіб використовують ошпарену траву споришу (прикладають до заднього проходу при випаданні геморойних шишок і прямої кишки).

Суниця лісові

Багаторічна трав'яниста рослина 5-10 см заввишки з родини Розові. Кореневище буре, горизонтальне або скісне, з довгими повзучими пагонами, що укорінюються у вузлах. Стебло пряме, волохате, 5 – 10 см заввишки. Листки трійчасті, прикореневі з трьома сидячими, овально-ромбічними великозубчастими листочками; темно-зелені, зверху майже голі, знизу сизувато-зелені, пухнасті. Суцвіття щиткоподібні, квітки двостатеві, сидять на довгих квітконіжках, пухнастих від притиснутих волосків, пелюстки квіток білі.

Цвітуть у травні – червні.

Ростуть у хвойних і мішаних лісах, на лісових галявинах, серед чагарників у лісових районах і північній та середній частині Лісостепу, у передгір'ях Кримських гір.

Заготовляють листки під час цвітіння, плоди – коли вони цілком дозрілі.

Застосовують при недокрів'ї, авітамінозах, ревматизмі, хворобах печінки, для очищення крові при фурункулах і висипах на тілі, екземі, при катарах дихальних шляхів і проносах, підвищеному тиску крові і великій її в'язкості; а також як глистогінний засіб.

Галенові препарати, виготовлені з листків суниці, розширюють периферичні судини, знижують артеріальний тиск, уповільнюють ритм і посилюють амплітуду серцевих скорочень, підвищують тонус і посилюють скорочення матки, сприяють виведенню солей з організму, мають сечогінні, жовчогінні, потогінні, протизапальні властивості. Настій листків приймають усередину при гіпертонії, атеросклерозі, для поліпшення роботи серця, від набряків, неврастенії, безсоння і бронхіальної астми, при каменях у печінці і нирках, висипах на шкірі, цукровому діабеті, подагрі та ін. Соком плодів виводять веснянки.

Сухоцвіт багновий

Однорічна трав'яниста рослина 10-15 см заввишки з родини Айстрові. Стебло від основи простерто-гіллясте, разом з листками шерстисто-сіроповстисте. Листки чергові, короткочерешкові, цілокраї, сіруваті, повстисті. Суцвіття – дрібні кошики, скупчені по 2-4 на кінцях гілочок, у пазухах верхніх листків.

Цвіте з червня до жовтня.

Росте на вологих, болотистих місцях, по берегах річок і озер, у канавах у лісових і лісостепових районах України.

Заготовляють усю рослину під час її інтенсивного цвітіння в суху, сонячну погоду.

Застосовують у початковій стадії гіпертонічної хвороби, при нервовому збудженні, у осіб, які страждають від безсоння або відчують безпричинний страх; при стенокардії; прискореному серцебитті; при болях шлунка зі здуттям і печією, при виразці шлунка і дванадцятипалої кишки.

Від вжиання сухоцвіту хворі набувають ваги, поліпшується самопочуття. Ефективність лікування виразкової хвороби можна підвищити, якщо сухоцвіт використовувати в поєднанні з синюхою голубою.

Як зовнішній засіб препарати сухоцвіту (мазь, настої та олії) використовують для лікування ран, що погано гояться, і опіків. При гіпертонії рекомендують ванни для ніг із напаром сухоцвіту (50 г на літр води, кип'ятять 5 хвилин). Відваром сухоцвіту промивають піхвину для лікування ерозії і виразок матки.

Татарник звичайний

Дворічна трав'яниста рослина 50-200 см заввишки з родини Айстрові. Стебло пряме, павутинисто-шерстисте, розгалужене, з 2-3 широкими колючозубчастими крилами. Листки з обох боків сіропавутинисті, рідше майже голі, великі, до верхівки стебла поступово зменшуються в розмірі; прикореневі листки короткочерешкові, перистонадрізані або перисторозсічені з колючозубчастими частками; стеблові – чергові, сидячі, часто надрізані, з колючими лопатями. Квітки двостатеві, у великих поодиноких кошиках; віночок зрослопелюстковий, правильний, трубчастий, пурпуровий із 5 зубчиками на верхівці. Плід – сім'янка.

Цвіте з червня до вересня.

Росте по всій території України на пустирищах, вигонах, схилах, уздовж доріг, над кручами, на полях.

Заготовляють квітки і пагони під час цвітіння.

Застосовують при кашлі, астмі, для лікування злоякісних пухлин, проти раку шкіри, правцю, виразок, вовчанки, скрофульозу і гнійних ран.

Препарати татарника колючого виявляють сечогінну, в'язучу, дерматонічну, кровоспинну й антимікробну дії, тонізують серцеву діяльність, збільшують силу серцевих скорочень, звужують периферичні кровоносні судини, підвищують артеріальний тиск, стимулюють секрецію травних залоз, збуджують (у великих дозах) центральну нервову систему. Препарати татарника малотоксичні, не виявляють побічного впливу на організм. Свіжим соком рослини лікують рак шкіри, гноячкові висипи при імпетигі, фурункули, гнійні рани, інфекційні тріщини куточків рота, лишай та коросту.

Терен звичайний

Розчепірено-галузистий 1-3 м заввишки кущ з колючими гілками із родини Розові. Листки довгасто-еліптичні, чергові, прості. Квітки правильні, двостатеві, поодинокі, рідше по 2-3 на коротких голих квітконіжках; віночок білий або зеленуватий з п'ятьма видовженими тупими пелюстками. Плоди – кістянки, кулясті, сині із сизим нальотом, на смак терпкі.

Цвіте у квітні – травні, плоди достигають у вересні – жовтні.

Росте по всій території України на узліссях, по чагарниках, балках, долинах річок.

Заготовляють корені і кору восени, квітки й листки – у травні, плоди – у вересні – жовтні.

Застосовують як в'язучий засіб при проносах, неспецифічних виразкових колітах, дизентерії, харчових токсикоінфекціях і кандидозах. Квітки й молоді листки, зібрані після цвітіння, застосовують при хворобах нирок і сечового міхура, печінки; як легкий проносний і потогінний засіб, а також при серцевих болях; для зниження тиску крові і в'язкості крові. Препарати з квіток регулюють перистальтику кишок; діють як сечогінний, потогінний і гіпотензивний засоби, поліпшують обмін речовин; показані при гастриті, спастичному коліті внаслідок атонії кишок, циститі, набряках, нирковокам'яній хворобі, ревматизмі, при фурункулах та інших гноячкових захворюваннях шкіри, при запаленні слизових оболонок рота, горла і стравоходу.

Тирлич жовтий

Багаторічна трав'яниста рослина 50-150 см заввишки з родини Тирличеві. Стебло прямостояче, просте, листки супротивні, еліптичні або широкоеліптичні, цілокраї, до 30 см завдовжки і до 15 см завширшки з поздовжніми жилками; нижні листки короткочерешкові, верхні – сидячі, напівстеблообгортні. Квітки зібрані пучками по 3 – 10 у пазухах верхніх приквіткових листків. Віночок золотаво-жовтий, колесоподібний, із п'ятьма лінійними гоструватими пелюстками.

Цвіте у липні.

Росте в Карпатах на полонинах, у заростях криволісся з вільхи зеленої. Занесена до Червоної книги України.

Заготовляють корені і кореневища тирлича жовтого, а також тирлича хрещатого восени.

Застосовують препарати тирлича для поліпшення функціональної діяльності травних органів. Тирлич має запальні й антисептичні властивості, виявляє глистогінну дію, має позитивний вплив при закрепах, кольках, здутті, відригуванні, після виснажливих хворіб, при подагрі, артритих і як жовчогінний засіб.

У народній медицині тирлич жовтий вживають для загального зміцнення організму, стимулювання діяльності печінки і жовчного міхура, при блідій немочі у недостатньо розвинених дівчат, при цинзі й артриті різного походження, хворобах селезінки, при жовтяниці, печії й катарі шлунка, дизентерії і як жарознижувальний засіб при простудних захворюваннях органів дихання, як засіб, що сприяє довголіттю. При зовнішньому застосуванні препарати тирличу є ефективним засобом при смердючому потінні ніг, сприяють загоюванню гнійних ран.

Фіалка запашна

Багаторічна трав'яниста рослина з родини Фіалкові. Низенька, з повзучим кореневищем, із якого виростають надземні пагони. Листки в прикореневій розетці, прості, округло- або яйцеподібно-серцеподібні, короткоопушені, по краю зубчасто-зарубчасті, з яйцеподібними, рідше ланцетними, гоструватими або іноді шиловидно-загостреними, торочкуватими прилистками. Квітки синьо-фіолетові, п'ятипелюсткові, зі шпоркою, на довгих квітконіжках.

Цвіте у квітні – травні.

Росте по всій території України на сонячних косяках, попід тинами, у садах, парках.

Заготовляють квітучі рослини разом із кореневищами і коренями.

Застосовують як сечогінний засіб при каменях ниркових мисок, сечового міхура, при подагрі, ревматизмі та як засіб, що має відхаркувальні, антисептичні, протизапальні, сечогінні, проносні й слабкі гіпотензивні властивості.

У великих дозах препарати фіалки спричиняють блювання. Діуретичні й солегінні властивості використовують при ниркокам'яній хворобі, подагрі, поліартриті, при деяких серцевих захворюваннях, що супроводжуються набряками. Позитивний терапевтичний ефект спостерігається і при істерії, прискореному серцебитті, нервовому збудженні та безсонні.

Як зовнішній засіб настій фіалки є ефективним засобом при герпесі та катаральних явищах ротоглотки (полоскання).

Фіалка триколірна

Однорічна або дворічна темно-зелена рослина з родини Фіалкові 5-45 см заввишки. Стебла прямостоячі або частіше підведені, вкриті короткими волосками. Нижні листки серцеподібно-яйцеподібні, верхні – ланцетні. По боках листка два великі перистороздільні прилистки з великою верхньою часткою. Квіти великі, віночок значно більший за чашечку, дві верхні пелюстки віночка темно-фіолетові або сині, нижня і бокові – жовті, при основі вони мають волоски.

Цвіте з квітня до осені.

Росте на півночі України на сухих луках і узліссях, серед чагарників, як бур'ян у посівах. Далі на південь заміщується фіалкою ранковою.

Заготовляють усю траву під час цвітіння.

Застосовують як відхаркувальний засіб при простудному кашлі; як засіб, що полегшує діяльність нирок; сечогінний і кровоочисний при фурункулах, екземі, авітамінозі з висипами на шкірі; також при артритях, рахіті, золотусі, запаленні сечового міхура, при суглобному ревматизмі, подагрі і після пологів для поліпшення післяпологових виділень.

Настій трави фіалки призначають при гострих респіраторних захворюваннях, хронічних бронхітах і бронхопневмоніях, при коклюші, в разі запальних захворювань шлунково-кишкового тракту.

Для місцевого лікування орального і генітального афтозу, гноячкових висипів та корости при імпетиго, герпесних висипів та корости застосовують сік, видавлений зі свіжозібраної трави фіалки.

Хвощ польовий

Багаторічна трав'яниста рослина 15-40 см заввишки з родини Хвощеві. Має бурувато-чорне, розгалужене кореневище, у вузлах якого утворюються кулясті бульбочки. Стебла двох видів: спороносні з'являються рано навесні, вони не галузяться, 10-20 см заввишки, червонувато-білі, соковиті, з великими піхвами, з 8-9 зубцями на кожному членику стебла, на верхівці вінчає їх овально-циліндричний стробіл; неплідні стебла – жорсткі, розвиваються пізніше, гіллясті, до 50 см заввишки, борознисті, членисті із піхвами, які мають 8-9 чорних зубців з білою смужкою. Гілки їх розміщені кільцями у вузлах стебла, іноді утворюють вторинні дрібніші гілочки. Гілки прості, борознисті, з піхвами із 3-4 зубцями, спрямовані догори. Спори з'являються у квітні – травні.

Росте по всій території України на кислих ґрунтах, коло канав, на луках, берегах рік, на пісках.

Заготовляють літні пагони в суху погоду.

Застосовують як кровоспинний, протигнільний, дубильний і сечогінний засіб при застійних явищах внаслідок розладу кровообігу: зменшує набряки й пухлини при ексудативному плевриті; при каменях сечового міхура, при отруєнні оловом. Добрий терапевтичний ефект одержують при лікуванні атеросклерозу судин серця і головного мозку, сечокам'яної хвороби, уражень капілярних судин, а також туберкульозу легень і шкіри у процесі їх хіміотерапії. Хвощ польовий стимулює функцію кори надниркових залоз і тому його корисно вживати при аддісоновій хворобі. Як зовнішній засіб хвощ польовий застосовують у формі настою для полоскання при стоматитах і тонзилітах; спринцювання вагіни при болях у жінок; примочок при хворобах шкіри, на гнійні рани і фурункули; ванн і припарок при виразці гомілки.

Хрін звичайний

Багаторічна, трав'яниста рослина 50-120 см заввишки з родини Капустяні. Стебло прямостояче, вгорі розгалужене, порожнисте, борозенчасте. Листки великі, прикореневі, довгочерешкові, довгасто-овальні, дещо серцеподібні, по краях зубчасті. Квітки двостатеві, дрібні, білі, чотирипелюсткові з коротким нігтиком. Плід – видовженоовальний здутий стручечок.

Цвіте у травні – червні.

Росте на городах, є у дикорослому стані на мокрих луках, біля струмків.

Заготовляють корені, які викопують восени.

Застосовують при гіпоацидних гастритах, дискінезіях жовчних шляхів за гіпокінетичним типом, функціональних дуоденостазах і атонії кишківника та як сечогінний засіб при набряках різного походження. Лікують настоєм хрину вірусний гепатит, що супроводиться жовтяницею. У народній медицині сік, кашку або настій із коренів хрину використовують при каменях у сечовому міхурі; при подагрі і ревматизмі; при недокрів'ї; як ефективний профілактичний засіб від грипу та як протицинготний засіб. Зовнішньо свіжий сік хрину використовують при гніздовій плішивості і гнійному отиті; водним розчином соку полощуть ротову порожнину і горло при стоматитах, ангінах, фарингітах; кашкою з коренів хрину роблять розтирання при радикулітах, міозитах, артларгіях, бронхітах, пневмоніях: настій із коренів хрину використовують для примочок і компресів при піодерміях, гнійних ранах і виразках, для обмивання обличчя проти пігментних плям і веснянок.

Цибуля ведмежа

Багаторічна трав'яниста цибулинна рослина з родини Цибулеві. Стебло знизу вкрите гладенькими фіолетовими листками, тригранне або напівциліндричне, виповнене, за довжиною перевищує листки, інколи однакової з ним довжини. Листки прикореневі, плоскі, еліптично-ланцетні, на верхівці загострені, при основі раптово звужені в черешок, ідентичний пластинці або довший за неї; мають між поздовжніми жилками численні косо спрямовані сполучні жилки. Квітки правильні, двостатеві, зібрані в суцвіття, що має вигляд зонтика. Плід – коробочка.

Цвіте у травні.

Росте в тінистих листяних і мішаних лісах у Карпатах, Поліссі, Лісостепу і північно-східній частині Степу. Заготовляють стебла з листками і цибулини після дозрівання насіння.

Застосовують для стимулювання виділення шлункового соку і жовчі, посилення перистальтики кишок, згубно діє на гостриків, розширює кровоносні судини, знижує кров'яний тиск, збільшує амплітуду і сповільнює ритм серцевих скорочень, сприяє розрідженню густих мокрот при бронхітах, виявляє фітонцидну активність. Крім того, цибуля ведмежа є добрим профілактичним засобом від цинги, грипу, дизентерії і тифу. Як кровоочисний засіб її вживають при фурункулах і висипах на шкірі. При зовнішньому застосуванні рослини спостерігається протистоцидний, бактерицидний, фунгіцидний, болетамувальний, протисвербляковий, протисеборейний, кератолітичний і депігментуючий ефекти. Розтерті на кашку цибулини використовують для лікування гнійних ран, мікозів, трихомонадних кольпітів, корости і гніздової плішивості, для стимулювання росту волосся.

Цикорій дикий

Багаторічна трав'яниста рослина 30-150 см заввишки з родини Айстрові. Стебло прямостояче, ребристе, з розчепіреними прутоподібними гілками. Прикореневі листки в розетці, стругоподібно-перистороздільні або слаболопатові, біля основи звужені в черешок; стеблові листки чергові, ланцетні, гострозубчасті, з широкою основою, стеблообгортні; верхні – цілокраї. Квітки блакитні, рідко білі або рожеві.

Цвіте у червні – вересні.

Росте по краях доріг, уздовж канав, на межах, схилах по всій території України.

Заготовляють листки і квітки під час цвітіння, корені – восени або навесні.

Застосовують галенові препарати цикорію дикого для поліпшення діяльності органів травлення при гастритах, ентеритах, колітах. Відвар коренів використовують при легких формах цукрового діабету, а відвар трави – при холециститі і хворобах нирок, при цирозах печінки, жовтяниці, при опуху селезінки, при закрепах, іпохондрії, істерії, при ломоті, болі зубів. Настій із суцвіть цикорію заспокійливо діє на центральну нервову систему, збільшує амплітуду і сповільнює ритм серця. Як засіб, що активізує обмін речовин в організмі, цикорій використовують при шкірних хворобах, пов'язаних із порушенням обміну речовин.

Підсмажений і розмолотий корінь цикорію використовують як замітник натуральної кави і цінну добавку до сурогатів кави з ячменю тощо.

Цмин пісковий

Багаторічна трав'яниста рослина 15-30 см заввишки з родини Айстрові з білоповстистим опушенням, прямостоячими стеблами, які в суцвітті розгалужені. Листки прикореневі, довгастооберненойцеподібні, тупуваті; верхні – лінійно-ланцетні, гострі. Кошики цитриново-жовті, іноді оранжеві, трапляються і цеглястого кольору. Їх легко сплутати з білим цмином. Плід – сім'янка.

Цвіте з червня до вересня.

Росте по всій території України в соснових лісах, на пісках, степових схилах, на відслоненнях.

Заготовляють суцвіття цмину, які збирають на початку цвітіння рослини.

Застосовують як жовчогінний засіб, що дезинфікує жовчні протоки і сечоводи, та як глистогінний і кровоспинний. Препарати цмину піскового виявляють протизапальну, антибактеріальну та спазмолітичну дію; стимулюють секреторну функцію шлунка і підшлункової залози, підвищують діурез. Відвар цмину корисний при холециститах, холангітах, ангіохолітах, жовчнокам'яній хворобі, дифузних ураженнях печінки. Повний терапевтичний ефект одержують також при розладах діяльності шлунка, нирковокам'яній хворобі, хворобах нирок і сечового міхура. Особливо при гострому циститі, при утрудненому і болісному сечовипусканні та набряках, пов'язаних із нирковою недостатністю, при фурункульозі, у разі запалення сідничного нерва та невралгії. Настій цмину використовують при маткових кровотечах у результаті дисфункції яєчників та фіброміомі матки з геморагічним синдромом.

Препарати цмину не дають побічних реакцій навіть при тривалому вживанні.

Чага “Чайний гриб”

Неправильної форми чорні нарости до 50 см завдовжки, вагою до 2 кг, з сильно пористою, потрісканою поверхнею, зумовлені грибним паразитом, який руйнує дерево.

Росте на березах, вільхах, осиках, в'язах, горобинах – на місці, де дерево отримало механічне пошкодження або було вражене морозом чи сонцем.

Заготовляють лише твердий компактний гриб із беріз протягом усього року, але найкраще збирати навесні або восени.

Застосовують для лікування хворих на виразку шлунка та дванадцятипалої кишки, із хронічним гастритом. Настій гриба має антибіотичні, протизапальні і знеболюючі властивості; знижує артеріальний тиск і рівень холестерину у крові, регулює діяльність травного каналу.

Вживання настою показане і дає добрий терапевтичний ефект при різних формах бактеріальної дизентерії, при гастрогенному ентериті, гастрогенному ентероколіті, коліті дизентерійного походження та при спастичному коліті у людей похилого віку.

Як профілактичний засіб, настій “чайного гриба” п'ють при атеросклерозі, склерозі, при гіпертонічній хворобі, ревмокардиті і поліартриті, при захворюваннях простудного характеру, зокрема при катарі верхніх дихальних шляхів.

Зовнішньо настій “чайного гриба” рекомендують вживати для полоскання зівя глотки і ротової порожнини та промивання порожнини носа при гострих формах ангіни, хронічному тонзиліті і при запальних процесах слизової оболонки рота.

Чебрець повзучий

Низенький півкущик до 15 см заввишки, з приємним запахом із родини Губоцвіті. Стебло тонке, повзуче, вкорінене, закінчується лежачим неплідним пагоном; круглясте або невиразно чотиригранне, прямостояче чи від основи підведене, навкруг опушене. Листки супротивні, короткочерешкові, еліптичні, цілокраї, по краю при основі довговійчасті з малопомітними крапчастими залозками і випнутими зісподу жилками. Квітки неправильні, різнорідні, зібрані в пазухах верхніх листків пучками. Віночок рожево-бузковий, двогубий, із плоскою прямою вищербленою верхньою губою і глибокотрилопатевою нижньою. Плід складається з 4 однонасінних горішкоподібних часток.

Цвіте у червні – липні. Ростає у Прикарпатті, Поліссі на узліссях, галявинах, серед чагарників, на схилах, над урвищами.

Заготовляють траву чебрецю в період цвітіння рослини, зрізуючи ножем, ножицями, секатором або серпом верхні трав'янисті пагони.

Застосовують препарати чебрецю як такі, що мають відхаркувальну, антибактеріальну, спазмолітичну і знеболюючу дії; заспокійливо діють на центральну нервову систему, збуджують виділення шлункового соку.

У народній медицині чебрець вважається добрим засобом для лікування коклюшу, туберкульозу легень, безсоння, задишки, бронхіальної астми, при виразковій хворобі шлунка і дванадцятипалої кишки, гемороях, при захворюваннях суглобів, паралічах, крижовопоперекової невралгії; від алкоголізму та при альгоменореї.

Препарати чебрецю протипоказані при вагітності, декомпенсації серцевої діяльності, хворобах печінки і нирок.

Череди трироздільна

Однорічна трав'яниста рослина 15-100 см заввишки з родини Айстрові. Стебло пряме, із супротивнорозкидистим галуженням, покрите рідкими волосками; листки супротивні, короткочерешкові, глибоко-трироздільні з пилчастими ланцетоподібними листками, з яких середній – найбільший.

Кошики розміщені по одному або по два на кінцях пагонів. Кожен кошик оточений дворядною дзвоникуватою обгорткою з довгастими зовнішніми листками. Квітки жовті, трубчасті. Сім'янки дрібні, ребристі, з двома гачечками по ребрах, якими чіпляються за одяг людей і хутро тварин.

Цвіте з липня до вересня. Росте по всій території України на вологих місцях, на болотах, біля струмків, у канавах.

Заготовляють усю рослину на початку цвітіння, зрізуючи її в тому місці, де починається галуження.

Застосовують настій трави, що виявляє сечогінну, потогінну, жовчогінну і бактерицидну дію; поліпшує травлення, нормалізує порушений обмін речовин.

Препарати череди трироздільної приймають також при кашлі, хворобах селезінки і печінки. Настоянка череди виявляє седативну дію, знижує артеріальний тиск, збільшує амплітуду серцевих скорочень, дещо посилює скорочення гладеньком'язових органів, поліпшує обмін речовин. Настій трави вживають при діатезах, що супроводжуються кропив'яними висипами, при скрофульозі, нейродермітах, себорейних ураженнях шкіри голови, артритах, подагрі.

Потовчені листки череди трироздільної прикладають до ран і виразок.

Чистотіл звичайний

Багаторічна трав'яниста рослина 30-60 см заввишки з оранжево-жовтим молочним соком з родини Макові. Корінь багатоголівковий, червоно-бурого, всередині жовто-оранжевого кольору. Стебла прямі, галузисті, вузлуваті, вкриті волосками. Листки чергові, перисторозсічені, сегменти обернено-яйцеподібновидовжені або округло-яйцеподібні, нерівномірнозубчасті або виїмчастолопатові, часто збіжні, нерідко при основі звужені в черешок, зверху ясно-зелені, зісподу сизуваті, розсіяно опушені; нижні – на довгих черешках, верхні – майже сидячі. Квітки золотаво-жовті, на довгих квітконіжках із чотирипелюстковим віночком, зібрані в небагатоквіткові зонтики. Плід стручковий – двостулкова коробочка.

Цвіте з кінця травня все літо.

Росте на засмічених місцях, біля житла, під тинами, в занедбаних садах по всій території України.

Заготовляють траву рослини під час цвітіння, а також корені. Застосовують препарати чистотілу як жовчогінний, спазмолітичний, болетамувальний, седативний, протизапальний, сечогінний і проносний засоби. Застосування препаратів чистотілу дають добрий терапевтичний ефект, особливо в поєднанні з іншими жовчогінними рослинами при гепатитах, холангітах, холециститах, жовчнокам'яній хворобі.

Позитивний терапевтичний ефект дають при лікуванні гастриту, подагри, ревматизму, стенокардії, бронхіальної астми, коклюшу, геморою. Добрий терапевтичний ефект одержують при лікуванні раку шкіри, гноячковому висипанні при імпетиго, псоріазі звичайному, туберкульозі шкіри, бородавках тощо.

Чорниця

Гіллястий кущик 15-40 см заввишки з гострорезьбистими голими гілками з родини Брусничні. Листки розташовані спіралью, майже сидячі, суцільні, яйцеподібні, еліптичні або яйцеподібно-еліптичні, по краю – дрібнопилчастозубчасті, на верхівці загострені, зверху світло-зелені, зісподу блідіші, голі або по жилках короткоопушені, тоненькі. Квітки зібрані у небагатоквіткові китиці. Віночок із чотирма зубчиками, дзвоникуватий, білий або блідо-рожевий. Плід – соковита чорна ягода.

Цвіте у травні – червні.

Росте у хвойних лісах, на лісосіках і на полонинах у Прикарпатті, Карпатах, Поліссі, в північній частині лісових районів.

Заготовляють листки, які збирають під час цвітіння, плоди – в міру дозрівання.

Застосовують плоди чорниці як протипроносний засіб при різних запальних станах шлунково-кишкового тракту, особливо в дитячій практиці. Густий відвар або свіжий сік плодів застосовують для лікування мокнучих екзем, псоріазу, опіків, гнійних виразок тощо. У вигляді полоскання свіжий сік або настій сушених плодів чорниці вживають при ангінах, стоматитах, катарах верхніх дихальних шляхів. Настій із листків чорниці має гіпоглікемічні властивості і використовується при легких формах.

Шандра звичайна

Багаторічна трав'яниста рослина 30-70 см заввишки з пухнастим чотиригранним розгалуженим стеблом з родини Губоцвіті. Стеблові листки супротивні, черешкові, широко-яйцеподібні з короткоклиноподібною або заокругленою основою та округлою чи тупою верхівкою, по краях нерівно зубчасті, зверху зеленуваті, розсіяно опушені, зморшкуваті, зісподу білуваті від густих відлеглих волосків з випнутими жилками. Квітки брудно-білі, зібрані в кільця, сидять у пазухах приквіткових листків головного стебла та його розгалужень. Запах рослини приємний – пахне яблуками.

Цвіте у червні – вересні.

Росте по всій території України на пустищах, засмічених місцях, уздовж огорож і тинів, на кам'янистих ґрунтах.

Заготовляють верхівки стебел (30-40 см завдовжки) разом із листками та квітками.

Застосовують препарати рослини для нормалізації функції печінки, серцевого ритму, очищення шлунково-кишкового тракту, при запаленні легень, ядусі, астмі, при меланхолії, розладах менструального циклу, при малярії.

Галенові препарати рослини виявляють жовчогінну і спазмолітичну дію, полегшують відхаркування, регулюють серцеву діяльність, збуджують апетит, стимулюють діяльність шлунка.

Позитивний терапевтичний ефект спостерігається також при лікуванні старечої і спастичної астми, туберкульозі легень, гепатитах і холециститах, гіпертонічний хворобі, при розладах травлення.

При висипах на тілі беруть 1 жменю трави шандри і 1 жменю кори дуба, варять 15 хвилин у 4 літрах води, відвар додають до повної ванни.

Шипшина собача

Високий багаторічний кущ 1,5-2,5 м заввишки з лезоподібними гілками і численними колючками з родини Розові. Листки непарно-перисті, з 5-7 довгасто-еліптичними або довгасто-яйцеподібними гостропилчастими листочками. Квітки правильні, двостатеві, в малоквіткових щиткоподібних суцвіттях; рідше одиничні, чашолистки великі, широколанцетні, з рясними перистими додатками, зверху переважно голі, зісподу всіяні короткими волосками. Плоди м'ясисті, зверху гладенькі, всередині волосисті, оранжеві або червоні, приємні на смак.

Цвіте у травні.

Росте по всій території України на узліссях, межах, у ярах, серед чагарників, під парканами.

Заготовляють листки, які збирають під час цвітіння, стиглі плоди – восени.

Застосовують препарати шипшини дуже широко.

Плоди виявляють протицинготну, антисклеротичну і протизапальну дію, посилюють секрецію жовчі, підвищують діурез, їх вживання при атеросклерозі, нефритах, гострих і хронічних захворюваннях печінки, кишківника, при виразковій хворобі, геморагічних діатезах, гемофілії, кровотечах, гіпертиреозі і недостатності надниркових залоз. Добрий терапевтичний ефект одержують при пневмонії, бронхопневмонії, бронхоектазах та бронхіальній астмі. Як жовчогінний засіб плоди шипшини використовують для лікування хронічного гастриту, холециститу, холангіту. Олію з насіння шипшини використовують як зовнішній засіб для гоєння ран, при тріщинах сосків, пролежнях, трофічних виразках гомілки.

Ялівець звичайний

Вічнозелений кущ або невелике дерево 2-4 м заввишки з родини Кипарисові. Кора сіра або червонувато-бура, луската. Листки – шилоподібні шпильки, сидячі, тверді, лінійні, зверху жолобчасті з білою смужкою, знизу – блискучі, з тупо-округлим кінцем, розміщені по три. Рослини дводомні. Мікростробіли майже сидячі, жовті, округло-довгасті; шишки – ягодоподібні, довгасто-яйцеподібні, поодинокі в пазухах листків, на ніжці. Шишкотягоди синювато-чорні, з трьома насінинами.

Цвіте у травні. Шишкотягоди досягають восени наступного року.

Росте в Карпатах і в Поліссі.

Заготовляють шишкотягоди восени.

Застосовують препарати ялівцю як такі, що виявляють підвищення діурезу і дезінфікують сечові шляхи, збільшують виділення шлункового соку та жовчі, збуджують перистальтику кишок, розріджують харкотиння і полегшують відхаркування, діють протизапально та болезаспокійливо. Добрий терапевтичний ефект мають препарати при набряках, пов'язаних із нирковою недостатністю і порушенням кровообігу, при хронічних пієлітах і циститах, сечокам'яній хворобі. Їх використовують для збудження апетиту, при гастроентеритах, гепатопатіях, пов'язаних із застоєм жовчі, при схильності до каменеутворення у жовчному міхурі, при хронічних захворюваннях дихальних шляхів.

Позитивний терапевтичний ефект одержують при лікуванні невралгії, ревматизму і подагри.

У гінекологічній практиці відвар шишкотягід ялівцю вживають для спринцювань при кольпіті і білях бактеріального походження.

**РОЗДІЛ V. РЕЦЕПТИ ЛІКУВАННЯ НАЙБІЛЬШ ПОШИРЕНИХ
ХВОРІБ ЛІКАРСЬКИМИ РОСЛИНАМИ**

ХВОРОБИ СТРАВОХОДУ, ШЛУНКА І КИШОК

Запалення стравоходу

Rp:

Rad. Inulae	Кореня оману високого	10,0
Fl. Chamomileae	Квіток ромашки лікарської	30,0
Rhiz. Elytrigiae	Кореневищ пирію повзучого	30,0
Fl. Malvae	Квіток калачиків лісових	20,0
Fl. Calendulae	Квіток нагідок лікарських	10,0
Sem. Meliloti	Насіння буркуна лікарського	15,0
Strob. Lupuli	Шишок хмелю звичайного	10,0

M.D.S. – 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу. Настояти в термосі 4 години. Процідити. Пити по 150 г 3 рази на день.

Rp:

Hb. Celunae	Трави вересу звичайного	30,0
Fol. Menthae	Листків м'яти перцевої	30,0
Fol. Melissaе	Листків меліси лікарської	20,0
Strob. Lupuli	“Шишок” хмелю звичайного	10,0
Sem. Lini	Насіння льону звичайного	20,0

M.D.S. 1 столова ложка суміші на 200 мл води. Прокип'ятити 1-2 хвилини. Настояти при кімнатній температурі 30 хвилин (до охолодження). Пити теплим протягом дня ковтками.

Rp:

Hb. Gnaphalii	Трави сухоцвіту багнового	25,0
Acoris	Кореневища аїру тростинового	20,0
Rhiz. Inulae	Кореня оману високого	145,0
Rad. Callunae	Трави вересу звичайного	10,0
Sem. Lini	Насіння льону звичайного	10,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 0,5 л води. Кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти 8 год (ніч). Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі і 4-й раз перед сном.

Rp:

Hb. Achilleae	Трави деревію звичайного	20,0
Fol. Urticae	Листків кропиви дводомної	15,0
Fol. Mentae	Листків м'яти польової	10,0

Rhiz. Elutrigiae	Кореневища пирію повзучого	15,0
Rad. Inulae	Кореня оману високого	20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 0,5 л води. Кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти ніч. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Rhiz. Acori	Кореневища айру тростинового	20,0
Fol. Mentae	Листків м'яти перцевої	30,0
Hb. Achilleae	Трави деревію звичайного	15,0
Hb. Callunae	Трави вересу звичайного	20,0
Fol. Urticae	Листків кропиви дводомної	15,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл води. Кип'ятити на малому вогні 10 хвилин, настояти 8 год (ніч). Пити по 100 мл 3 рази на день через 1 год після вживання їжі.

Rp.

Rhiz. Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	30,0
Fol. Calendulae	Квіток нагідок лікарських	10,0
Hb. Origanum	Трави материнки звичайної	15,0
Hb. Solidaginis	Трави золотушнику звичайного	20,0
Hb. Callunae	Трави вересу звичайного	10,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 0,5 л окропу. Настояти в термосі 8 годин (ніч). Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb. Centaurii	Золототисячник звичайний	20,0
Hb. Callunae	Верес звичайний	30,0
Strob. Lupuli	“Шишок” хмелю звичайного	15,0
Hb. Solidaginis	Золотушник звичайний	20,0
Hb. Potentillae	Перстач гусячий	25,0
Fol. Menthae	Листків м'яти водяної	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу. Настояти в термосі 8 годин (ніч). Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb. Calluna	Трави вересу звичайного	30,0
Fol. Melissaе	Листків меліси лікарської	20,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою звичайного	30,0

Hb. Hb. Melissaе	Трави меліси лікарської	15,0
Hb. Achilleae	Трави деревію звичайного	20,0
Hb. Gnaphalii	Трави сухоцвіту багнового	15,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 0,5 л окропу. Настояти в термосі 8 годин (ніч). Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Гастрит гіперацидний. Підвищена кислотність

Rp.

Fl. Tiliae	Квіток липи серцелистої	20,0
Rhiz. Acori	Кореневища аїру тростинового	30,0
Fol. Mentae	Листки м'яти перцевої або водяної	10,0
Hb. Thlaspi	Трави талабану польового	10,0
Strob. Lupuli	“Шишок” вільхи сірої	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу. Настояти в термосі 2 години. Процідити. Пити протягом дня ковтками.

Rp.

Fol. Urticae	Листки кропиви дводомної	5,0
Hb. Chelidonii	Трави чистотілу звичайного	5,0
Rad. Valerianae	Кореня валеріани лікарської	10,0
Fol. Melissaе	Листків меліси лікарської	20,0
Fol. Mentae	Листків м'яти польової	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу. Варити на водяній бані 15 хвилин. Настояти при кімнатній температурі 30 хвилин. Процідити. Пити по 50 мл 3-4 рази на добу.

Rp.

Hb. Hyperici	Трави звіробою звичайного	40,0
Rhiz. Acori	Кореневища аїру тростинового	20,0
Hb. Chelidonii	Трави чистотілу звичайного	30,0
Fol. Menthae	Листків м'яти польової	20,0
Fol. Melissaе	Листків меліси лікарської	20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 0,5 л окропу. Настояти в термосі 8 годин (ніч). Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день через 1 год після вживання їжі і перед сном.

Rp.

Hb. Artemisiae	Трави полину гіркого	5,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою звичайного	10,0
Hb. Menthae	Листків м'яти перцевої	5,0

Rhiz. Acoris	Кореневища аїру тростинового	5,0
Hb. Centaurii	Трави золототисячника звичайного	10,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 0,5 л води кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти ніч, процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилини до вживання їжі і перед сном

Rp.

Rad. Cichorii	Кореня цикорію дикого	20,0
Hb. Artemisiae	Трави полину гіркою	5,0
Fol. Mentae	Листків м'яти перцевої	15,0
Hb. Achilleae	Трави деревію звичайного	10,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 0,5 л окропу настояти в термосі 8 годин (ніч). Процідити, пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Hb. Betonicae	Трави буквиці лікарської	30,0
Hb. Mentae	Трави м'яти перцевої	20,0
Hb. Euphrasii	Трави очанки лікарської	1,5
Rad. Acoris	Кореня аїру тростинового	20,0
Fol. Tussilaginis	Листків підбілу звичайного	30,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 0,5 л окропу настояти в термосі 8 годин (ніч). Процідити, пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Hb. Thlaspi	Трави талабану польового	30,0
Hb. Veronicae	Трави вероніки лікарської	20,0
Hb. Agrimoniae	Трави парила звичайного	20,0
Fol. Mentae	Листків м'яти водяної	10,0
Hb. Chelidonii	Трави чистотілу звичайного	20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 0,5 л окропу настояти в термосі 8 годин (ніч). Процідити, пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі і раз перед сном.

Rp.

Hb. Gnaphalii	Трави сухоцвіту багнового	40,0
Fol. Melissaе	Листків меліси лікарської	20,0
Fol. Mentae	Листків м'яти польової	20,0
Hb. Achilleae	Трави деревію звичайного	30,0
Fruct. Juniperi	Шишкоягід ялівцю	10,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 0,5 л окропу настояти в термосі 8 годин (ніч). Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день через 1 годину після вживання їжі і перед сном.

Rp.

Hb. Achilleae	Трави деревію тисячолістого	10,0
Fol. Fragariae	Листків суниць лісових	10,0
Hb. Chelidonii	Трави чистотілу звичайного	10,0
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	15,0
Hb. Thlaspi	Трави талабану польового	5,0

M.D.S. 1 столова ложка суміші на 200 мл окропу. Настояти в термосі 2 години. Пити по 50 г 3 рази на день за 40 хвилини до вживання їжі.

Підвищена кислотність шлункового соку

Rp.

Fol. Visci	Листків омели звичайної	
Fol. Euphrasiae	Листків очанки прямостоячої	
Fol. Fragariae	Листків суниць лісових	

M.D.S. Засипати і залити 600 мл окропу, настояти 2 години. Процідити, пити по 200 мл за 30 хвилини до вживання їжі.

Rp.

Hb. Chelidonii	Трави чистотілу звичайного	5,0
Hb. Achilleae	Трави деревію звичайного	10,0
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	20,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою звичайного	20,0

M.D.S. 2 чайні ложки суміші на 200 мл окропу запарювати 30 хвилин. Пити по 100 г за 30 хвилини до вживання їжі.

Rp.

Rhiz. Acori	Кореневище аїру тростинового	10,0
Hb. Achilleae	Трави деревію тисячолістого	5,0
Hb. Chelidonii	Трави чистотілу	5,0
Hb. Callunae	Трави вересу звичайного	10,0
Fl. Crataegi	Квіток глоду колючого	15,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 0,5 л окропу настояти в термосі 8 годин (ніч). Процідити. Пити по 100 г 3-4 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

При гастриті зі здуттям і печії

Rp.

Hb. Gnaphalii	Трави сухоцвіту багнового	10,0
---------------	---------------------------	------

Hb. Hyperici	Трави звіробою звичайного	15,0
Hb. Centaurii	Трави золототисячника звичайного	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу, довести до кипіння і запарювати 15-20 хвилин. Настояти 1 годину. Пити по 1 склянці за 30 хвилин до обіду і вечері.

Rp.

Hb. Galeopsis	Трави жабника польового	20,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою звичайного	15,0
Hb. Menthae	Трави м'яти перцевої	10,0
Hb. Callunae	Трави вересу звичайного	10,0
Hb. Polygoni (avicularis)	Трави споришу	5,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 0,5 л окропу, настояти в термосі 8 годин (ніч). Процідити, пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Rp. Achilleae Деревій тисячолістий

Hb. Millefolii

M.D.S. 4 столові ложки трави залити 200 мл перекип'яченої (кімнатної температури) води. Настояти 2-3 години, пити по 30-40 мл 3-4 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

Гіперацидний гастрит із закрепами

Rp.

Hb. Menthae	Листки м'яти водяної	40,0
Cort.FRANGULAE	Кори крушини	40,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою	40,0
Hb. Gnaphalii	Трави сухоцвіту болотяного	60,0
Hb. Polygonii (avicularis)	Трави споришу	30,0
Fl. Chamomileae	Квіток ромашки	30,0
Sem. Anetwi	Насіння кропу	20,0
Sem. Carvi	Насіння кмину	20,0
Strob. Lupuli	“Шишок” хмелю	10,0

M.D.S. 4 столові ложки суміші на 1 л окропу настояти в термосі протягом ночі. Пити 1 склянку (200 мл) натще, решту протягом дня за 4 рази через 1 годину після вживання їжі.

При проносах

Rp.

Strob. Alns (incanae) Супліддя вільхи сірої

M.D.S. 10 г суплідь на 200 мл окропу. Варити на водяній бані 10 хвилин.

Настояти при кімнатній температурі 1 годину. Процідити, пити по 100 г 2-3 рази на день.

Rp.

Nb. Chamaerioni Трави Іван-чаю

M.D.S. 2 столові ложки трави на 200 мл води. Кип'ятити на малому вогні 10 хвилин, процідити. Пити по 50 г 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

При печії з відригуванням

Rp.

Nb. Thlaspi Трави талабану польового

M.D.S. 1/2 столової ложки на 200 мл окропу. Настояти в термосі 4 години.

Процідити, пити по 1 чайній ложці 4-5 разів на день.

При печії

Rp.

Nb. Centaurii Трави золототисячника звичайного

M.D.S. 1 столову ложку на 1 л води-окропу, варити на водяній бані 10 хвилин. Процідити, пити по 100 г 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Nb. Centaurii Трави золототисячника звичайного порівну

Nb. Hyperici Трави звіробою звичайного порівну

M.D.S. 6 столових ложок суміші на 1 л окропу, варити на водяній бані 30 хвилин. Пити по 100 г за 30 хвилин до вживання їжі.

При розладі ерупції кишок

Rp.

Nb. Chelidonii Трави чистотілу 10,0

Nb. Achilleae Трави деревію тисячolistого 10,0

Fl. Chamomilae Квіток ромашки лікарської 10,0

Nb. Hyperici Трави звіробою звичайного 30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу. Настояти в термосі 2 години. Процідити, пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

При здутті і печії

Rp.

Hb. Gnaphalii	Трави сухоцвіту болотного	30,0
Hb. Centaurii	Трави золототисячника звичайного	20,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою звичайного	30,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 0,5 л окропу настояти в термосі 8 годин (ніч). Процідити. Пити по 100 г за 30 хвилин до вживання їжі.

При підвищеній кислотності шлункового соку

Rp.

Hb. Euphrasiae	Трави очанки лікарської	30,0
Fol. Visci	Листків омели	20,0
Fol. Fragariae	Листків суниць лісових	30,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 0,5 л окропу, настояти в термосі 8 годин (ніч). Процідити, пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

При гіперацидному гастриті зі спазмами кишківника

Rp.

Fl. Crataegii	Квіток глоду колючого	20,0
Hb. Melissae	Трави меліси лікарської	30,0
Hb. Leonuri	Трави собачої кропиви серцевої	20,0
Hb. Veronicae	Трави вероніки лікарської	20,0
Hb. Callunae	Трави вересу звичайного	20,0
Strob. Lupuli	“Шишок” хмелю звичайного	10,0

M.D.S. 4 столові ложки суміші на 400 мл окропу. Настояти в термосі 8 годин (ніч). Процідити, пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

При сильних болях у шлунку

Rp.

Hb. Solidaginis	Трави золотушника звичайного	40,0
Hb. Filipendulae	Трави гадючника в'язолистого	40,0
Hb. Urticae	Трави кропиви дводомної	20,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою звичайного	20,0
Hb. Callunae	Трави вересу звичайного	20,0

M.D.S. Настояти в термосі 8 годин (ніч). Процідити, пити по декілька ковтків протягом дня.

При відрижці

Rp.

Hb. Melilotii	Трави буркуна лікарського	20,0
Hb. Potentillae	Трави перстачу гусячого	30,0
Rhiz. Acoris	Коренів аїру тростинового	20,0
Fol. Menthae	Листків м'яти водяної	30,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл води. Кип'ятити 2-3 хвилини, настояти 1 годину, пити по 100 г 2 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

При відчутті дискомфорту, болю "під ложечкою"

Rp.

Hb. Potentillae	Трави перстачу гусячого	40,0
Hb. Centaurii	Трави золототисячника звичайного	30,0
Hb. Chelidonii	Трави полину гіркою	20,0
Hb. Urticae	Трави кропиви дводомної	10,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 0,5 л окропу настояти в термосі 8 годин (ніч). Процідити, пити по 100 г 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

При розладі травлення

Rp.

Hb. Centaurii	Трави золототисячника малого	30,0
Hb. Chelidonii	Трави чистотілу звичайного	30,0
Hb. Fumaria	Трави рутки лікарської	20,0
Rad. Taraxacum	Коренів кульбаби лікарської	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл води. Кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти 8 годин (ніч). Процідити, пити по 100 мл через 1 годину після вживання їжі.

При хронічних гастритах

Rp.

Hb. Achilleae	Трави деревію тисячолістого	
---------------	-----------------------------	--

M.D.S. 2 столові ложки трави деревію тисячолістого на 200 мл води. Кип'ятити 2-3 хвилини, настояти 1 годину, процідити, пити по 50 мл 2-3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

При гастриті з підвищеною кислотністю шлункового соку з відригуванням (без закрів)

Rp.

Hb. Achilleae	Трави деревію тисячолістого	15,0
---------------	-----------------------------	------

Hb. Menyanthis	Трави бобівника трилистого	2,0
Fruct. Anethi	Насіння кропу	15,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою звичайного	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші засипати в термос і залити 400 мл окропу і настояти 2 години. Процідити, пити ковтками протягом дня.

При підвищеній кислотності шлункового соку зі здуттям, печією і закрепамі готують настоянку на вині “Портвейн”

Rp.

Rad. Esentianae	Коренів тирлича	10,0
Rhiz. Acoris	Кореневища аїру	10,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою	10,0
Hb. Menyanthis	Трави бобівника трилистого	10,0
Fl. Tanaceti	Квіток пижма	10,0
Rad. Valerianae	Кореня валеріани	10,0
Hb. Gnaphali	Трави сухоцвіту багнового	10,0

M.D.S. Суміш залити 1л вина і поставити на підвіконня, що зігрівається сонцем. Настояти 21 день, потім процідити. Пити натще і перед сном по 2 столові ложки.

При болях у шлунку

Rp.

Rhiz. Acoris	Кореневища аїру	5,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою	
Hb. Mentae	Трави м'яти перцевої	
Rad. Valerianae	Кореня валеріани	

M.D.S. Суміш настояти 30 хвилин, процідити, пити 200 мл натще, а решту за 4 рази рівними дозами протягом дня.

При хронічних розладах шлунка і кишківника

Rp.

Hb. Hyperici	Трави звіробою
Hb. Centaurii	Трави золототисячника

M.S.D. 3 столові ложки суміші, взяті в рівних частинах залити 0,5 л окропу. Настояти 2 години, процідити, пити протягом дня по декілька ковтків.

При метеоризмі

Rp.

Fruct. Anethi	Насіння кропу
---------------	---------------

M.S.D. 1 столову ложку заварити 200 мл окропу. Настояти 1 годину, процідити. Пити по 100 г 3 рази на день перед вживанням їжі.

При сильних болях у шлунку

Rp.

Rad. Filipendulae	Кореня гадючника в'язолистого	10,0
Fol. Urticae	Листків кропиви дводомної	10,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою	10,0

M.S.D. Залити окропом в кількості 0,5 л в термос і настояти 2 години, процідити, пити по декілька ковтків протягом дня.

Rp.

Hb. Chelidonii	Трави чистотілу звичайного	10,0
Hb. Achilleae	Трави деревію тисячolistого	10,0
Fl. Chamomileae	Квіток ромашки лікарської	10,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою звичайного	30,0

M.S.D. 1 столову ложку суміші на 50-100 мл 3 рази на день за 20-30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fol. Menyanthie	Листків бобівника трилистого	10,0
Fruct. Anethi	Плодів кропу запашного	10,0
Hb. Achilleae	Трави деревію тисячolistого	10,0
Hb. Centaurii	Трави золототисячника звичайного	10,0
Fol. MENTHAE	Листків м'яти	10,0

M.S.D. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу настояти в термосі 2 години, пити по 100 г за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb. Callunae	Трави вересу звичайного	40,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою	40,0
Hb. Centaurii	Трави золототисячника	30,0
Hb. Menthae	Трави м'яти водяної	20,0
Cort. FRANGULAE	Кори крушини	20,0

M.S.D. 2 столові ложки суміші на 0,5 л окропу варити на водяній бані 30 хвилин, процідити, пити по 150 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb. Gnaphaliia	Трави сухоцвіту багнового	1,5
Hb. Achilleae	Квіток деревію тисячolistого	20,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою	30,0
Fol. Menthae	Листків м'яти перцевої або водяної	20,0
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки	10,0

Hb. Polygoni (avicularis)	Трави споришу	1,5
Fruct. Anethi	Плодів кропу	10,0
Fruct. Carvi	Плодів кмину	10,0
Strob. Lupuli	"Шишки" хмелю	0,5
Cort Frangulae	Кори крушини	20,0
Rad. Valerianae	Кореня валеріани	10,0

M.S.D. 4 столові ложки суміші залити в термосі 1 л окропу і настояти протягом ночі. Пити натще 200 мл навару. Решту випити за 4 рази рівними дозами через 1,5 години після вживання їжі або за 1 годину до вживання їжі.

Rp.

Hb. Gnaphalii	Трави сухоцвіту багнового	20,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою	20,0
Fol. Menyanthis	Листків бобівника трилистого	20,0
Fol. Menthae	Листків м'яти	20,0
Fruct. Anethi	Плодів кропу	20,0
Hb. Achilleae	Трави деревію тисячолістого	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 0,5 л окропу настояти в термосі 8 годин. Пити по 100 мл за 30 хвилин до вживання їжі 3 рази на день.

Rp.

Fl. Chamomillae	Квіток ромашки	Порівно
Fol. Menthae	Листків м'яти	
Hb. Hyperici	Трави звіробою	
Hb. Achilleae	Трави деревію тисячолістого	

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 200 мл окропу настояти в термосі протягом ночі. Пити по 50 г 3 рази на день за 1 годину до вживання їжі.

Rp.

Rad. Acori	Кореневища айру тростинового	Порівно
Fl. Filipendula	Квіток гадючника в'язолистого	
Fol. Urticae	Листків кропиви дводомної	
Hb. Hyperici	Трави звіробою звичайного	

M.D.S. 6 столових ложок суміші на 1 л окропу. Настояти в термосі 2 години. Процідити. Пити по 200 мл через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Fl. Achilleae	Квіток деревію тисячолістого	20,0
Fl. Calendulae	Квіток нагідок лікарських	20,0
Fl. Helichrysi	Квіток цмину піскового	20,0
Hb. Polygoni	Трави споришу	20,0
Fol. Rhodococci	Листків брусниці	20,0

Fl. Centaurea Квіток волошки синьої 20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі протягом ночі, процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день через 15-20 хвилин після вживання їжі.

Гастрит гіпоацидний (понижена кислотність)

Rp.

Hb.	Трави деревію тисячolistого	Порівно
Hb. Hyperici	Трави звіробою звичайного	
Hb. Centauri	Трави золототисячника малого	
Hb. Fumariae	Трави рутки лікарської	
Rad. Cichorii	Кореня цикорію дикого	
Fol. Plantaginis	Листків подорожника	

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл води. Кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти 30 хвилин, процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі протягом 1-2 місяців.

Rp.

Rad. Inulae	Кореня оману високого	10,0
Rad. Potentillae	Кореня перстачу прямостоячого	20,0
Hb. Centaurii	Трави золототисячника	10,0
Fol. Tussilaginis	Листків підбілу	20,0
Hb. Euphrasiae	Трави очанки	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 200 мл води, кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти 30 хвилин, процідити, пити по 60 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fol. Plantaginis	Листків подорожника великого	40,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою	20,0
Hb. Gnaphalii	Трави сухоцвіту багнового	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 300 мл окропу настояти в термосі 3 години. Процідити, пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

При болях у шлунку зі здуттям

Rp.

Hb. Centaurii	Трави золототисячника малого	20,0
Hb. Artemisiae	Трави полину гіркою	10,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою	10,0
Fol. Menthae	Листків м'яти	0,5
Rad. Valerianaе	Кореня валеріани	0,5

M.D.S. Відвар 5 столових ложок суміші запарювати в термосі або духовці 2 години 30 хвилин. Процідити. Пити по 100 г 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb. Achilleae	Трави деревію тисячолістого	10,0
Rad. Cichorii	Кореня цикорію дикого	20,0
Fol. Plantaginis	Листків подорожника	20,0
Hb. Centaurii	Трави золототисячника	10,0
Strob. Lupuli	“Шишок” хмелю	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл води. Кип’ятити на малому вогні 10 хвилин, настояти 1 годину, пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb. Fumariae	Трави рутки лікарської	20,0
Rad. Cichorii	Кореня цикорію дикого	1,5
Hb. Hyperici	Трави звіробою	10,0
Hb. Centaurii	Трави золототисячника	10,0
Rad. Gentianae	Кореня тирлича жовтого	10,0
Hb. Achilleae	Трави деревію	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 1 л холодної води настояти цілу ніч. Вранці кип’ятити 5 хвилин. Пити по 200 мл натще і по 100 г 4 рази на день після вживання їжі.

Rp.

Hb. Origanis	Трави материнки звичайної	20,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою	20,0
Hb. Achilleae (millefolii)	Трави деревію тисячолістого	20,0
Hb. Veronicae	Трави вероніки	30,0
Hb. Centaurii	Трави золототисячника	10,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші залити в термосі 400 мл окропу і настояти 4 години. Процідити, пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fol. Plantaginis	Листків подорожника великого	20,0
Fol. Menthae	Листків м’яти перцевої або водяної	20,0
Hb. Melissaе	Трави меліси лікарської	20,0
Hb. Achilleae (millefolii)	Трави деревію тисячолістого	10,0

Hb. Centaurii	Трави золототисячника	20,0
Hb. Thymi	Трави чебрецю звичайного	20,0

M.D.S. 4 столові ложки суміші залити в термосі 1 л окропу. Настояти 2 години. Процідити, пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb. Chelidonii	Трави чистотілу	10,0
Hb. Achilleae (millefolii)	Трави деревію тисячolistого	10,0
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	10,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою звичайного	30,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу запарювати на водяній бані 20 хвилин. Пити по 50 г за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fl. Achilleae (millefolii)	Квіток деревію тисячolistого	40,0
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	40,0

M.D.S. Настояти в термосі 1 годину, пити гарячим, підсолодженим замість чаю 3-4 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Strob. Alni (incana)	Супліддя вільхи сірої	50,0
----------------------	-----------------------	------

M.D.S. 50 г на 1 л води довести до кипіння і варити 20 хвилин. Пити по 200 мл теплим через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Fruct. Juniperi (communis)	“Плодів” ялівцю	15,0
Fol. Urticae	Листків кропиви	30,0
Rad. Urticae	Кореня кропиви	30,0

M.D.S. Суміш залити 2 л води, додати 250 г меду, залишити до ранку. Ранком варити 2,5 години. Пити теплим: ранком натще 2 столові ложки, вдень 1 столову ложку і 2 столові ложки після вечері.

Rp.

Hb. Euphasiae	Трави очанки лікарської	10,0
Fol. Menthae	Листків м'яти перцевої	10,0
Fol. Melissaе	Листків меліси лікарської	20,0
Fl. Crataegi	Квіток глоду	20,0
Hb. Callunae	Трави вересу	30,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші залити 400 мл окропу, настояти в термосі 4 години. Пити по 100 мл за 30 хвилин до вживання їжі і перед сном.

При печії

Rp.

Nb. Thaspi	Трави талабану польового	20,0
Fol. Menyanthis	Листків бобівника трилистого	20,0
Rad. Acor	Кореня аїру тростинового	20,0
Nb. Hyperici	Трави звіробою	20,0
Fl. Tanaceti	Квіток пижма	20,0
Rad. Valerianae	Кореня валеріани	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу. Нагрівати на водяній бані 15 хвилин, настоювати 45 хвилин, настій пити протягом дня ковтками.

Зважаючи на те, що не кожен хворий може придбати або має у своєму арсеналі достатню кількість лікарських рослин, можна рекомендувати дещо спрощений варіант наборів для лікування шлункових болів.

Rp.

Rad. Inulae helenium Кореня омани високого 4 ст. ложки

M.D.S. 4 столові ложки на 1 л окропу настояти в термосі протягом ночі. Пити теплим по 200 мл 3 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Fl. Filipendula Квітки гадючника в'язолистого

M.D.S. 15,0 г на 1 л окропу нагріти на водяній бані 30 хвилин. Охолодити при кімнатній температурі. Процідити, пити по 100 г через 1 годину після вживання їжі протягом тижня.

Rp.

Nb. Callunae	Трави вересу звичайного	40,0
Nb. Hyperici	Трави звіробою	40,0
Nb. Centaurii	Трави золототисячника	30,0
Nb. Menthae	Трави м'яти	20,0
Cort. Frangulae	Кори крушини	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 0,5 л окропу нагрівати на водяній бані 30 хвилин, процідити, пити по 150 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fol. Plantaginis	Листків подорожника ланцетолистого	40,0
Nb. Hyperici	Трави звіробою	40,0
Nb. Gnaphalii	Трави сухоцвіту багнового	40,0
Nb. Centauri	Трави золототисячника	20,0

Hb. Polygoni (Achillieae)	Трави споришу	20,0
Hb. Millefolii	Трави деревію тисячolistого	1,5
Fol. Menthae	Листків м'яти водяної	10,0
Semen CARVI	Насіння кмину	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші залити в термосі 400 мл окропу. Настояти 2 години. Процідити, пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb. Gnaphalii	Трави сухоцвіту багнового	1,5
Hb. Achillieae (Millefolii)	Квіток деревію тисячolistого	20,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою звичайного	30,0
Fol. Menthae	Листків м'яти перцевої або водяної	20,0
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	10,0
Hb. Polygoni	Трави споришу	1,5
Fruct. Anethi	Насіння кропу	10,0
Semen CARVI	Насіння кмину	10,0
Strob Lupuli	“Шишок” хмелю	0,5
Cort. Frangulae	Кори крушини	20,0
Rad. Valerianaе	Кореня валеріани	10,0

M.D.S. 4 столові ложки суміші залити в термосі 1 л окропу, настояти протягом ночі. Процідити, ранком натще випити 200 г настою, решту за 4 рази за 1 годину до вживання їжі або через 1,5 години після вживання їжі.

Rp.

Fol. Menyanthis	Листків бобівника трилистого	20,0
Rad. Acori	Кореня аїру тростинового	20,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою	20,0
Fl. Tanaceti	Квіток пижма	20,0
Rad. Valerianaе	Кореня валеріани	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу напарювати на водяній бані 15 хвилин. Настояти 45 хвилин. Пити ковтками протягом дня.

Rp.

Hb. Artemisiae	Трави полину гіркого	40,0
Hb. Achilleae (Millefolii)	Трави деревію тисячolistого	10,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу нагрівати на водяній бані 15 хвилин, настояти 45 хвилин, процідити, пити по 1 столовій ложці за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb. Cichorii	Трави цикорію дикого	20,0
Hb. Artemisiae	Трави полину гіркого	0,5
Hb. Centauri	Трави золотисячника малого	30,0

M.D.S. 1 чайну ложку суміші на 200 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити, пити по 50 мл за 30 хвилин до вживання їжі.

Виразкова хвороба шлунка і 12-типалої кишки

Rp.

Hb. Orchis	Трави зозулинця шоломоносного	20,0
Sm. Lini	Насіння льону	20,0
Hb. Capsellae	Трави грициків звичайних	20,0
Rad. Valerianae	Кореня валеріани лікарської	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші залити 200 мл окропу. Варити на водяній бані 10 хвилин. Процідити гарячим. Пити теплим по 100 г ранком натще і ввечері перед сном.

Rp.

Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	10,0
Rhiz. Potentillae	Кореневища перстачу прямостоячого	20,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу настояти в духовці (або термосі) 40 хвилин. Процідити, пити теплим по 50 мл за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Strob. Alni	“Шишок” вільхи сірої	20,0
Rad. Potentillae	Кореня перстачу прямостоячого	20,0
Rad. Urticae	Кореня кропиви дводомної	20,0

M.D.S. 5 столових ложок суміші на 1 л води настояти 10 годин, варити на водяній бані 10 хвилин. Процідити, пити по 150 г 4 рази на день до вживання їжі.

Rp.

Sem. Lini	Насіння льону звичайного	50,0
-----------	--------------------------	------

Hb. Chelidoni	Трави чистотілу звичайного	10,0
Fol. Melissaе	Листків меліси лікарської	20,0
Fol. Menthae	Листків м'яти перцевої	30,0
Rad. Valerianaе	Кореневища валеріани лікарської	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу, варити на водяній бані 15 хвилин, настояти до охолодження, пити по 2 столові ложки 5 разів на добу (за 30 хвилин до вживання їжі або через 1 годину після вживання їжі).

Rp.

Rad. and fol. Urticae	Кореня та листків кропиви	5 ст. л.
Fol. Plantaginis	Листків подорожника великого	2 ст. л.
Fruct. Juniperus	Шишкоягід ялівцю	1 ст. л.

M.D.S. Суміш залити 1 л червоного вина, настояти 10-14 годин, потім додати 4 столові ложки меду і варити 30 хвилин, настояти 30 хвилин.

Rp.

Fol. Chamaerionі Іван-чаю вузьколистого

M.D.S. 2 столові ложки на 400 мл окропу, настояти в термосі 6 годин. Пити 3-4 рази на день однаковими дозами.

Rp.

Rad. Asorі Кореня айру тростинового 1 ст. л.

M.D.S. 1 столову ложку кореня залити 400 мл окропу, в термосі настояти 6 годин. Пити протягом дня ковтками.

Rp.

Hb. Veronicae Трави вероніки лікарської 1 ч.л.

M.D.S. 1 чайна ложка на 200 мл окропу, настояти в термосі 12 годин, пити ковтками протягом дня.

Rp.

Hb. Achilleae (Millefolii) Трави деревію тисячolistого

M.D.S. 2 столові ложки на 250 мл води. Кип'ятити на малому вогні 10-15 хвилин. Пити по 100 мл за 15 хвилин до вживання їжі (курс лікування 25-30 днів).

Rp.

Hb. Chelidoniі Трави чистотілу звичайного

M.D.S. 2 чайні ложки трави залити 200 мл окропу. Настояти в термосі 1 годину. Процідити, пити по 70-100 мл 2-3 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fol. Chamaerionis	Листків Іван-чаю вузьколистого	20,0
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	10,0
Hb. Potentillae	Трави перстача гусячого	20,0
Hb. Centaurii	Трави золототисячник	10,0
Hb. Chelidonii	Трачі чистотілу	10,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 400 мл окропу, настояти в термосі 1 годину, процідити, пити по 150 мл через 1 годину після вживання їжі.

Невротичний стан, який супроводить виразку 12-типалої кишки

Rp.

Hb. Leonuri	Трави собачої кропиви серцевої	20,0
Hb. Gnaphalii	Трави сухоцвіту багнового	30,0
Hb. Callunae	Трави вересу звичайного	40,0
Rad. Valerianae	Кореня валеріани лікарської	10,0

M.D.S. 4 столові ложки суміші на 1 л окропу. Настояти в термосі протягом ночі. Процідити, пити протягом дня по 3-4 ковтки і 100 мл на ніч.

Rp.

Hb. Hyperici	Трави звіробою звичайного	20,0
Hb. Centaurii	Трави золототисячника малого	20,0
Hb. Gnaphalii	Трави сухоцвіту багнового	20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 600 мл окропу, варити на водяній бані 15 хвилин. Настояти 1 годину, процідити. Пити по 200 мл 3 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	10,0
Rhiz. Potentillae	Кореневища перстачу прямоостоячого	20,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою звичайного	20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 0,5 л окропу. Варити на водяній бані 10 хвилин. Процідити гарячим. Пити теплим по 100 мл ранком натще і перед сном.

Rp.

Fol. Ribesis (nigrum)	Листків чорної смородини	1 ч.л.
	Липового меду	1 ч.л.

M.D.S. 1 чайну ложку сухих листків чорної смородини залити 200 мл окропу, додати 1 чайну ложку липового меду. Пити по 200 мл ранком після вживання їжі і ввечері.

Rp.

Hb. Linariae	Трави льонку звичайного	10,0
Hb. Agrimoniae	Трави парила звичайного	10,0

M.D.S. Суміш залити 500 мл окропу і настояти (кип'ятити) на водяній бані 10 хвилин. Дати відстоятись 20 хвилин. Пити по 200 мл ранком за 30 хвилин до вживання їжі, решту по 100 мл через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Hb. Marrumbii	Трави шандри звичайної	10,0
Hb. Centaurii	Трави золототисячника	0,5
Hb. Thymi	Трави чебрецю звичайного	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 2 години. Пити по 100 г за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb. Marrumbii	Трави шандри звичайної	10,0
Hb. Menyanthis	Листків бобівника трилистого	0,5
Strob. Lupuli	“Шишок” хмелю звичайного	10,0
Fol. Melissaе	Листків меліси лікарської	20,0
Hb. Centaurii	Трави золототисячника малого	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу. Настояти в термосі 2 години. Пити по 50 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb. Polygони	Трави гірчака зміїного	40,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою звичайного	40,0
Hb. Centaurii	Трави золототисячника	20,0
Fl. Achilleae	Квіток деревію тисячolistого	20,0
Fol. Betulae	Листків берези	20,0
Hb. Gnaphalii	Трави сухоцвіту багнового	2,5
Fol. Vaccinii	Листків чорниці звичайної	30,0
Fol. Menthae	Листків м'яти перцевої, або водяної	10,0
Fl. Chamomillae	Кіток ромашки лікарської	10,0
Cort. Frangulae	Кори крушини	

(додають при закрепках) 30,0

M.D.S. 6 столових ложок суміші на 1 л води, настояти протягом ночі, кип'ятити на водяній бані 8 хвилин і настояти 20 хвилин. Пити по 200 мл 3-4 рази на день за 1 годину до вживання їжі.

У разі кровотеч при виразковій хворобі шлунка і 12-типалої кишки

Rp.

Rhiz. Potentillae	Кореневища перстачу пряmostoячoгo	30,0
Fol. Urticae	Листків кропиви двoдoмнoї	30,0
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 300 мл окропу настояти в термосі 1 годину, процідити. Пити по 100 мл 3-4 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Hb. Chelidonii	Трави чистотілу звичайного	10,0
Hb. Achilleae (Millefolii)	Трави деревію тисячoлнcтoгo	10,0
Hb. Hyperici	Трави звірoбoю звичайного	10,0
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 200 мл окропу настояти на плиті (щоб не кипіло) 30 хвилин. Процідити, пити по 100 мл 3-4 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі або через 1 годину після вживання їжі.

***Для зняття спазмів шлунка і 12-типалої кишки
при виразковій хворобі***

Rp.

Hb. Mentae	Трави м'яти перцевої, або водяної	20,0
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	20,0
Hb. Chamomillae	або трави ромашки (suaveolens) без'язичкової	20,0
Hb. Gnaphalii	Трави сухоцвіту багнового	20,0
Hb. Centaurii	Трави золотисячника	20,0
Hb. Hircisii	Трави звірoбoю звичайного	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу варити на водяній бані 10 хвилин. Настояти 45 хвилин, пити по 50 мл за 40 хвилин до вживання їжі ранком і ввечері протягом 3-4 тижнів.

Rp.

Fl. Plantaginis	Листків подорожника великого	20,0
Fol. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	20,0

Hb. Achilleae (Millefolii)	Трави деревію тисячolistого	10,0
Fruct. Rosae	Плодів шипшини	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 500 мл окропу, настояти в термосі 6 годин. Пити по 100 мл 3 рази на день за 40 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Rhiz. Acori	Кореневища аїру тростинового	10,0
Rad. Taraxaci	Кореня кульбаби лікарської	20,0
Fol. Plantaginis	Листків подорожника великого	20,0
Fol. Menthae	Листків м'яти перцевої	20,0
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	20,0
Fl. Calendulae	Квіток нагідок лікарських	20,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою звичайного	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші залити 400 мл окропу. Кип'ятити на водяній бані 20 хвилин, процідити гарячим через 15 хвилин. Пити теплим по 50 мл за 40 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Sem. Lini	Насіння льону	10,0
Hb. Gnaphali	Трави сухоцвіту багнового	10,0
Fl. Calendulae	Квіток нагідок лікарських	10,0
Fl. Chamomillaey	Квіток ромашки лікарської	10,0
Hb. Equiseti	Трави хвоща польового	10,0
Fol. Arctii	Листків лопуха великого	20,0
Hb. Artemisiae	Трави полину (чорнобильника)	20,0
Fruct. Rosae	Плодів шипшини (потовчених)	30,0
Sem. Anethi	Насіння кропу запашного	30,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою	40,0
Fol. Plantaginis	Листків подорожника великого	40,0
Fl. Achilleae	Квіток деревію тисячolistого	70,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу. Кип'ятити на водяній бані 10 хвилин, настояти 45 хвилин. Процідити, пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb. Centaurii	Трави золототисячника малого	20,0
Fol. Menthae	Листків м'яти перцевої	80,0

M.D.S. 2 чайні ложки суміші на 200 мл окропу. Варити на водяній бані 15 хвилин. Настояти 45 хвилин. Пити по 100 г за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb. Marrubii	Трави шандри звичайної	10,0
Hb. Centaurii	Трави золототисячника	0,5
Hb. Thymi	Трави чебрецю звичайного	10,0
Hb. Potentillae	Трави перстачу гусячого	20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 600 мл окропу, настояти в термосі 2 години. Процідити, пити по 200 мл 3 рази на день за 40 хвилин до вживання їжі при харчовому отруєнні.

Rp.

Fol. Tussilaginis	Листків підбілу звичайного	10,0
Hb. Chelidonii	Трави чистотілу звичайного	0,5
Rad. Inulae	Кореня оману високого	10,0
Hb. Agrimoniae	Трави париля звичайного	20,0
Fol. Menthae	Листків м'яти перцевої	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити, пити по 100 мл за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	20,0
Fl. Calendula	Квіток нагідок лікарських	20,0
Fol. Plantaginis	Листків подорожника великого	20,0
Hb. Bidentis	Трави череди трироздільної	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу. Настояти в термосі 2 години. Процідити, пити по 100 г 4 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі або через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Fl. Chamimillae	Квіток ромашки лікарської	20,0
Hb. Linariae	Трави перстачу гусячого	20,0
Hb. Potentillae	Трави льонку звичайного	20,0

M.D.S. 4 чайні ложки суміші на 800 мл окропу напарити на водяній бані 20 хвилин. Настояти 40 хвилин, процідити. Пити по 200 мл 4 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі або через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Rad. Arctii	Кореня лопуха справжнього	20,0
Fol. Plantaginis	Листків подорожника великого	20,0
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	20,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою звичайного	10,0

Fol. Menthae Листків м'яти перцевої або водяної 20,0
M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 2 години. Пити 4 рази на день по 100 мл

Rp.

Rhiz. Acori Кореневища айру тростинового 10,0
M.D.S. 3 чайні ложки подрібненого кореневища на 0,5 л води кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти 1 годину, пити по 50 г 5-6 разів на день за 30 хвилин до вживання їжі або через 1 годину після вживання їжі.

Запалення тонкої кишки (ентерит)
Катаральне запалення шлунка (гастроентерит)
Запалення товстої кишки (коліт)

Rp.

Stob. Alni “Шишок” вільхи сірої 40,0
Rad. Potentillae Кореня перстачу прямостоячого 40,0
Rad. Urticae Кореня кропиви дводомної 40,0
M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити, пити по 100 г 3-4 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Rad. Potentillae Кореня перстачу прямостоячого 10,0
Rad. Sanguisorbae Кореня родовика лікарського 10,0
Hb. Capsellae Трави грициків звичайних 20,0
M.D.S. 5 столових ложок суміші залити 1 л води, настояти протягом ночі, варити на водяній бані 10 хвилин. Пити по 200 мл натще і ще 4 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Hb. Polygoni Трави споришу звичайного 10,0
Hb. Potentillae Трави перстачу гусячого 10,0
Fol. Plantaginis Листків подорожника 20,0
M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу настояти в термосі 1 годину. Пити по 50 г за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fol. Menthae Листків м'яти перцевої 20,0
Fol. Vaciinii Листків чорниці звичайної 10,0
Fl. Filipendulae Квіток гадючника в'язолистого 0,5
Fol. Juglandis Листків горіха волоського 10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл води. кип'ятити на малому вогні 5 хвилин, настояти 30 хвилин. Процідити, пити по 200 мл ранком до вживання їжі і ввечері.

Rp.

Fl. Sambuci	Квіток бузини чорної	20,0
Rad. Valerianae	Кореня валеріани лікарської	20,0
Fl. Tiliae	Квіток липи серцелистої	20,0
Fol. Menthae	Листків м'яти перцевої	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу настояти в термосі 4 години. Пити по 50 г 3-4 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb. Achilleae	Трави деревію тисячolistого	10,0
Fol. Melissaе	Листків меліси лікарської	10,0
Rhiz. Elytrigiae	Коріння пирію повзучого	10,0
Rhiz. Acori	Коріння аїру тростинового	10,0
Rad. Taraxaci	Кореня кульбаби лікарської	10,0
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	10,0

M.D.S. 2 чайні ложки суміші залити 200 мл окропу, варити на водяній бані 10 хвилин, настояти 45 хвилин. Пити теплим 2 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Rad. Symphyti	Кореня живокосту лікарського	10,0
Hb. Polygoni	Трави споришу звичайного	30,0
Sem. Lini	Насіння льону звичайного	40,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 200 мл води. Кип'ятити на малому вогні 5 хвилин. Настояти 30 хвилин, процідити. Пити по 200 мл 3 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Cort. Querci	Кори дуба звичайного	20,0
Rhiz. Acori	Кореневища аїру тростинового	10,0
Hb. Thymi	Трави чебрецю звичайного	20,0
Fol. Juglandis	Листків горіха волоського	20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 600 мл води кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Процідити. Пити по 200 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	40,0
-----------------	---------------------------	------

Fol. Menthae	Листків м'яти перцевої	20,0
Sem. Lini	Насіння льону звичайного	10,0
Rad. valerianae	Кореня валеріани лікарської	30,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл води. Кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Пити теплим по 50 мл 3-4 рази на день.

Rp.

Rhiz. Polygoni	Кореневища гірчака зміїного	50,0
	Червоного вина (натурального)	350 г

M.D.S. 50 г Кореневища гірчака зміїного залити 350 мл червоного натурального вина. Настояти 5-6 діб, процідити. Пити по 50 мл 2-3 рази на добу.

Rp.

Hb. Polygoni	Трави споришу звичайного	10,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою звичайного	60,0
Fol. Melissaе	Листків меліси лікарської	40,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші залити в термосі 600 мл окропу. Настояти 2 години, процідити. Пити по 200 мл 3 рази на добу за 30 хвилин до вживання їжі або через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Rad. Symphyti	Кореня живокосту лікарського	10,0
Hb. Polygoni	Трави споришу звичайного	30,0
Sem. Lini	Насіння льону звичайного	40,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл води, кип'ятити на малому вогні 5 хвилин. Процідити, пити по 200 мл 2 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Hb. Thymi	Трави чебрецю борового	20,0
Hb. Marrubii	Трави шандри звичайної	10,0
Rad. Valerianae	Кореневища валеріани лікарської	20,0
Rad. Taraxaci	Кореня кульбаби лікарської	20,0
Rhiz. Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 1 л води кип'ятити 5 хвилин. Процідити, робити очисні клізми.

Rp.

Rad. Polentillae	Кореневища перстачу прямостоячого	20,0
Rad. Polygoni	Кореня споришу звичайного	20,0

Hb. Capsellae	Трави грициків звичайних	30,0
Fol. Menthae	Листків м'яти польової	10,0
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу, настояти в термосі 2 години. Процідити, пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Rad. Angelicae	Кореневища дягелю лікарського	20,0
Hb. Artemisiae	Трави полину гіркокого	20,0
Hb. Equiseti	Трави хвоща польового	20,0
Hb. Achilleae (Millefolii)	Трави деревію тисячolistого	20,0

M.D.S. 5 столових ложок суміші на 500 мл червоно вина, додати по 2 г кореня валеріани і листків м'яти. Кип'ятити 10 хвилин, пити по 30 мл у склянці окропу 3 рази на день до вживання їжі.

Rp.

Rhiz. Acori	Кореня аїру тростинового	40,0
Cort. Quercii	Кори дуба звичайного	40,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші залити в термосі 200 мл окропу. Настояти протягом ночі. Пити по 2 столові ложки 4-5 разів до вживання їжі.

Rp.

Rhiz. Potentillae	Кореневища перстачу пряmostoячого	30,0
Rad. Polygoni	Кореня споришу звичайного	30,0
Hb. Lamii	Трави глухої кропиви білої	30,0
Fol. Plantaginis	Листків подорожника великого	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу, настояти в термосі 2 години, процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі або через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Rad. Acori	Кореня аїру тростинового	30,0
Cort. Frangulae	Кори крушини	30,0
Fol. Urticae	Листків кропиви	30,0
Rad. Valerianae	Кореня валеріани	10,0
Rad. Taraxaci	Кореня кульбаби лікарської	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші залити 400 мл окропу кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Пити ранком натще 100 мл та ввечері перед сном (при закрепі і метеоризмі).

Rp.

Rad. Sanguisorbae Кореня родовика лікарського 20,0

M.D.S. 2 чайні ложки кореня, грубо подрібненого залити 200 мл окропу, кип'ятити 30 хвилин. Настояти 20 хвилин, процідити. Пити по 1 столовій ложці 5-6 разів на день до вживання їжі (при поносі і дизентерії).

Rp.

Hb. Chelidoni Трави чистотілу звичайного 50,0

Hb. Viola
(tricoloris) Трави фіалки триколірної 50,0

Sem. Lini Насіння льону звичайного 150,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші залити 400 мл окропу. Настояти в термосі 2 години. Процідити, пити по 100 мл за 20 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb. Origani Трави материнки звичайної 30,0

Hb. Polygoni Трави споришу звичайного 30,0

Hb. Potentillae Трави перстачу гусячого 30,0

Fl. Chamomillae Квіток ромашки лікарської 30,0

Hb. Hypericaria Трави звіробою звичайного 30,0

Fol. Urticae Листків кропиви дводомної 30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші залити в термосі 400 мл окропу і настояти протягом ночі. Процідити, пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Rhiz. Potentillae Кореневища перстачу
прямоостоячого 40,0

Fol. Menthae Листків м'яти водяної 40,0

Fl. Chamomillae Квіток ромашки лікарської 40,0

Fruct. Rosae Плодів шипшини травневої 40,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 300 мл окропу. Кип'ятити на водяній бані 5 хвилин, настояти 5 години. Процідити, пити по 100 мл 3 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fol. Fragariae Листків суниць лісових 60,0

Fol. Melissaе Листків меліси лікарської 30,0

Hb. Achilleae Трави деревію тисячолістого 10,0

Hb. Thymie Трави чебрецю звичайного 10,0

Sem. Cari Насіння кмину звичайного 10,0
M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу, настояти в термосі 2 години. Процідити, пити по 50 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fol. Visci	Листків ожини сизої	40,0
Fl. Calendulae	Квіток нагідок лікарських	40,0
Fol. Menthae	Листків м'яти перцевої	40,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу, настояти в термосі 2 години. Процідити, пити по 100 мл за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Nb. Achilleae (millefolii)	Трави деревію тисячолістого	40,0
Nb. Hyperici	Трави звіробою звичайного	40,0

M.D.S. 6 столових ложок суміші на 1 л окропу, настояти в термосі 1 годину. Процідити, пити по 200 мл 2 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Nb. Betonica	Трави буквиці лікарської	
--------------	--------------------------	--

M.D.S. 1 столову ложку трави на 200 мл води. Кип'ятити на малому вогні 5 хвилин. Процідити, пити по 100-200 мл 2-3 рази на день при затяжному проносі.

Нестравність. Шлункові розлади

Rp.

Nb. Hyperici	Трави звіробою звичайного	10,0
Nb. Agrimoniae	Трави парила звичайного	10,0
Fol. Plantaginis	Листків подорожника великого	20,0
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	20,0

M.D.S. 4 столові ложки суміші на 1 л окропу настояти в термосі 2 години. Процідити, пити по 75 мл кожну годину. При блюванні настій приймати малими дозами теплим. Здебільшого шлункові розлади і блювання припиняються після прийому 3-5 порцій настою. Настій вживати, доки не зникнуть симптоми захворювання.

Rp.

Nb. Chelidonii	Трави чистотілу звичайного	0,5
Fol. Melissaе	Листків меліси лікарської	20,0

Fol. Menthae	Листків м'яти перцевої	20,0
Sem. Lini	Насіння льону звичайного	60,0

M.D.S. 4 столові ложки суміші на 500 мл води. Кип'ятити на малому вогні 5 хвилин, настояти 30 хвилин. Пити ковтками 200-300 мл на день.

Rp.

Rhiz. Centianae	Кореневища тирличу жовтого	20,0
Rad. Angelicae	Кореня дягеля лікарського	0,5
Fol. Melissaе	Листків меліси лікарської	30,0
Hb. Polygoni	Трави споришу звичайного	30,0
Hb. Thymi	Трави чебрецю звичайного	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл води. Кип'ятити на малому вогні 5 хвилин. Настояти 30 хвилин. Пити по 200 мл 2-3 рази на день при нудоті.

Rp.

Fol. Menthae	Листків м'яти перцевої	30,0
Hb. Meliloti	Трави буркуна лікарського	0,5
Rhiz. Acori	Кореневища аїру тростинового	10,0
Hb. Potentillae	Трави перстачу гусячого	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу прокип'ятити 2-3 хвилини. Відцідити, пити по 100 мл 2 рази на добу при відрижці.

При нудоті і блюванні

Rp.

Sem. Meliloti	Насіння буркуна лікарського	0,5
Cort. Querci	Кори дуба звичайного	20,0
Rhiz. Potentillae	Кореневища перстачу пряmostоячого	20,0
Hb. Thymi	Трави чебрецю звичайного	20,0

M.D.S. Суміш спорошкувати і приймати по 0,5 чайної ложки з теплою водою 3 рази на добу за 1 годину до вживання їжі.

Rp.

Fl. Calendulae	Квіток нагідок лікарських	10,0
Fol. Visci	Листків ожини сизої	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу. Кип'ятити на малому вогні 5 хвилин. Настояти 1 годину, процідити, пити по 150 мл 3 рази на день за 30 хвилини до вживання їжі.

Rp.

Hb. Hyperici	Трави звіробою звичайного	40,0
Hb. Centarii	Трави золототисячника малого	40,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 500 мл окропу варити на водяній бані 20 хвилин. Настояти 30 хвилин, весь настій випити протягом дня.

Пронос

Rp.

Fol. Vaccinii	Листків чорниці звичайної	20,0
Hb. Menthae	Трави м'яти водяної	20,0
Rad. Polygoni	Кореневища гірчака зміїного	20,0
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші залити 200 мл окропу в термосі і настояти 2 години. Процідити, пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Strob. Alnis	“Шишок” вільхи сірої	10,0
Rhiz. Totentillae	Кореневища перстачу пряmostoячого	50,0
Rad. Symphytira	Кореня живокосту лікарського	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити на малому вогні 5 хвилин. Настояти 30 хвилин, пити по 200 мл ранком натще і ввечері.

Rp.

Rhiz. Totentillae	Кореневища перстачу пряmostoячого	50,0
Rhiz. Polygoni	Кореневища гірчаку зміїного	40,0

M.D.S. 1 чайну ложку подрібненої суміші залити 200 мл холодної води і настояти 6 годин, довести до кипіння і варити 1-2 хвилини. Процідити, пити ковтками протягом доби.

Rp.

Rad. Sanguisorbae	Кореня родовика лікарського	
-------------------	-----------------------------	--

M.D.S. 2 чайні ложки залити 200 мл окропу і кип'ятити 30 хвилин. Настояти 30 хвилин, процідити. Пити по 1 столовій ложці 5-6 разів на день за 10 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb. Capsellae	Трави грициків звичайних	30,0
---------------	--------------------------	------

Rhiz.Totentillae	Кореневища перстачу прямостоячого	2,5
Rad.Sanguisorbae	Кореня родовика лікарського	2,5

M.D.S. 2 столові ложки подрібненої суміші на 400 мл окропу. Кип'ятити на малому вогні 3-5 хвилин. Настояти в теплому місці 1 годину. Процідити, пити по 100 мл 3 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Fl.Filipendula	Квіток гадючника в'язолистого	10,0
Fol.Juglandis	Листків горіха волоського	30,0
Fol.Vaccinii	Листків чорниці	20,0
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	20,0
Rad.Totentillae	Кореневища перстачу прямостоячого	50,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 600 мл окропу. Кип'ятити на малому вогні 5 хвилин, настояти 1 годину. Процідити, пити по 200 мл 3 рази на добу за 30 хвилин до вживання їжі і через 1 годину після вживання їжі.

При хронічному проносі

Rp.

Nb.Fumariae	Трави рутки лікарської
-------------	------------------------

M.D.S. 3 столові ложки на 300 мл окропу. Варити на водяній бані 20 хвилин. Настояти до охолодження, процідити. Пити по 1 столовій ложці 3 рази на день.

Rp.

Nb.Betonicae	Трави буквиці лікарської
--------------	--------------------------

M.D.S. 2 столові ложки подрібненої трави на 200 мл води, кип'ятити на малому вогні 5 хвилин. Настояти 30 хвилин. Пити по 150 мл 2-3 рази протягом доби.

При проносі у дітей

Rp.

Fol.Vaccinii	Листків чорниці	10,0
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	20,0
Fol.Urticae	Листків кропиви дводомної	10,0
Fol.Juglandis	Листків горіха волоського	10,0
Fl.Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	20,0
Rad.Totentillae	Кореневища перстачу прямостоячого	10,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 300 мл окропу. Настояти в термосі 2 години, процідити. Пити 1-2 склянки протягом дня.

Rp.

Fol.Vaccinii	Листків чорниці	1,5
Fruct.Myrtilli	Плодів чорниці звичайної	1,5
Rad.Totentillae	Кореневища перстачу прямостоячого	20,0
Fl.Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	50,0

M.D.S. 1 чайну ложку (з верхом) суміші на 200 мл води. Довести до кипіння і варити 5 хвилин. Настояти 30 хвилин, процідити. Пити ковтками протягом дня.

Rp.

Rad.Symphyti	Кореня живокосту лікарського	100,0
--------------	------------------------------	-------

M.D.S. 2 чайні ложки на 200 мл окропу. Напарювати 6-7 годин. Процідити, пити по 100-200 мл 2-3 рази на день.

Rp.

Hb.Pulmonariae	Трави медунки лікарської	50,0
----------------	--------------------------	------

M.D.S. 1 столову ложку на 300 мл окропу. Варити на водяній бані 10 хвилин. Настояти 30 хвилин, процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fl.Millefolii	Квіток деревію тисячolistого	40,0
Fl.Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	40,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 200 мл окропу варити на водяній бані 10 хвилин. Процідити, пити ковтками протягом дня.

Rp.

Hb.Solidaginac	Трави золотушника звичайного	
----------------	------------------------------	--

M.D.S. 2 столові ложки рослини на 200 мл окропу. Настояти в термосі 2 години, пити по 50 мл 4 рази на день.

Rp.

Hb.Lycori	Трави вовконога європейського	
-----------	-------------------------------	--

M.D.S. 4 столові ложки на 300 мл окропу. Настояти в термосі 2 години, пити по 100 мл 3 рази на день.

Rp.

Hb.Agrimoniae	Трави парила звичайного	
---------------	-------------------------	--

M.D.S. 2 столові ложки рослини на 400 мл окропу. Настояти в термосі 2 години, процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

Закрепи

Rp.

Sem.Carvi	Насіння кмину звичайного	10,0
Cort.Frangulae	Кори крушини ламкої	60,0
Fl.Achilleae (Millefolii)	Квіток деревію тисячolistого	20,0
Hb.Polygoni (avicularis)	Трави споришу звичайного	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші залити 200 мл окропу, кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Пити по 100 мл на ніч щоденно.

Rp.

Fl. Sambuci	Квіток бузини чорної	10,0
Fl. Papaveris	Пелюсток маку польового	0,2
Fl. Lamii (albi)	Квіток кропиви глухої білої	10,0
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	20,0
Fl. Pruni	Квіток терну колючого	10,0
Cort. Frangulae	Кори крушини ламкої	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл води, кип'ятити на малому вогні 5 хвилин. Настояти 30 хвилин, пити 200 мл ранком натще і 200 мл увечері.

Rp.

Fl.Sambuci	Квіток бузини чорної	50,0
Cort.Sambuci	Кори бузини чорної	50,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 200 мл окропу. Варити на водяній бані 20 хвилин, настояти 30 хвилин. Процідити, пити по 200 мл на ніч.

Rp.

Cort. Frangulae	Кори крушини ламкої	30,0
Rad. Acorus	Кореневища аїру тростинового	30,0
Fol. Urticae	Листків кропиви дводомної	30,0
Rad. Valerianae	Кореня валеріани лікарської	10,0
Rad. Taraxaci	Кореня кульбаби лікарської	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші залити 400 мл окропу. Кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Процідити, пити по 100 мл ранком до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Fol.Taraxaci	Листків кульбаби лікарської	30,0
--------------	-----------------------------	------

Fol.Urticae	Листків кропиви дводомної	30,0
Fl.Pruni	Квіток терену колючого	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші залити 200 мл окропу, настояти в термосі 3 години. Процідити, пити по 100 мл перед сном протягом 2 тижнів.

Rp.

Rhiz. Acori	Кореневища айру тростинового	0,5
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	20,0
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	30,0
Sem.Carvi	Насіння кмину звичайного	0,5

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу. Кип'ятити на малому вогні 5-7 хвилин. Процідити, пити по 200 мл 3 рази на добу при розладах функцій органів травлення у людей похилого віку.

Rp.

Fl.Sorbi	Квіток горобини звичайної	
----------	---------------------------	--

M.D.S. 1 столову ложку на 200 мл окропу, настояти до охолодження. Пити по 100 мл 3 рази на день.

Rp.

Cort.Frangulae	Кори крушини ламкої	30,0
Fl.Achilleae (Millefolii)	Квіток деревію тисячолістого	20,0
Fol.Urticae	Листків кропиви дводомної	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу варити на водяній бані 20 хвилин. Настояти 30 хвилин, пити по 100 мл 2-3 рази на день.

Rp.

Rad.Frangulae	Кори крушини ламкої	30,0
Hb.Meliloti	Трави буркуну лікарського	20,0
Fol.Urticae	Листків кропиви дводомної	10,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші залити 200 мл окропу. Настояти в термосі 1 годину. Випити перед сном.

Rp.

Cort.Frangulae	Кори крушини ламкої	60,0
Hb.Achilleae (Millefolii)	Трави деревію тисячолістого	20,0
Fol.Menyanthis	Листків бобівника трилистого	20,0
Sem.Carvi	Насіння кмину звичайного	10,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу, настояти в термосі 30 хвилин. Пити по 200 мл перед сном.

Rp.

Sem.Carvi	Насіння кмину звичайного	20,0
Sem.Anethi	Насіння кропу запашного	20,0
Hb. Achilleae (Millefolii)	Трави деревію тисячolistого	20,0
Tur.Avenae	Соломи вівса звичайного	10,0

M.D.S. 10 столових ложок суміші на 1 л окропу. Кип'ятити на водяній бані 10 хвилин. Пити по 50 мл за 10 прийомів протягом дня.

Rp.

Rad.Valerianae	Кореневища валеріани лікарської	20,0
Rad.Cichorii	Кореня цикорію дикого	30,0
Hb.Origani	Трави материнки звичайної	30,0
Hb.Serpylli	Трави чебрецю звичайного	20,0
Fol.Melissae	Листків меліси лікарської	30,0
Hb.Leonuri	Трави собачої кропиви серцевої	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші залити 400 мл води. Кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти 1 годину, процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Rad.Asari	Кореня копитняка європейського	
-----------	--------------------------------	--

M.D.S. 1 столову ложку подрібненого кореня на 200 мл води або молока варити в емальованій каструлі на водяній бані 30 хвилин. Охолоджувати при кімнатній температурі 10-15 хвилин. Процідити. Долити перевареною водою чи молоком до 200 мл. Пити по 1 столовій ложці кожні 2 години.

Rp.

Rad.Taraxaci	Кореня кульбаби лікарської	30,0
Rad.Cicirii	Кореня цикорію дикого	30,0
Rhiz.Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	20,0
Hb.Thymi (Serpylli)	Трави чебрецю	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 200 мл води. Кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти 1 годину. Процідити, пити по 50 мл, 100 мл, 150 мл залежно від ступеня захворювання 2 рази на день, ранком натще і перед сном.

Rp.

Fl.Sambuci	Квіток бузини чорної	70,0
------------	----------------------	------

M.D.S. 1 столову ложку на 200 мл окропу. Кип'ятити на водяній бані 15 хвилин, настояти 30 хвилин. Пити по 50 мл 2-3 рази на день.

Аскаридоз

Rp.

Fl.Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	30,0
Rhiz.Gentianae	Кореневища тирличу жовтого	10,0
Fl.Tanaceti	Квіток пижма звичайного	0,5
Hb.Artemisiae (Absinthii)	Трави полину гіркокого	10,0
Cort.Frangulae	Кори крушини ламкої	2,5

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу. Кип'ятити на малому вогні 5-7 хвилин. Пити по 20 мл натще і перед сном.

Rp.

Hb.Centauri	Трави золототисячника малого	40,0
Fl.Helychrysi	Квіток цмину піскового	40,0
Fl.Tanaceti	Квіток пижма звичайного	40,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу. Настояти в термосі 2 години, пити по 1 столовій ложці 3-4 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fl.Tanaceti	Квіток пижма звичайного	0,5
Rad.Inulae (helenium)	Кореня оману високого	10,0
Fr.Fragariae	Плодів суниці лісової (сухих)	50,0

M.D.S. 60,5 мг спорошкувати і змішати з ложкою меду. Вживати натще.

Rp.

Hb.Centauri	Трави золототисячника малого	40,0
Hb.Artemisiae (Absinthii)	Трави полину гіркокого	10,0
Fol.Visci	Листків омели білої	2,5

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу, прокип'ятити 3-5 хвилин. Пити: дітям по 1 столовій ложці натще і ввечері; дорослим – по 200 мл.

Rp.

Hb.Centauri	Трави золототисячника малого	20,0
Hb.Artemisiae (Absinthii)	Трави полину гіркокого	2,5

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу. Варити на водяній бані 15 хвилин, настояти до охолодження. Пити по 200 мл ранком натще і перед сном.

Rp.

Fol.Juglans Листків горіха волоського 40,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу. Варити на водяній бані 15 хвилин, настояти до охолодження. Пити по 200 мл ранком, натще і перед сном.

Rp.

Fl.Chamomillae Квіток ромашки лікарської 30,0

Fl.Tanacetii Квіток пижма звичайного 10,0

Hb. Artemisiae (Absinthii) Трави полину гіркого 2,5

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу варити на водяній бані 15 хвилин. Настояти до охолодження. Пити по 1 склянці ранком натще і ввечері перед сном.

Rp.

Hb.Hypericis Трави звіробою звичайного 60,0

M.D.S. 2 столові ложки на 10 мл окропу. Варити на водяній бані 10 хвилин. Настояти 30 хвилин. Пити по 90-150 мл 3 рази на день (три дні). В останній день дітям дати проносну сіль. Так робити 3 дні. Через 10-12 днів повторити (для дітей 1-7 років).

Гельмінтоз

Rp.

Hb.Centauri Трави золототисячника звичайного 20,0

Hb. Artemisiae (Absinthii) Трави полину гіркого 30,0

Hb.Agrimoniae Трави парила звичайного 30,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші прокип'ятити у 200 мл води 3-5 хвилин. Процідити, пити дорослим по 200 мл уранці натще і ввечері перед сном, дітям по 1 столовій ложці.

1 – 2 рази на день робити очисні клізми настоєм: 2 столові ложки потовченого часнику на 200 мл свіжого молока, варити на водяній бані 30 хвилин. Процідити.

Rp.

Fl.Chamomillae Квіток ромашки лікарської 10,0

Fl.Tanacetii Квіток пижма звичайного 20,0

Cort.Frangulae Кори крушини ламкої 10,0

Hb. Artemisiae (Absinthii) Трави полину гіркого 60,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл води. Кип'ятити 1-2 хвилини, пити по 1 склянці ранком і ввечері протягом 3 діб.

Одноразово робити клізми настоєм квіток пижма: 1 столову ложку на 200 мл окропу варити на водяній бані 10 хвилин. Процідити.

Rp.

Fr.Vaccinii	Плодів чорниці	50,0
Fl.Tanacetii	Квіток пижма звичайного	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 1,5 л окропу. Варити на водяній бані 15 хвилин. Процідити (для клізми).

Rp.

Cort.Frangulae	Кори крушини ламкої	50,0
Rad.Valerianae	Кореня валеріани лікарської	15,0
Fl.Tanacetii	Квіток пижма звичайного	10,0
Hb.Absinthii	Трави полину гіркою	50,0
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	15,0
Sem.Carotae	Насіння моркви дикої	25,0

M.D.S. 4 столові ложки суміші на 400 мл окропу. Кип'ятити 10 хвилин. Пити по 1 склянці ранком і ввечері протягом 3 діб.

Rp.

Cort.Frangulae	Кори крушини ламкої	20,0
Fl.Tanacetii	Квіток пижма звичайного	50,0

M.D.S. 4 чайні ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити 5 хвилин. Пити по 1 склянці ранком і ввечері протягом 3-5 діб.

Rp.

Hb.Linariae	Трави льонку звичайного	10,0
Hb.Polygoni (avicularis)	Трави споришу звичайного	20,0
Hb.Agrimoniae	Трави парила звичайного	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу. Кип'ятити на малому вогні 5 хвилин, процідити. Пити по 1 склянці ранком натще і ввечері протягом трьох діб.

Rp.

Fol. Juglans	Листків горіха волоського	30,0
Rad.Inulae (helenium)	Коріння оману високого	20,0
Fol.Visci	Листків омели білої	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу. Кип'ятити 3 хвилини. Процідити, пити по 1 склянці ранком і ввечері.

Rp.

Fl.Tanacetii	Квіток пижма звичайного	10,0
Hb.Chelidonii	Трави чистотілу звичайного	0,5

M.D.S. Суміш залити 200 мл окропу. Коли настій вистигне до 25-30⁰, використати для клізм. Курс лікування повторити три рази, з двотижневою перервою.

При лямбліозному холециститі

Rp.

Rhiz. et rad.

Sanguisorbae Кореневища з коренями родовика лікарського

M.D.S. 2 столові ложки кореневища з коренем на 200 мл окропу. Кип'ятити на водяній бані 30 хвилин, настояти до охолодження. Процідити. Пити по 1 столовій ложці 5-6 разів на день. Крім того, вводити по 100 мл відвару через зонд у дванадцятипалу кишку 3-8 разів на курс, а через 1-2 місяці курс лікування повторити.

Глистяна інвазія (Солітер)

Rp.

Sem.Cucurbitae	Насіння гарбуза	100,0
Fr.Vaccinii	Ягід брусниці	100,0

M.D.S. Змішати по 100 г очищеного насіння гарбуза та ягід брусниці, з'їсти натще, а через 2 години прийняти послаблювальне. Через 2 дні знову повторити. Після чого з'їсти 50-100 г оселедцю в олії.

Хвороби печінки, жовчних шляхів і підшлункової залози (при інфекційному гепатиті і після нього до повного відновлення функції печінки)

Rp.

Hb.Hyperici	Трави звіробою звичайного	10,0
Hb.Violae (tricoloris)e	Трави фіалки триколірної	0,5
Rad.Cichorii	Кореня цикорію дикого	20,0
Hb. Achilleae (Millefolii)	Трави деревію тисячolistого	10,0
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	20,0
Fl.Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	30,0
Cort.Frangulae	Кори крушини ламкої	50,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити на водяній бані 30 хвилин. Пити по 150 мл ранком натще і ввечері перед сном.

Rp.

Cort.Frangulae	Кори крушини вільхоподібної	20,0
Fol.Menyanthis	Листків бобівника трилистого	1,5
Fol.Gentianae	Кореня тирличу жовтого	1,5
Hb.Chelidonii	Трави чистотілу звичайного	0,5
Rad.Taraxaci	Кореня кульбаби лікарської	20,0
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	1,5

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу варити на водяній бані 30 хвилин. Настояти до охолодження, пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb.Hyperici	Трави звіробою звичайного	10,0
Fl.Tanacetii	Квіток пижма звичайного	10,0
Hb. Achilleae (Millefolii)	Трави деревію тисячolistого	10,0
Fl.Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	10,0
Rad.Arctii	Кореня лопуха справжнього	10,0
Fr.Rosae	Плодів шипшини коричнеї	10,0
Rad.Inulae (helenium)	Кореня оману високого	10,0
Hb.Poljgoni	Трави споришу звичайного	10,0
Hb.Bidentis	Трави череди трироздільної	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу варити на водяній бані 30 хвилин. Настояти до охолодження, пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fl.Helychrysi	Квіток цмину піскового (безсмертник)	50,0
Rad.Cichorii	Кореня цикорію дикого	50,0
Rad.Taraxaci	Кореня кульбаби лікарської	40,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу. Варити на водяній бані 30 хвилин, випити за 3 прийоми.

Rp.

Rhiz.Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	20,0
Hb.Poljgoni	Трави споришу звичайного	10,0
Fol.Urticae	Листків кропиви дводомної	10,0
Fl.Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	5,0
Hb. Achilleae (Millefolii)	Трави деревію тисячolistого	20,0
Fl.Helichrysi	Квіток цмину піскового	15,0
Fl.Tiliae	Квіток липи серцелистої (дрібнолиста)	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу. Варити на водяній бані 30 хвилин, процідити. Пити по 200 мл натще та ввечері перед сном.

Rp.

Hb.Hyperici	Трави звіробою звичайного	40,0
Fl.Helichrysi	Квіток цмину пісового	40,0
Hb.Polygoni	Трави споришу звичайного	20,0
Rad.Cichorii	Кореня цикорію дикого	30,0
Cort.Frangulae	Кори крушини ламкої	30,0
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	10,0

M.D.S. 5 столових ложок суміші на 1 л води, настояти протягом ночі. Ранком кип'ятити на водяній бані 7 хвилин і настояти 20 хвилин. Процідити, пити гарячим по 200 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	20,0
Hb. Achilleae (Millefolii)	Трави полину гіркою	20,0
Rad.Valerianae	Кореня валеріани лікарської	20,0
Hb.Hyperici	Трави звіробою звичайного	30,0
Hel.Humuli	Суцвіть хмелю звичайного	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу. Варити на водяній бані 15 хвилин, охолоджувати при кімнатній температурі 4 хвилини. Пити по 200 мл 2 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі (при холециститі).

Rp.

Hb.Chelidonii	Трави чистотілу звичайного	30,0
Fl.Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	30,0
Hb.Violae (tricoloris)	Трави фіалки триколірної	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 200 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити, пити по 150 мл ранком натще і ввечері перед сном.

Rp.

Rhiz. et rad.Malerianae	Кореневища з коренем валеріани лікарської	20,0
Fl. Cratuagi oxycantha	Квіток глоду колючого	20,0
Cort.berberidis	Кори барбарису звичайного	30,0
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої або водяної	30,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу, варити на водяній бані 15 хвилин, настояти 45 хвилин. Процідити, пити по 100 мл ранком натще і перед сном.

Rp.

Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої або водяної	20,0
Hb.Chelidonii	Трави чистотілу звичайного	20,0
Cort.Berberidis	Кори барбарису звичайного	20,0
Fol.Melissae	Листків меліси лікарської	20,0
Hb.Hyperici	Трави звіробою звичайного	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу, варити на водяній бані 15 хвилин, настояти 45 хвилин. Процідити, пити по 100 мл ранком натще і перед сном.

Rp.

Hb.Helichrysi	Трави цмину піскового	40,0
Hb.Polygoni avicularis	Трави споришу звичайного	40,0
Hb.Hyperici	Трави звіробою звичайного	20,0
Fol.Betulae	Листків берези повислої	10,0
Hb.Urticae	Трави кропиви дводомної	10,0
Fr.Rosae	Плодів шипшини коричнеї	10,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу. Настояти в термосі 5 годин, пити по 50 мл 3 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Rad.Cichorii	Кореня цикорію дикого	40,0
Rad.Taraxaci	Кореня кульбаби лікарської	40,0
Hb.Helichrysi	Трави цмину піскового	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші залити 200 мл окропу, настояти в термосі 2 години. Процідити, пити по 65 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb.Hyperici	Трави звіробою звичайного	40,0
Stig.Maydis	Кукурудзяних приймочок (рильця)	40,0
Hb.Polygoni	Трави споришу звичайного	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші залити 400 мл окропу, настояти в термосі 2 години. Процідити, пити по 100 мл ранком і ввечері через 2 години після вживання їжі.

Rp.

Rad.Taraxaci	Кореня кульбаби лікарської	10,0
Fl.Helichrysi	Квіток цмину піскового	10,0

Hb.Menyanthis	Трави бобівника трилистого	10,0
Fl.Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	10,0
Hb.Centauri	Трави золототисячника	10,0
Hb.Hyperici	Трави звіробою звичайного	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу, настояти в термосі 2 години. Процідити, пити по 200 мл 2 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb.Chelidonii	Трави чистотілу звичайного	10,0
Fl.Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	20,0
Fol.Menyanthis	Листків бобівника трилистого	40,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити, пити по 200 мл вранці та ввечері до вживання їжі.

Rp.

Cort.Berberidis	Кори барбарису звичайного	50,0
Hb.Chelidonii	Трави чистотілу звичайного	30,0
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	10,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу, варити на водяній бані 15 хвилин. Настояти 45 хвилин, пити по 200 – 400 мл на день у 3 прийоми однаковими дозами.

Rp.

Hb.Artemisial	Трави деревію звичайного	10,0
Hb.Hyperici	Трави звіробою звичайного	10,0
Rad.Cichorii	Кореня цикорію дикого	50,0
Fol.Juglans	Листків горіха волоського	20,0
Fol.Betulae	Листків берези білої	40,0
Fr.Berberidis	Плодів барбарису звичайного	20,0

M.D.S.2 столові ложки суміші на 400 мл окропу. Прокип'ятити 5 хвилин. Настояти 30 хвилин, процідити. Пити по 200 мл 2 рази на день до вживання їжі.

Rp.

Rad.Cichorii	Коріння цикорію дикого	50,0
Hb.Eguiseti	Трави хвоща польового	20,0
Hb.Millefilii	Трави деревію звичайного	20,0
Hb.Hyperici	Трави звіробою звичайного	30,0

M.D.S. 4 чайні ложки суміші на 400 мл окропу. Настояти в термосі 2 години, процідити. Пити по 200 мл ранком натще і перед сном.

При цирозі печінки, що супроводжується цукровим діабетом, та токсикозі вагітних

Rp.

Fol.Urticae	Листків кропиви дводомної	20,0
Fr.Rosae	Плодів шипшини коричнеї	20,0
Rhiz.Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	10,0
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	10,0
Hb.Chelidonii	Трави чистотілу звичайного	0,5

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу. Настояти в термосі 4 години. Процідити, пити по 200 мл ранком натще і перед сном.

Rp.

Hb.Fumariae	Трави рутки лікарської	0,5
Hb.Absinthii	Трави полину гіркого	0,5
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	1,5
Sem.Carvi	Насіння кмину звичайного	10,0
Rad.Cichorii	Коріння цикорію дикого	50,0
Hb.Hyperici	Трави звіробою звичайного	10,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 600 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити, пити 3 рази на день по 200 мл за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb.Hyperici	Трави звіробою звичайного	10,0
Hb.Polygoni	Трави споришу звичайного	10,0
Fl.Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	10,0
Hb.Millefolii	Трави деревію тисячолістого	50,0
Hb.Marrubium	Трави шандри звичайної	50,0
Hb.Urticae	Трави кропиви дводомної	50,0
Rad.Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	50,0
Rad.Taraxaci	Коріння кульбаби лікарської	50,0

M.D.S. 3 столові ложки на 600 мл окропу, кип'ятити на водяній бані 30 хвилин. Настояти 45 хвилин, процідити. Пити теплим по 200 мл 3 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Cort.Flanguiae	Кори крушини ламкої	10,0
Rad.Cichorii	Коріння цикорію дикого	50,0
Hb.Eguiseti	Трави хвоща польового	10,0
Hb.Millefolii	Трави деревію тисячолістого	10,0
Hb.Hyperici	Трави звіробою звичайного	10,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу настояти в термосі 2 години. Пити ковтками протягом дня.

Rp.

Rhiz.elytrigiae	Коріння пирію повзучого	50,0
Hb.polygoni	Трави споришу звичайного	10,0

M.D.S. 3 столові ложки кореневищ кип'ятити на 1 л води 5 хвилин, потім цим відваром залити траву споришу, настояти 30 хвилин. Весь відвар випити протягом дня.

Rp.

Fol.Urticae	Листків кропиви дводомної	20,0
Hb.Marrubiun	Трави шандри звичайної	20,0
Hb.Millefolii	Трави деревію тисячолістого	30,0
Fl.Helichrysi	Квіток цмину піскового	10,0
Fl.Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	10,0
Fl.Tiliae	Квіток липи серцелистої	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу. Кип'ятити 10 хвилин. Процідити, пити по 200 мл 2 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb.Hyperici	Трави звіробою звичайного	20,0
Hb.Polygoni	Трави споришу звичайного	10,0
Fl.Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	10,0
Hb.Achilleal		
Millefolii	Трави деревію тисячолістого	20,0
Hb.Marrubiia	Трави шандри звичайної	20,0
Fol.Urticae	Листків кропиви дводомної	10,0
Rhiz.Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	30,0
Rad.Taraxaci	Коріння кульбаби лікарської	30,0

M.D.S. 1 чайну ложку суміші на 200 мл окропу варити на водяній бані 30 хвилин. Настояти до охолодження, процідити. Пити теплим по 150 мл 2-3 рази на день.

Rp.

Hb. Achilleal		
millefolii	Трави деревію тисячолістого	10,0
Rad.Acorus	Кореневища аїру тростинового	20,0
Hb.Serpyllii	Трави чебрецю борового	10,0
Hb.Fumariae	Трави рутки лікарської	0,5
Hb.Agrimoniae	Трави парила звичайного	20,0
Hb.Marrubium	Трави шандри звичайної	10,0
Hb.Violae	Трави фіалки триколірної	10,0
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 600 мл окропу. Кип'ятити на малому вогні 5 хвилин, настояти при кімнатній температурі 45 хвилин. Процідити, пити по 200 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Rad.Cichorii	Кореня цикорію дикого	40,0
Fr.Juniperi	Шишкоягід ялівцю	0,5
Rad.Taraxaci	Кореня кульбаби лікарської	20,0
Hb.Fumariae	Трави рутки лікарської	2,5

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 200 мл окропу. Кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Процідити, пити по 200 мл перед вживання їжі вранці і ввечері.

Rp.

Fl.Helichrysi	Квіток цмину піскового	10,0
St.Maydis	Кукурудзяних приймочок	30,0
Fl.Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	30,0
Rad.Taraxaci	Коріння кульбаби лікарської	30,0
Hb.Artemisiae	Трави полину гіркого	30,0
Fl.Calendulae	Квіток нагідок лікарських	30,0
Fl.Tanacetii	Квіток пижма звичайного	30,0
Hb.Menthae	Трави м'яти перцевої	30,0
Hb.Chelidoniin	Трави чистотілу великого	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу, настояти в термосі 6 годин. Процідити, пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	20,0
Rad.Valerianae	Кореня валеріани	20,0
Hb.Hyperici	Трави звіробою	30,0
Hb.Artemisiae	Трави полину гіркого	0,5
Strob.Lupuli	“Шишок” хмелю звичайного	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу. Кип'ятити на водяній бані 15 хвилин, настояти 45 хвилин. Процідити, пити по 100 мл за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb.Potentilla	Трави перстачу гусячого	30,0
Hb.Chelidoniin	Трави чистотілу звичайного	30,0
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл теплої кип'яченої води, настояти 6 годин, кип'ятити 5 хвилин, процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb.Marrubi	Трави шандри звичайної	10,0
Hb.Centauri	Трави золототисячника малого	0,5
Rad.Berberidis	Кори барбарису звичайного	50,0
Fol.Melissae	Листків меліси лікарської	10,0
Hb.Artemisiae	Трави полину гіркого	0,5
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	10,0
Fol.Juglandis	Листків горіха волоського	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти у термосі 2 години. Процідити, пити по 200 мл натще і перед сном (при дискінезії жовчного міхура і шлунково-кишкових розладах).

Rp.

Fol.Menyanthis	Листків бобівника трилистого	0,5
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	1,5
Rad.Taraxacie	Кореня кульбаби лікарської	20,0
Rad.gentianae	Кореня тирличу жовтого	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Процідити, пити по 1 склянці натще і перед сном.

Rp.

Fol.Menyanthis	Листків бобівника трилистого	1,5
Rad.Gentianae	Кореня тирличу жовтого	1,5
Rad.Taraxacii	Кореня кульбаби лікарської	20,0
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу кип'ятити 10 хвилин. Настояти 20 хвилин. Пити по 3 столові ложки за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb.Hyperici	Трави звіробою	20,0
Hb.Polygoni	Трави споришу звичайного	10,0
Rad.Cichorii	Кореня цикорію дикого	1,5
Fl.Helichrysi	Квіток цмину піскового	20,0
Cort.Frangulae	Кори крушини ламкої	1,5
Fl.Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	0,5

M.D.S. 3 столові ложки суміші залити 600 мл сирої води, настояти протягом ночі. Ранком кип'ятити 5-7 хвилин. Процідити, пити по 200 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fl.Crataegus		
oxyacanthae	Квіток глоду колючого	30,0
Hb.Melissae	Листків меліси лікарської	30,0
Hb.Veronicae	Трави вероніки дібрової	30,0
Fl.Helichrysi	Квіток цмину піщого	30,0
Stig.Maydis	Кукурудзяних рилець	30,0

M.D.S. 5 столових ложок суміші на 1 л окропу, кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Процідити, пити по 100 мл 4 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Rad.Cichorii	Кореня цикорію дикого	30,0
Hb.Fumariae	Трави рутки лікарської	10,0
Rad.Taraxaci	Кореня кульбаби лікарської	30,0
Hb.Pulmonariae	Трави медунки лікарської	20,0
Hb.Menthae	Трави м'яти перцевої	30,0
Fl.Helichrysi	Квіток цмину піщого	20,0
St.Maydis	Кукурудзяних приймочок	30,0

M.D.S. 5 столових ложок суміші на 1 л окропу кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Процідити, пити по 100 мл 4 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Жовчно-кам'яна хвороба

Rp.

Fl.Helichrysi	Квіток цмину піщого	10,0
Fol.Menthae	Трави м'яти перцевої	20,0
Fl.Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	1,5

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 600 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити, пити по 200 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb.Polygoni	Трави споришу звичайного	10,0
Hb.Hyperici	Трави звіробою	30,0
Fol.Melissae	Листків меліси лікарської	20,0
Hb.Chelidonii	Трави чистотілу звичайного	50,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 1 годину. Процідити, пити по 100 мл 3-4 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb.Solidaginis	Трави золотушника звичайного	20,0
Hb.Polygoni	Трави споришу звичайного	20,0
Hb.Hyperici	Трави звіробоя звичайного	20,0
Fol.Origani (vulgaris)	Листків материнки звичайної	20,0
Hb.Cichorii	Трави цикорію дикого	20,0
Hb.Chelidonii	Трави чистотілу звичайного	20,0
Fol.Betulae	Листків берези бородавчастої	20,0
Fl.Helichrysi	Квіток цмину піскового	20,0
Fl.Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	20,0
Fl.Calendulae	Квіток нагідок лікарських	20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 600 мл окропу. Кип'ятити на малому вогні 10 хвилин, настояти 1 годину. Пити по 100 мл 3 рази на день за 1 годину до вживання їжі.

Rp.

Hb.Agrimoniae	Трави парила звичайного	20,0
Hb.Marrubii	Трави шандри звичайної	10,0
Hb.Fumariae	Трави рутки лікарської	0,5
Fol.Menthae	Трави м'яти водяної	10,0
Rhiz.Acori	Кореневища аїру тростинового	10,0
Rad.elytrigiae	Кореня пирію повзучого	20,0
Cort.Frangulae	Кори крушини ламкої	1,5

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити, пити по 200 мл натще і перед сном.

Rp.

Hb.Potentillae	Трави перстачу гусячого	40,0
Hb.Chelidonii	Трави чистотілу звичайного	30,0
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 6 годин. Процідити, пити по 200 мл гарячим 2 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Hb.Solidaginis	Трави золотушника звичайного	20,0
Rad.Cichorii	Трави цикорію дикого	30,0

Fol.Betulae	Листків берези повислої	20,0
Hb.Glechomae	Трави розхідника звичайного	20,0
Fl.Helichrysi	Квіток цмину піскового	30,0
Hb.Polygoni	Трави споришу звичайного	30,0
Stig.Maydis	Кукурудзяних приймочок	20,0
Fr.Rosae	Плодів шипшини коричнеї	30,0
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	20,0

M.D.S. 6 столових ложок суміші на 1,5 л води, кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти 4 години, пити по 100 мл за 30 хвилин до вживання їжі 3-4 рази на день.

Rp.

Hb.Hyperici	Трави звіробою звичайного	20,0
Hb.Mentae	Трави м'яти водяної	20,0
Stig.Maydis	Кукурудзяних приймочок	20,0
Hb.Agrimoniae	Трави парила звичайного	20,0
Hb.Chelidonie	Трави чистотілу звичайного	20,0
Hb.Polygonum	Трави споришу звичайного	20,0
Fol.Chamaerioni	Листків і квіток Іван-чаю вужьколистого	20,0
Hb.Slidago	Трави золотушника звичайного	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити, пити по 200 мл ранком за 20 хвилин до сніданку і перед сном.

Rp.

Hb.Chelidonii	Трави чистотілу звичайного	10,0
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	30,0
Fol.Betula	Листків берези пухнастої	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу. Варити на водяній бані 15 хвилин, настояти 45 хвилин. Процідити, пити по 50 мл через 1 годину після вживання їжі і при болях.

Rp.

Hb.Chelidonii	Трави чистотілу звичайного	30,0
Hb.Hyperici	Трави звіробою звичайного	30,0
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	30,0
Fol.Helichrysi	Листків меліси лікарської	30,0
Fl.helichrisic	Квіток цмину піскового	30,0
Rhir.Valerianae	Кореневища валеріани лікарської	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 2 години. Пити по 200 мл натще і перед сном.

Rp.

Fl.Helichrysi	Квіток цмину пісового	10,0
Fol.Menyanthis	Листків бобівника трилистого	20,0
Fol.Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	1,5

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 600 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити, пити по 200 мл 3 рази на добу через 1 годину після вживання їжі .

Rp.

Rhis.Iridis	Кореневища півників болотяних	0,5
Hb.Artemisiae	Трави полину гіркого	0,5
Hb.Achilleal (Millefolii)	Трави деревію звичайного	10,0
Rad.Taraxaci	Кореня кульбаби лікарської	20,0
Rad.Helichrysi	Кореня цикорію дикого	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Процідити, пити по 200 мл ранком до сніданку і ввечері перед сном.

Rp.

Rad.Filipendulae	Кореня гадючника в'язолистого	20,0
Hb.Solidaginis	Трави золотника звичайного	10,0
Hb.Verbena	Трави вербени лікарської	10,0
Eniz.Acories	Кореневища айру тростинового	10,0
Hb.Agrimonia	Трави парила звичайного	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу. Кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти 30 хвилин. Процідити, пити по 200 мл ранком до вживання їжі і ввечері перед сном.

Rp.

Hb.Potentilla Трави перстача гусячого 1 ч.л.

M.D.S. 1 чайна ложка подрібненої рослини на 200 мл окропу. Варити на водяній бані 15 хвилин. Процідити, пити теплим 3 рази на день (при спазмах жовчного міхура).

Rp.

Hb.Agrimoniae	Трави парила звичайного	10,0
Fl.Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	10,0
Hb.Marrubii	Трави шандри звичайної	10,0

Fl.Lamium	Квіток кропиви глухої білої	50,0
Hb.Achilleae (Millefolii)	Трави деревію звичайного	10,0
Fl. Infe Calendulae	Квіток з кошиками нагідок лікарських	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 2 години, процідити, пити по 200 мл ранком натще і перед сном.

Rp.

Fol. Betulae	Листків берези бородавчастої	20,0
Fol. Tussilaginis	Листків підбілу звичайного	10,0
Fol. Visci	Листків ожини сизої	10,0
Hb.Callunae	Трави вересу звичайного	40,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити, пити по 100 мл 3 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fol.Ritis	Листків смородини чорної	10,0
Fol.Betulae	Листків берези білої	2,5
Fol.Urticae	Листків кропиви дводомної	20,0
Fol.Melissae	Листків меліси лікарської	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу, варити на водяній бані 15 хвилин, настояти 30 хвилин, процідити, пити по 100 мл ранком і ввечері.

Rp.

Fol.Yugladis	Листків горіха волоського	20,0
Fl.Crataegi	Квіток глоду колючого	20,0
Hb.Leonurus	Трави собачої кропиви серцевої	20,0
Fl.Helichrisii	Квіток цмину піскового	10,0
Rad.Cichorii	Кореня цикорію дикого	30,0
Fl.Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	10,0

M.D.S. 4 столові ложки суміші на 600 мл окропу. Кип'ятити 10 хвилин. Настояти 4 години, процідити, вживати дітям до 1 року по 1 чайній ложці 3 рази на день. Дітям 2-3 років – по 1 десертній ложці. Цим же відваром робити примочки на уражені місця.

Rp.

Hb.Thymis	Трави чебрецю борового	10,0
Fol.Melissae	Листків меліси лікарської	20,0
Fl. Calendula	Квіток нагідок лікарських	20,0
Fol. Fragaria	Листків суниць лісових	40,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу. Кип'ятити на водяній бані 15 хвилини. Настояти 30 хвилин, процідити. Пити по 100 мл 2-3 рази на день до вживання їжі.

Rp.

Fl.Tiliae	Квіток липи серцелистої	10,0
Hb.Millefolii	Трави деревію звичайного	10,0
Fol.Lamium	Квіток кропиви глухої білої	0,5
Hb.Merrubium	Трави шандри звичайної	10,0
Fol.Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу варити на водяній бані 15 хвилин. Настояти 45 хвилин. Процідити, пити по 200 мл ранком натще і ввечері перед сном.

Rp.

Fol.Fruct.Solani	Листків і плодів пасльону солодко-голого	0,5
Fl.Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	20,0
Fl.Tiliae	Квіток липи серцелистої	20,0
Fol.Mellissae	Листків меліси лікарської	1,5
Fl.Sambuci	Квіток бузини чорної	10,0
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити, пити по 100 мл 3 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Cort.Frangulae	Кори крушини ламкої	10,0
Rad.Arctii	Кореня лопуха великого	20,0
Rad.Taraxacia	Кореня кульбаби лікарської	20,0
Rhiz.Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	2,5
Fol.Ynglandis	Листків горіха волоського	40,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл води, прокип'ятити 5 хвилин. Пити натще.

Rp.

Hb.Bidentis	Трави череди трироздільної	10,0
Fol.Quglandis	Листків горіха волоського	10,0
Fol.Ribis	Листків смородини чорної	20,0
Hb.Chamomillae	Трави ромашки лікарської	20,0
Hb.Thymia	Трави чебрецю борового	10,0

M.D.S. 2 чайні ложки суміші на 300 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити, пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Гіпертиреоз (Базедова хвороба)

Rp.

Hb.Veronika	Трави вероники дібрової	20,0
Hb.Melilotis	Трави буркуну лікарського	20,0
Fl.Achilleae (Millefolii)	Квіток деревію тисячолістого	10,0
Hb.Polygoni	Трави споришу звичайного	10,0
Fol.Visci	Листків малини	10,0
Fl.Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	10,0
Rhiz.Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	10,0

M.D.S. 1,5 столової ложки суміші на 600 г окропу. Кип'ятити на водяній бані 30 хвилин, настояти при кімнатній температурі 45 хв. Процідити, пити теплим по 200 мл 3 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Rad.Symphyti	Кореня живокосту лікарського	10,0
Rad.Saponariae	Кореня мильнянки лікарської	20,0
Rad.Arctii	Кореня лопуха великого	20,0
Hb.Polygonum	Трави споришу звичайного	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу. Кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Процідити. Пити по 200 мл натще.

Rp.

Rad.Valerianae	Кореня валеріани лікарської	10,0
Fol.Fragariae	Листків суниць лісових	10,0
Hb.Leonuri	Трави собачої кропиви серцевої	20,0
Fl.Crataegi	Квіток глоду колючого	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити на водяній бані 10 хвилин. Настояти 30 хвилин, пити по 100 мл за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb.Callunae	Трави вересу звичайного	20,0
Hb.Potentillae	Трави перстачу білого	40,0
Sem.Avenae	Зерен вівса посівного	40,0
Fruct.Rosae	Плодів шипшини коричневої	20,0
Hb.Leonuris	Трави собачої кропиви серцевої	40,0
Hb.Menthae	Трави м'яти перцевої	40,0

Hb.Origanim	Трави материнки звичайної	20,0
Fruct.Crataegis	Плодів глоду колючого	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити на малому вогні 10 хвилин, настояти 1 годину. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb.Leonuris	Трави собачої кропиви серцевої	
-------------	--------------------------------	--

M.D.S. 1 столову ложку на 200 мл окропу кип'ятити на водяній бані 10 хвилин. Пити натще і перед сном.

Rp.

Hb.Fragariae	Трави суниць лісових	
--------------	----------------------	--

M.D.S. 2 столові ложки на 200 мл окропу. Кип'ятити на водяній бані 10 хвилин, процідити. Пити протягом дня ковтками.

Rp.

Fruct.Crataegis	Плодів глоду колючого	
-----------------	-----------------------	--

M.D.S. 2 столові ложки квіток на 400 мл окропу кип'ятити на водяній бані 10 хвилин. Настояти 30 хвилин, процідити, пити по 200 мл 3 рази на день.

Rp.

Hb.Lucopis	Трави вовконога європейського	40,0
Fruct.Crataegis	Плодів глоду колючого	20,0
Hb.Leonuris	Трави собачої кропиви серцевої	20,0
Hb.Agrimoniae	Трави париля звичайного	20,0
Fl.hb.Filipendulae	Квіток і трави гадючника в'язолистого	20,0
Fol.Ynglandis	Листків горіха волоського	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу. Кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти 2 години, процідити. Пити дітям по 40 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі, дорослим по 200 мл.

Rp.

Hb.Agrimoniae	Трави париля звичайного	20,0
Hb.Fumariae	Трави рутки лікарської	20,0
Hb.Filipendulae	Трави гадючника в'язолистого	20,0
Gem. Pini	Бруньок сосни лісової	20,0
Fol. Ynglandis	Листків горіха волоського	20,0
Fl.Helichyisii	Квіток цмину піскового	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші кип'ятити 15 хвилин у 500 мл води. Настояти 30 хвилин. Процідити, пити по 75 г через 2 години після вживання їжі (дітям половину).

Гіпотиреоз

Rp.

Hb.Genistae	Трави дроку красильного	10,0
Fruct.Crataegis	Плодів глоду колючого	20,0
Hb.Leonuris	Трави собачої кропиви серцевої	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 200 мл окропу кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти 30 хвилин. Процідити. Пити по 1 столовій ложці 4 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb.Genistae	Трави дроку красильного	10,0
-------------	-------------------------	------

M.D.S. 2 столові ложки подрібненої рослини на 400 мл води. Кип'ятити, поки не залишиться 1/3 рідини, охолодити. Пити по 2 столові ложки через кожні 2 години, поки не з'явиться пронос. Вживати через 1 добу.

Ожиріння

Rp.

Cort.Framgulae	Кори крушини ламкої	60,0
Hb.Violae (tricoloris)	Трави фіалки триколірної	10,0
Stig.Maydis	Приймочок кукурудзи	10,0
Hb.Achilleae (Millefolii)	Трави деревію звичайного	10,0
Sem.carum	Насіння кмину звичайного	10,0
Fl.prumus	Квіток терну звичайного	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу, кип'ятити 20 хвилин і настояти 30 хвилин. Процідити, пити по 200 мл 2 рази на день.

Rp.

Aruct. Phaseoli	Стулок плодівквасолі звичайної	40,0
Rhis.Elytrigiae	Кореня пирію повзучого	30,0
Roet.Frangulae	Кори крушини ламкої	20,0
Hb.Polygoni	Трави споришу звичайного	20,0
Hb.Fragariae	Трави суниць лісових	20,0
Hb.Vaccini	Листків чорниці	20,0
Hb.Eguiseti	Трави хвоща польового	20,0

M.D.S. Суміш подрібнити на порошок і приймати по 1 чайній ложці 2 рази на день з водою.

Rp.

Fl.Achilleae (Millefolii)	Квіток деревію тисячolistого	40,0
Hb.Linaria	Трави льонку звичайного	10,0
Hb.Hyperici	Трави звіробою звичайного	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 2 години. Пити по 100 мл 3-4 рази на день протягом тривалого часу.

Rp.

Cort.Frangula	Кори крушини ламкої	20,0
Fruct.Phaseolis	Стулок плодів квасолі звичайної	30,0
Hb.Violae (tricoloris)	Трави фіалки триколірної	10,0
Stig.Maydis	Приймочок кукурудзи	10,0
Hb. Achilleae (Millefolii)	Трави деревію звичайного	1,5
Fl.Prunis	Квіток терену колючого	10,0
Fl.Lamium	Квіток глухої кропиви білої	20,0
Fruct.Carvi	Плодів кмину звичайного	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу. Настояти в термосі 4 години. Процідити, пити по 200 мл 2 рази за добу.

Rp.

Hb. Achilleae (Millefolii)	Трави деревію звичайного	20,0
Hb.Hypericum	Трави звіробою звичайного	0,30
Strob.Juniperus	Шишкоягід ялівцю звичайного	20,0
Fruct.Phaseoli	Стручків квасолі звичайної	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 500 мл окропу, кип'ятити на водяній бані 30 хвилин, настояти 45 хвилин, пити протягом дня ковтками.

Rp.

Hb.Herniariae	Трави остудника голого	20,0
Hb.Violae (tricoloris)	Трави фіалки триколірної	10,0
Fol.Betulae	Листків берези білої	20,0
Cort.Frangulae	Кори крушини ламкої	40,0
Hb.Agrimoniae	Трави париля звичайного	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити на малому вогні 5 хвилин. Процідити, настій випити протягом дня за два прийоми.

Легкі форми цукрового діабету

Rp.

Rad.Taraxacum	Кореня кульбаби лікарської	20,0
Fl.Taraxacim	Квіток кульбаби лікарської	2,5
Fol.Vaccinii	Листків чорниці	10,0
Fruct. Phaseolis	Стулочок плодів квасолі звичайної	20,0
Fol.Urtica	Листків кропиви дводомної	20,0
Fol.Juglanlis	Листків горіха волоського	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 500 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити, пити по 150 мл за 30 хвилин до вживання їжі 3 рази на день.

Rp.

Rhiz.Elytrigia	Кореневища пирію повзучого	40,0
Strig.Maydis	Приймочок кукурудзи	30,0
Fruct.Rosae	Плодів шипшини коричневої	40,0
Fruct.Sorbis	Плодів горобини звичайної	20,0
Strob.Humulis	Шишок хмелю звичайного	20,0
Hb.Callunae	Трави вересу звичайного	20,0
Fol.Visci	Листків омели білої	10,0
Fruct. Crataegis	Плодів глоду колючого	20,0
Hb.Leonuris	Трави собачої кропиви серцевої	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 8 годин, процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Rad.Taraxacum	Кореня кульбаби лікарської	20,0
Fol.Vaccinium	Листків чорниці	10,0
Fol.Urtica	Листків кропиви дводомної	20,0
Hb.Menthae	Трави м'яти перцевої	40,0
Rad.Inulae	Кореня оману високого	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 4 години, процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fol.Vacciniim	Листків чорниці лісової	10,0
Fl.Sambucis	Квіток бузини чорної	50,0
Hb.Polygoni (aviculari)	Трави споришу звичайного	30,0

Hb.Visci Трави омели білої 20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 600 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити, пити по 200 мл 3 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Fol.Fragariae	Листків суниці лісової	10,0
Fruct. Rhaseolis	Стулків плодів квасолі звичайної	20,0
Hb.Polygonim	Трави споришу звичайного	10,0
Rad.Taraxacim	Коріння кульбаби лікарської	20,0
Fol.Urticae	Листків кропиви дводомної	20,0
Fl.Taraxacim	Квіток кульбаби лікарської	2,5

M.D.S. 3 чайні ложки суміші на 600 мл окропу. Кип'ятити на водяній бані 15 хвилин. Настояти 30 хвилин. Процідити, пити 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Rad.Arctii	Кореня лопуха великого	20,0
Fruct.Phaseolis	Стулки плодів квасолі звичайної	20,0
Fol.Vacciniim	Листків чорниці	20,0
Fol.Juglanlis	Листків горіха волоського	20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 600 мл окропу настояти в термосі 4 години. Пити по 200 мл 3 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Fol.Plantaginis	Листків подорожника великого	30,0
Fol.Vaccinii	Листків чорниці	30,0
Fol.Urticae	Листків кропиви дводомної	30,0
Fol.Taraxacim	Листків кульбаби лікарської	30,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу кип'ятити 3 хвилини, настояти 15 хвилин. Процідити, пити по 100 мл 3 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

Rp

Fol.Fragaria	Листків суниць лісових	1,5
Fol.Cichorii	Листків цикорію дикого	20,0
Hb.Polygonum	Трави споришу звичайного	10,0
Fol.Taraxacum	Листків кульбаби лікарської	1,5

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу кип'ятити на малому вогні 5 хвилин. Настояти 1 годину, процідити, пити по 60-70 мл 3 рази на день до вживання їжі.

Rp.

Fol.Taraxacum	Листків кульбаби лікарської	20,0
Fol.Visci	Листків ожини сизої	10,0
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	0,5
Fol. Rileetis	Листків смородини чорної	1,5

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл води кип'ятити на малому вогні 5 хвилин, настояти 1 годину. Процідити, пити по 3 столові ложки 3 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fol.Vaccinii	Листків чорниці	30,0
Fruct.Rhaseolis	Стулок плодів квасолі звичайної	30,0
Fol.Urticae	Листків кропиви дводомної	30,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші залити 300 мл окропу, кип'ятити на малому вогні 5 хвилин, настояти 1 годину, процідити, пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Rhiz.Elytrigiae	Коріння пирію повзучого	40,0
Fruct. Rhaseolus	Стулок плодів квасолі звичайної	40,0
Fl.Fagopyri	Квіток гречки посівної	40,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 500 мл води, кип'ятити 20 хвилин. Процідити, пити протягом дня замість води.

Rp.

Fl.Tiliae	Квіток липи серцелистої	30,0
Fl.Verbasim	Квіток дивини скіпетроподібної	30,0
Fol.Vaccinii	Листків чорниці	30,0
Fol.Fragariae	Листків суниці лісової	30,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші залити в термосі 600 мл окропу, настояти 4 години. Процідити, пити по 200 мл 3 рази на день після вживання їжі.

Rp.

Rad.Sumphytim	Кореня живокосту лікарського	40,0
Rad.Arctii	Кореня лопуха великого	40,0
Hb.Polygonim	Трави споришу звичайного	40,0
Hb.Violae (tricoloris)	Трави фіалки триколірної	40,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші залити в термосі 400 мл окропу і настояти 6 годин. Процідити, пити по 200 мл ранком натще і ввечері перед сном.

Rp.

Rhiz.Rad.Inulae (helenium)	Кореневища з коренями оману високого	40,0
Rad.Cichorii	Кореня цикорію дикого	40,0
Hb.Achilleae (Millefolii)	Трави деревію звичайного	20,0
Stig.Maydis	Приймочок кукурудзи	40,0
Hb.Menthae	Трави м'яти перцевої	40,0
Rhiz.Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	20,0
Fruct.Crataegis	Плодів горобини звичайної	20,0
Hb.Callunae	Трави вересу звичайного	10,0
Fol.Viscim	Листків омели білої	10,0
Hb.Llonuris	Трави собачої кропиви серцевої	20,0
Strob.Humulis	“Шишок” хмелю звичайного	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 8 годин, процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fol.Betulae	Листків берези білої	20,0
Fruct.Rosae	Плодів шипшини коричневої	20,0
Hb.Veronicae	Трави вероніки дібрової	20,0
Hb.Centaurii	Трави золототисячника малого	50,0
Rad.Arctii	Кореня лопуха великого	50,0
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	20,0
Hb.Leonuris	Трави собачої кропиви серцевої	30,0
Rad.Cichorii	Кореня цикорію дикого	40,0
Fruct.Crataegis	Плодів глоду колючого	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші залити в термосі 400 мл окропу, настояти 8 годин. Процідити, пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fruct.Rosae	Плодів шипшини коричневої	30,0
Fol.Urticae	Листків кропиви дводомної	30,0
Sem.Lini	Насіння льону звичайного	20,0
Fol.Leorim	Листків м'яти водяної	20,0
Fol.Menthae	Трави кропиви собачої серцевої	50,0
Hb.Thymis	Трави чебрецю звичайного	40,0
Fruct.Crataegis	Плодів глоду колючого	30,0
Fol.Vaccinii	Листків чорниці	

M.D.S. 2 столові ложки суміші залити в термосі 400 мл окропу, настояти 8 годин. Процідити, пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Нецукровий діабет

Rp.

Hb.Euphrasiae	Трави очанки прямостоячої	40,0
Hb.Achilleae (Millefolii)	Трави деревію тисячолістого	40,0
Hb.Leonuris	Трави собачої кропиви серцевої	40,0
Rad.Angelicae	Кореня дягелю лікарського	40,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 500 мл води кип'ятити 5 хвилин. Процідити, пити по 150 мл 3-4 рази на день.

Rp.

Hb.Capsellae	Трави грициків звичайних	10,0
Hb.Polygonim	Трави споришу звичайного	20,0
Hb.Eguisetim	Трави хвоща польового	10,0
Hb.Hypericim	Трави звіробою звичайного	10,0
Rhiz.Valerianaе	Кореневища валеріани лікарської	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші залити 200 мл окропу, кип'ятити 1-2 хвилини. Процідити, пити по 200-400 мл на добу.

Rp.

Hb.Hypericim	Трави звіробою звичайного	10,0
Hb.Potentillae	Трави перстачу гусячого	10,0
Hb.Capsellae	Трави грициків звичайних	10,0
Rad.Ceim	Кореня гравілату річкового	10,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 500 мл води кип'ятити 5 хвилин. Настояти 30 хвилин. Процідити. Пити по 150 мл 2-3 рази на день.

Ревматизм, ревматоїдний артрит, остеоартроз, остеохондроз, дискогенний синдром

Rp.

Rhiz.Acoris	Кореня аїру тростинового	10,0
Fruct.Craetaegis	Плодів глоду колючого	50,0
Hb.Criganim	Трави материнки звичайної	30,0
Hb.Melissae	Трави меліси лікарської	20,0
Hb.Hypericim	Трави звіробою звичайного	50,0
Hb.Thymis	Трави чебрецю звичайного	30,0
Fruct.Solanim	Плодів пасльону чорного	30,0
Hb.Violae		

(tricoloris)	Трави фіалки триколірної	40,0
Gem.Pini		
(silvestre)	Бруньок сосни звичайної	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші залити в термосі 400 мл окропу і настояти 4 години. Процідити, пити по 150 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Rad.Cichorii	Кореня цикорію дикого	20,0
Hb.Caleopsis	Трави жабрію звичайного	30,0
Rad.Taraxacim	Кореня кульбаби лікарської	20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші залити 750 мл води. Кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти 1 годину. Пити по 250 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Tur.Ledim	Пагонів багна звичайного	10,0
Rh.Inulae (helenium)	Кореневища оману високого	20,0
Hb.Melilotis	Трави буркуну лікарського	10,0
Hb.Hypericim	Трави звіробою звичайного	10,0
Hb.Convallaria	Трави конвалії звичайної	10,0
Sem.Lini	Насіння льону посівного	50,0
St.Juniperis	Шишкоягід ялівцю звичайного	50,0
Hb.Agrimoniae	Трави париля звичайного	10,0
Hb. Achilleae (Millefolii)	Трави деревію тисячolistого	10,0
Hb.Eguisetim	Трави хвоща польового	10,0
Hb.Bidentis	Трави череди трироздільної	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші залити в термосі 400 мл окропу і настояти 4 години. Процідити, пити по 150 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

При болях у суглобах

Rp.

Cort.Salicis	Кори верби білої	10,0
Fl.Filipendulae	Квіток гадючника в'язолистого	20,0
Hb.Caleopsis	Трави жабрію звичайного	20,0
Hb.Violae		
(tricoloris)	Трави фіалки триколірної	10,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші залити звечора 750 мл холодної води. Вранці довести до кипіння, настояти до охолодження і процідити. Пити по 200 мл 3 рази на день через 1 годину після їжі.

Rp.

Fl.Tiliae	Квіток липи серцелистої	10,0
Fol.Tussilaginis	Листків підбілу звичайного	50,0
Fol.Melissae	Листків меліси лікарської	50,0
Fol.Ribesis	Листків смородини чорної	50,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу варити на водяній бані 30 хвилин. Настояти до охолодження, пити по 200 мл 3 рази на день при загостренні ревматоїдного артрити.

Rp.

Hb.et rad.Primula Листків і коренів первоцвіту весняного

M.D.S. 1 чайну ложку залити 200 мл окропу, варити на водяній бані 5 хвилин. Процідити, випити протягом дня по 60 мл однаковими дозами.

Rp.

Cort.Frangulae	Кори крушини ламкої	10,0
Hb. et Rachelidoniim	Трави і кореня чистотілу звичайного	0,5
Hb.Violae (tricoloris)	Трави фіалки триколірної	10,0
Tur.Solanum	Стебел пасльону солодко-гіркого	20,0
Fruct.Crataegis	Квіток глоду колючого	20,0
Fol.Asarim	Листків копитняку європейського	0,5
Hb.Eguisetim	Трави хвоща польового	0,5
Hb.Convallariae	Трави конвалії звичайної	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші залити в термосі 400 мл окропу і настояти 2 години. Процідити, пити теплим по 100 мл 3 рази на добу через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Cort.Frangula	Кори крушини ламкої	10,0
Hb. et Rad. Cheldonium	Трави і кореня чистотілу звичайного	0,5
Hb.Violae (tricoloris)	Трави фіалки триколірної	10,0
Tur.Solanum	Стебел пасльону солодко-гіркого	0,5
Fruct.Crataegus	Квіток глоду колючого	20,0
Fol.Asarum	Листків копитняку європейського	0,5
Hb.Eguisetum	Трави хвоща польового	0,5
Hb.Convallaria	Трави конвалії звичайної	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші залити в термосі 400 мл окропу і настояти 2 години. Процідити, пити теплим по 100 мл 3 рази на добу через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Gem. Betulae	Бруньок берези білої	10,0
Tur.Ledim	Пагонів багна болотяного	10,0
Rad.Inulae (helenium)	Кореня оману високого	0,5
Hb.Meliloti	Трави буркуну лікарського	10,0
Hb.Hynerici	Трави звіробою звичайного	20,0
Fol.Urtica	Листків кропиви дводомної	10,0
Fl.Tiliae	Квіток липи серцеподібної	10,0
Fol.Menhae	Листків м'яти водяної	10,0
Fl.Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	10,0
Strob.Humulis	“Шишок” хмелю звичайного	0,5

M.D.S. 3 столові ложки суміші залити в термосі 400 мл окропу і настояти 4 години, процідити. Пити однаковими дозами у 3 прийоми за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Rhiz.Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	20,0
Fl.Lamiim	Квіток кропиви глухої білої	0,5
Fol.Betulae	Листків берези білої	20,0
Hb.Leonuris	Трави собачої кропиви серцевої	30,0

M.D.S. 4 столові ложки суміші залити 600 мл окропу і настояти в термосі 2 години. Процідити, пити по 200 мл 3 рази на день за 15 хвилин до вживання їжі.

При ревматичних болях

Листків лавра благородного 6 частин, ялівцю звичайного 1 частина, коров'ячого вершкового масла – 12 частин. Листки і хвою перетерти в порошок, змішати з вершковим маслом.

Rp.

Cort.Fraxinis	Кори ясена звичайного	10,0
Fl.Filipendulae	Квіток гадючника в'язолистого	10,0
Fol.Ribesis	Листків смородини	20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 600 мл окропу настояти в термосі 1 годину. Процідити, пити по 3 склянки на добу.

Як знеболювальний

Rp.

Strob.Juniperis	Шишкоягід ялівцю звичайного	1 частина
	Спирт медичний	6 частин

M.D.S. Настояти в теплому місці 10 діб. Процідити, втирати в болючі місця.

Rp.

Rhiz.Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	0,5 л
-----------------	----------------------------	-------

M.D.S. Подрібненим коренем заповнити 0,5-літрову банку, залити спиртом і настояти в темному місці 7 діб. Процідити, натирати суглоби.

Rp.

Rad.Berberidis	Кореня барбарису	30,0
Fl.Sambulis	Квіток бузини чорної	30,0
Hb.Hypericim	Трави звіробою звичайного	40,0
Sem.Linim	Насіння льону посівного	20,0
Fl.Urticae	Листків кропиви дводомної	20,0
Rad.Taraxacim	Кореня кульбаби лікарської	30,0
Fl.Taracetim	Квіток пижма звичайного	20,0
St.Humelus	“Шишок” хмелю звичайного	30,0
Hb.Polygoni	Трави споришу звичайного	40,0
Fol.Vacciniim	Листків чорниці	20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші залити в термосі 400 мл окропу, настояти протягом ночі. Випити однаковими дозами у 3 прийоми за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fol.Menthae	Листків м'яти водяної	20,0
Hb.Fragariae	Трави суниць лісових	20,0
Fol.Betulae	Листків берези повислої	20,0
Fl.Sambucis	Квіток бузини чорної	20,0
Fl.Filipendulae	Квіток гадючника в'язолистого	20,0
Cort.Salicis	Кори верби козячої	20,0

M.D.S. 6 столових ложок суміші на 600 мл перевареної холодної води настояти 8 годин. Кип'ятити 5 хвилин. Процідити, пити по 200 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі або через 1 годину після вживання їжі (при артриті, поліартриті).

Rp.

Rad.Filipendulae	Кореня гадючника в'язолистого	
------------------	-------------------------------	--

M.D.S. 1 столову ложку кореня на 200 мл окропу варити на водяній бані 30 хвилин. Настояти до охолодження, пити по 1 столовій ложці 3-4 рази на день (знеболювальний).

Rp.

Fl.Filipendulae	Квіток гадючника в'язолистого	10,0
Hb.Herniariae	Трави остудника голого	10,0
Hb.Solidaginis	Трави золотушника звичайного	0,5
Gem.Pini	Соснових бруньок	0,5
Cort.Barberidis	Кори барбарису звичайного	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші залити 400 мл окропу. Кип'ятити 5 хвилин. Пити по 2-3 склянки на добу (дія болезаспокійлива).

Корисні сидячі ванни (температура 38⁰C) тривалістю 5-10 хвилин. Після ванни дають пити такий чай.

Rp.

Hb.Eguisetim	Трави хвоща польового	10,0
Fl.Mellissae	Листків меліси лікарської	20,0
Fruct.Rosae	Плодів шипшини коричної	10,0
Fl.Visci	Плодів малини звичайної	10,0
Fruct.Sorbis	Плодів горобини звичайної	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу варити на водяній бані 20 хвилин. Настояти 30 хвилин, процідити, пити по 200 мл 2-3 рази на добу.

Rp.

	Стулок плодів квасолі звичайної	50,0
Fruct.Phaseoli	Трави омели білої	40,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші залити на ніч 500 мл холодної перевареної води. Вранці процідити, пити настій протягом доби по 100 мл.

Rp.

Fl.Tiliae	Квіток липи серцелистої	20,0
Hb.Solidaginis	Трави золотушника звичайного	0,5
Hb.Hypericim	Трави звіробою звичайного	10,0
Fl.Sambucis	Квіток бузини чорної	0,5

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл варити на водяній бані 30 хвилин. Процідити, пити по 2-3 склянки на добу при приступах болів подагри, артрити.

Rp.

Fol.Visci	Листків ожини сизої	20,0
Fol.Fragariae	Листків суниці лісової	30,0
Fol.Ribes	Листків смородини чорної	20,0

M.D.S. Заварювати і пити замість чаю протягом довгого періоду.

Rp.

Hb.Meliloti Трави буркуну лікарського

M.D.S. Наповнити літрову банку подрібненою травою і залити спиртом. Настояти 7 діб у теплому місці. Профільтрувати. Розтирати уражені суглоби 2-3 рази на добу.

Rp.

Fruct.Aesculis	Плодів гіркокаштана звичайного	10,0
Fl.Sambucis	Квіток бузини чорної	0,5
Fl.Tiliae	Квіток липи серцелистої	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші (подрібненої) на 400 мл окропу. Настояти в термосі 2 години. Процідити, пити по 150 мл 3 рази на добу через 2 години після вживання їжі.

Rp.

Hb.Callunae	Трави вересу звичайного	10,0
Hb.Violae (tricoloris)	Трави фіалки триколірної	10,0
Fol.Urticae	Листків кропиви дводомної	10,0
Hb.Genistae	Трави дроку красильного	10,0

M.D.S. 4 столові ложки суміші на 1 л води. Кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти 30 хвилин, процідити, пити по 150 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Rad.Aretii	Кореня лопуха великого	20,0
Rhiz.Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	20,0
Hb.Violae (tricoloris)	Трави фіалки триколірної	30,0
Hb.Veronikae	Трави вероніки дібрової	10,0
Hb.Thymi	Трави чебрецю звичайного	10,0
Hb.Solidaginis	Трави золотушника звичайного	30,0

M.D.S. 4 столові ложки суміші на 1 л води. Кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти 30 хвилин, процідити, пити по 150 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Rhiz.Acoris	Кореневища айру тростинового	10,0
Fruct.Rosae	Плодів шипшини коричневої	50,0
Hb.Origanum	Трави материнки звичайної	30,0
Hb.Hypericim	Трави звіробою звичайного	50,0
Hb.Callunae	Трави вересу звичайного	20,0
Tur.Solanum	Пагонів пасльону чорного	30,0
Gem.Pini	Бруньок сосни звичайної	20,0
Hb.Violae (tricoloris)	Трави фіалки триколірної	40,0
Hb.Thymis	Трави чебрецю звичайного	30,0
Hb.Urticae	Трави кропиви дводомної	20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші залити в термосі 400 мл окропу, настояти 3 години. Процідити пити по 150 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі (поліартрит, ревматизм суглобовий).

Rp.

Hb.Solanum	Подрібнених стебел пасльону солодко-гіркого	
Fl.Achilleae (Millefolii)	Квіток деревію тисячолістого	
Infl.Calendulae	Квіткових кошиків нагідок лікарських	

M.D.S. По 2 столові ложки кожної рослини всипати в 1 л киплячого вина (червоного) настояти до охолодження при кімнатній температурі (45-50 хвилин), процідити. Пити по 50 мл до і після вживання їжі (подагра).

Rp.

Rad.Cichorii	Кореня цикорію дикого	20,0
Rad. Taraxacim	Кореня кульбаби лікарської	20,0
Rad.Pulmonariae	Кореня медунки лікарської	20,0
Fol.Viscum	Листків омели білої	20,0
Stob.Humulis	Шишок хмелю звичайного	10,0
Hb.Callunae	Трави вересу звичайного	10,0
Fl.Helichrysi	Квіток цмину піскового	20,0
Stig.Maydis	Приймочок кукурудзи	10,0
Hb.Polygonum	Трави споришу звичайного	20,0
Hb.Melissae	Трави меліси лікарської	20,0
Hb.Thymis	Трави чебрецю звичайного	10,0
Fruct.Rosae	Плодів шипшини коричневої	20,0

M.D.S. 6 столових ложок суміші на 1 л окропу настояти в термосі 6 годин. Процідити, пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Rad.Arctii Кореня лопуха великого

M.D.S. Півлітрову банку заповнити подрібненими коренями і залити спиртом. Настояти 7 діб у теплому місці. Профільтрувати. Розтирати уражені суглоби 2-3 рази на день.

Rp.

Tur.Rosae Гілок шипшини коричнеї

M.D.S. 10 молодих гілок шипшини коричнеї завдовжки 5 см, у поперечному розрізі 0,5 см залити 1 л води, кип'ятити на малому вогні 30 хвилин. Дати відстоятися 40 хвилин, процідити, пити протягом дня замість води.

Артрит, поліартрит. Анкілоз, нерухомість суглобів внаслідок патологічного зрощування суглобових поверхонь

Rp.

Infl.Helianthis annuis Кошиків соняшника

M.D.S. 6 квіткових кошиків соняшника (“молочної” стиглості) подрібнити і залити 1 л виноградної горілки. Настояти на сонці 40 днів. Профільтрувати. Пити по 1 столовій ложці 3 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Strob.Humulis “Шишок” хмелю звичайного

M.D.S. Наповнити літрову банку шишками хмелю звичайного, залити спиртом, настояти 7 діб. Процідити, втирати в болючі місця.

Остеохондроз, артрит, подагра

Rp.

Rad.Meratri Кореня чемериці

M.D.S. 1 чайна ложка кореня чемериці, 120 г міцної горілки. Настояти 7 діб. Профільтрувати. Втирати в болючі місця при спондиартрозі, болях у суглобах, запаленні сідничного нерва.

Rp.

Fl., Fol. Berbedis Квіток та листків барбарису звичайного

M.D.S. Суміш квіток та листків залити 40-вим спиртом (у співвідношенні 1:5), настояти 14 діб. Профільтрувати, втирати в болючі місця при подагрі, неспецифічному поліартриті, при ревматизмі, алергійних станах.

Rp.

Hb. Solidaginis Трави золотушника звичайного

M.D.S. 2 столові ложки на 200 мл окропу кип'ятити на водяній бані 15 хвилин, настояти при кімнатній температурі 45 хвилин. Процідити. Пити по 50 мл 4 рази на день.

Rp.

Rad. Polygonatim Кореневища купени кільчастої

M.D.S. 1 частину кореневища на 2 частини спирту настояти в темному місці протягом 10 днів, часто збовтуючи. Профільтрувати (для розтирання при люмбаго, радикуліті, ревматизмі, подагрі).

Хвороби крові. Недокрів'я

Rp.

Rad. Potentillae	Кореня перстачу сріблястого	60,0
Rad. Arctii	Кореня лопуха великого	60,0
Fol. Quercis	Молодих листків дуба	60,0
Fol. Menthae	Листків м'яти польової	60,0
Fol. Urticae	Листків кропиви дводомної	60,0
Fol. Fragariae	Листків суниць лісових	60,0
Fl. Sambucis	Квіток бузини чорної	60,0
Fol. Artemisiae	Листків полину гіркого	60,0
Stob. Piceae	Зелених шишок ялини звичайної	30,0

M.D.S. 6 столових ложок суміші залити 1 л води, настояти протягом ночі. Ранком кип'ятити 30 хвилин і настояти 25 хвилин, процідити, додати 3 столові ложки меду. Пити по 1 горнятку перед вживанням їжі.

Rp.

Rad. Taraxacim	Кореня кульбаби лікарської	20,0
Rad. Fcoris	Кореня айру тростинового	10,0
Fol. Urticae	Листків кропиви дводомної	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Процідити. Пити за 20 хвилин перед споживанням їжі 2 рази на день по 150 мл.

Rp.

Fruct.Sorbus	Плодів горобини звичайної	30,0
Fruct.Visci	Плодів малини звичайної	30,0
Fl.Prunus	Квіток терну колючого	50,0
Fol.Menthae	Листків кропиви дводомної	50,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Процідити. Пити за 20 хвилин перед споживанням їжі 2 рази на день по 150 мл.

Rp.

Fruct.Sorbis	Плодів горобини звичайної	50,0
Fruct.Rosae	Плодів шипшини коричної	50,0

M.D.S. 2 столові ложки на 200 мл окропу, кип'ятити на малому вогні 5 хвилин. Настояти 30 хвилин. Процідити. Пити настій по 200 мл на день.

Rp.

Rad.Acoris	Кореня аїру тростинового	10,0
Hb.Achilleae	Трави деревію звичайного	20,0
Fol.Ribesis	Листків смородини чорної	20,0
Fl.Crataegis	Квіток глоду колючого	10,0
Fol.Urticae	Листків кропиви дводомної	50,0

M.D.S. 2 столові ложки суміш залити 400 мл окропу в термосі, настояти 2 години. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Rad.Gentianae	Кореня тирличу звичайного	10,0
Fol.Fragariae	Листків суниці лісової	20,0
Fol.Urticae	Листків кропиви дводомної	20,0
Fol.Ribesis	Листків смородини чорної	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити, пити по 100 мл 3 рази на день до вживання їжі.

Rp.

Hb.Polygonim	Трави споришу звичайного	30,0
Fl.Tiliae	Квіток липи серцелистої	20,0
Hb.Hypericim	Трави звіробою звичайного	20,0

M.D.S. 4 чайні ложки суміші на 400 мл окропу варити на водяній бані 15 хвилин. Настояти 20 хвилин. Процідити. Пити по 100 мл 5 разів на день до вживання їжі.

Rp.

Rad.Inulae (helenium)	Кореня оману високого	20,0
Rad.Gentianae	Кореня тирличу звичайного	20,0
Hb.Centaureiim	Трави золототисячника малого	10,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу варити на водяній бані 30 хвилин, настояти до охолодження. Процідити, пити по 1 столовій ложці 3-4 рази на день до вживання їжі.

Rp.

Rad.Inulae (helenium)	Кореня оману високого	20,0
Rad.Gentianae	Кореня тирличу звичайного	20,0
Hb.Centaureii	Трави золототисячника малого	10,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу варити на водяній бані 30 хвилин, настояти до охолодження. Процідити. Пити по 1 столовій ложці 3-4 рази на день до вживання їжі.

Rp.

Fl.Crataegis	Квіток глоду колючого	20,0
Hb.Hypericiti	Трави звіробою звичайного	30,0
Fl.Lamiim	Квіток глухої кропиви білої	30,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу варити на водяній бані 15 хвилин. Пити замість чаю.

Rp.

Hb.Polygonim	Трави споришу звичайного	20,0
Hb.Fragariae	Трави суниць лісових	20,0
Hb.Eguisetim	Трави хвоща польового	10,0
Rad.Gentianae	Кореня тирличу звичайного	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу. Настояти в термосі 2 години. Пити по 50 мл 4 рази на день до вживання їжі (зберігати в холодильнику, при вживанні підігріти).

Rp.

Rad.Acoris	Кореневища айру тростинового	10,0
Fol.Fragariae	Листків суниць лісових	20,0
Fol.Primulae	Листків первоцвіту весняного	30,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу. Кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Процідити. Пити по цих 200 мл протягом дня ковтками.

Білокрів'я. Лейкемія

Rp.

Nb.Vincae Трави барвінку малого

M.D.S. 50 г подрібненої рослини залити 1 л холодної води, настояти 1 годину, потім довести до кипіння і варити 20 секунд, настояти 15 хвилин. Пити по 200 мл 4 рази на день.

Rp.

Fol.Visci	Листків малини звичайної	20,0
Fol.Urticae	Листків кропиви дводомної	20,0
Rad.Taraxacim	Кореня кульбаби лікарської	40,0
Rh.Potentillae	Кореневища перстачу прямостоячого	20,0
Rhiz.Acoris	Кореневища аїру тростинового	20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 600 мл окропу кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти 30 хвилин. Процідити, пити по 150 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Rhiz.Potentilla	Кореневища перстачу прямостоячого	20,0
Rad.Taraxacum	Кореня кульбаби лікарської	20,0
Rhiz.Acoris	Кореневища аїру тростинового	20,0
Fol.milissae	Листків меліси лікарської	20,0
Fol.urtica	Листків кропиви дводомної	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити 3 хвилини. Настояти 30 хвилин, пити по 200 мл 2 рази на день до вживання їжі.

Rp.

Fruct.Maydis	Зерна кукурудзи	2 ст.ложки
Fruct.Triticici	Зерна пшениці	2 ст.л.
Fruct.Avaenae	Зерна вівса	2 ст.л.
Fruct.Pacini	Зерна проса	2 ст.л.

M.D.S. 10 столових ложок суміші на 1 л води, кип'ятити 20 хвилин, настояти 45 хвилин. Процідити. Пити по 50-100 мл протягом дня (народна медицина).

Rp.

Rad.Arctii	Коренів лопуха великого порівно	
Set.Aretiim	Насіння лопуха великого	
Nb.Humulis	Трави хвоща польового	
Nb.Hypericim	Трави звіробою звичайного	

M.D.S. 4 столові ложки залити 0,5 л води з вечора і залишити настоятись на ніч. Ранком довести до кипіння і настояти 10 хвилин. Процідити. Випити половину відвару декількома ковтками до обіду, другу половину – після вечері.

Rp.

Hb.Veronicae	Трави вероники дібрової	30,0
Hb.Hypericim	Трави звіробою звичайного	30,0
Hb.Centaurii	Трави золототисячника	30,0
Rad.Taraxacim	Кореня кульбаби лікарської	30,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші залити 400 мл окропу. Варити на водяній бані 20 хвилин, настояти 30 хвилин. Процідити. Випити ранком натще 200 мл і ввечері перед сном 150 мл.

Rp.

Hb.Caleopsis	Трави жабрію звичайного	10,0
Rad.Angelicae	Кореня дягеля лікарського	0,5
Rhiz.Acoris	Кореневища аїру тростинового	0,5
Rhiz.Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	20,0
Fol.Urticae	Листків кропиви дводомної	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти 30 хвилин. Пити по 200 мл 2 рази на день, ранком натще і перед сном.

Rp.

Fol.Urticae	Листків кропиви дводомної	20,0
Hb.Eguisetim	Трави хвоща польового	30,0
Hb.Polygoni (avicularis)	Трави споришу звичайного	30,0
Infl.Calendulae	Квіткових кошиків нагідок лікарських	30,0
Fol.Juglanlia	Листків горіха волоського	30,0
Rad.Arctii	Кореня лопуха великого	30,0
Hb.Artemisiae	Трави полину гіркого	20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші залити 500 мл окропу, кип'ятити на водяній бані 20 хвилин. Настояти 1 годину. Випити половину ранком натще, другу – ввечері перед сном.

Rp.

Вино червоне натуральнее	1750 мл
Мед натуральний	1250 мл
Сік алое деревоподібного	750 мл

M.D.S. Суміш витримати в банці з темного скла в теплому місці 7 діб.
Вживати: I-й тиждень по 1 чайній ложці 3 рази на добу за 2 години до вживання їжі. II-й, III-й, IV-й – по 1 столовій ложці за 2 години до вживання їжі.

Захворювання нервової системи, неврози, неврастенія, істерія, руховий невроз, статевий невроз, переляк

Rp.

Hb.Leonuris	Трави собачої кропиви серцевої	30,0
Hb.Callunae	Трави вересу звичайного	40,0
Hb.Gnaphalii	Трави сухоцвіту багнового	30,0
Rad.Valerianae	Кореня валеріани лікарської	10,0

M.D.S. 2 столові ложки ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі протягом ночі. Процідити, пити по 1-2 ковтки через кожні 1-2 години.

Rp.

Sem.Cucurbitae	Насіння гарбуза звичайного	100 г
	Повидла бузини трав'янистої	100 г
	Порошок зі шкаралупи яйця курячого	1 ч.л.

M.D.S. Неочищене насіння гарбуза підсмажити до кавового кольору і потовкти з лушпинням, додати 100 г повидла з ягід бузини, 1 чайну ложку порошку зі шкаралупи курячого яйця, все перемішати. Приймати по 1 чайній ложці після вживання їжі. На курс лікування використати 5 таких доз. (Неврастенія).

Rp.

Rad.Primulae	Кореневища первоцвіту весняного	0,5
Hb.Primulae	Трави первоцвіту весняного	10,0
Cort.Berberidis	Кори барбарису звичайного	10,0
Hb.Origanim	Трави материнки звичайної	20,0
Rad.Valerianae	Кореневища валеріани лікарської	0,5

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити на малому вогні 5 хвилин, настояти 20 хвилин. Процідити. Пити по 150 мл 2 рази на добу через 2 години після вживання їжі.

Rp.

Fl.fol.Origanum Квіток з листками материнки звичайної

M.D.S. 1 чайну ложку листків і квіток на 200 мл окропу. Кип'ятити на водяній бані 15 хвилин. Настояти 10 хвилин. Процідити, пити по 150-300 мл протягом доби ковтками.

Rp.

Rad.Valerianae	Кореня валеріани лікарської	10,0
Rad.Acoris	Кореневища айру тростинового	10,0
Rad.Elutrigiae	Кореневища пирію повзучого	20,0
Fol.Melissae	Листків меліси лікарської	10,0
Fol.Menyanthis	Листків бобівника трилистого	0,5

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити, пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі (неврастенія, неврози).

Rp.

Strob.Humulis “Шишок” хмелю

M.D.S. 2 столові ложки хмелю на 500 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити, пити по 100 мл 4 рази на день (невралгія).

Rp.

Кори вишні звичайної

M.D.S. 2 столові ложки подрібненої кори на 400 мл окропу довести до кипіння і настояти 5 хвилин, процідити. Пити по 50 мл 6-7 разів протягом доби (Невроз).

Rp.

Cort.Quercis	Кори дуба звичайного	50,0
Hb.Veronica	Трави вероніки лікарської	40,0
Hb.Millefolii	Трави деревію тисячolistого	30,0
Rad.Valerianae	Кореневища валеріани лікарської	30,0
Hb.Teberium	Трави самосилу гайового	20,0

M.D.S. 4 столові ложки суміші на 1 л окропу кип'ятити на водяній бані 15 хвилин, процідити. Крім цього, натирати все тіло теплим червоним вином 1-2 рази на тиждень (невроз).

Rp.

Hb.Veronicae	Трави вероніки лікарської	20,0
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	10,0
Cort.Frangulae	Кори крушини ламкої	1,5
Rad.Valerianae	Кореня валеріани лікарської	10,0
Rad.Cichorii	Кореня цикорію дикого	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу, кип'ятити 5 хвилин. Настояти до охолодження. Процідити, пити по 150 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Rad.Valerianae	Кореня валеріани лікарської	10,0
Hb.Callunae	Трави вересу звичайного	30,0
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	10,0
Fol.Menyanthis	Листків бобівника трилистого	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу, кип'ятити на малому вогні 5 хвилин. Настояти 30 хвилин. Процідити. Пити по 150 мл 2 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb.Calluna	Трави вересу звичайного	40,0
Hb.Ghphalium	Трави сухоцвіту болотяного	10,0
Hb.Leonurus	Трави собачої кропиви серцевої	30,0
Rad.Valerianae	Кореня валеріани лікарської	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 500 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити, пити протягом доби по 50 мл при неврастенії.

Rp.

Rad.Valerianae	Кореня валеріани лікарської	20,0
Fl.Calendulae	Квіток нагідок лікарських	10,0
Strob.Humulis	“Шишок” хмелю звичайного	0,5
Fol.Visci	Листків малини звичайної	20,0
Fol.Menyanthis	Листків бобівника трилистого	10,0
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	10,0
Hb.Hyperici	Трави звіробою звичайного	1,5
Fol.Melissae	Листків меліси лікарської	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл води. Кип'ятити на малому вогні 5 хвилин. Настояти 30 хвилин, процідити, випити протягом доби по декілька ковтків (неврастенія, істерія).

Rp.

Hb.Violae (tricoloris)	Трави фіалки триколірної	0,5
Hb.Primulae	Трави первоцвіту весняного	20,0
Fol.Melissae	Листків меліси лікарської	10,0
Hb.Veronicae	Трави вероніки дібрової	10,0
Fol.Crataegis	Квіток глоду колючого	20,0
Hb.Callunae	Трави вересу звичайного	10,0
Hb.Gallii	Трави підмаренника справжнього	20,0
Fol.Fragariae	Листків суниць лісових	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші залити в термосі 400 мл окропу. Настояти 4 години, процідити. Пити по 100 мл за 30 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Rad.Asarim Кореня копитняка європейського

M.D.S. Корінь висушити і перетерти на порошок. Пити з молоком по 0,2-0,5 г 1 раз на добу (при істерії).

Rp.

Fol.Crataegis	Квіток глоду колючого	10,0
Hb.Leonuris	Трави собачої кропиви серцевої	20,0
Hb.Rubiae	Трави маренки запашної	20,0
Fol.Visci	Листків ожини сизої	2,5
Hb.Gnaphalii	Трави сухоцвіту багнового	1,5

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 600 мл окропу кип'ятити на водяній бані 10 хвилин, настояти 30 хвилин, процідити. Пити по 150 мл 3 рази на день через 1 годину після вживання їжі (істеричні напади, дратівливість).

Rp.

Hb.Melissae Трави меліси лікарської

M.D.S. 3 чайні ложки листків на 200 мл окропу кип'ятити на водяній бані 15 хвилин, настояти 20 хвилин. Процідити, пити ковтками (заспокійливий засіб).

Rp.

Strob.Numulus "Шишок" хмелю звичайного

M.D.S. 2 столові ложки "шишок" на 500 мл окропу настояти в термосі 2 години, процідити. Пити по 100 мл 4 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі (заспокійливий засіб).

Rp.

Hb.Primulae Трави первоцвіту весняного

M.D.S. 2 столові ложки квіток на 200 мл окропу кип'ятити на водяній бані 15 хвилин, настояти 20 хвилин, процідити. Пити однаковими дозами протягом дня (при мігрені, неврозах).

Rp.

Rad.Valerianae	Кореня валеріани лікарської	10,0
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	20,0
Fol.Menuanthes	Листків бобівника трилистого	20,0

Stob.Humulis “Шишок” хмелю звичайного 10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші залити 200 мл окропу, кип’ятити на водяній бані 30 хвилин. Настояти до охолодження. Пити по 100 мл ранком за 20 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Fol.Menthae	Листків м’яти перцевої	20,0
Hb.Origanim	Трави материнки звичайної	20,0
Hb.Thymis	Трави чебрецю звичайного	10,0
Hb.Calluna	Трави вересу звичайного	30,0
Hb.Leonuris	Трави собачої кропиви серцевої	30,0
Hb.Crataegi	Квіток глоду колючого	20,0

M.D.S. 5 столових ложок суміші залити 1 л окропу, кип’ятити на водяній бані 10 хвилин, настояти 30 хвилин. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі (невроз, нервова перевтома, стресові стани).

Rp.

Fol.Origanim	Листків материнки звичайної	20,0
Hb.Hypericim	Трави звіробою звичайного	20,0
Fol.Viscim	Листків омели білої	10,0
Hb.Gnaphalii	Трави сухоцвіту багнового	10,0
Hb.Fumariae	Трави рутки лікарської	20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 400 мл окропу. Настояти в термосі 2 години. Процідити, пити по 150 мл 2 рази на день: ранком за 20 хвилин до вживання їжі і перед сном (дія заспокійлива).

Rp.

Hb.Cichorii	Трави цикорію дикого	30,0
Strob.Humulis	“Шишок” хмелю звичайного	10,0
Hb.Leonuris	Трави собачої кропиви серцевої	20,0
Fl.Crataegis	Квіток глоду колючого	40,0
Hb.Callunae	Трави вересу звичайного	30,0

M.D.S. 2 чайні ложки суміші на 300 мл окропу. Кип’ятити на водяній бані 15 хвилин, настояти 20 хвилин. Процідити. Пити протягом дня ковтками (неврози).

Rp.

Fl.Crataegis	Квіток глоду колючого	40,0
Hb.Ceim	Трави гравілату міського	10,0
Hb.Callunae	Трави вересу звичайного	20,0
Rad.Valerianae	Кореня валеріани лікарської	10,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу кип'ятити на водяній бані 15 хвилин. Настояти 20 хвилин, процідити. Пити протягом дня по декілька ковтків (неврози серцево-судинної системи).

Безсоння

Rp.

Strob.Humulis	“Шишок” хмелю звичайного	10,0
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	20,0
Hb.Hyperici	Трави звіробою звичайного	10,0
Fol.Melissae	Листків меліси лікарської	20,0
Rad.Valerianae	Кореня валеріани лікарської	20,0
Fol.Visci	Листків ожини	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 200 мл окропу. Кип'ятити на водяній бані 15 хвилин. Настояти 20 хвилин. Процідити, випити за 1-2 години до сну.

Rp.

Hb.Meliloti	Трави буркуну лікарського	10,0
Fol.Melissae	Листків меліси лікарської	20,0
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	10,0
Hb.Artemisiae	Трави полину гіркого	0,5
Rad.Valerianae	Кореня валеріани лікарської	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу кип'ятити 3-5 хвилин. Настояти 20 хвилин, випити за 1 годину до сну.

Rp.

Fol.Melissae	Листків меліси лікарської	20,0
Strob.Humulis	“Шишок” хмелю звичайного	10,0
Rad.Valerianae	Кореня валеріани лікарської	20,0
Strob.Juniperis	Шишкоягід ялівцю	0,5
Hb.Humulis	Трави хвоща польового	30,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу кип'ятити на водяній бані 15 хвилин. Процідити. Випити перед сном.

Rp.

Fl.Calendulae	Квіток нагідок лікарських	10,0
Rad.Valerianae	Кореня валеріани лікарської	10,0
Stob.Humulis	“Шишок” хмелю звичайного	40,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу кип'ятити 1 хвилину, настояти 15 хвилин, процідити. Пити перед сном.

Rp.

Hb.Achilleae	Трави деревію тисячolistого	10,0
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	20,0
Fol.Melissae	Листків меліси лікарської	20,0
Fl.Callunae	Квіток вересу звичайного	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити, пити по 100 мл 3 рази на день через 1 годину після вживання їжі (арахноїдит).

Rp.

	Вина червоного	2 л
	Меду натурального	0,5 кг
Fol.Alois	Листків алое	150 г
Rad.Betonicae	Кореня буквиці	50 г
Rad.Inulae	Кореня оману високого	50 г

M.D.S. Варити на водяній бані 1 годину настояти 2 години. Профільтрувати, пити по 2 столові ложки 3 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі (арахноїдит).

Мігрень

Rp.

Cort.Berberidis	Кори барбарису звичайного	10,0
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	20,0
Rad.Primulae	Коріння первоцвіту весняного	0,5
Fl.fol.Primulae	Квіток та листків первоцвіту весняного	10,0
Rad.Valerianae	Кореня валеріани лікарської	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу. Настояти в термосі 4 години, процідити, пити по 100 мл за 30 хв. до вживання їжі 4 рази на день.

Rp.

Fol.Melissae	Листків меліси лікарської	порівно
Hb.Primulae	Трави первоцвіту весняного	
Hb.Hypericim	Трави звіробою звичайного	
Rad.Valerianae	Кореневища валеріани лікарської	
Strob.Humulis	“Шишок” хмелю звичайного	
Hb.mMelilotus	Трави буркуну лікарського	

M.D.S. 2 чайні ложки суміші на 300 мл окропу варити на водяній бані 20 хвилин, настояти 30 хвилин. Процідити, пити по 150 мл теплим ранком і ввечері.

Rp.

Strob.Humulis	“Шишок” хмелю звичайного	10,0
Fol.Menthae	Листків м’яти перцевої	20,0
Rad.Valerianae	Кореня валеріани лікарської	10,0
Fol.Melissae	Листків меліси лікарської	20,0
Rad.Inulae	Кореня оману високого	0,5
Hb.Melilotis	Трави буркуну лікарського	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу. Настояти в термосі 4 години, процідити. Пити по 100 мл 4 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

При мігрені алергійного характеру

Rp.

Hb.Melilotis	Трави буркуну лікарського	10,0
Hb.Violae (tricoloris)	Трави фіалки триколірної	10,0
Hb.Eguisetim	Трави хвоща польового	10,0
Hb.Hypericom	Трави звіробою звичайного	20,0
Hb.Polygonim	Трави споришу звичайного	20,0
Fol.Tussilago	Листків підбілу лікарського	10,0
Hb.Artemisiae	Трави полину гіркого	20,0
Fl.Achlleae (Millefolii)	Квіток деревію тисячолістого	10,0
Fl.Tanacetim	Квіток пижма звичайного	40,0
Rad.Symphyti	Кореня живокосту лікарського	0,5
Fol.Urticae	Листків кропиви дводомної	40,0
Rhiz.Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	0,5
Rhiz.Acoris	Кореневища аїру тростинового	0,5
Rad.Taraxacim	Кореня кульбаби лікарської	0,5

M.D.S. 1 столова ложка суміші на 200 мл холодної води, кип’ятити 5 хвилин. Настояти 10 хвилин. Процідити, пити по 100 мл за 30 хвилин до сніданку та обіду.

Rp.

Hb.Leonuris	Трави собачої кропиви серцевої	0,20
Strob.Humulis	“Шишок” хмелю звичайного	10,0
Fol.Melissae	Листків меліси лікарської	20,0
Fol.Viscim	Листків омели білої	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу, настояти в термосі 4 години. Процідити, пити по 100 мл за 30 хвилин до вживання їжі 3 рази на день.

Rp.

Hb.Thymis	Трави чебрецю звичайного	10,0
-----------	--------------------------	------

Hb.Leonuris	Трави собачої кропиви серцевої	10,0
Fl.Crataegis	Квіток глоду колючого	20,0
Hb.Origanim	Трави материнки звичайної	20,0
Fl.Millefolii	Квіток деревію тисячолістого	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 6 годин. Процідити. Пити по 100 мл 4 рази на день до вживання їжі і перед сном.

Болі нервового походження

Rp.

Cort.Salicis	Кори верби білої	20,0
Fl.Crataegis	Квіток глоду колючого	20,0
Fl.Sambucis	Квіток бузини чорної	10,0
Fl.Tiliae	Квіток липи серцелистої	1,5
Hb.Chelidonii	Трави чистотілу звичайного	0,5

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 500 мл окропу настояти в термосі 4 години, процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Fl.Filipendulae	Квіток гадючника в'язолистого	10,0
Hb.Chelidonii	Трави чистотілу звичайного	10,0
Cort.Salicis	Кори верби козячої	20,0
Hb.Hyperici	Трави звіробою звичайного	20,0
Fl.Sambucis	Квіток бузини чорної	10,0
Fl.Tiliae	Квіток липи серцелистої	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити, пити по 100 мл 4 рази на добу за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fl.Sambucis	Квіток бузини чорної	100,0
-------------	----------------------	-------

M.D.S. Квітки змочити 9%-вим оцтом, нагріти в каструлі, перекласти у льняну торбинку і прикласти на болюче місце. Зверху обгорнути целофаном.

Rp.

Hb.Origanim	Трави материнки звичайної	50,0
Hb.Thymis	Трави чебрецю звичайного	50,0

M.D.S. Запарити окропом 1-2 жмені суміші, покласти у торбинку (з натуральних волокон) і прикласти на болюче місце.

Rp.

Strob.Humulis “Шишок” хмелю звичайного 50,0
M.D.S. 1 столову ложку на 500 мл окропу настояти в термосі 1 год.
Процідити, пити по 100 мл 3-4 рази на день.

Rp.

Hb.Lecopodii Трави плауну булавоподібного 30,0
M.D.S. ½ чайної ложки на 200 мл окропу варити на водяній бані 10
хвилин, настояти 20 хвилин. Процідити, пити протягом дня ковтками.

Rp.

Cort.Salicis Кори верби білої 20,0
Hb.Betonicae Трави буквиці лікарської 30,0
Rad.Asari Кореня копитняку європейського 0,5
Rhiz.Elytrigiae Кореня пирію повзучого 20,0
Gemm.Pini Бруньок сосни звичайної 10,0
M.D.S. 2 столові ложки суміші на 500 мл окропу. Настояти в термосі 6
годин. Процідити, пити по 100 мл 4 рази на добу за 30 хвилин до вживання їжі.

Нічний енурез

Rp.

Hb.Achilleae
(Millefolii) Трави деревію тисячolistого 70,0
Infl.Arnicae Квіткових кошиків арніки гірської 30,0
M.D.S. 1 чайну ложку суміші на 200 мл окропу настояти в термосі 2
години. Випити за 2-3 години до сну.

Rp.

Rad.Valerianaе Кореня валеріани лікарської 20,0
Hb.Achilleae
(Millefolii) Трави деревію тисячolistого 10,0
Hb.Capsellae Трави грициків звичайних 10,0
Hb.Linim Трави льону звичайного 20,0
M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу кип'ятити на водяній
бані 20 хвилин. Настояти 1 годину. Процідити, пити по 100 мл 1 годину після
обіду і за 1 годину до сну.

Rp.

Fol.Betulae Листків берези білої 20,0

Fl.Arnicae	Квіток кошиків арніки гірської	10,0
Hb.Chelidonii	Трави чистотілу звичайного	0,5
Hb.Achilleae (Millefolii)	Трави деревію звичайного	1,5

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити на малому вогні 3 хвилини, настояти 30 хвилин. Процідити, пити по 100 мл 4 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Hb.Agrimoniae	Трави парила звичайного	20,0
Hb.Achilleae (Millefolii)	Трави деревію тисячolistого	10,0
Hb.Callunae	Трави вересу звичайного	10,0
Hb.Thymis	Трави чебрецю звичайного	20,0
Strob.Humulis	“Шишок” хмелю звичайного	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 200 мл води кип'ятити на малому вогні 5 хвилин. Настояти 10 хвилин, пити дітям до 4 років по 2 чайні ложки 3 рази на день, 5-7 років – по 1 столовій ложці 4 рази; 7-11 років по 50-70 мл рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Вечеряти потрібно о 16.30-17.00 годині без свіжої і квашеної городини, яблук та кавунів, молока, без надміру рідини (Е.С.Товстуха).

Rp.

Hb.Capsellae	Трави грициків звичайних	10,0
Hb.Polygonim	Трави споришу звичайного	20,0
Hb.Eguisetim	Трави хвоща польового	10,0
Hb.Hypericim	Трави звіробою звичайного	10,0
Rad.Valerianae	Кореня валеріани лікарської	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл води прокип'ятити 1 хвилину і настояти 30 хвилин. Пити по 200 мл через 1 годину після обіду і за 1 годину до сну.

Rp.

Hb.Agrinomiae	Трави парила звичайного	70,0
Fol.Melissae	Листків меліси лікарської	10,0

M.D.S. 1 чайну ложку суміші на 200 мл окропу кип'ятити на малому вогні 5 хвилин. Процідити, випити о 17 годині.

Rp.

Hb.Solidaginis	Трави золотушника звичайного	
Hb.Hypericim	Трави звіробою звичайного.	Порівно – 30,0

Rhiz.Potentillae Кореневища перстачу прямостоячого

M.D.S. 1 десертну ложку суміші на 125 мл води довести до кипіння. Настояти 30 хвилин, процідити. Дати випити хворому о 17 годині, після чого не давати ніякої рідини. Через 3-4 години сну розбудити, щоб він помочився. Дієта без солі, м'яса, приправ.

Хвороби органів дихання
Простудні захворювання, ГРВІ, грип

Rp.

Cort.Frangula	Кори крушини ламкої	20,0
Fl.Helichrisii	Квіток цмину піскового	20,0
Sem.Linim	Насіння льону звичайного	20,0
Fol.Urticae	Листків кропиви дводомної	20,0
Hb.Menthae	Трави м'яти водяної	20,0
Hb.Bidentis	Трави череди трироздільної	20,0
Fl.Sambucis	Квіток бузини чорної	20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 600 мл води довести на малому вогні до кипіння, кип'ятити 1 хвилину. Настояти 20 хвилин, процідити. Пити по 150 мл 3-4 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Cort.Salicis	Кори верби білої	20,0
Rad.Filipendulae	Кореня гадючника в'язолистого	20,0
Fl.Tiliae	Квіток липи серцелистої	1,5
Fol.Urticae	Листків кропиви дводомної	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити 5 хвилин, настояти 30 хвилин, процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі перед сном.

Rp.

Rad.Inulae	Кореня оману високого	20,0
Gem.Betulae	Бруньок берези білої	10,0
Fl.Sambuci	Квіток бузини чорної	
Fruct.,fol.Visci	Плодів і листків малини звичайної	30,0
Hb.Hyperici	Трави звіробою звичайного	20,0
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	10,0
Gem.Pini	Бруньок сосни звичайної	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити, пити по 100 мл 4 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Hb.Melissae	Трави меліси лікарської	20,0
Fl.Tiliae	Квіток липи серцелистої	20,0
Fl.Primulae	Квіток первоцвіту весняного	10,0
Rad.Inulae	Коріння оману високого	10,0
Hb.Centraurii	Трави золототисячника	0,5
Fl.Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	10,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 500 мл окропу настояти в термосі 2 години, пити по 100 мл 4 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Fol.Tussilaginis	Листків підбілу звичайного	20,0
Fol.Plantaginis	Листків подорожника великого	20,0
Rad.Filipendulae	Кореня гадючника в'язолистого	10,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 500 мл окропу прокип'ятити 1 хвилину. Настояти 20 хвилин, процідити. Пити по 100 мл 4 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Cort.Salicis Кори верби білої

M.D.S.1 чайну ложку на 200 мл окропу кип'ятити на водяній бані 20 хвилин, настояти до охолодження. Процідити, пити по 1 столовій ложці 4-5 разів на день.

Rp.

Rad.Inulae	Кореня оману високого	20,0
Fl.Tiliae	Квіток липи серцелистої	30,0
Hb.Cuscutae	Трави повитиці європейської	10,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу кип'ятити на водяній бані 15 хвилин. Настояти 45 хвилин. Процідити, пити по 50 мл за 20 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Rad.Inulae	Кореня оману високого	20,0
Hb.Origani	Трави материнки звичайної	20,0
Fol.Tussilaginis	Листків підбілу звичайного	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити на водяній бані 20 хвилин. Настояти до охолодження, процідити. Пити по 50 мл кожні 3 години.

Rp.

Hb. <i>Violae</i> (<i>tricoloris</i>)	Трави фіалки триколірної	10,0
Rad. <i>Filipendulae</i>	Кореня гадючника в'язолистого	10,0
Hb. <i>Melissae</i>	Трави меліси лікарської	20,0
Fl. <i>Primulae</i>	Квіток первоцвіту весняного	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити на малому вогні 5 хвилин. Настояти 30 хвилин, пити по 100 мл 4 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Fl. <i>Sambuci</i>	Квіток бузини чорної	30,0
Hb. <i>Violae</i> (<i>tricoloris</i>)	Трави фіалки триколірної	20,0
Fl. <i>Tiliae</i>	Квіток липи серцелистої	30,0
Fruct. <i>Visci</i>	Плодів малини звичайної	20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 600 мл окропу кип'ятити на водяній бані 15 хвилин. Настояти до охолодження. Процідити, пити по 100 мл щогодини при грипі, лихоманці.

Rp.

Cort. <i>Salicis</i>	Кори верби білої	20,0
Rad. <i>Filipendulae</i>	Кореня гадючника в'язолистого	10,0
Fl. <i>Leucanthemi</i> (<i>vulgare</i>)	Квіток королиці звичайної	10,0
Tur. <i>Solanum</i>	Стебел пасльону солодко-гіркого	0,5

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 300 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити, пити по 50 мл 4-5 разів на день до вживання їжі.

Rp.

Fl. <i>Malvae</i>	Квіток калачиків лісових	10,0
Fol. <i>Melissae</i>	Листків меліси серцелистої	20,0
Fl. <i>Sambuci</i>	Квіток бузини чорної	20,0
Fl. <i>Verbasci</i>	Квіток дивини скіпетроподібної	10,0
Fl. <i>Primulae</i>	Квіток первоцвіту весняного	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити на водяній бані 15 хвилин. Настояти 45 хвилин, процідити, пити по 50 мл 6-8 разів на день до вживання їжі за 20 хвилин та через 1 годину після вживання їжі і перед сном.

**Запалення слизової оболонки м'якого піднебіння,
запалення горла, запалення горлянки**

Rp.

Fl.Malvae	Квіток калачиків лісових	30,0
Fl.Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	30,0
Fl.Verbasci	Квіток дивини скіпетроподібної	30,0

M.D.S. 1 чайну ложку суміші на 200 мл окропу кип'ятити на водяній бані 30 хвилин, процідити (для полоскання горла).

Rp.

Fol.Tusilaginis	Листків підбілу звичайного	30,0
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	30,0
Fl.Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	30,0
Hb.Agrimoniae	Трави парила звичайного	30,0

M.D.S. 1 чайну ложку суміші на 200 мл окропу. Кип'ятити на водяній бані 20 хвилин, процідити (для полоскання горла).

Rp.

Rhiz.Acoris	Кореневища аїру тростинового	40,0
-------------	------------------------------	------

M.D.S. 1 чайну ложку подрібнених кореневищ настояти на 200 мл холодної води 5 годин, довести до кипіння. Настояти 20 хвилин, процідити (для полоскання при стоматиті, ларингіті).

Rp.

Sem.Lini	Насіння льону	1 ст.л.
Fruct.Mali	Стулок плодів яблука	1 шт. яб.
	Меду натурального	2 ч.л.

M.D.S. Насіння, лушпиння яблук, мед залити 300 мл води, пити 10 хвилин, процідити. Пити теплим 3 рази на день за 5-10 хвилин до вживання їжі (для дітей).

Rp.

Fol.Tussilaginis	Листків підбілу звичайного	30,0
Rhiz.Potentillae	Кореневища перстачу прямостоячого	30,0
Fol.Malvae	Листків калачиків лісових	30,0
Fol.Menthae	Листків м'яти перцевої	30,0

M.D.S. 3 чайні ложки на 200 мл окропу варити на водяній бані 20 хвилин, настояти 30 хвилин. Для полоскання горла при ларингіті.

Rp.

Cort.Quercis	Кори дуба звичайного	40,0
Hb.Campanulae	Трави дзвоників скупчених	40,0
Fol.Visci	Листків малини звичайної	40,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 300 мл окропу варити на водяній бані 30 хвилин. Настояти 15 хвилин. Для полоскання горла при ангіні, фарингіті.

Rp.

Hb.Agrimoniae	Трави парила звичайного	20,0
Hb.Visci	Трави ожини сизої	10,0
Fol.Ribes (nigrum)	Листків смородини чорної	30,0

M.D.S. 2 чайні ложки на 200 мл окропу варити на водяній бані 15 хвилин. Настояти 20 хвилин (для полоскання горла).

Rp.

Fol.Fragariae	Листків суниць лісових	20,0
Fol.Tussilaginis	Листків підбілу звичайного	20,0
Hb.Callunae	Трави вересу звичайного	20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 200 мл окропу. Варити на водяній бані 15 хвилин. Настояти 20 хвилин, процідити (для полоскання горла при ангіні, ларингіті).

Бронхіт

Rp.

Fol.Pulmonariae	Листків медунки лікарської	40,0
Fol.Plantaginis	Листків подорожника великого	40,0
Fol.Tussilaginis	Листків підбілу звичайного	40,0

M.D.S. 6 столових ложок суміші на 1 л окропу кип'ятити на водяній бані 30 хвилин. Настояти 40 хвилин. Процідити, додати меду 1ч.л. на 100 мл. Пити по 100 мл 5-6 разів на день через однакові інтервали (грип, бронхіт, охриплість).

Rp.

Fol.Tussilaginis	Листків підбілу звичайного	20,0
Fl.Sambuci	Квіток бузини чорної	10,0
Fl.Tiliae	Квіток липи серцелистої	30,0
Rad.Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	10,0
Rad.Symphyti	Кореня живокосту лікарського	10,0
Fol.Pulmonariae	Листків медунки лікарської	30,0
Fol.Origani	Листків материнки звичайної	40,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу настояти в термосі 8 годин. Процідити, пити по 50 мл 4 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fl.Primulae	Квіток первоцвіту весняного	40,0
Hb.Eguiseti	Трави хвоща польового	30,0
Fol.Tussilaginis	Листків підбілу звичайного	10,0
Fol.Plantaginis	Листків подорожника великого	20,0
Hb.Origani	Листків материнки звичайної	20,0
Hb. Veronicae	Трави вероніки дібрової	10,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші залити 200 мл перевареної холодної води і настояти 2 години. Процідити, пити по 200 мл протягом дня ковтками (кашель, трахеобронхіт, хронічний бронхіт, сухий бронхіт).

Rp.

Gem.Pini	Бруньок сосни звичайної	30,0
Fol.Plantaginis	Листків подорожника ланцелистого	30,0
Fol.Tussilaginis	Листків підбілу звичайного	30,0

M.D.S. 4 чайні ложки суміші на 200 мл холодної води настояти 2 години, кип'ятити 5 хвилин. Процідити. Пити протягом дня ковтками.

Rp.

Tur.Solani	Стебел пасльону солодко-гіркого	0,5
Hb.Violae (tricoloris)	Трави фіалки триколірної	20,0
Hb.Bidentis	Трави череди трироздільної	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу кип'ятити на водяній бані 15 хвилин. Настояти 20 хвилин, процідити. Пити по 1 столовій ложці 3-4 рази на день.

Rp.

Fol.Tussilaginis	Листків підбілу звичайного	30,0
Fl.Tiliae	Квіток липи серцелистої	40,0
Fl. Sambucis	Квіток бузини чорної	20,0
Fl. Crataegis	Квіток глоду колючого	50,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу кип'ятити на водяній бані 10 хвилин. Процідити, пити протягом дня ковтками.

Rp.

Rh. et Rad.Inulae	Кореня оману високого	50,0
-------------------	-----------------------	------

M.D.S. 1 столову ложку на 200 мл окропу. Кип'ятити на водяній бані 30 хвилин. Пити по 1 столовій ложці 3 рази на день.

Rp.

Fol.Malvae	Квіток калачиків лісових	60,0
------------	--------------------------	------

M.D.S. 2 столові ложки на 200 мл окропу кип'ятити на водяній бані 15 хвилин. Пити по 1 столовій ложці 3 рази на день.

Rp.

Hb.Teucriti	Трави самосилу гайового	50,0
-------------	-------------------------	------

Hb.Origanii	Трави материнки звичайної	50,0
-------------	---------------------------	------

M.D.S. 6 столових ложок залити 1 л окропу. Настояти в термосі 2 години, процідити, додати меду. Полоскати горло до і після вживання їжі. Після кожного полоскання випити 100 мл настою.

Rp.

Fol.Tiliae	Листків липи серцелистої	1,5
------------	--------------------------	-----

Fl.Sambuci	Квіток бузини чорної	20,0
------------	----------------------	------

Fl.Crataegi	Квіток глоду колючого	50,0
-------------	-----------------------	------

Fl.Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	2,5
----------------	---------------------------	-----

M.D.S. 1 столову ложку на 200 мл окропу кип'ятити на водяній бані 10 хвилин. Настояти 30 хвилин. Процідити, випити протягом доби.

Rp.

Hb.Achilleae (Millefolii)	Трави деревію звичайного	10,0
------------------------------	--------------------------	------

Hb.Pulmonariae	Трави медунки лікарської	20,0
----------------	--------------------------	------

Fol.Tussilaginis	Листків підбілу звичайного	20,0
------------------	----------------------------	------

Fol.Menuanthi	Листків бобівника трилистого	30,0
---------------	------------------------------	------

Fol.Helichrisi	Квіток цмину піскового	10,0
----------------	------------------------	------

M.D.S. 4 столові ложки суміші на 1 л окропу. Настояти в термосі 4 години. Процідити, пити по 150 мл 4-5 разів на день за 30 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Hb.Achilleae (Millefolii)	Трави деревію тисячолістого	10,0
------------------------------	-----------------------------	------

Hb.Pulmonariae	Трави медунки лікарської	20,0
----------------	--------------------------	------

Fol.Tussilaginis	Листків підбілу звичайного	20,0
------------------	----------------------------	------

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 500 мл окропу. Настояти в термосі 2 години, процідити. Пити по 100 мл 4-5 разів на день за 30 хвилин до вживання їжі та перед сном.

Rp.

Nb. Achillea (Millefolii)	Трави деревію тисячolistого	10,0
Nb. Pulmonaria	Трави медунки лікарської	20,0
Fol. Tussilaginis	Листків підбілу звичайного	20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 500 мл окропу. Настояти в термосі 2 години, процідити. Пити по 100 мл 4-5 разів на день за 30 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Rad. Inula	Кореня оману високого	10,0
Nb. Urtica	Трави кропиви дводомної	20,0
Fl. Tilia	Квіток липи серцеподібної	30,0
Fol. Tussilaqinis	Листків підбілу звичайного	40,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 3 години. Процідити. Пити однаковими дозами за 30 хвилин до вживання їжі у три прийоми.

Rp.

Nb. Bidentis	Трави череди трироздільної	10,0
Nb. Violae	Трави фіалки триколірної	10,0
Fol. Tussilaqo	Листків підбілу звичайного	20,0
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	20,0
Fol. Plantaqinis	Листків подорожника великого	30,0
Rad. Elytriciae	Кореневища пирію повзучого	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу кип'ятити на водяній бані. Настояти 10 хвилин. Пити по 50 мл 4 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Nb. Solidaqinis	Трави золотушника звичайного	20,0
Fol. Tussilaqinis	Листків підбілу звичайного	10,0
Fl. Trifolii	Квіток конюшини лучної	10,0
Nb. Melilotis	Трави буркуну лікарського	0,5

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 400 мл окропу варити на водяній бані 15 хвилин. Настояти 20 хвилин. Пити по 50 мл. протягом дня.

Rp.

Fol.Fl.Primulae	Листків і квіток первоцвіту весняного	40,0
Hb.Veronicae	Трави вероники лікарської	20,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою звичайного	20,0
Fl.Tiliae	Квіток липи серцелистої	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити. Пити по 100 мл. 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fl. Sambucis	Квіток бузини чорної	10,0
Hb. Glechomae	Трави розхідника звичайного	20,0
Fol. Fragariae	Листки суниці лісової	40,0
Hb.Thynis	Трави чебрецю звичайного	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 300 мл окропу варити на водяній бані 10 хвилин. Настояти 15 хвилин. Процідити. Пити по 50 мл 5-6 разів на день за 20 хвилин до вживання їжі або через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Fl.Tiliae	Квіток липи серцелистої	1,5
Fl.Sambucis	Квіток бузини чорної	20,0
Fl.Crataegis	Квіток глоду колючого	50,0
Fl.Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	2,5
Fol.Pantaginis	Листків подорожника великого	10,0
Fol. Petasitis	Листків кремени гібридної	10,0
Hb.Thymis	Трави чебрецю звичайного	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити. Пити по 50 мл протягом доби.

Rp.

Hb.Coronariae Трави коронарії зозулячої

M.D.S. 2 столові ложки трави на 200 мл окропу варити на водяній бані 15 хвилин. Настояти 30 хвилин. Процідити. Пити по 1 столовій ложці 4-5 разів на день (бронхіт з великою кількістю мокротиння).

Rp.

Hb.Pulmonariae Трави медунки лікарської

M.D.S. 1 столову ложку трави на 200 мл окропу варити на водяній бані 30 хвилин, процідити. Долити перевареною водою до 200 мл. Пити по 100 мл 2 рази на день (відхаркувальний засіб).

Rp.

Fol.Petasitis Листків крени гібридної

M.D.S. 2 чайні ложки на 200 мл окропу варити на водяній бані 15 хвилин, процідити. Пити по 1 столовій ложці 3 рази на день.

Rp.

Hb.Agrimoniae	Трави парила звичайного	30,0
Hb.Potentillae	Трави перстачу гусячого	20,0
Hb.Polygonim	Трави споришу звичайного	10,0
Fol.Tussilaginis	Листків підбілу звичайного	40,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити. Пити по 100 мл 3-4 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb.Origani	Трави материнки звичайної	20,0
Hb.Melilotis	Трави буркуну лікарського	0,5
Hb.Primulae	Трави первоцвіту весняного	30,0
Fol.Pulmonariae	Листків медунки лікарської	20,0

M.D.S.1 столову ложку суміші на 200 мл окропу варити на водяній бані 15 хвилин. Процідити. Пити по 50 мл 4 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fol.Tussilaginis	Листків підбілу звичайного	40,0
Rhiz.Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	30,0
Hb.Callunae	Трави вересу звичайного	40,0
Hb.Primulae	Трави первоцвіту весняного	20,0
Fl.Tiliae	Квіток липи серцелистої	20,0
Hb.Origani	Трави материнки звичайної	40,0
Fl.Sambucis	Квіток бузини чорної	10,0
Fol.Plantaginis	Листків подорожника великого	40,0
Hb.Thymi	Трави чебрецю звичайного	40,0
Fol.Pulmonariae	Листків медунки лікарської	40,0
Fl.Fagopyri	Квіток гречки посівної	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші залити в термосі 400 мл окропу, настояти 4 години. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb.Betonicae	Трави буквиці звичайної	30,0
--------------	-------------------------	------

Hb.Callunae	Трави вересу звичайного	20,0
Fl.Sambucis	Квіток бузини чорної	10,0
Hb.Eguiseti	Трави хвоща польового	10,0
Hb.Veronicae	Трави вероники дібрової	20,0
Fol.Petasitis	Листків кремени гібридної	20,0
Hb.Potentilla	Трави перстачу гусячого	30,0
Hb.Polygonim	Трави споришу звичайного	20,0
Hb.Agrimoniae	Трави парила звичайного	30,0
Hb.Euphrasiae	Трави очанки прямостоячої	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти 4 години в термосі. Процідити. Пити по 100 мл 3-4 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Коклюш

Rp.

Rad.Inulae	Кореня оману високого	20,0
Hb.Thymis	Трави чебрецю звичайного	30,0

M.D.S. 1 чайну ложку суміші на 200 мл окропу настояти в термосі 2 години. Пити ковтками протягом дня.

Rp.

Fl.Papaveridis	Пелюсток маку дикого	20,0
Hb.Veronicae	Трави вероники лікарської	20,0
Fol.Tussilaginis	Листків підбілу звичайного	20,0
Fl.Malvae	Квіток калачиків лісових	20,0

M.D.S.1 столову ложку суміші на 200 мл окропу кип'ятити на водяній бані 10 хвилин. Настояти 1 годину. Процідити. Пити по 1 столовій ложці 5-6 разів на день.

Rp.

Rad.Potentillae	Коренів первоцвіту весняного	40,0
-----------------	------------------------------	------

M.D.S. 1 чайну ложку на 200 мл окропу напарювати 30 хвилин. Процідити. Пити по 1 чайній або столовій ложці 4-5 разів на день.

Rp.

Hb.Thymi	Трави чебрецю звичайного	20,0
Hb.Violae	Трави фіалки триколірної	10,0
Hb.Visci	Трави омели білої	10,0
Fol.Tussilaginis	Квіток підбілу звичайного	20,0
Fl.Crataegis	Квіток глоду колючого	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу варити на водяній бані 15 хвилин. Настояти 20 хвилин, процідити. Пити протягом доби ковтками при судомному кашлі.

Rp.

Nb.Thymi	Трави чебрецю звичайного	40,0
Fl.Primulae	Трави первоцвіту весняного	20,0
Fl.Sambucis	Квіток бузини чорної	0,5
Nb.Violae	Трави фіалки триколірної	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші настояти на 300 мл холодної води 2 години, довести до кипіння і знову настояти до охолодження. Пити протягом дня ковтками.

Rp.

Fol.Betulae Листків берези білої

M.D.S. 7 столових ложок подрібнених листків на 1 л води кип'ятити до випаровування наполовину, процідити. Підсолодити медом. Пити по 1 столовій ложці 10-15 разів на день.

Rp.

Rad.Symphyti	Кореня живокосту лікарського	0,5
Gem.Pini	Бруньок сосни звичайної	30,0
Nb.Thymis	Трави чебрецю звичайного	10,0
Fl.Malvae	Квіток калачиків лісових	10,0
Fl.Verbasci	Квіток дивини скіпетроподібної	0,5

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу прокип'ятити 3-5 хвилин. Настояти 30 хвилин. Пити по 50 мл 5-6 разів на добу.

Rp.

Потовчених 5 зубців часнику городнього прокип'ятити у свіжому молоці 2-3 хвилини. Процідити. Давати дитині по чайній ложці декілька разів у день.

Rp.

Srrob.Juniperis	Шишкоягід ялівцю	10,0
Fl.Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	20,0
Gem.Pini	Бруньок сосни звичайної	10,0

M.D.S. Прокип'ятити у закритій посудині, відцідити. Робити інгаляції.

Rp.

Rad.Inulae	Кореня оману високого	10,0
Hb.Equiseti	Трави хвоща польового	0,5
Fol.Marrubiit	Листків шандри звичайної	20,0
Fol., Fl.Tussilaginis	Листків і квіток підбілу звичайного	20,0
Hb.Visscum	Трави омели білої	0,5

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити. Пити по 1-2 ковтки протягом дня.

Rp.

Sem.Linim	Насіння льону звичайного	10,0
Hb.Thymis	Трави чебрецю борового	10,0
Fl.Sambucus	Квіток бузини чорної	0,5
Fl.Primula	Квіток первоцвіту весняного	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу кип'ятити на водяній бані 15 хвилин. Процідити. Пити по 1 столовій ложці 5-6 разів на день.

Rp.

Fol.Plantaginis	Листків подорожника ланцетолистого	20,0
Fol.Fragariae	Листків суниць лісових	20,0
Hb.Violae	Трави фіалки триколірної	10,0
Fl.Tussilaginis	Квіток підбілу звичайного	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу настояти в термосі 2 години. Пити по 50 г 3 рази на день до вживання їжі.

Бронхіальна астма. Емфізема легень

Rp.

Hb.Betonicae	Трави буквиці лікарської	порівно
Hb.Veronicae	Трави вероники дібрової	
Fl.Crataegis	Квіток глоду конського	
Hb.Leonuris	Собачої кропиви серцевої	
Hb.Glechomae	Трави розхідника звичайного	
Hb.Thymis	Трави чебрецю борового	

M.D.S. 4 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 6 годин. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Hb.Solidaginis	Трави золотушника звичайного	порівно
Hb.Hyperici	Трави звіробою звичайного	

Rad.Symphytim Кореня живокосту лікарського

Fl.Sambucis Квіток бузини чорної

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу варити на водяній бані 15 хвилин, настояти 1 годину. Процідити. Пити по 50 мл 3-4 рази на день.

Rp.

Hb.Potentillae	Трави перстачу гусячого	1,5
Hb.Marrubii	Трави шандри звичайної	10,0
Hb.Chelidonii	Трави чистотілу звичайного	20,0
Fl.Sambucis	Квіток бузини чорної	1,5
Gem.Pini	Бруньок сосни звичайної	30,0

M.D.S. 4 чайні ложки суміші на 200 мл холодної води. Настояти 2 години, потім довести до кипіння. Процідити. Пити протягом дня ковтками.

Rp.

Cort.Rhamni	Кори жостеру проносного	30,0
Cort.Sambucis	Кори бузини чорної	20,0
Tur.Solani	Стебел пасльону солодко-гіркого	30,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 500 мл окропу варити на водяній бані 30 хвилин, настояти 20 хвилин, процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Fl.Violae	Квіток арніки гірської	10,0
Hb.Thymis	Трави чебрецю звичайного	20,0
Fol.Tussilaginis	Листків підбілу звичайного	2,5
Rad.Inulae	Кореня оману високого	1

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити. Пити по 100 мл 3-4 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb.Bidentis	Трави череди трироздільної	20,0
Hb.Violae	Трави фіалки триколірної	20,0
Hb.Cichorii	Трави цикорію дикого	40,0
Hb.Eguiseti	Трави хвоща польового	20,0
Hb.Polygoni	Трави споришу звичайного	20,0
Hb.Chelidonii	Трави чистотілу звичайного	0,5
Hb.Mentae	Трави м'яти водяної	10,0
Rad.Inulae	Кореня оману високого	10,0
Rad.Taraxaci	Кореня кульбаби лікарської	20,0

Hb.Artemisiae	Трави полину гіркою	0,5
Fl.Helichrysi	Квіток цмину піскового	10,0
Fl.Tussilaginis	Квіток підбілу звичайного	20,0
Fl.Tiliae	Квіток липи серцелистої	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші залити 400 мл окропу. Кип'ятити на малому вогні 5 хвилин. Процідити. Пити по 100 мл 4 рази на добу за 15 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Fl.Tussilaginis	Листків підбілу звичайного	20,0
Gem.Betulae	Бруньок берези білої	10,0
Fol.Plantaginis	Листків подорожника ланцетолистого	20,0
Fol.Urticae	Листків кропиви дводомної	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші залити 200 мл холодної води і настояти 2 години. Прокип'ятити 5 хвилин і настояти 30 хвилин. Пити дітям до 5 років по 50 мл; 7-14 років по 100 мл за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Соку алое деревоподібного	750 мл.
Вина червоного натурального	1750 мл.
Меду бджолиного	125 мл.

M.D.S. Настояти в темній банці 7 діб. Вживати перших 7 днів по 1 чайній ложці, наступні 5 тижнів по 1 столовій ложці 3 рази на день за 2 години до вживання їжі.

Rp.

Gem.Pini	Бруньок сосни звичайної	0,5
Fol.Plantaginis	Листків подорожника великого	30,0
Fol.Tussilaginis	Листків підбілу звичайного	20,0
Hb.Solidaginis	Трави золотушника звичайного	20,0
Hb.Clelidonii	Трави чистотілу звичайного	0,5

M.D.S. 4 чайні ложки суміші на 200 мл холодної перевареної води настояти 2 години. Варити на малому вогні 5 хвилин. Процідити. Пити протягом дня по декілька ковтків однаковими дозами.

Rp.

Cort.Salicis	Кори верби білої	0,5
Fl.Sambucis	Квіток бузини чорної	20,0
Fr.Rosae	Плодів шипшини коричневої	20,0
Rhiz.Asari	Кореневища копитняка європейського	0,5
Fol.Tussilaginis	Листків підбілу звичайного	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл холодної перевареної води настояти 2 години. Довести до кипіння і відцідити. Випити за 3 прийоми протягом доби.

Rp.

Hb.Achilleae	Трави деревію тисячолістого	0,5
Fol.Betonicae	Трави буквиці лікарської	20,0
Fol.Tussilaginis	Листків підбілу звичайного	20,0
Fl.Malvae	Квіток калачиків лісових	10,0
Hb.Violae	Трави фіалки триколірної	0,5

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 200 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити. Пити по 100 мл за 30 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Hb.Equiseti	Трави хвоща польового	20,0
Hb.Marrubii	Трави шандри звичайної	10,0
Hb.Achilleae	Трави деревію звичайного	10,0
Fl.Arnicae	Квіток арніки гірської	0,5
Hb.Leonuris	Трави собачої кропиви звичайної	1,5
Hb. Scoparius	Трави саротамнусу віникового	0,5
Fol.Melissae	Листків меліси лікарської	10,0
Rad.Taraxaci	Листків берези білої	10,0
Fol.Betulae	Кореня кульбаби лікарської	10,0
Strob.Juniperi	Шишкоягід ялівцю звичайного	0,5

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 750 мл окропу. настояти в термосі 3 години. Пити по 200 мл 3-4 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Hb.Callunae	Трави вересу звичайного	10,0
Hb.Betonicae	Трави буквиці лікарської	20,0
Fl.Tiliae	Квіток липи серцеподібної	20,0
Rhiz.Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	10,0
Fol.Visci	Листків омели білої	0,5
Fol.Plantaginis	Листків подорожника великого	10,0
Hb.Veronicae	Трави вероніки лікарської	10,0
Fl.Crataegis	Квіток глоду колючого	30,0
Fol.Pulmonariae	Листків медуниці лікарської	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити. Пити по 100 мл за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb. Pulmonariae Трави медунки лікарської

M.D.S. 1 столову ложку трави на 200 мл води варити на малому вогні 10 хвилин. Процідити. Пити по 100 мл 2 рази на день (для відхаркування).

Rp.

Rad. Inulae Кореня оману високого 30,0

Rhiz. Potentillae Кореня перстачу прямостоячого 30,0

Fol. Tussilaginis Листків підбілу звичайного 20,0

Hb. Polygoni Трави споришу звичайного 20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші залити 400 мл води. Кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Процідити. Пити по 100 мл через 1 годину після вживання їжі.

Пневмонія. Запалення легень. Плеврит.

Rp.

Cort. Salicis Кори верби білої 10,0

Fr. Rosae Плодів шипшини коричневої 40,0

Fr. Sorbis Плодів горобини звичайної 2,5

Fol. Tussilaginis Листків підбілу звичайного 30,0

Fl. Sambucis Квіток бузини чорної 10,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл. води кип'ятити 4-5 хвилин. Процідити. Випити ковтками за 2-3 рази.

Rp.

Sem. Pini Бруньок сосни звичайної 10,0

Fol. Tusilaginifol. Plantaginifol. Chamomillae

Листків підбілу звичайного 20,0

Листків подорожника великого 30,0

Квіток ромашки лікарської 1,5

Hb. Origanifol. Chelidoniifol. Eguisetifol. Yuni-peris

Трави материнки звичайної 10,0

Трави чистотілу звичайного 20,0

Трави хвоща польового 0,5

Шишкоягід ялівцю звичайного 10,0

Hb. Violae Трави фіалки триколірної 10,0

Hb. Polygoni Трави споришу звичайного 10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити 5 хвилин.

Процідити. Пити по 100 мл, за 15 хв. до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Rad. Primulae Коренів первоцвіту весняного

M.D.S. 2 столові ложки на 200 мл окропу кип'ятити на малому вогні 30

хвилин. Процідити. Пити по столовій ложці 5-6 разів на день.

Rp.

Fol. Betulae	Листків берези бородавчастої	10,0
Hb. Pulmonariae	Трави медунки лікарської	20,0
Hb. Origani	Трави материнки звичайної	20,0
Fol. Plantaginis	Листків подорожника великого	10,0
Hb. Polugoni	Трави споришу звичайного	10,0
Hb. Callunae	Трави вересу звичайного	20,0
Fl. Crataegi	Квіток глоду колючого	10,0
Fl. Sambucis	Квіток бузини чорної	0,5
Strob. Humulli	“Шишок” хмелю звичайного	0,5

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу настояти в термосі 4 год.
Процідити. Пити по 50 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі

Rp.

Fol. Tussilaginis	Листків підбілу звичайного	порівно
Fl. Sambucis	Квіток бузини чорної	
Fl. Verbasci	Квіток дивини скіпетроподібної	
Fl. Tiliae	Квіток липи серцелистої	
Rhiz. Elytrigiae	Кореня пирію повзучого	
Rad. Symphyti	Кореня живокосту лікарського	

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу настояти в термосі 8 годин. Процідити. Пити по 50 мл 4 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Fl. Violaе	Квіток фіалки запашної	порівно
Fl. Robiniae	Квіток робінії звичайної	
Fl. Sambucis	Квіток бузини чорної	

M.D.S. 2 столові ложки суміші залити 1 л окропу. Настояти в термосі 2 години. Процідити. Пити з медом і лимонним соком протягом дня.

Rp.

4 столові ложки очищених зерняток вівса на 1 л води. Варити до розварювання. Процідити і відтиснути. Пити з медом. Курс лікування 2-3 місяці (плеврит)

Rp.

Rad. Potentillae	Кореня перстачу прямостоячого	20,0
------------------	-------------------------------	------

Hb. Heparici	Трави звіробою звичайного	10,0
Hb. Origani	Трави материнки звичайної	10,0
Hb. Eguiseti	Трави хвоща польового	0,5
Rad. Jnulae	Кореня оману високого	10,0
Hb. Polygoni	Трави споришу звичайного	20,0
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	20,0
Hb. Millefolii	Трави деревію звичайного	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити на малому вогні 5 хвилин. Процідити. Пити по 100 мл 4 рази на день за 15 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Hb. Pechomae	Трави розхідника звичайного	порівно
Hb. Primulae	Трави первоцвіту звичайного	
Fl. Sambucis	Квіток бузини чорної	

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 500 мл Окропу настояти в термосі протягом ночі. Пити протягом дня по декілька ковтків (при високій температурі).

Rp.

Rad. Symphyti	Кореня живокосту лікарського	15 г
Jur. Abientis	Молодих верхівок ялиці білої	10 г

M.D.S. Залити 500 мл вина і варити на малому вогні 1 годину, після чого у відвар додати по 5 г

Hb. Urticae	Кропиви двомної	
Hb. Pulmonariae	Медунки лікарської	
Hb. Plantaginis	Подорожника ланцелистого	
Hb. Archangelica officinalis	Дягелю лікарського	
Hb. Violaе	Фіалки запашної	
Fl. Achilleae (Millefolii)	Квіток деревію тисячолістого	

Це кип'ятити 10 хвилин, настояти 20 хвилин, процідити, додати 3 столові ложки меду.

M.D.S. Пити по столовій ложці кожну годину. Крім цього, приймати на кінчик ножа порошок дягелю і лопуха великого (корінь) (Миятович) (При гнійному запаленні легенів)

Rp.

Fl. Sambucis	Квіток бузини чорної	10,0
Infl. Trifolii	Суцвіть конюшини гірської	10,0
Hb. Agrimoniae	Трави парила звичайного	20,0

Hb.Primulae	Трави первоцвіту весняного	30,0
Fl.Jridis	Квіток півників болотних	10,0
Fr. Rosae	Плодів шипшини собачої	20,0
Hb. Verbasci	Квіток дивини ведмежої	0,5
Rad. Inulae	Кореня оману високого	1
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	1

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 500 мл окропу настояти в термосі 6 годин. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Абсцес легень. Бронхоектатична хвороба

Rp.

Tur.Piceae, Pini	Пагонів смереки, або сосни	порівно
Fol. Plantaginis	Листків подорожника великого	
Fol. Tussilaginis	Листків підбілу звичайного	

M.D.S. 4 чайні ложки подрібненої суміші на 200 мл. холодної води настояти 2 години, кип'ятити 5 хвилин. Процідити. Пити протягом дня ковтками.

Rp.

Rhiz.Potentillae	Кореневища перстачу прямостоячого	20,0
Hb.Hyperici	Трави звіробою звичайного	10,0
Hb. Origani	Трави материнки звичайної	10,0
Hb. Jguiseti	Трави хвоща польового	0,5
Rad. Ynulae	Кореня оману високого	10,0
Hb. Polygони	Трави споришу звичайного	20,0
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	20,0
Hb. Achillcae (Millefolii)	Трави деревію звичайного	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити на малому вогні 5 хвилин. Процідити, пити по 100 мл 4 рази на добу за 15 хвилин до вживання їжі і перед сном. У тяжких випадках – по 50 мл. щогодини.

Rp.

Gem.Pini	Бруньок сосни лісової	30,0
Fl.Malvae	Квіток калачиків лісових	10,0
Rad. Symphyti	Кореня живокосту лікарського	10,0
Hb. Thymi	Трави чебрецю борового	20,0
Fl. Verbasci	Квіток дивини скіпереподібної	0,5
Fl. Tussilaginis	Листків підбілу звичайного	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 3 години. Процідити. Пити по 100 мл за 15 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Fol. Tussilaginis	Листків підбілу звичайного	40,0
Fol. Plantaginis	Листків подорожника великого	40,0
Rhiz. Potentillae	Кореневища перстачу прямостоячого	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 300 мл окропу. Настояти в термосі 4 год. Процідити. Пити по 100 мл за 15 хвилин до вживання їжі 3 рази на день.

Rp.

Rhiz. Potentillae	Кореневища перстачу прямостоячого	10,0
Gem. Pini	Бруньок сосни лісової	0,5
Fl. Tussilaginis	Квіток підбілу звичайного	20,0
Hb. Origani	Трави материнки звичайної	20,0
Fl. Tiliae	Квіток липи серцелистої	2,5
Stob. Juniperis	Шишкочягід ялівцю звичайного	0,5
Hb. Ledi	Трави багна болотяного	0,2
Hb. Hyperici	Трави звіробою звичайного	10,0
Hb. Achillae (Millefolii)	Трави деревію звичайного	10,0
Fol. Urticae	Листків кропиви дводомної	20,0
Hb. Polygoni	Трави споришу звичайного	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити. Пити по 100 мл 4 рази на день за 15 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Fol., Fl. Tussilaginis Листків і квіток підбілу звичайного

M.D.S. 1 столову ложку на 200 мл окропу варити на водяній бані 10 хвилин. Пити з медом 400 мл на день ковтками.

Туберкульоз легень. Актиномікоз легень

Rp.

Hb. Galeopsis	Трави жабрію звичайного	20,0
Hb. Eguiseti	Трави хвоща польового	30,0
Rad. Primulae	Коренів первоцвіту весняного	20,0
Rab. Pulmonariae	Коренів медунки лікарської	20,0
Strob. Juniperi	Шишкочягід ялівцю звичайного	10,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 500 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити. Пити по 100 мл протягом доби.

Rp.

Hb. Pelmonariae	Трави медунки лікарської	20,0
Fol. Tussilaginis	Листків підбілу звичайного	20,0
Hb. Lycopi	Трави вовконога європейського	10,0
Hb. Solidaginis	Трави золотушника звичайного	10,0
Hb. Jalgopsis	Трави жабрію звичайного	20,0
Hb. Eguiseti	Трави хвоща польового	0,5

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 400 мл окропу варити на водяній бані 15 хвилин, настояти 20 хвилин, процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Rhiz. Polygoni	Кореневища гірчака зміїного	10,0
Hb. Thymis	Трави чебрецю звичайного	20,0
Hb. Eguisetim	Трави хвоща польового	0,5
Hb. Galeopsis	Трави жабрію звичайного	0,5
Hb. Polygonia	Трави споришу звичайного	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити. Пити 4 рази на день по 100 мл за 15 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Hb. Artemisiae	Трави полину гіркого	0,5
Hb. Jaleopsis	Трави жабрію звичайного	10,0
Hb. Palmonariae	Трави медунки темної	20,0
Hb. Achilleae (Millefolii)	Трави деревію тисячolistого	0,5
Fol. Rubis	Листків ожини сизої	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл холодної води настояти 2 год, довести до кипіння. Процідити. Випити протягом доби при відсутності апетиту.

Rp.

Rad. Gentianae	Кореня тирличу жовтого	20,0
Rhir. Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	20,0
Hb. Thymis	Трави чебрецю звичайного	10,0
Gemn. Pini	Бруньок сосни звичайної	0,5
Hb. Eguisetim	Трави хвоща польового	0,5

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fl. Malvae	Квіток калачиків лісових	30,0
Fl. Papavidis	Пелюсток маку польового	0,2
Hb. Verbasci	Квіток дивини скіпереподібної	0,5
	Ячмінних круп	10,0
Rad. Inulae	Кореня оману високого	20,0
Rad. Pulmonariae	Кореня медунки лікарської	30,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити. Пити по 200 мл вранці і ввечері.

Rp.

Соку з листків алое	30,0
Свинячого смальцю	20,0
Гусячого жиру	20,0
Коров'ячого масла	20,0
Меду бджолиного	20,0
Порошку какао	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл гарячого молока, пити по 100 мл два рази на день.

Rp.

Соку алое	750
Вина червоного виноградного	1750
Меду натурального	1250

M.D.S. Настояти 7 діб у закритій банці з темного скла. Вживати перших сім діб по 1 чайній ложці, а наступні 5 тижнів – по 1 столовій ложці 3 рази на день за 2 години до вживання їжі.

При легеневій кровотечі

Rp.

Cort. Quercii	Кори дуба звичайного	20,0
Rhiz. Potentillae	Кореневища перстачу прямостоячого	30,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл води кип'ятити 10 хвилин. Процідити. Пити ковтками протягом дня.

Rp.

Hb. Solidaginis	Трави золотушника звичайного	20,0
Hb. Hypericim	Трави звіробою звичайного	30,0
Fl. Trifoliti	Квіток конюшини польової	10,0
Hb. Centaurii	Трави золототисячника малого	0,5

Hb. Polygonim Трави споришу звичайного 20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу варити на водяній бані 15 хвилин. Настояти 20 хвилин. Процідити. Пити по 50 мл за 20 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb. Organim Трави материнки звичайної 1,5
Hb. Thymis Трави чебрецю звичайного 20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 200 мл окропу напарювати 7-10 хвилин. Процідити. Пити ковтками протягом доби (при актиномікозі легень).

Rp.

Hb. Equisetim Трави хвоща польового 10,0
Fr. Yunlantis Опліднів горіха волоського 2,5
Rad. Valeriana Кореня валеріани лікарської 10,0
Fol. Tussilaginis Листків підбілу звичайного 10,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу кип'ятити на малому вогні 3-5хв. Процідити. Пити по 200-600 мл гарячим протягом доби (при посиленому нічному потовиділенні).

Rp.

Hb. Pulmonariae Трави медунки лікарської 20,0
Hb. Equisetim Трави хвоща польового 10,0
Hb. Rolygonit Трави споришу звичайного 20,0
Hb. Galeopsis Трави жабрію звичайного 0,5
Fol. Tussilaginis Листків підбілу звичайного 20,0
Rad. Gentianae Кореня тирличу жовтого 10,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 500 мл води кип'ятити на малому вогні 5 хвилин. Процідити. Випити ковтками протягом доби.

Rp.

Hb. Capsellae Трави грициків звичайних 20,0
Hb. Callunae Трави вересу звичайного 10,0
Fol. Mellissae Листків меліси лікарської 10,0
Fr. Rosae Плодів шипшини собачої 20,0
Hb. Achillea
(Millefilii) Трави деревію тисячолістого 30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 6 годин. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Rhiz. Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	20,0
Hb. Artemisiae	Трави полину гіркого	0,5
Fol. Plantaginis	Листків подорожника великого	30,0
Infl. Trifolii	Суцвіття конюшини польової	20,0
Hb. Lycopis	Трави вовконога європейського	10,0

M.D.S. 1 столову ложку на 200 мл окропу кип'ятити на малому вогні 3 хвилини. Настояти 10 хв. Процідити. Пити по 50 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Хвороби серця і системи кровообігу. Кардіоневроз

Rp.

Fl. Crataegis	Квіток глоду колючого	порівно
Fl. Melianthi	Квіток соняшника звичайного	

M.D.S.1 чайну ложку суміші на 200 мл перевареної води кімнатної температури. Настояти 3 години. Процідити, пити по 100-200 мл перед сном.

Rp.

Hb. Urticae	Трави собачої кропиви серцевої	30,0
Fol. Melissaе	Листків меліси лікарської	40,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою звичайного	20,0
Rad. Valerianaе	Кореня валеріани лікарської	10,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу кип'ятити 10 хвилин. Настояти 1 годину. Процідити. Пити по 100 мл ранком і ввечері.

Rp.

Rad. Valeriana	Кореня валеріани лікарської	10,0
Fl. Crataegis	Квіток глоду колючого	20,0
Hb. Urticae	Трави собачої кропиви серцевої	30,0
Hb. Gaphaliim	Трави сухоцвіту багнового	20,0
Fol. Melissaе	Листків меліси лікарської	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу варити на водяній бані 10 хвилин. Настояти 30 хвилин. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Rad. Valerianaе	Кореня валеріани лікарської	50,0
-----------------	-----------------------------	------

M.D.S. 1 чайну ложку на 200 мл перевареної води кімнатної температури настояти 3 години. Пити по 50-100-150 мл перед сном.

Rp.

Fol. Mehyanthis	Листків бобівника трилистого	10,0
Fol. Mentae	Листків м'яти перцевої	30,0
Fl. Convallariae	Квіток конвалії травневої	10,0
Rad. Valerianae	Кореня валеріани лікарської	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл холодної води настояти 3 години, довести до кипіння, процідити. Пити протягом доби ковтками при безсонні.

Rp.

Rad. Soxifragae	Кореня бедринцю ломикаменевого	20,0
Fol. Achilleae (Millefilii)	Листків деревію тисячolistого	10,0
Rhir. Valerianae	Кореня валеріани лікарської	20,0
Fl. Crataegis	Квіток глоду колючого	20,0
Fol. Melissaе	Листків меліси лікарської	10,0

M.D.S. 2 чайні ложки суміші на 200 мл холодної води настояти 3 години, довести до кипіння, процідити. Випити за кілька разів ковтками протягом доби.

Rp.

Hb. Humuliy	Трави хвоща польового	20,0
Hb. Polygonim	Трави споришу звичайного	30,0
Fl. Crataegis	Квіток глоду колючого	50,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 300 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Hb. Marrufii	Трави шандри звичайної	10,0
Strob. Humuli	“Шишок” хмелю звичайного	1,5
Fl. Crataegis	Квіток глоду звичайного	50,0
Hb. Urticae		

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу кип'ятити 1 хвилину, настояти 30 хвилин. Пити по 3-4 склянки (200 мл) на день

Rp.

Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	10,0
Fol. Melissaе	Листків меліси лікарської	50,0
Fl. Crataegis	Квіток глоду колючого	50,0
Rad. Angelicae	Кореня дягеля лікарського	50,0

Rad. Valerianae	Кореня валеріани лікарської	50,0
Strob. Humulis	Шишок хмелю звичайного	50,0

M.D.S. 2 чайні ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити. Пити по 200 мл теплим ранком і ввечері.

Rp.

Rad. Valeriana	Кореневища валеріани лікарської	10,0
Fl. Crataegus	Квіток глоду колючого	20,0
Hb. Leonurus	Трави собачої кропиви серцевої	30,0
Hb. Chaphalium	Трави сухоцвіту болотяного	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу, настояти в термосі 2 год. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fol. Menthae	Листків м'яти перцевої	20,0
Rad. Angelicae	Кореня дягелю лікарського	1,5
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	10,0
Rad. Valerianae	Кореня валеріани лікарської	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл води кип'ятити 3-5 хвилин. Процідити. Пити по 100 мл ранком і ввечері.

Rp.

Rab. Valerianae	Кореня валеріани лікарської	20,0
Hb. Polygonim	Трави споришу звичайного	20,0
Fol. Menyanthis	Листків бобівника трилистого	10,0
Fl. Convallariae	Квіток конвалії травневої	10,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу варити на водяній бані 15 хвилин. Настояти 30 хвилин. Пити по 50 мл 4 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

Хронічні запалення зміни серцевого м'яза, перикарда, ендокарда

Rp.

Hl. Melissaе	Трави меліси лікарської	40,0
Fl. Violaе	Квіток арніки лікарської	30,0
Hb. Potentillae	Трави перстачу гусячого	20,0
Hb. Solidaginіs	Трави золотушника звичайного	0,5

M.D.S. 2 чайні ложки суміші на 200 мл окропу кип'ятити на водяній бані 30 хвилин. Процідити. Пити ковтками протягом доби.

Rp.

Hb. Leoniris	Трави собачої кропиви серцевої	20,0
Hb. Sarothamni	Трави саротамнусу віникового	10,0
Hb. Solidaginis	Трави золотушника звичайного	0,5
Cort. Viburni	Кори калини звичайної	10,0
Rad. Valerianae	Кореня валеріани лікарської	20,0

M.D.S. 3 чайні ложки суміші на 200 мл води кип'ятити на малому вогні 3 хвилин. Настояти 30 хвилини. Процідити. Пити ковтками протягом доби при аритмії.

Rp.

Rab. Valerianae	Кореня валеріани лікарської	20,0
Cort. Viburni	Кори калини звичайної	10,0
Hb. Achilleae (Millefolii)	Трави деревію тисячолістого	10,0
Hb. Solidaginis	Трави золотушника звичайного	0,5
Hb. Leonuzi	Трави собачої кропиви серцевої	20,0

M.D.S. 2 чайні ложки суміші на 200 мл води кип'ятити на малому вогні 20 хвилин. Процідити, пити протягом доби ковтками.

Rp.

Fl. Menthae	Листків м'яти перцевої	30,0
Fl. Convallariae	Квіток конвалії травневої	10,0
Fl. Crataegis	Квіток глоду колючого	30,0
Rad. Valerianae	Кореня валеріани лікарської	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити. Пити ковтками протягом доби.

Ішемічна хвороба серця, недостатність кровообігу, порушення ритму роботи серця

Rp.

Fruct. Phaseoli	Стручків квасолі звичайної	порівно
Hb. Pollentillae	Трави перстачу гусячого	
Hb. Solidaginis	Трави золотушника звичайного	
Fl. Sarothamni	Квіток саротамнусу віникового	

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 250 мл окропу настояти в термосі 2 години. Пити по 100 мл 2 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fl. Crataegis	Квіток глоду колючого	30,0
---------------	-----------------------	------

M.D.S. 1 столову ложку квіток на 200 мл окропу напарити на водяній бані 30 хвилин. Пити протягом доби.

Rp.

Hb. Lycori	Трави вовконога європейського	10,0
Hb. Violaе	Трави фіалки триколірної	10,0
Fl. Tiliae	Квіток липи серцелистої	20,0
Fl. Crataegis	Квіток глоду колючого	30,0
Fol. Melissaе	Листків меліси лікарської	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 300 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Rad. Valerianaе Кореня валеріани лікарської

M.D.S. 1 столову ложку подрібнених коренів залити в термосі 20 мл перевареної холодної води. Настояти 8 годин, процідити, додати за смаком цукру. Пити по 100 мл натще і ввечері перед сном.

Rp.

Fl. Crataegus	Квіток глоду колючого	30,0
Stob. Humulus	“Шишок” хмелю звичайного	0,5
Fol. Melissaе	Листків меліси лікарської	20,0
Rad. Valerianaе	Кореневища валеріани лікарської	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 2 год. Процідити. Випити ковтками протягом доби.

Rp.

Fl. Tiliae	Квіток липи серцелистої	20,0
Hb. Leonuris	Трави собачої кропиви серцевої	30,0
Hb. Potentillae	Трави перстачу гусячого	10,0
Fol. Melissaе	Листків меліси лікарської	10,0
Hb. Herniariae	Трави остудника голого	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити. Пити по 50 мл 5-6 разів на добу за 30 хвилин до вживання їжі і через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Hb. Leonuris	Трави собачої кропиви серцевої	20,0
Rad. Valerianaе	Кореня валеріани лікарської	20,0

Fr. Carvi	Плодів кмину звичайного	10,0
Fr. Anethim	Плодів кропу запашного	0,5
Fol. Vincae	Листків барвінку малого	0,5

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 250 мл окропу настояти в термосі 3 години. Процідити. Пити ковтками протягом доби.

Rp.

Hb. Potentillae	Трави перстачу гусячого	20,0
Rad. Valerianae	Кореня валеріани лікарської	20,0
Fol. Melissae	Листків меліси лікарської	10,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу кип'ятити на водяній бані 10 хвилин. Процідити. Пити за 3 прийоми протягом дня.

Rp.

Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	10,0
Hb. Leonuris	Трави собачої кропиви серцевої	0,5
Fol. Viscim	Листків омели білої	0,5
Hb. Melissae	Трави меліси лікарської	0,5
Fl. Crataegis	Квіток глоду колючого	0,5
Hb. Fumariae	Трави рутки лікарської	0,2
Rad. Valerianae	Кореня валеріани лікарської	0,2

M.D.S. 2 чайні ложки суміші на 400 мл окропу варити на водяній бані 20 хвилин. Настояти 15 хвилин. Процідити, пити по 200 мл ранком натще і ввечерім перед сном.

Rp.

Hb. Gaphaliim	Трави сухоцвіту багнового	10,0
Hb. Leonuris	Трави собачої кропиви серцевої	20,0
Hb. Callunae	Трави вересу звичайного	10,0
Fl. Crataegis	Квіток глоду колючого	30,0
Hb. Achilleae (obillefolii)	Трави деревію тисячolistого	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 500 мл окропу настояти в термосі 3 год. Процідити. Пити по 100 мл 4 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Hb. Gaphaliim	Трави сухоцвіту багрового	порівно
Hb. Leonuriy	Трави собачої кропиви серцевої	
Fl. Crataegis	Квіток глоду колючого	

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу варити на водяній бані 10 хвилин. Настояти 1 годину. Пити по 200 мл перед обідом і перед сном.

Rp.

Fol. Viscim	Листків омели білої	40,0
Hb. Baphaliim	Трави сухоцвіту багнового	40,0
Hb. Capsellae	Трави грициків звичайних	20,0
Strob. Humulus	Шишок хмелю звичайного	40,0
Fol. Menthae	Листків м'яти водяної	40,0
Fr. Crataegis	Листків глоду колючого	20,0
Fol. Menyanthis	Листків бобівника трилистого	40,0
Fol. Mellisae	Листків меліси лікарської	20,0
Hb. Origanim	Трави материнки звичайної	20,0
Hb. Calluna	Трави вересу звичайного	30,0
Hb. Leonuris	Трави собачої кропиви серцевої	40,0
Fr. Sorbis	Плодів горобини звичайної	20,0
Hb. Betonicae	Трави буквиці лікарської	40,0
Fr. Rosae	Плодів шипшини собачої	30,0
Hb. Achilleae	Трави деревію тисячолістого	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 200 мл води кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти протягом ночі. Процідити. Пити по 50 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Fl. Crataegis	Квіток глоду колючого	20,0
Rad. Valerianae	Кореневища валеріани	20,0
Fol. Melisse	Листків меліси лікарської	40,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 2 години. Пити ковтками протягом доби.

Rp.

Hb. Violaе	Трави фіалки триколірної	10,0
Fl. Tiliae	Квіток липи серцелистої	20,0
Fl. Crataegis	Квіток глоду колючого	20,0
Fol. Melissaе	Листків меліси лікарської	10,0
Stob. Humubus	“Шишок” хмелю звичайного	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 500 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити. Пити по 100 мл 4 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Hb. Leonuris	Трави собачої кропиви серцевої	20,0
Hb. Potentillae	Трави перстачу гусячого	1,5
Fol. Melissaе	Листків меліси лікарської	20,0

M.D.S. 1 чайну ложку суміші на 200 мл холодної води довести до кипіння, процідити. Пити ковтками протягом доби.

Rp.

Hb. Callunae	Трави вересу звичайного	0,5
Fl. Crataegis	Квіток глоду колючого	20,0
Fol. Melissaе	Листків меліси лікарської	10,0
Hb. Potentillae	Трави перстачу гусячого	20,0
Hb. Chelidoniim	Трави чебрецю звичайного	20,0
Fol. Asarim.	Трави чистотілу звичайного	0,5
	Листків копитняка європейського	

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу варити на водяній бані 10 хвилин. Пити протягом доби при ангіоспазмі.

Rp.

Fl. Arnicae	Квіток арніки гірської	
-------------	------------------------	--

M.D.S. 2 столові ложки квіток на 200 мл окропу варити на водяній бані 15 хвилин. Процідити. Пити по 1 столовій ложці 3-4 рази на добу (ішемічна хвороба).

Гіпертонічна хвороба

Rp.

Hb. Thymis	Трави чебрецю звичайного	10,0
Hb. Viscim	Трави омели білої	0,5
Hb. Achilleae (boillefolii)	Трави деревію тисячолістого	10,0
Fl. Crataegis	Квіток глоду колючого	30,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу варити на водяній бані 10 хвилин. Настояти 20 хвилин. Процідити. Пити по 50 мл 4 рази на день до вживання їжі.

Rp.

Fl. Crataegis	Квіток глоду колючого	20,0
Hb. Viscim	Трави омели білої	10,0
Hb. Vincae	Трави барвінку малого	20,0
Hb. Achilleae		

(boillefolii)	Трави деревію тисячolistого	10,0
Rad. Inulae	Кореня омани високого	0,5

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити. Пити по 100мл. 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Hb. Capsellae	Трави грициків звичайних	10,0
Fol. Melissaе	Листків меліси лікарської	10,0
Fr. Carvi	Плодів кмину звичайного	0,5
Rad. Valerianaе	Кореня валеріани лікарської	1,5
Fl. Crataegis	Квіток глоду колючого	20,0
Hb. Viscim	Трави омели білої	0,5
Fol. Menthae	Листків м'яти перцевої	2

M.D.S. 2 чайні ложки суміші на 300 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити. Пити по 50 мл 5-6 разів на день.

Rp.

Fl. Crataegis	Квіток глоду колючого	20,0
Fr. Crataegis	Плодів глоду колючого	20,0
Hb. Eguisetim	Трави хвоща польового	0,5
Hb. Visci	Трави омели білої	0,5
Fl. Arnicae	Квіток арніки гірської	10,0
Hb. Achilleae	Трави деревію тисячolistого	10,0
Hb. Thymis	Трави чебрецю борового	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 2 год. Процідити. Пити по 200 мл ранком і ввечері.

Rp.

Hb. Thymis	Трави чебрецю звичайного	10,0
Hb. Chelidoniim	Трави чистотілу звичайного	0,5
Fr. Crataegis	Плодів глоду колючого	2,5
Hb. Eguisetim	Трави хвоща польового	0,5
Hb. Achilleae	Трави деревію тисячolistого	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Fz. Carvi	Плодів кмину звичайного	0,5
Hb. Hypericim	Трави звіробою звичайного	20,0
Fol. Melissaе	Листків меліси лікарської	20,0

Rad. Valerianae	Кореня валеріани лікарської	10,0
Hb. Betonicae	Трави буквиці лікарської	20,0
Hb. Menthae	Трави м'яти перцевої	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 300 мл окропу, варити на водяній бані 15 хвилин, настояти 20 хвилин. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fol. Crataegis	Листків глоду колючого	20,0
Fol. Viscim	Листків омели білої	20,0
Hb. Urticae	Трави кропиви дводомної	10,0
Hb. Achilleae	Трави деревію тисячолістого	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 600 мл окропу варити на водяній бані 30 хвилин. Процідити. Пити по 150 мл 3 рази на день після вживання їжі і перед сном.

Rp.

Hb. Leonuris	Трави собачої кропиви серцевої	20,0
Hb. Efuissetim	Трави хвоща польового	0,5
Hb. Euphrasiae	Трави очанки прямостоячої	10,0
Fl. Crataegis	Квіток глоду колючого	20,0
Fl. Verbascim	Квіток гречки посівної	20,0
Hb. Viscim	Трави омели білої	10,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 250 мл окропу настояти в термосі 3 години. Процідити. Пити по 50 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb. Viscim	Трави омели білої	10,0
Hb. Iaphaliim	Трави сухоцвіту багрового	20,0
Hb. Capsellae	Трави грициків звичайних	10,0
Strob. Humuli	“Шишок” хмелю звичайного	10,0
Fol. Menthae	Трави м'яти перцевої	10,0
Fol. Menyathis	Листків бобівника трилистого	20,0
Hb. Melissaе	Трави меліси лікарської	10,0
Hb. Calluna	Трави вересу звичайного	10,0
Hb. Leonuris	Трави собачої кропиви серцевої	20,0
Fr. Sorbis	Плодів горобини звичайної	20,0
Hb. Betonicae	Трави буквиці лікарської	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 200 мл води кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти протягом ночі. Процідити. Пити по 50 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі і IV раз перед сном.

Rp.

Stig. Maydis	Приймочок кукурудзи звичайної	10,0
Hb. Potentillae	Трави перстачу гусячого	20,0
Hb. Achilleae	Трави деревію звичайного	10,0
Rad. Valerianae	Кореня валеріани лікарської	20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 600 мл окропу настояти в термосі 3 години. Процідити. Пити по 200 мл 3 рази на день через 2 години після вживання їжі

Rp.

Fr. Rhaseolis	Стулок плодів квасолі звичайної	20,0
Fol. Yuglans	Листків горіха волоського	10,0
Fr. Sorbus	Плодів горобини звичайної	10,0
Hb. Leonurus	Трави кропиви собачої серцевої	20,0
Fol. Fragaria	Листків суниць лісових	10,0
Tur. Solani	Пагонів пасльону солодко-гіркого	0,5

M.D.S. 2 чайні ложки суміші на 300 мл окропу варити на водяній бані 15 хвилин. Настояти 30 хвилин. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Rad. Symphytim	Кореня живокосту лікарського	10,0
Hb. Hypericim	Трави звіробою звичайного	20,0
Hb. Viscim	Трави омели білої	0,5
Fl. Crataegis	Квіток глоду колючого	30,0
Hb. Leonuris	Трави собачої кропиви серцевої	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу варити на водяній бані 30 хвилин. Процідити. Пити по 50 мл 4 рази на день до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Hb. Veronicae	Трави вероніки лікарської	
---------------	---------------------------	--

M.D.S. 1 чайну ложку трави на 200 мл окропу настояти в термосі 12 годин. Процідити. Пити по 200 мл 2 рази на день (при постійному високому тиску).

Гіпотонічна хвороба

Rp.

Hb. Hypericim	Трави звіробою звичайного	10,0
Hb. Genistae	Трави дроку красильного	10,0

Fr. Crataegis	Плодів глоду колючого	20,0
Hb. Leonuris	Трави собачої кропиви звичайної	20,0
Stig. Maydis	Приймочок кукурудзи	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 200 мл води. Кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Процідити. Пити по 1 столовій ложці 4 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb. Capsellae Трави грициків звичайних

M.D.S. 2 столові ложки подрібненої рослини на 300 мл окропу, кип'ятити 2 хвилини. Настояти 15 хвилин. Пити по 100 мл 3 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb. Genista Трави дроку красильного

M.D.S. 2 столові ложки подрібненої рослини на 400 мл води кип'ятити, доки не випарується 1/2 рідини. Пити по 1 столовій ложці з медом 3 рази на день.

Rp.

Hb. Capsellae	Трави грициків звичайних	30,0
Hb. Achillea	Трави деревію тисячолістого	30,0
Hb. Genistae	Трави дроку красильного	20,0
Hb. Leonuris	Трави собачої кропиви серцевої	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші залити в термосі 300 мл окропу. Настояти 1 годину. Пити ковками по 100 мл ранком і ввечері.

Rp.

Hb. Sarothamni Трави саротамнуса вінникового

M.D.S. 4 столові ложки подрібненої рослини на 1л окропу кип'ятити на водяній бані 15 хвилин. Пити по 1 столовій ложці 5 разів на день, а з дозволу лікаря прийом можна довести до 10 ложок на день.

Атеросклероз

Rp.

Hb. Filipendulae	Трави гадючника в'язолистого	20,0
Hb. Fumariae	Трави рутки лікарської	10,0
Hb. Polentillae	Трави перстачу гусячого	10,0
Fl. Sambucis	Квіток бузини чорної	20,0
Hb. Equisetim	Трави хвоща польового	30,0

Fl. Achilleae Квіток деревію тисячолістого 20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 600 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити. Пити 4 рази на день по 100 мл за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb. Achilleae Трави деревію звичайного 10,0
Hb. Visci Трави омели білої 1,5
Fl. Aesculis Квіток гіркокаштана звичайного 30,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл холодної води настояти 3 години, прокип'ятити 5 хвилин, Настояти 10 хвилин. Випити ковтками протягом доби.

Rp.

Fl. Fumariae Трави рутки лікарської 10,0
Hb. Polentillae Трави перстачу гусячого 10,0
Hb. Ecursetim Трави хвоща польового 30,0
Hb. Achilleae Трави деревію тисячолістого 30,0

M.D.S. 3 чайні ложки суміші на 500 мл окропу варити на водяній бані 5 хвилин. Процідити. До настою додати омели білої, яку готують так: 3 чайні ложки омели залити 400 мл холодної води і настояти 8 годин. Процідити. Пити протягом дня теплим.

Rp.

Fl. Arnicae Квіток арніки гірської 0,5
Hb. Achillea Трави деревію звичайного 2,5
Hb. Hypericim Трави звіробою звичайного 20,0
Fol. Fragariae Листків суниці лісової 20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 300 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Rad. Taraxacim Кореня кульбаби лікарської порівно
Rhiz. Elytrigiae Кореня пирію повзучого
Rad. Saponariae Кореня мильнянки лікарської
Hb. Achillea Трави деревію тисячолістого

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти 30 хвилин. Процідити. Пити по 200 мл ранком і ввечері.

Rp.

Hb. Hypericim	Трави звіробою звичайного	80,0
Fol. Vacciniim	Листків чорниці звичайної	80,0
Hb. Eupharasiae	Трави очанки прямостоячої	20,0
Hb. Visci	Трави омели білої	30,0
Fol. Fragariae	Листків суниць лісових	50,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші залити 400 мл теплої води. Настояти 10-12 годин. Процідити. Пити ранком натще 200 мл і ввечері перед сном.

Rp.

Fl. Aesculis Квіток гіркокаштану звичайного

M.D.S. Зі свіжих квіток вичавити сік (законсервувати зі спиртом у співвідношенні 1:2). На 1 столову ложку води – 25-30 крапель соку. Пити 2 рази на день.

Rp.

Hb. Campanulae	Трави дзвоників скупчених	20,0
Hb. Filipendulae	Трави гадючника в'язолистого	10,0
Fol Visci	Листків омели білої	10,0
Hb. Violaе	Трави фіалки триколірної	0,5
Fl. Rosae	Плодів шипшини коричневої	20,0
Fl. Crataegis	Квіток глоду колючого	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші залити 500 мл окропу, настояти в термосі 6 годин. Процідити, пити по 150 мл 4 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Hb. Viscim	Трави омели білої	10,0
Fl. Crataegis	Квіток глоду колючого	20,0
Fl. Filipendulae	Квіток гадючника в'язолистого	10,0
Hb. Equisetim	Трави хвоща польового	10,0
Fol. Urticae	Листків кропиви дводомної	20,0
Fol. Rubis	Листків ожини сизої	20,0
Fol. Menthae	Листків м'яти перцевої	10,0
Hb. Capsellae	Трави грициків звичайних	10,0
Hb. Sarothamni	Трави саротамнуса віникового	10,0
Fr. Rosae	Плодів шипшини коричневої	20,0

M.D.S. 4 столові ложки суміші на 500 мл окропу, кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Процідити. Пити по 100 мл 4 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fr.Phaseoli Стулок плодів квасолі

M.D.S. 100 г сухих стулок плодів квасолі залити 1 л холодної води, настояти 10 години. Пити по 200 мл 4 рази на день протягом 3 днів на тиждень (курс лікування 1 місяць).

Rp.

Nb. Achillea	Трави деревію	1 ст. ложка
Fol. Visci	Листків омели	4 ч. ложка

M.D.S. 1 столову ложку деревію на 200 мл окропу варити на водяній бані 10 хвилин, процідити, додати до настою омели білої (4 чайні ложки листків на 250 мл холодної води, настояти 8 годин, процідити). Пити протягом дня без цукру 1-2 місяці.

Rp.

Fol. Viscim	Листків омели білої	10,0
Nb. Fumariae	Трави рутки лікарської	10,0
Rad. Taraxacim	Кореня кульбаби лікарської	1,5
Rhiz. Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти 30 хвилин. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Nb. Leonuris	Трави собачої кропиви серцевої	20,0
Nb. Hypericim	Трави звіробою звичайного	30,0
Tur. Solanim	Пагонів пасльону солодко-гіркого	10,0
Fol. Viscum	Листків омели білої	10,0
Nb. Chapalium	Трави сухоцвіту багнового	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 500 мл окропу варити на водяній бані 10 хв. Настояти 30 хв. Процідити. Пити по 150 мл 3 рази на день за 30 хв до вживання їжі.

Rp.

Gemn. Betulae	Бруньок берези білої	0,5
Fol. Betulae	Листків берези білої	10,0
Fol. Origanim	Листків материнки звичайної	10,0
Fol. Tusilaginis	Листків підбілу звичайного	20,0
Fol. Plantaginis	Листків подорожника великого	10,0
Nb. Equisetim	Трави хвоща польового	10,0

Hb. Betonicae	Трави буквиці лікарської	30,0
Hb. Gaphaliim	Трави сухоцвіту багнового	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 300 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb. Solidaginis	Трави золотушника звичайного	30,0
Rad. Valerianae	Кореня валеріани лікарської	0,5
Fol. Ribis	Листків смородини чорної	20,0
Fol. Fragariae	Листків суниць лісових	30,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 500 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити. Пити по 150 мл 3 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Fl. Crataegis	Квіток глоду колючого	30,0
Fl. Fagopyrim	Квіток гречки посівної	20,0
Hb. Violaе	Трави фіалки триколірної	10,0
Fl. Aesculis	Квіток гіркокаштана звичайного	20,0
Fol. Fragariae	Листків суниць лісових	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 3 години. Процідити. Пити по 100 мл 4 рази на день до вживання їжі. Крім згаданої суміші при діагнозі облітеруючий атеросклероз стеноз аорти стегнових сегментів як допоміжний засіб, пропонується хворим такий метод лікування:

Перших 7 днів натирати все тіло хворого яблучним оцтом, розведеним холодною водою у співвідношенні 1:1, причому температура розчину не повина перевищувати 4°C; тому рекомендується тримати рідину в холодильнику у закритій посудині (150-200 мл на 1 процедуру).

Лежак, чи ліжко накривають целофановою плівкою 170x150 см, або бавовняним рядном, яким обгортають хворого до шиї після натирання, зверху накрити теплою ковдрою, лежати 1,5-2 години.

Другий тиждень після процедури натирання через 0,5 години після зняття обгортки приступити до водних процедур.

I-й день вилити на ноги вище колін 1 відро холодної води і 3 рази робити присяди, виставивши горизонтально руки перед собою, стоячи на повній ступні (30 разів).

II день лити 2 відра води по одному на бедро.

III-V день – повторити.

VI день сісти у ванні в холодну воду 4°C на 5 секунд (порахувати до 10).

VII день стати на руки і пальці ніг, раптово вилити відро води по ходу хребта до голови. Після присідань кожного разу лягати в теплу підготовлену постіль.

Двотижневі процедури слід через тиждень повторювати протягом 3-4 місяців. Дотримуватися дієти. Не палити, не вживати спиртних напоїв. Слід звикнути до обтирань холодною водою.

Приготування яблучного оцту:

2 кг несолодких яблук,
2 літр перевареної теплої води,
500 г цукру, 50 г дріжджів,
4 скибки сухого чорного хліба.

Яблука зі шкіркою і серцевиною перетерти на грубій терці, всі компоненти змішати і засипати в емальовану або скляну посудину, поставити в тепле місце і настояти 10 днів, щоденно перемішуючи по 3 рази. Відтиснути і поставити рідину для бродіння на 45-50 днів.

Варикозне розширення вен. Тромбофлебіт

Rp.

Rad. Cichorii	Кореня цикорію дикого	40,0
Hb. Meliloti	Трави буркуну лікарського	10,0
Fl. Aesculis	Квіток гіркокаштана звичайного	40,0
Hb. Menthae	Трави м'яти водяної	40,0
Hb. Thymis	Трави чебрецю звичайного	20,0
Fol. Plantaginis	Листків подорожника великого	20,0
Stob. Humuli	“Шишок” хмелю звичайного	20,0
Fr. Crataegis	Плодів глоду колючого	20,0
Hb. Achilleae	Трави деревію тисячолістого	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти 8 годин. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Rad. Cichonii	Коренів цикорію дикого	40,0
Fl. Achilleae	Квіток деревію звичайного	40,0
Hb. Memthae	Трави м'яти водяної	20,0
Hb. Agrimoniae	Трави парила звичайного	20,0
Rad. Inulae	Кореня оману високого	40,0
Hb. Thymis	Трави чебрецю звичайного	20,0
Rhir. Geicm	Кореня гравілату міського	40,0
Rhiz. Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	20,0
Fol. Plantaginis	Листків подорожника великого	20,0
Semn. Linim	Насіння льону посівного	40,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 200 мл води кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Процідити. Змочену у розчині марлю прикладати на ніч до варикозних виразок.

Rp.

Cort. Aesculis	Кори гіркокаштана звичайного	10,0
Cort. Salicis	Кори верби білої	2,5
Hb. Achilleae	Трави деревію тисячолістого	10,0
Hb. Polygonim	Трави споришу звичайного	1,5
Hb. Melitoti	Трави буркуну лікарського	0,5

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл води кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Процідити. Пити по 200 мл 2-3 рази на день.

Rp.

Cort. Aescubis	Кори гіркокаштана звичайного	20,0
Hb. Polygonim	Трави саротамнуса віникового	0,5
Fl. Sambucis	Квіток бузини чорної	10,0
Rad. Cichorii	Кореня цикорію дикого	30,0
Fl. Arnicae	Квіток арніки гірської	10,0
Rad. Symphyti	Кореня живокосту лікарського	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти 30 хвилин процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fl. Aesculis	Квіток гіркокаштана звичайного	20,0
Fl. Arnicae	Квіток арніки гірської	0,5
Fl. Sorbi	Квіток горобини звичайної	10,0
Fr. Rosae	Плодів шипшини коричневої	30,0
Fl. Filipedulae	Квіток гадючника в'язолистого	10,0
Fl. Helianthi	Квіток соняшника звичайного	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл води кип'ятити на малому вогні 7-8 хвилин. Настояти 20 хвилин, процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Запалення і утворення тромба

Rp.

Hb. Fumariae	Трави рутки лікарської	20,0
Hb. Filipendulae	Трави гадючника в'язолистого	20,0
Fl. Crataegis	Квіток глоду колючого	10,0
Fl. Sambucis	Квіток бузини чорної	10,0
Fl. Aesculis	Квіток гіркокаштана	10,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 600 мл окропу настояти в термосі 3 години. Процідити. Пити по 200 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fr. Aesculis Плодів гіркокаштана

M.D.S. 50 г серцевини плодів гіркокаштана змолоти в порошок і залити 250 мл соняшникової олії, добре перемішати. Масувати болючі місця декілька разів на добу.

Rp.

Hr. Verbenae Листків верби

M.D.S. 1 столову ложку подрібнених листків на 200 мл окропу, кип'ятити 5 хвилин. Процідити. Пити по 3 столові ложки за 20 хвилин до вживання їжі 3 рази на день.

Rp.

Fl. Aesculis Квіток гіркокаштана

M.D.S. Зі свіжих квіток вичавити сік і законсервувати спиртом (1:2). Пити по 30-40 мл 3 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

Rp.

M.D.S. На 200 мл перевареної води 1 столову ложку яблучного соку і 1 столову ложку меду.

Пити 2 рази на день ранком натще і перед сном.

Лікування варикозних виразок

Rp.

Hb. Hederae Листків плюща звичайного

M.D.S. 1 столову ложку подрібнених листків на 500 мл окропу кип'ятити 10 хвилин. Профільтрувати через ватно-марлевий фільтр. Промивати виразки. 2 столові ложки на 200 мл води кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Процідити, змочену у розчині марлю прикладати на ніч до варикозних виразок.

Rp.

Rad. Sangisorbae Кореня родовика

M.D.S. 2 столові ложки на 200 мл окропу кип'ятити 10 хвилин, профільтрувати через ватно-марлевий фільтр. Промивати рани. 2 столові ложки на 200 мл води кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Процідити, змочену у розчин марлю прикладати на ніч до варикозних виразок.

Rp.

Fol. Samaerion Листків Іван-чаю

M.D.S. 3 столові ложки подріблених листків на 200 мл окропу варити на водяній бані 30 хвилин, настояти 2 години. Профільтрувати, промивати виразки. 2 столові ложки на 200 мл води кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Процідити. Змочену у розчині марлю прикладати на ніч до варикозних виразок.

Болі в ногах. "Синя сітка"

Rp.

Fol. Kalanchoe Трави каланхое

M.D.S. Наповнити до половини півлітрову банку подрібненими листками, долити спиртом чи горілкою до повної. Тримати в темному місці 7 діб. Процідити і відтиснути у ріденькій марлі. Втирати від стопи і вище колін протягом 3-4 місяців.

Для зняття набряків гомілок і прискорення циркуляції лімфи

Rp.

Hb. Meliloti Трави буркуну

M.D.S. 1 столову ложку подрібненої трави на 400 мл окропу кип'ятити 5 хвилин. Настояти 30 хвилин. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Ванни на ніч при тромбофлебії

Rp.

Hb. Gnaphalii Трави сухоцвіту багнового

M.D.S. 200 мл трави на 10 л окропу. Настояти в емальованому відрі до охолодження (37°C). Опускати ноги в настій по 2 години щоденно.

Лікування набряків гомілок

Rp.

Strob. Juniperi Шишкоягід ялівцю

M.D.S. 1 столову ложку шишкоягід ялівцю і молодих стебел варити на малому вогні 10-15 хвилин. Процідити. Пити по 200 мл два рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Геморой

Rp.

Cort. Aesculis	Кори гіркокаштана звичайного	10,0
Rad. Salisic	Трави верби білої	2,5

Hb. Achilleae	Трави деревію тисячolistого	10,0
Hb. Fumariae	Трави рутки лікарської	0,5
Hb. Polygonit	Трави споришу звичайного	1,5

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити 10 хвилин. Процідити. Пити по 200 мл 2-3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Cort. Frangulae	Кори крушини ламкої	1,5
Fl. Prunis	Квіток терну	0,5
Fol. Melissaе	Листків меліси лікарської	10,0
Fl. Arnicae	Квіток арніки гірської	0,5

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити. Пити по 200 мл ранком натще і ввечері перед сном.

Rp.

Fl. Calendule	Квіток нагідок лікарських	10,0
Hb. Achilleae	Трави деревію тисячolistого	10,0
Rad. Inulae	Кореня оману високого	1,5
Hb. Linariae	Трави льонку звичайного	10,0
Fol. Urticae	Листків кропиви дводомної	1,5
Hb. Menthae	Трави м'яти водяної	10,0
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки без'язичкової	10,0
Hb. Capsellae	Трави грициків звичайних	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 300 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Cord. Frangulae	Кори крушини ламкої	порівно
Hb. Achilleae	Трави деревію тисячolistого	
Hb. Fumariae	Трави рутки лікарської	
Hb. Polygonim	Трави споришу звичайного	
Hb. Pulmonariae	Трави медунки лікарської	

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 500 мл окропу настояти в термосі 3 години. Процідити. Пити по 150 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Cort. Frandulae	Кори крушини ламкої	20,0
Hb. Hypericim	Трави звіробою звичайного	20,0
Cort. Qnerci	Кори дуба звичайного	0,5

M.D.S. 5 столових ложок подрібненого хвоща польового, 1 столову ложку барвінку малого на 500 мл води кип'ятити на малому вогні 30 хвилин. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день до вживання їжі. З цього ж відвару робити клізми.

Rp.

Cort.Quercis	Кори дуба звичайного	20,0
Hb.Equisetim	Трави хвоща польового	50,0
Rad.Valerianae	Кореня валеріани лікарської	20,0

M.D.S. 6 столових ложок суміші на 1 л окропу кип'ятити 10 хвилин. Профільтрувати. Робити клізми при геморої.

Rp.

Fl.Achilleae	Квіток деревію тисячолістого	1 ст. ложка
Fol.Rubis	Листків малини звичайної	1 ст. ложка

M.D.S. Суміш перетерти на порошок, змішати з 50 г свіжого коров'ячого масла, підігріти на водяній бані, ще раз перемішати. Увечері змазувати задній прохід. Тамує болі, прискорює процес одуження.

Rp.

Hb.Linariae	Трави льону звичайного	
-------------	------------------------	--

M.D.S. 5 столових ложок подрібненого льону залити 300 мл молока, варити до згущення. Охолодити. Робити компрес на гемороїди на ніч.

Rp.

Fl.Linariae	Квіток льону звичайного	10,0
Cort.Quercis	Кори дуба звичайного	5,0
Hb.Polygonim	Трави гірчака перцевого	10,0
	Свинячого смальцю	200,0

M.D.S. Суміш подрібнити і варити на легкому вогні на водяній бані 12 годин, часто перемішуючи дерев'яною паличкою. Профільтрувати і злити в баночку. Маззю змочувати кусочки марлі і вводити в задній прохід на ніч.

Сидячі ванни при геморої

Rp.

Hb.Achilleae	Трави деревію тисячолістого	10,0
Hb.Polygonim	Трави гірчака перцевого	10,0
Cort.Quercis	Кори дуба звичайного	10,0
Hb.Urticae	Трави кропиви дводомної	10,0
Fl.Lamiim	Квіток глухої кропиви білої	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти 30 хв. Пити по 100 мл 3 рази за 20 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Rad. Symphyti	Кореня живокосту лікарського	20,0
Hb. Solidaginis	Трави золотушника звичайного	10,0
Fl. Sambucis	Квіток бузини чорної	0,5
Fl. Malvae	Квіток калачиків лісових	0,5
Hb. Violae	Трави фіалки триколірної	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 300 мл окропу настояти в термосі 3 години. Процідити. Пити по 100 мл через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Fol. Betulae	Листків берези пухнастої	20,0
Fl. Melvae	Квіток калачиків лісових	0,5
Fr. Rosae	Плодів шипшини коричневої	20,0
Hb. Polygonim	Трави споришу звичайного	20,0
Hb. Genistae	Трави дроку красильного	0,5

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 500 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити. Пити по 150 мл 3 рази на день до вживання їжі.

Rp.

Hb. Hypericim	Трави звіробою звичайного	30,0
Rad. Inulae	Кореня оману високого	20,0
Fol. Urticae	Листків кропиви дводомної	20,0
Hb. Violae	Трави фіалки триколірної	10,0
Fol. Betulae	Листків берези пухнастої	20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 500 мл окропу настояти в термосі 6 годин. Процідити. Пити по 150 мл 3 рази на день до вживання їжі.

Rp.

Hb. Hypericim	Трави звіробою звичайного	2,5
Fl. Tanacetim	Квіток пижма звичайного	1,5
Hb. Violae	Трави фіалки триколірної	10,0
Hb. Equisetim	Трави хвоща польового	30,0
Rad. Symphytim	Кореня живокосту лікарського	20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити на водяній бані 20 хвилин. Настояти 30 хвилин. Процідити. Пити по 100 мл 4 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Fl. Calendulae	Квіток нагідок лікарських	1,5
Fol. Viscim	Листків меліси лікарської	20,0
Fol. Meliseae	Листків омели білої	10,0
Hb. Polygonim	Трави споришу звичайного	2,5

M.D.S. 4 столові ложки суміші на 500 мл окропу. Настояти в термосі 10 годин. Процідити. Пити по 100 мл 4 рази на добу за 20 хвилин до вживання їжі (при нефриті).

Rp.

Fol. Betulae	Листків берези пухнастої	20,0
Fol. Rubis	Листків ожини сизої	10,0
Hb. Solidaginis	Трави золотушника звичайного	10,0
Fol. Urticae	Листків кропиви дводомної	20,0
Semn. Lini	Насіння льону звичайного	50,0
Fol. Fragariae	Листків суниці лісових	10,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 250 мл окропу кип'ятити на малому вогні 1 хвилину, настояти 30 хвилин. Процідити. Пити 3-4 рази на день по 50 мл за 40 хвилин до вживання їжі (сприяє регенерації пошкодженої оболонки каналців).

Rp.

Rad. Ononis	Кореня вовчуга польового	10,0
Rad. Symphytim	Кореня живокосту лікарського	10,0
Hb. Agrimoniae	Трави парила звичайного	20,0
Hb. Solidaginis	Трави золотушника звичайного	0,5
Hb. Herniariae	Трави остудника голого	1

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 500 мл окропу настояти в термосі 6 годин. Процідити. Пити по 150 мл 3 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Fl. Filipendulae	Квіток гадючника в'язолистого	10,0
Hb. Verbenae	Трави вербени лікарської	20,0
Strob. Humuli	“Шишок” хмелю звичайного	10,0
Fr. Phaseoli	Стулок квасолі звичайної	1,5
fol. Urtical	Листків кропиви дводомної	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 500 мл окропу настояти в термосі протягом ночі. Процідити, пити по 150 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fol. Centaureae	Квіток волошки синьої	50,0
Rhiz. Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	30,0
Hb. Agrimoniae	Трави пирію повзучого	30,0
Fol. Viscim	Листків омели білої	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 300 мл окропу кип'ятити на водяній бані 30 хвилин. Процідити, пити по 100 мл за 20 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Rad. Taraxacim	Кореня кульбаби лікарської	20,0
Hb. Callunae	Трави вересу звичайного	10,0
Rad. Sambucis	Кореня бузини трав'янистої	10,0
Hb. Potentillae	Трави перстачу гусячого	30,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 500 мл окропу кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти 30 хвилин. Процідити. Пити по 150 мл 3 рази на добу через 2 години після вживання їжі.

Rp.

Fr. Rosae	Плодів шипшини коричневої	20,0
Fol. Viscim	Листків омели білої	10,0
Hb. Agrimoniae	Трави парила звичайного	30,0
Rhiz. Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти 30 хвилин. Процідити. Пити протягом доби за 4 прийоми однаковими дозами.

Запалення ниркових мисок і нирок

Rp.

Hb. Leonuris	Трави собачої кропиви серцевої	20,0
Hb. Cichorii	Трави цикорію дикого	30,0
Rhiz. Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	20,0
Hb. Hypericim	Трави звіробою звичайного	30,0
Fol. Vaccinii	Листків чорниці	20,0
Gemn. Popeli	Бруньок тополі чорної	10,0
Fol. Rubis	Листків малини звичайної	20,0
Cort. Salicis	Кори верби білої	1

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Процідити. Пити по 1 столовій ложці 4 рази на добу після вживання їжі.

Rp.

Fol. Urticae	Листків кропиви дводомної	20,0
Fol. Tussilaginis	Листків підбілу звичайного	30,0
Fl. Achilleae	Квіток деревію звичайного	10,0
Hb. Hypericim	Трави звіробою звичайного	10,0
Fl. Arnicae	Квіток арніки гірської	2,5

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити. Пити по 100 мл 2 рази на добу, ранком і ввечері 20-25 діб.

Rp.

Hb. Cichorii	Трави цикорію дикого	20,0
Fol. Rubis	Листків малини звичайної	10,0
Hb. Centauriim	Квіток деревію звичайного	10,0
Hb. Linariae	Трави льону звичайного	10,0
Hb. Potentillae	Трави перстачу гусячого	20,0
Strob. Humulis	Шишок хмелю звичайного	1,5

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу кип'ятити 2-3 хвилин. Настояти 20 хвилин. Процідити. Пити по 100 мл після вечері.

Rp.

Hb. Polygonim	Трави споришу звичайного	20,0
Fl. Tanacetim	Квіток пижма звичайного	1,5
Hb. Leonuris	Трави собачої кропиви серцевої	30,0
Hb. Hypericim	Трави звіробою звичайного	10,0
Rad. Symphytim	Кореня живокосту лікарського	10,0
Rad. Cichorii	Кореня цикорію дикого	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти 30 хвилин. Процідити. Пити по 100 мл ранком натще і за 2 години до сну.

Rp.

Hb. Violaе	Трави фіалки триколірної	1,5
Hb. Herniariae	Трави остудника голого	10,0
Fol. Urticae	Листків кропиви дводомної	20,0
Fl. Calendulae	Квіток нагідок лікарських	10,0
Hb. Capsellae	Трави грициків звичайних	20,0
Fol. Vaccinii	Листків чорниці	10,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу настояти в термосі 3 години. Процідити. Пити по 1 столовій ложці 4 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb. Solidaginis	Трави золотушника звичайного	20,0
Hb. Ghechomae	Трави розхідника звичайного	10,0
Hb. Agrimoniae	Трави парила звичайного	20,0
Hb. Polygonim	Трави споришу звичайного	30,0
Rad. Inulae	Кореня оману високого	10,0
Hb. Genistae	Трави дроку красильного	0,5
Fol. Betulae	Листків берези пухнастої	1

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити. Пити по 100 мл за 30 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Hb. Urticae	Трави кропиви дводомної	20,0
Hb. Linariae	Трави льонку звичайного	10,0
Hb. Tanacetim	Трави пижма звичайного	0,5
Fol. Tusillaginis	Трави підбілу звичайного	20,0
Fl. Arnicae	Квіток арніки гірської	10,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу. Кип'ятити на малому вогні 5 хвилин. Настояти 20 хвилин, процідити. Пити по 1 столовій ложці 4 рази на день перед їдою.

Rp.

Rad. Acoris	Кореня аїру тростинового	20,0
Rhiz. Elytrigiae	Кореня пирію повзучого	20,0
Fol. Urticae	Листків кропиви дводомної	30,0
Fol. Betulae	Листків берези пухнастої	10,0
Hb. Linariae	Трави льонку звичайного	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 500 мл окропу. Настояти в термосі 6 годин. Процідити. Пити по 100 мл 4 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Rad. Symphytim	Кореня живокосту лікарського	20,0
Hb. Herniariae	Трави остудника голого	10,0
Semn. Populi	Бруньок тополі чорної	10,0
Hb. Cichorii	Трави цикорію дикого	30,0
Hb. Polygonim	Трави споришу звичайного	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу. Настояти в термосі 5 год. Процідити. Пити по 100 мл 3-4 рази на день через 1 год після вживання їжі.

Сечокам'яна хвороба

Rp.

Nb. Urticae	Трави кропиви дводомної	30,0
Nb. Golidaginis	Трави золотушника звичайного	20,0
Nb. Origanim	Трави материнки лікарської	10,0
Nb. Filipendulae	Трави гадючника в'язолистого	20,0
Fl. Fragaria	Листків суниць лісових	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 500 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити. Пити по 150 мл за 30 хвилин до вживання їжі 3 рази на день.

Rp.

Fol. Betulae	Листків берези пухнастої	
--------------	--------------------------	--

M.D.S. 4 столові ложки подрібнених листків на 500 мл холодної води довести до кипіння, настояти до охолодження. Процідити, додати на кінчику ножа питної соди. Пити протягом доби однаковими дозами.

Rp.

Fr. Phaseoli	Стулок плодів квасолі	30,0
Fol. Vaccinii	Листків чорниці	30,0
Fl. Prunis	Квіток терену колючого	30,0
Nb. Achilleae	Трави деревію тисячолістого	30,0
Nb. Equisetim	Трави хвоща польового	60,0
Nb. Hypericim	Трави звіробою звичайного	60,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл холодної води настояти до охолодження. Процідити. Пити протягом дня однаковими дозами.

Rp.

Fol. Coryli	Листків ліщини	1 ч. ложка
Fr. Rosae	Плодів шипшини коричнеї	1 ст. ложка

M.D.S. 1 столову ложку подрібнених в ступці плодів шипшини коричнеї на 250 мл води кип'ятити 3 хвилини, додати 1 чайну ложку подрібнених листків ліщини і настояти 10 хвилин. Процідити. Пити однаковими дозами 3 рази на день до вживання їжі.

Rp.

Nb. Equisetim	Трави хвоща польового	40,0
Nb. Hypericim	Трави звіробою звичайного	30,0
Stig. Maydis	Приймочок кукурудзи	40,0
Fr. Rosae	Плодів шипшини коричнеї	30,0

Hb. Petroselini	Трави петрушки кучерявої	50,0
Rhiz. Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	50,0
Fol. Ribis	Листків смородини чорної	30,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші залити в термосі 400 мл окропу, настояти протягом ночі. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fol. Tiliae	Квіток липи серцелистої	20,0
Hb. Origanum	Трави материнки звичайної	10,0
Cort. Fraxinis	Кори ясена звичайного	30,0
Strob. Humuli	Шишок хмелю звичайного	0,5

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл води кип'ятити на малому вогні 5 хвилин. Настояти 30 хвилин. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на добу при гострому і сечокислому літіазі протягом 3-4 тижнів.

Rp.

Fol. Betulae	Листків берези білої	50,0
Fl. Verbascum	Квіток дивини скіпетроподібної	10,0
Hb. Asarum	Трави копитняку європейського	10,0
Hb. Herniariae	Трави остудника голого	20,0
Fol. Fragariae	Листків суниць лісових	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу. Настояти в термосі 6 годин. Процідити. Пити по 200 мл ранком натще і перед сном.

Rp.

Hb. Potentillae	Трави перстачу гусячого	30,0
Strob. Juniperis	Шишкоягід ялівцю звичайного	30,0
Fol. Betulae	Листків берези пухнастої	10,0
Fr. Rosae	Плодів шипшини коричнеї	10,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші залити 600 мл окропу і настояти в термосі 4 години. Процідити. Пити по 200 мл 3 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Hb. Equisetum	Трави хвоща польового	0,5
Hb. Solidaginis	Трави золотушника звичайного	10,0
Fl. Helianthis	Квіток соняшника звичайного	10,0
Fol. Betulae	Листків берези пухнастої	10,0
Hb. Chelidonium	Трави чистотілу звичайного	20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші залити в термосі 700 мл окропу, настояти 2 години. Процідити. Пити протягом доби однаковими дозами через 3 години після вживання їжі.

Rp.

Fol. Fragariae	Листків суниць лісових	20,0
Hb. Callunae	Трави вересу звичайного	30,0
Hb. Veronicae	Трави вероніки лікарської	20,0
Hb. Polygonim	Трави споришу звичайного	30,0
Stig.Maydis	Стовпчиків кукурудзи звичайної	10,0
Fl. Crataegis	Квіток глоду колючого	20,0
Hb. Solidaginis	Трави золотушника звичайного	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу. Настояти в термосі 4 години. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Stig. Maydis	Приймочок кукурудзи	60,0
Fr. Phaseolis	Стулук плодів квасолі звичайної	30,0
Fol. Menthae	Листків м'яти перцевої	20,0
Hb. Equisetim	Трави хвоща польового	1,5
Hb. Herniaria	Трави остудника голого	1,5
Hb. Thymis	Трави чебрецю звичайного	30,0
Srob. Juniperis	Шишкоягід ялівцю	20,0

M.D.S. 4 столові ложки суміші на 1 л окропу настояти в термосі 2 години. Процідити. Пити по 200 мл 4 рази на добу через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Hb. Polygonim	Трави споришу звичайного	10,0
Hb. Chelidoniim	Трави чистотілу звичайного	20,0
Hb. Achilleae	Трави деревію звичайного	20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 600 мл окропу настояти в термосі протягом ночі. Процідити, пити по 200 мл 3 рази на день до вживання їжі.

Rp.

Fl. Tiliae	Квіток липи серцелистої	50,0
Rad. Taraxacim	Кореня кульбаби серцелистої	20,0
Fol. Menthae	Листків м'яти перцевої	30,0
Hb. Polygonim	Трави споришу звичайного	40,0
Hb. Violaе	Трави фіалки триколірної	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші залити в термосі 600 мл окропу. Настояти 4 години. Процідити, пити по 200 мл 3 рази на день у проміжках між їжею.

Rp.

Sem.Donici (Caroti) Насіння моркви дикої

M.D.S. 1 столову ложку насіння на 200 мл окропу. Настояти в термосі 10 годин. Пити гарячим за 30 хвилин до вживання їжі 3 рази на день.

Rp.

Hb. Gentianae Трави тирличу ваточникового

M.D.S. 1 столову ложку подрібненої сировини на 500 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити. Пити 4 рази на день по 100 мл за 20 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fol. Fragariae Листків суниць лісових

M.D.S. 1 столову ложку подрібненої сировини залити в термосі 200 мл окропу. Настояти 2 години. Пити по 200 мл ранком натще і ввечері.

Rp.

Rad. Inulae Кореня оману високого

M.D.S. 2 столові ложки подрібненої сировини на 400 мл окропу кип'ятити на водяній бані 30 хвилин. Настояти 20 хвилин. Процідити. Пити по 100 мл 4 рази на день за 1 годину до вживання їжі.

Rp.

Hb. Solilaginis Трави золотушника звичайного 40,0

Hb. Centaurii Трави золотушника малого 20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші залити в термосі 200 мл окропу, настояти 2 години. Процідити. Пити по 50 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb. Potentillae Трави перстачу гусячого 30,0

Fr. Phaseoli Стулок плодів квасолі звичайної 20,0

Hb. Polygonim Трави споришу звичайного 30,0

Hb. Achilleae Трави деревію тисячолістого 10,0

Hb. Equisetim Трави хвоща польового 10,0

Hb. Hypericim Трави звіробою звичайного 20,0

Hb. Solidaginis Трави золотушника звичайного 20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 500 мл окропу настояти в термосі 6 годин. Процідити. Пити по 150 мл 3 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Лікування травами слід проводити у поєднанні з гідротерапією. Можна приймати сидячі ванни, додаючи по 300-400 мл настою таких трав:

Hb. Solidaginis Золотушника звичайного 50,0

Fol. Ribis Листків смородини чорної 30,0

Fol. Iuglantis Листків горіха волоського 10,0

Hb. Capsellae Трави грициків звичайних 10,0

M.D.S. 4 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити на водяній бані 30 хвилин. Процідити. Додати до 37-39°C сидячої ванни.

Запалення сечового міхура (цистит)

Rp.

Hb. Equisetim Трави хвоща польового 10,0

Rhiz. Acoris Кореневища айру тростинового 10,0

Hb. Betonicae Трави буквиці лікарської 30,0

Fr. Phaseoli Лушпиння квасолі звичайної 20,0

Fl. Prunus Квіток терну колючого 10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 6 годин. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Fol. Betulae Листків берези пухнастої 30,0

Hb. Polygonim Трави споришу звичайного 20,0

Hb. Equisetim Трави хвоща польового 20,0

Hb. Herniariae Трави остудника голого 10,0

Fr. Petroselini Плодів петрушки городньої 10,0

M.D.S. 1,5 столової ложки суміші на 400 мл окропу. Настояти в термосі 2 години. Процідити. Пити протягом дня через 1 годину після вживання їжі за 3-4 прийоми однаковими дозами.

Rp.

Hb. Solidaginis Трави золотушника звичайного 10,0

Fol. Urticae Листків кропиви дводомної 20,0

Hb. Callunae Трави вересу звичайного 20,0

Strob. Humuli "Шишок" хмелю звичайного 10,0

Fol. Betulae Листків берези пухнастої 30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 300 мл окропу. Настояти в термосі 4 години. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb. Polygonim	Трави споришу звичайного	120,0
Hb. Chelidonii	Трави чистотілу звичайного	20,0
Fl. Achilleae	Квіток деревію тисячолістого	20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші залити 600 мл холодної води, настояти протягом ночі. Ранком довести до кипіння. Процідити. Пити протягом доби по декілька ковтків.

Rp.

Fol. Rubis	Листків ожини сизої	30,0
Rad. Valerianae	Кореня валеріани лікарської	10,0
Hb. Polentillae	Трави перстачу гусячого	20,0
Fol. Urticae	Трави кропиви дводомної	20,0
Fol. Betulae	Листків берези пухнастої	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу кип'ятити на водяній бані 15 хвилин. Настояти 30 хвилин. Процідити. Пити по 50 мл 3 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Hb. Veronicae	Трави вероніки лікарської	20,0
Hb. Agrimoniae	Трави парила звичайного	10,0
Hb. Solidaginis	Трави золотушника звичайного	20,0
Rhiz. Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	20,0
Hb. Gentianae	Трави тирличу ваточникоподібного	10,0
Hb. Equisetim	Трави хвоща польового	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 300 мл окропу. Настояти в термосі 6 годин. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Rad. Arctiim	Кореня лопуха великого	20,0
Gem. Betulae	Бруньок берези білої	10,0
Srob. Humuli	“Шишок” хмелю звичайного	10,0
Hb. Filipendulae	Трави гадючника в'язолистого	10,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 500 мл окропу настояти в термосі 12 годин. Процідити. Пити по 100-150 мл 3-4 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Аденома передміхурової залози, простатит, енурез

Rp.

Rad. Arctiim	Кореня лопуха великого	20,0
Sem. Populi	Бруньок тополі чорної	20,0
Strob. Humuli	“Шишок” хмелю звичайного	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 300 мл окропу настояти в термосі протягом ночі. Процідити. Пити по 50 мл 4-5 разів на день за 20 хвилин до вживання їжі через 2 години після вживання їжі.

При хронічному простатиті

Rp.

Rad. Inulae	Кореня оману високого	160,0
Rad. Valerianae	Кореня валеріани лікарської	80,0
Hb. Solidaginis	Трави золотушника звичайного	60,0
Strob. Humuli	“Шишок” хмелю звичайного	60,0
Hb. Thymis	Трави чебрецю звичайного	60,0
Hb. Origanim	Трави материнки звичайної	60,0
Sem. Cannabis	Насіння конопель посівних	50,0
Stip. Cerasi	Плодоніжок вишні звичайної	50,0
Hb. Viscim	Трави омели білої	50,0
Hb. Linariae	Трави льонку звичайного	40,0
Fol. Coryli	Листків ліщини звичайної	40,0
Rhiz. Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	60,0
Sem. Cucurbitae	Насіння гарбуза звичайного	40,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 8 годин. Процідити. Пити по 150 мл 3 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

При затруднені сечовипускання

Rp.

Fol. Betulae	Листків берези пухнастої	
--------------	--------------------------	--

M.D.S. 30 г листків і 3 столові ложки меду залити 1 л киплячого вина, варити 15 хвилин, процідити. Пити по 50 мл 3 рази на день через 1 годину після вживання їжі, а також по декілька ковтків протягом дня.

Rp.

Fol. Corybus	Листків ліщини звичайної	40,0
Gem. Populi	Бруньок тополі чорної	40,0

Fol. Viscim	Листків омели білої	20,0
Hb. Callunae	Трави вересу звичайного	40,0
Hb. Origanim	Трави материнки звичайної	20,0
Hb. Polygonim	Трави споришу звичайного	40,0
Hb. Veronicae	Трави вероніки лікарської	40,0
Rad. Cichorii	Коренів цикорію дикого	20,0

M.D.S 2 столові ложки суміші залити 200 мл окропу. Кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти 1 год. Процідити. Пити по 50 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі (курс лікування 6-12 місяців).

При енурезі

Rp.

Fl. Arnicae	Квіток арніки гірської	1,5
Fl. Achilleae	Квіток деревію тисячолістого	10,0
Hb. Agrimoniae	Трави парила звичайного	30,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу кип'ятити на водяній бані 15 хвилин. Процідити. Випити увечері перед сном.

Rp.

Rhiz. Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	20,0
Hb. Linariae	Трави льонку звичайного	10,0
Hb. Solidaginis	Трави золотушника звичайного	10,0
Cort. Aesculi	Кори гіркокаштану звичайного	20,0
Hb. Leonuris	Трави собачої кропиви серцевої	20,0
Fol. Viscim	Листків омели білої	10,0
Cort. Coryli	Кори ліщини звичайної	10,0
Hb. Agrimoniae	Трави парила звичайного	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 500 мл окропу кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти 30 хвилин. Процідити. Пити по 150 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Rad. Arctiim	Кореня лопуха справжнього	20,0
Fol. Viscim	Листків омели білої	10,0
Rad. Symhytim	Кореня живокосту лікарського	20,0
Hb. Potentillae	Трави перстачу гусячого	30,0
Hb. Polygonim	Трави споришу звичайного	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 500 мл окропу кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти 30 хвилин. Процідити. Пити по 100 мл 4 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Hb. Galeobdolini Трави зеленчука жовтого

M.D.S. 3 чайні ложки подрібненої рослини на 600 мл окропу кип'ятити на водяній бані 10 хвилин, процідити. Пити теплим – 500-600 мл протягом дня, ковтками.

Rp.

Fl. Calendulae Квіток нагідок лікарських 40,0

Hb. Galium Трави підмаренника чіпкого 40,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 500 мл води кип'ятити на малому вогні 5 хвилин. Процідити. Пити по 100 мл 4 рази на день до вживання їжі (при раковому захворюванні).

Гінекологічні хвороби. Відсутність місячних (аменорея)

Rp.

Fol. Menthae Листків м'яти перцевої 10,0

Fl. Lamium Квіток кропиви глухої білої 10,0

Cort. Frangulae Кори крушини ламкої 30,0

Fl. Trifolium Квіток конюшини лучної 20,0

Rad. Valerianaе Кореня валеріани лікарської 10,0

Fl. Calendulae Квіток нагідок лікарських 0,5

Hb. Verbenae Трави вербени лікарської 10,0

Hb. Menthae Трави м'яти перцевої 20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 500 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити. Пити по 150 мл 3 рази на добу через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Fol. Melissaе Листків меліси лікарської 10,0

Fol. Menthae Листків м'яти перцевої 10,0

Fl. Chamomillaе Квіток ромашки лікарської 20,0

Fl. Callendulae Квіток нагідок лікарських 10,0

Rad. Valerianaе Кореня валеріани лікарської 20,0

Cort. Frangulae Кори крушини ламкої 10,0

Fl. Urticae Квіток кропиви глухої білої 10,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 600 мл окропу кип'ятити на водяній бані 15 хвилин. Процідити. Пити по 200 мл 3 рази на добу.

Rp.

Fol. Petroselini Листків петрушки

M.D.S. 2 столові ложки суміші подрібнених листків на 500 мл води кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Процідити. Додати лимонного соку і меду до смаку. Пити протягом дня замість води.

Болісні місячні (дисменорея)

Rp.

Rhiz. Acoris	Кореневища айру тростинового	10,0
Fl. Tanacetim	Квіток пижма звичайного	10,0
Rad. Valerianae	Кореневища валеріани лікарської	20,0
Hb. Galium	Трави підмаренника справжнього	20,0
Hb. Callunae	Трави вересу звичайного	10,0
Hb. Potentillae	Трави перстачу гусячого	30,0
Fol. Melissa	Листків меліси звичайної	20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 500 мл окропу кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти 1 год. Процідити. Пити по 150 мл 3 рази на день через 1 годину після вживання їжі (за кілька днів перед настанням місячних).

Rp.

Hb. Equisetum Трави хвоща польового

M.D.S. 4 столові ложки подрібненої рослини на 500 мл води кип'ятити на малому вогні 25 хвилин. Процідити. Пити по 200 мл ранком і ввечері.

Rp.

Fl. Filipendulae	Квіток гадючника в'язолистого	10,0
Fol. Asarum	Листків копитняка європейського	10,0
Fol. Melissa	Листків меліси лікарської	20,0
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	20,0
Fol. Menthae	Листків м'яти перцевої	30,0
Rad. Valerianae	Кореня валеріани лікарської	10,0
Hb. Chamomillae	Трави ромашки без'язичкової	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити на водяній бані 20 хвилин. Настояти 30 хвилин. Процідити. Пити однаковими дозами за 3 прийоми протягом дня (за кілька днів перед місячними).

Rp.

Hb. Marrubium Трави шандри звичайної
Hb. Artemisiae Трави полину гіркого

M.D.S. По 1 столовій ложці кожної рослини залити 1 літрою киплячого вина. Настояти до охолодження. Процідити. Пити по 50 мл за 20 хвилин до вживання їжі і через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Cort. Frangulae	Кори крушини ламкої	10,0
Cort. Viburni	Кори калини звичайної	10,0
Rhir. Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	2,5

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу настояти до охолодження. Пити ковтками протягом доби.

Rp.

Hb. Potentillae	Трави перстачу гусячого	порівно
Hb. Polygonum	Трави гірчака перцевого	

M.D.S. 2 столові ложки суміші залити на ніч 500 мл холодної перевареної води. Ранком процідити і пити по 100 мл кожні 2 години.

Rp.

Fl. Callunae	Квіток вересу звичайного	20,0
Fol. Rubis	Листків ожини сизої	10,0
Fol. Betulae	Листків берези пухнастої	20,0
Hb. Filaginis	Трави жабника польового	10,0
Fol. Melissaе	Листків меліси лікарської	30,0
Hb. Achilleae	Трави деревію звичайного	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 6 годин. Процідити. Пити по 100 мл 3-4 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Cort. Frangulae	Кори крушини ламкої	0,5
Fol. Melissaе	Листків меліси лікарської	1
Rad. Valerianaе	Кореня валеріани	1
Hb. Potentillae	Трави перстачу гусячого	1,5

M.D.S. 4 столові ложки суміші на 600 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити. Пити по 150 мл 4 рази на добу за 30 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Hb. Polygonum	Трави гірчака перцевого	
---------------	-------------------------	--

M.D.S. 2 столові ложки подрібненої рослини залити 500 мл води і кип'ятити 10 хвилин. Процідити. Пити однаковими дозами 3 рази на день за 10 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Tur. Solani	Пагони пасльону солодко-гіркого	10,0
Hb. Caliiim	Трави підмаренника справжнього	20,0
Hb. Filipendulae	Квіток гадючника в'язолистого	10,0
Fol. Menyathis	Листків бобівника трилистого	10,0
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	20,0
Fol. Menthae	Листків м'яти водяної	30,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу кип'ятити на водяній бані 10 хвилин. Настояти до охолодження. Процідити. Пити протягом дня.

Rp.

Sem. Syringae Насіння бузку звичайного

M.D.S. 1 чайну ложку насіння на 500 мл води, кип'ятити 20 хвилин. Пити по 150 мл до сніданку.

Мізерні місячні

Rp.

Strob. Juniperis	Шишкоягід ялівцю звичайного	0,5
Hb. Hypericim	Трави звіробою звичайного	10,0
Hb. Capsellae	Трави грициків звичайних	10,0
Hb. Achilleae	Трави деревію тисячolistого	20,0
Fl. Lamiiim	Квіток глухої кропиви білої	0,5

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 250 мл окропу настояти в термосі 2 години. Випити ввечері.

Rp.

Hb. Potentillae	Трави перстачу гусячого	20,0
Strob. Juniperis	Шишкоягід ялівцю звичайного	0,5
Hb. Artemisiae	Трави полину гіркого	30,0
Hb. Achilleae	Трави деревію тисячolistого	20,0

M.D.S. 2 столові ложки на 400 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити. Пити по 200 мл ранком до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Hb. Hypericim	Трави звіробою звичайного	20,0
Hb. Origanim	Трави материнки звичайної	1,5
Hb. Potentillae	Трави перстачу гусячого	20,0
Fol. Menthae	Листків м'яти водяної	10,0
Fol. Melissae	Листків меліси лікарської	10,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу кип'ятити на водяній бані 10 хвилин. Процідити. Випити увечері за 1 годину до сну.

Rp.

Rad. Valerianae	Кореневища валеріани лікарської	20,0
Fol. Menyanthes	листоків бобівника трилистого	10,0
Hb. Urticae	Трави кропиви дводомної	10,0
Strob. Juniperis	Шишкоягід ялівцю звичайного	10,0
Hb. Marrubium	Трави шандри звичайної	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу настояти в термосі 3 години. Процідити. Випити ввечері за 1 годину до сну.

Надмірні менструації (менорагія)

Rp.

Rhiz. Potentillae	Кореневища перстачу прямостоячого	2,5
Fol. Fragariae	Листків суниць лісових	10,0
Hb. Capsellae	Трави грициків звичайних	20,0
Fol. Rubi	Листків малини звичайної	10,0
Hb. Achilleae	Трави деревію тисячолісного	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл води кип'ятити на малому вогні 5-7 хвилин. Процідити. Пити по 200 мл ранком натще і ввечері.

Rp.

Hb. Achilleae	Трави деревію звичайного	10,0
Cort. Quercis	Кори дуба звичайного	20,0
Rad. Potentillae	Кореневища перстачу прямостоячого	2,5
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	10,0
Hb. Cornariae	Трави коронарії зозулячої	10,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 250 мл води кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти 30 хвилин. Процідити. Пити по декілька ковтків протягом доби.

Rp.

Hb. Polygonum	Трави споришу звичайного	10,0
Cort. Quercis	Кори дуба звичайного	20,0
Strob. Alnis	“Шишок” вільхи сірої	10,0
Hb. Potentillae	Трави перстачу гусячого	20,0
Hb. Capsellae	Трави грициків звичайних	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 300 мл окропу настояти в термосі 6 годин. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Маткові кровотечі (метрорагія)

Rp.

Hb. Capsellae	Трави грициків звичайних	10,0
Fl. Papaveridis	Квіток маку дикого	10,0
Fl. Lamiim	Квіток глухої кропиви білої	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 500 мл окропу. Настояти в термосі 3 години. Процідити. Пити по 150 мл 3 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fl. Aesculi	Квіток гіркокаштана звичайного	60,0
Hb. Capsellae	Трави грициків звичайних	30,0
Hb. Polygonim	Трави гірчаку перцевого	30,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 600 мл окропу кип'ятити на водяній бані 15 хвилин настояти 30 хвилин. Пити по 150-200 мл 3 рази на день через 2 години після вживання їжі.

Rp.

Hb. Polygonim	Трави гірчаку перцевого	10,0
Hb. Betonicae	Трави буквиці лікарської	20,0
Strob. Alnis	“Шишок” вільхи сірої	10,0
Hb. Achilleae	Трави деревію звичайного	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 4 години. Пити по 100 мл 3-4 рази на день між їдою.

Rp.

Hb. Agrimoniae	Трави парила звичайного	20,0
Fol. Viscum	Листків омели білої	10,0
Hb. Polygonim	Трави гірчаку перцевого	10,0
Fl. Lamiim	Квіток кропиви глухої білої	0,5
Fl. Arnicae	Квіток арніки гірської	0,5

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 300 мл окропу кип'ятити на водяній бані 20 хвилин. Настояти 30 хвилин. Процідити. Пити по 150 мл ранком до вживання їжі і ввечері.

Rp.

Hb. Hieracii	Трави нечуйвітру волохатого	10,0
Hb. Lysori	Трави вовконога європейського	20,0
Hb. Capsellae	Трави грициків звичайних	30,0

Hb. Achilleae	Трави деревію тисячolistого	20,0
Fl. Trifolii	Квіток конюшини повзучої	10,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 600 мл окропу настояти в термосі 6 годин. Процідити. Пити по 200 мл 3 рази на день між їдою.

Rp.

Hb. Polygonim	Трави споришу звичайного	30,0
Hb. Centauriim	Трави золототисячника малого	10,0
Cort. Viburni	Кори калини звичайної	10,0
Fl. Leucanthemi	Квіток королиці звичайної	0,5
Hb. Coronarine	Трави коронарії зозулячої	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 500 мл води кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Процідити. Пити по 150 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb. Achilleae	Трави деревію звичайного	30,0
Hb. Lycorus	Трави вовконога європейського	30,0
Strob. Alnis	Шишок вільхи сірої	20,0
Hb. Senecionis	Трави жовтозілля звичайного	10,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити на малому вогні 5-7 хвилин. Настояти 20 хвилин. Процідити. Пити по 100 мл 3-4 рази на день між їдою.

Rp.

Hb. Polygonim	Трави гірчаку перцевого	20,0
Hb. Betonicae	Трави буквиці лікарської	20,0
Hb. Polygonim	Трави споришу звичайного	30,0
Rad. Geranii	Кореня герані Роберта	20,0
Hb. Coronariae	Трави коронарії зозулячої	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити 10 хвилин. Настояти 30 хвилин. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Мастит

Rp.

Fl. Verbascim	Квіток дивини скіпереподібної	20,0
Fl. Calendulae	Квіток нагідок лікарських	10,0
Fl. Arnicae	Квіток арніки гірської	10,0
Fl. Inonoti	Березового гриба (чаги)	10,0
Gem. Betulae	Бруньок берези пухнастої	20,0

Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	20,0
Fol. Urticae	Листків кропиви дводомної	20,0
Hb. Hypericim	Трави звіробою звичайного	20,0
Rhiz. Acoris	Кореневища айру тростинового	20,0

M.D.S. Суміш залити 500 мл коньяку і 150 мл свіжого меду, поставити на 10 днів у темному прохолодному місці. Процідити. Пити по 1 столовій ложці 2 рази на день. Випити таких дві порції, після чого зробити перерву на 1 місяць і повторити.

Rp.

Hb. Urticae	Кропиви жалкої	порівно
Hb. Hypericim	Трави звіробою звичайного	
Fl. Achilleae	Квіток деревію тисячолістого	
Fol. Plantaginis	Листків подорожника великого	

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 500 мл води кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Процідити. Пити протягом дня по 100 мл 4-5 разів.

Rp.

Fol. Arctii	Листків лопуха
Rad. Arctii	Кореня лопуха

M.D.S. На затверділі місця на ніч прикладати листок лопуха великого, вдень змазувати груди реп'яховою олією. Спосіб її приготування: 100 г. кореня лопуха великого перетерти на кавомолці, залити 300 мл соняшникової олії і настояти 10 днів у теплом місці. Процідити.

Rp.

Rad. Arctii	Кореня лопуха
-------------	---------------

M.D.S. До перетертого на кавомолці кореня лопуха великого, меду, касторової олії (всіх компонентів порівно) – всього 100 г – додати сік двох середніх лимонів, перемішати. Суміш накласти на лляну тканину і прикласти до грудей на ніч. Вранці компрес зняти, хворе місце змазати маззю.

Rp.

Fol. Brassicae	Листків капусти
----------------	-----------------

M.D.S. Свіжу капусту подрібнити на м'ясорубці, додати таку ж кількість кислого молока, суміш накласти на лляну тканину, прикладати до затверділих місць.

Rp.

Sem. Anethi	Насіння кропу
-------------	---------------

M.D.S. 100 г. насіння на 500 мл гарячого молока, кип'ятити на водяній бані 10 хвилин, настояти 2 години. Процідити. Пити по 150 мл 3 рази на день за 30 хвилин. до вживання їжі (курс лікування – 3 тижні).

Rp.

Bulb. Allii serae Цибулин цибулі

M.D.S. При підозрі на риву у грудній залозі робити компреси з печеної цибулі: обкласти хворе місце пластинками рожевої сировини. Компрес міняти 2-3 рази на добу до визрівання риву.

Недостатнє виділення молока після пологів

Rp.

Hb. Hypericim	Трави звіробою звичайного	20,0
Fr. Meliloti	Плодів буркуну лікарського	0,5
Fr. Anethim	Плодів кропу запашного	0,5

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 600 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити. Пити по 200 мл 3 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Fol. Melissaе	Листків меліси лікарської	20,0
Fl. Sambucis	Квіток бузини чорної	10,0
Fr. Meliloti	Плодів буркуну лікарського	0,5

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 500 мл окропу настояти в термосі 3 години. Процідити. Пити по 150 мл 3 рази на день за 1 годину до вживання їжі.

Rp.

Hb. Meliloti	Трави буркуну лікарського	порівно
Hb. Centauriim	Трави золототисячника малого	
Fol. Fl. Tussilaginis	Листків і квіток підбілу звичайного	

M.D.S. 3 столові ложки суміші порівно на 500 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити. Пити по 100 мл 4-5 разів на день через 1 годину після вживання їжі.

Надмірне виділення молока

Rp.

Strob. Humuli	Шишок хмелю звичайного	20,0
Fol. Juglantis	Листків горіха волоського	30,0
Hb. Betonicae	Трави буквиці лікарської	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити. Пити по 150 мл 3 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Білі у жінок

Rp.

Fol. Viscim	Листків омели білої	порівно
Hb. Achilleae	Трави деревію тисячолістого	

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 1 л води кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Процідити (для спринцювань піхви).

Rp.

Hb. Hieracii	Трави нечуйвітру волохатого	
--------------	-----------------------------	--

M.D.S. 2 столові ложки подрібненої рослини на 500 мл окропу кип'ятити на водяній бані 15 хвилин. Настояти до охолодження. Процідити (для спринцювання вагіни при білях).

Rp.

Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	20,0
Cort. Qnercis	Кори дуба звичайного	50,0
Hb. Thymus	Трави чебрецю борового	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити (для промивання вагіни).

Rp.

Cort. Qnercis	Кори дуба звичайного	20,0
Fl. Malvae	Квіток калачиків лісових	10,0
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	2,5
Fol. Juglantis	Листків горіха волоського	2,5

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 200 мл окропу настояти в термосі 4 години (для спринцювання вагіни і просування тампонів, що вводять у вагіну при білях і трихомонадному кольпіті).

Клімакс (згасання статевої функції)

Rp.

Hb. Leonuris	Трави собачої кропиви серцевої	20,0
Hb. Callunae	Трави вересу звичайного	20,0
Fol. Rubis	Листків ожини сизої	2,5
Hb. Gnaphalii	Трави сухоцвіту багнового	1,5
Fl. Crataegis	Квіток глоду колючого	10,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 600 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити. Пити по 200 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Rad. Valerianae	Кореня валеріани лікарської	20,0
Rhiz. Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	10,0
Hb. Polentillae	Трави перстачу гусячого	20,0
Hb. Chelidoniim	Трави чистотілу звичайного	10,0
Hb. Menthae	Трави м'яти перцевої	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити. Пити по 200 мл ранком до вживання їжі і перед сном увечері.

Rp.

Fr. Phaseolis	Стулок плодів квасолі звичайної	10,0
Hb. Equisetim	Трави хвоща польового	20,0
Hb. Violaе	Трави фіалки триколірної	30,0
Hb. Solidaginis	Трави золотушника звичайного	20,0
Fol. Melisae	Листків меліси лікарської	20,0
Hb. Herniariae	Трави остудника голого	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 300 мл окропу настояти в термосі 6 годин. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb. Potentillae	Трави перстачу гусячого	10,0
Hb. Achilleae	Трави деревію тисячолістого	10,0
Hb. Chelidoniim	Трави чистотілу звичайного	0,5
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки без'язичкової	2,5

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити на малому вогні 7 хвилин. Процідити. Пити по 200 мл ранком і ввечері.

Rp.

Hb. Solidaginis	Трави золотушника звичайного	10,0
Fl. Calendulae	Квіток нагідок лікарських	20,0
Fl. Maluae	Квіток соняшника звичайного	20,0
Hb. Holiianthis	Квіток ромашки лікарської	20,0
Fl. Chamomillae	Квіток калачиків лісових	10,0
Cort. Frandulae	Кори крушини ламкої	2,5

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 500 мл окропу настояти в термосі 6 годин. Процідити. Пити по 150 мл 3 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Hb. Herniariae	Трави остудника голого	10,0
Fr. Phaseoli	Стулок плодів квасолі звичайної	20,0
Hb. Violae	Трави фіалки триколірної	20,0
Hb. Chelidoniim	Трави чистотілу звичайного	0,5
Hb. Achilleae	Трави деревію звичайного	10,0
Fl. Sambucis	Квіток бузини чорної	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити. Пити по 200 мл ранком натще і ввечері перед сном.

Rp.

Fol. Menthae	Листків м'яти перцевої	20,0
Hb. Artemisiae	Трави полину гіркою	10,0
Fl. Tiliae	Квіток липи серцевої	20,0
Fl. Helianthis	Квіток соняшника звичайного	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 3 години. Процідити. Пити по 100 мл за 30 хвилин до вживання їжі і перед сном.

Rp.

Fol. Juglantis	Листків горіха волоського	10,0
Rad. Ononis	Кореня вовчуга польового	10,0
Rhiz. Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	20,0
Strob. Juniperis	Шишкоягід ялівцю	0,5
Hb. Solidago	Трави золотушника звичайного	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 3 години. Процідити. Пити по 200 мл ранком до вживання їжі і ввечері перед сном.

Rp.

Hb. Gnaphaliim	Трави сухоцвіту багнового	20,0
Hb. Fumariae	Трави рутки лікарської	10,0
Fol. Menthae	Листків м'яти перцевої	20,0
Fl. Helichrysi	Квіток цмину піскового	10,0
Cort. Frangula	Кори крушини ламкої	2,5
Hb. Solidaginis	Трави золотушника звичайного	20,0
Hb. Leonuris	Трави собачої кропиви серцевої	30,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 500 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити. Пити по 100 мл за 30 хвилин до вживання їжі і 200 мл увечері за 1 годину до сну.

Rp.

Fl. Calendulae	Квіток нагідок лікарських	20,0
Fol. Rubis	Листків ожини сизої	2,5
Fl. Crataegis	Квіток глоду колючого	10,0
Hb. Leonuris	Трави собачої кропиви серцевої	20,0
Hb. Gaphaliim	Трави сухоцвіту багнового	1,5

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу настояти в термосі 2 години. Процідити. Пити по 50 мл 3-4 рази на день до вживання їжі.

Хвороби шкіри. Бородавки

Rp.

Мазь: соку чистотілу звичайного 20,0, ланоліну 10,0, вазеліну 20:0 нагріти на водяній бані 10 хвилин, часто перемішуючи (зовнішньо проти бородавок, туберкульозу шкіри, грибкового ураження стоп).

Rp.

Хрін звичайний, перетертий на терку, або сік по 10-20 мл вживати щоденно. Цим же соком змазувати бородавки декілька разів на день.

Rp.

Tur. Tnujae Пагонів туї західної

M.D.S. 1 частину подрібнених свіжих пагонів туї на 10 частин спирту або міцної горілки. Настояти в темному місці 10 діб, часто збовтуючи. Процідити. Змазувати бородавки 3-4 рази на день. Одночасно приймати внутрішньо по 10 крапель на ложці молока 2 рази на день.

Опіки шкіри, обмороження

Rp.

Rad. Symphytim	Кореня живокосту лікарського	20,0
Fol. Plantaginis	Листків подорожника великого	10,0
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	10,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 500 мл води кип'ятити 3-5 хвилин. Робити компреси на обпечені місця. Міняти 2-3 рази на добу до повної ліквідації запального процесу.

Rp.

1 столову ложку соняшникової олії,
1 столову ложку бджолиного меду,
1 столову ложку порошку з листків буквиці лікарської,

білок з 1 яйця.

Компоненти ретельно перемішати, Настояти 1 год. Змазувати уражені місця.

Rp.

Fol. Juglantis	Листків горіха волоського	10,0
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	10,0
Fl. Calendulae	Квіток нагідок лікарських	50,0

M.D.S. 6 столових ложок суміші на 500 мл води кип'ятити на малому вогні 5-7 хвилин. Настояти 30 хвилин. Процідити. Робити компреси і місцеві ванночки на уражені місця.

Rp.

1 варену цибулю змішати в міксері зі 100 мл лляної олії, робити компреси на уражені місця, які міняти кожні 12 годин.

Rp.

Fol. Urticae	Листків кропиви дводомної
Hb. Solani	Листків пасльону чорного

M.D.S. По 4 столові ложки листків на 300 мл соняшникової олії варити на водяній бані до загущення. Змазувати обпечені місця декілька разів на день.

Rp.

На 10 л води 0,5 кг соломи кип'ятити на дуже малому вогні 1 годину. Настояти 2 години. Процідити. Настій підсолити кухонною сіллю. В цьому розчині тримати ноги чи руки декілька разів на день по 1 годині при обмороженні.

Rp.

Cort. Qnerci	Кори дуба звичайного
Cort. Salicis	Кори верби козячої

M.D.S. 3 пригорщі суміші у співвідношенні 3:1 на 1 л води, кип'ятити 30 хвилин. Відвар використовувати для ванни у пропорції 200 мл відвару на 1 л води.

Вугрове висипання

Rp.

Hb. Violaе	Трави фіалки триколірної	10,0
Strob. Humuli	Шишок хмелю звичайного	20,0

Fol. Menthae	Листків м'яти водяної	10,0
Rad. Vallerianae	Кореня валеріани лікарської	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл води кип'ятити 1 хвилину, настояти 30 хвилин. Пити по 200 мл ранком і перед сном.

Rp.

Rad. Arctii	Кореня лопуха великого	20,0
Rad. Inulae	Кореня оману високого	30,0
Fol. Juglantis	Листків горіха волоського	40,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою звичайного	30,0
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	10,0
Hb. Equiseti	Трави хвоща польового	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл води кип'ятити 5 хв, настояти 20 хвилин. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі і четвертий раз перед сном.

Rp.

Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	20,0
Hb. Thymis	Трави чебрецю борового	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу кип'ятити 2-3 хвилини (для компресів, обмивань).

Rp.

Hb. Violaе	Трави фіалки триколірної	10,0
Fol. Rubis	Листків ожини сизої	20,0
Rad. Arctii	Кореня лопуха великого	0,5

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Процідити. Пити по 200 мл ранком перед їдою і ввечері перед сном.

Гідраденіт. Фурункульоз. Рани, що погано гояться

Rp.

Rad. Arctii	Кореня лопуха великого	10,0
Hb. Violaе	Трави фіалки триколірної	10,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою звичайного	10,0
Fr. Rosae	Плодів шипшини коричнеї	10,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити. Пити по 200 мл ранком до вживання їжі і ввечері за 2 години до сну.

Rp.

Hb. Equiseti	Трави хвоща польового	10,0
Fol. Betulae	Листків берези лікарської	2,5
Fol. Salviae	Листків шавлії лікарської	10,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 300 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі (дія протибактеріальна, сечогінна).

Пластир для вирізання знояків

Rp.

Жовтого воску 12 частин
Каніфолі, або живиці 22 частини
Смальцю свинячого 10 частин

Суміш стопити на водяній бані, додати 100 г трави буркуну лікарського. Нагріти на малому вогні, помішуючи скляною паличкою 5 хвилин. Процідити.

Rp.

Cort. Qnerci	Кори дуба звичайного	порівно
Rhiz. Acori	Кореневища аїру тростинового	

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 500 мл окропу кип'ятити на водяній бані 15 хвилин. Процідити. Для компресів на рани, що погано гояться.

Rp.

Hb. Polygonum	Трави споришу звичайного	10,0
Hb. Violaе	Трави фіалки триколірної	10,0
Fr. Urticae	Листків кропиви дводомної	20,0
Rad. Arctii	Кореня лопуха великого	20,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 500 мл окропу настояти в термосі 6 годин. Процідити. Пити по 150 мл 3 рази на день по 30 хвилин до вживання їжі. При фурункульозі і шкірних висипаннях.

Rp.

Hb. Equisetim	Трави хвоща польового	10,0
Fl. Chamomilae	Квіток ромашки лікарської	30,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою звичайного	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 500 мл окропу кип'ятити на водяній бані 15 хвилин. Процідити (для компресів на рани, що погано гояться).

Rp.

Cort. Salicis	Кори верби білої	20,0
---------------	------------------	------

Cort. Qnerci	Кори дуба звичайного	10,0
Rhiz. Potentillae	Кореневища перстачу прямостоячого	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 500 мл води кип'ятити 10 хвилин.
Процідити (для компресів на рани, що погано гояться).

Rp.

Fl. Verbasci	Квіток дивини скіпетроподібної	1,5
Hb. Violaе	Трави фіалки триколірної	10,0
Fol. Urticae	Листків кропиви дводомної	20,0
Hb. Hyperici	Трави звіробою звичайного	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 500 мл окропу кип'ятити на водяній бані 15 хвилин. Настояти 30 хвилин (для компресів на рани, що погано гояться).

Екзема

Rp.

Fol. Urticae	Листків кропиви дводомної	порівно
Fol. Taraxaci	Листків кульбаби лікарської	
Fl. Pruni	Квіток терну колючого	

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 2 години. Пити по 100 мл за 30 хвилин до вживання їжі. Дієта без м'яса, риби, яєць, алкоголю.

Rp.

Hb. Violaе	Трави фіалки триколірної	20,0
Hb. Centarii	Трави золототисячника малого	20,0
Hb. Fumariae	Трави рутки лікарської	0,5
Tur. Solani	Стебел пасльону солодко-гіркого	10,0
Fol. Asari	Листків копитняка європейського	10,0
Hb. Ledi	Трави багна болотяного	10,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити. Випити за 3 прийоми протягом дня.

Rp.

Fol. Arctii	Листків лопуха великого (сухих)	20 г
Fl. Chamomillae	Квіток ромашки лікарської	20 г
Rad. Asari	Кореня копитняка європейського	20 г
Fol. Chameriani	Листків кипрею вузьколистого	20 г

M.D.S. Набір добре перемішати і заварити на 800 мл води. Додати 1 столову ложку коров'ячого масла і 400 мл міцного відвару зі сінної потерті, знову варити на водяній бані, поки не з'явиться густа клейка тягуча суміш. Одержану масу слід процідити через марлю і додати таку ж кількість гліцерину.

Hb. Bidentis	Трави череди трироздільної	10,0
Fol. Fragariae	Листків суниць лісових	20,0
Hb. Origanum	Трави материнки звичайної	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу варити на водяній бані 20 хвилин. Процідити. Пити гарячим 3 рази на день через 1 годину після вживання їжі і перед сном.

Rp.

Hb. Veronicae	Трави вероніки лікарської	10,0
Hb. Chelidonii	Трави чистотілу звичайного	0,5
Hb. Menthae	Трави м'яти водяної	20,0
Hb. Callunae	Трави вересу звичайного	30,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 300 мл окропу настояти в термосі 4 години. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb. Veronicae Трави вероніки лікарської

M.D.S. 2 чайні ложки трави на 400 мл окропу настояти в термосі 12 годин. Пити ковтками протягом дня.

Ванни

Rp.

Strob. Juniperi Шишкоягід ялівцю звичайного

M.D.S. 200 г ялівцю кип'ятити в 1 л води 10 хвилин. Процідити. Відвар додати до ванни.

Дерматити. Висипання на шкірі

Rp.

Hb. Veronicae	Трави вероніки звичайної	порівно
Hb. Violaе	Трави фіалки триколірної	
Hb. Bidentis	Трави череди трироздільної	

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 200 мл окропу кип'ятити на водяній бані 15 хвилин. Настояти 45 хвилин. Процідити. Пити по 200 мл 3 рази на день через 1 годину після вживання їжі (при висипах на шкірі).

Rp.

Fol. Juglantis Листків горіха волоського

M.D.S. 2 столові ложки на 200 мл окропу кип'ятити на водяній бані 15 хвилин. Настояти 45 хвилин. Пити по 50 мл 4 рази на день через 1 годину після вживання їжі (при висипах на шкірі).

Rp.

Rad. Arctii	Кореня лопуха великого	0,5
Fol. Urticae	Листків кропиви дводомної	10,0
Hb. Violaе	Трави фіалки триколірної	10,0
Hb. Polygonim	Трави споришу звичайного	20,0

M.D.S 3 столові ложки суміші на 500 мл окропу кип'ятити на малому вогні 3 хв. Настояти 30 хв. Процідити. Пити по 150 мл 3 рази на день за 30 хв. до вживання їжі.

Rp.

Rad. Filipendula Кореня гадючника в'язолистого

M.D.S. Порошок кореня гадючника в'язолистого (1 частина) + масло вершкове (5 частин) + вазелін (2 частини) + ланолін (1 частина). Перемішати і використовувати для змазування місць при дерматозах.

Грибкові ураження кистей і стоп

Rp.

Fl. Filipendulae	Квіток гадючника в'язолистого	порівно
Rad. Gentianae	Кореня тирличу звичайного	
Hb. Centaurii	Трави золототисячника малого	
Fol. Juglantis	Листків горіха волоського	
Hb. Potentillae	Трави перстачу прямостоячого	
Rad. Echii	Коренів синяка прямостоячого	

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 500 мл води кип'ятити на малому вогні 10 хвилин. Настояти 30 хвилин. Процідити. Пити по 75 мл 3 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fl. Achilleae	Квіток деревію тисячолісного	10,0
Hb. Meliloti	Трави буркуну лікарського	10,0
Hb. Fumariae	Трави рутки лікарської	20,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші напарювати в окропі, не доводячи до кипіння, 2 години. Тримати уражені пальці у відварі 15-20 хвилин. Температура води 38-40°C.

Rp.

Fol. Salviae	Листків шавлії лікарської	10,0
Fol. Juglantis	Листків горіха волоського	10,0
Hb. Hyssopi	Трави гісопу	10,0
Hb. Achilleae	Трави деревію звичайного	10,0

M.D.S. 1,5 столової ложки суміші на 1 л окропу настояти гарячим 2 години (ванни для стоп).

Себорея. Луна. Випадання волосся

Rp.

Rhiz. Acori	Кореневища аїру тростинового	10,0
Hb. Origani	Трави материнки звичайної	20,0
Fol. Betulae	Листків берези пухнастої	20,0

M.D.S. 8 столових ложок суміші на 1,5 л води кип'ятити 10 хвилин. Настояти 1 годину. Процідити. Після миття голови втирати настій у корені волосся. Не витирати голови.

Rp.

Fol. Urticae	Листків кропиви дводомної	порівно
Fol. Tussilaginis	Листків підбілу звичайного	
Rad. Arctii	Кореня лопуха великого	

M.D.S. 9 столових ложок суміші на 1,5 л води кип'ятити 10 хвилин, настояти 2 години. Процідити. Втирати настій у корені волосся, після чого не витирати голови.

Rp.

Rhiz. Acori	Кореневища аїру тростинового	
-------------	------------------------------	--

M.D.S. 3 столові ложки подрібненого кореневища на 500 мл 9%-ного оцту. Напарювати на водяній бані 30 хвилин. Процідити. Втирати в корені волосся щовечора.

Rp.

Fol. Hederae	Листків плюща звичайного	
--------------	--------------------------	--

M.D.S. 0,5 чайної ложки подрібнених листків на 200 мл холодної перевареної води настояти 8 годин. Процідити. Втирати у шкіру голови ватним тампоном один раз на день. Для стимулювання росту волосся.

Rp.

Fl. Sambucis	Квіток бузини чорної	1,5
--------------	----------------------	-----

Fol. Urticae	Листків кропиви дводомної	30,0
Rhiz. Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	40,0
Hb. Violaе	Трави фіалки триколірної	10,0
Rad. Arctii	Кореня лопуха великого	40,0
Rad. Saponariae	Кореня мильнянки лікарської	20,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 500 мл окропу кип'ятити на малому вогні 5 хвилин. Настояти 30 хвилин. Пити по 150 мл 3 рази на день у проміжках між прийманням їжі.

***Псоріаз. Лікування за методом Е. С. Товстухи.
Композиція для змазування уражених місць***

Rp.

Fl. Papaveridis	Мак ранньовесняний	20 г
	Білки курячих яєць	5 г
	Екстракт елеутерокока рідкий	100 мл
Hb. Chelidoni	Трави чистотілу звичайного	10 ложок
Fl. Callendulae	Квіток нагідок лікарських	10 ложок
Rhiz. Polemonii	Кореневища з коренями синюхи блакитної	15 ложок
Fl. Crataegi	Квіток глоду колючого	10 ложок
Fol. Urticae	Листків кропиви дводомної	5 ложок
Lem. Betulae	Бруньок берези повислої	10 ложок
	Солідолу	200 мг.

M.D.S. Складові частини перемішують з настойкою прополісу (100 г на 0,5 л 96%-ного спирту) і настоюють 10 діб. Композицію застосовують для змазування уражених ділянок щоденно або через день перед сном.

Хвойна ванна

Раз на 10 днів рекомендується приймати хвойну ванну. Беруть 500 г свіжої хвої ялини або сосни на 5 л води, кип'ятять 10 хвилин. Роблять ледь теплу ванну для всього тіла на 10-15 хвилин.

Екстракт елеутерокока рідкий

П'ють по 20 крапель на 1 ложці води за 30 хвилин до вживання їжі 3 рази на день, останній раз не пізніше 16 години. Курс лікування 1,5-3 місяці.

Склад суміші:

Rad. Cichorii	Кореня цикорію дикого або культивованого	4 частини
Hb. Calluna	Трави вересу звичайного	2 частини
Yngll. Helichrysiі	Квітучих кошиків цмину піскового	2 частини
Rhiz. Elytrigiae	Кореневища пирію повзучого	2 частини
Hb. Pulmonariae	Трави медунки лікарської	4 частини

Fr. Rosae	Плодів шипшини коричнеї	2 частини
Fr. Crataegi	Плодів глоду колючого	4 частини
Rhir. Polemonii	Кореневища з коренями синюхи блакитної	4 частини
Stig. Maydis	Стовпчиків із приймочками кукурудзи звичайної	2 частини

M.D.S. Суміш подрібнюють, розмішують. Беруть 1 столову ложку, заливають 1 склянкою води, кип'ятять 10 хв. Настояють протягом ночі. П'ють по 100 мл 3 рази на добу через 2 години після вживання їжі.

Примітка: після зникнення висипів на шкірі доцільно проводити протирецидивне лікування протягом 1-2 тижнів щоквартально (екстракт елеутерокока рідкий та відвар суміші пропонованих рослин).

Піодермія (гноячкове запалення шкіри)

Rp.

Hb. Veronicae	Трави вероніка лікарська	порівно
Hb. Violaе	Трави фіалки триколірної	
Hb. Bidentis	Трави череди трироздільної	

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 500 мл окропу настояти в термосі 8 годин. Процідити. Пити по 150 мл 3 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Rad. Aretii	Кореня лопуха великого	20,0
Hb. Viola	Трави фіалки триколірної	10,0
Hb. Polygonim	Трави споришу звичайного	10,0

M.D.S. 3 столові ложки суміші на 500 мл окропу, кип'ятити на малому вогні 5 хвилин. Настояти 30 хвилин. Процідити. Пити по 150 мл 3 рази на день через 1 годину після вживання їжі.

Rp.

Hb. Hyperici	Трави звіробою звичайного	20,0
Fl. Callendulae	Квіток нагідок лікарських	0,5
Fl. Rhaseoli	Стулок плодів квасолі звичайної	10,0
Fol. Vaccinii	Листків чорниці звичайної	10,0
Avenaе	Соломи вівса посівного	30,0
Sem. Lini	Насіння льону звичайного	10,0
Rad. Arctii	Кореня лопуха великого	20,0
Fol. Menthae	Листків м'яти перцевої	2,5

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 500 мл окропу кип'ятити 5 хвилин, настояти 20 хвилин. Процідити. Пити по 2 столові ложки 4-5 разів на день.

Rp.

Strob. Humuli	“Шишок” хмелю звичайного	10,0
Rad. Taraxaci	Кореня кульбаби лікарської	10,0
Fol. Viccinii	Листків чорниці	10,0
Fol. Fragariae	Листків суниць лісових	20,0
Fol. Urticae	Листків кропиви дводомної	20,0
Fl. Trifolii	Квіток конюшини червоної	10,0

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 400 мл окропу настояти в термосі 6 годин. Процідити. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb. Fumariae	Трави рутки лікарської	10,0
Fol. Ribis	Листків смородини чорної	20,0
Hb. Pulmonariae	Трави медунки лікарської	20,0
Hb. Thymi	Трави чебрецю звичайного	10,0
Fl. Pruni	Квіток терну колючого	0,5
Hb. Chelidonii	Трави чистотілу звичайного	0,5

M.D.S. 2 столові ложки суміші на 500 мл окропу настояти в термосі 3 години. Процідити. Пити по 150 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Hb. Linariae Льонку звичайного

M.D.S. 3 столові ложки подрібненої рослини на 500 мл свіжого молока кип'ятити на малому вогні 20 хвилин. Процідити (для обмивання та компресів).

Вітиліго (дисхромія шкіри)

Rp.

Fol. Urticae	Листків кропиви дводомної	20,0
Hb. Bidentis	Трави череди трироздільної	20,0
Fl. Arnicae	Квіток арніки гірської	10,0
Fol. Betulae	Листків берези білої	30,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу кип'ятити на водяній бані 15 хвилин, настояти до охолодження, процідити. Пити по 150 мл 3 рази на день за 30 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fr. Avenae Зерен вівса посівного

M.D.S. 400 мл зерен на 1 л козячого молока, кип'ятити на водяній бані 2 години. Настояти до охолодження протягом 30 хв. Процідити. Пити по 150 мл 3

рази на день за 30 хвилин до вживання їжі протягом двох місяців.

Rp.

Fl. Trifolii	Квіток конюшини польової	20,0
Fl. Verbasci	Квіток дивини скіпетроподібної	10,0
Fl. Arnicae	Квіток арніки гірської	10,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу кип'ятити на водяній бані 15 хвилин. Настояти до охолодження. Процідити. Пити по 50 мл 3 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

Rp.

Fol. Fragariae	Листків суниць лісових	10,0
Hb. Cicnorii	Трави цикорію дикого	20,0
Fl. Sambuci	Квіток бузини чорної	20,0
Hb. Bidentis	Трави череди трироздільної	10,0

M.D.S. 1 столову ложку суміші на 200 мл окропу кип'ятити на водяній бані 15 хвилин. Настояти при кімнатній температурі до охолодження. Процідити. Пити по 50 мл 3 рази на день за 20 хвилин до вживання їжі.

ВИСНОВКИ

1. Рідкісні лікарські рослини Карпатського краю – великий дарунок природи, безмежне лікувальне багатство та джерело натуральних ліків від різноманітних захворювань. У наш час, позначений надміром екологічних потрясінь і катаклізмів, у сучасну постчорнобильську епоху природні ліки рослинного походження допомагають зберегти здоров'я нації, замінюючи різноманітні хімічні пігулки, сильнодійні синтетичні препарати, які інколи не допомагають позбутися хвороби й навіть можуть зашкодити. І справді, нове – це забуте старе, адже ми звертаємося до народної медицини, такої ж давньої, як і людство.

2. Рослинний світ Карпат, який є цінною сировиною, заслуговує всебічної турботи, загальної уваги та охорони, адже безконтрольне збирання, нераціональне використання лікарських рослин призвело до зникнення багатьох їхніх видів, а це, своєю чергою, негативно позначається на здоров'ї людей, призводячи до втрати багатьох цілющих ліків.

3. Лікування травами – це ефективний і безпечний шлях до збереження здоров'я як є найбільш цілісний за своїм впливом на організм людини, оскільки не спрямований на оздоровлення якогось окремого органа, а організму в цілому.

4. Цінність фітотерапевтичного методу лікування полягає у відсутності гормональної та ферментативної залежності пацієнтів від ліків рослинного походження.

5. Лікування рослинними препаратами забезпечує збереження цілісності внутрішніх органів (виключається, наприклад, резекція шлунка, холецистектомія, струмектомія тощо).

6. Фітотерапевтичний метод лікування багатофункціональний (один препарат лікує кілька різних захворювань).

7. Лікування травами – щадне, нетоксичне, не спричиняє алергії, подразнення слизових оболонок травного тракту й дихальних шляхів, а також

не викликає звикання до лікарських препаратів рослинного походження й залежності від них (за рахунок використання як цілеспрямованих монопрепаратів, так і зборів, причому допустиме змінювання їхніх компонентів).

8. Фітотерапія спроможна долати безліч недуг, але за умови досконалого знання лікарем природи рослин, їх лікувальних властивостей, методики виготовлення рослинних препаратів, яка давала б змогу зберегти найбільшу кількість діючих речовин у ліках для максимального лікувального ефекту.

9. Велика кількість лікарських рослин ще не досліджена науковцями всебічно. Тому значне і дедалі більше зацікавлення фахівців народною медициною дасть новий поштовх для подальшого розквіту нашої української фітотерапії, і ми справді зможемо з життєдайного келиха природи черпати насолоду, здоров'я та довголіття.

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК УКРАЇНСЬКИХ І ЛАТИНСЬКИХ НАЗВ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН КАРПАТСЬКОГО КРАЮ

А

- Абрикос звичайний — *Armeniaca vulgaris*
Абутилон Теофраста — *Abutilon theophrastii*
Авокадо — *Persea americana*
Авран лікарський — *Gratiola officinalis*
Агава американська — *Agava americana*
Агалик-трава гірська — *Jasione montana*
Агрус звичайний — *Grossularia reclinata*
Адокса мускусна — *Adoxa moschatellina*
Аїр тростиновий — *Acorus calamus*
Айва довгаста — *Cydonia oblonga*
Айлант найвищий — *Ailanthus altissima*
Айстра альпійська — *Aster alpinus*
Айстра степова — *Aster amellus*
Аконіт волотистий — *Aconitum paniculatum*
Аконіт джунгарський — *Aconitum soongaricum*
Аконіт дібровний — *Aconitum nemorosum*
Аконіт маленький — *Aconitum nanum*
Аконіт строкатий — *Aconitum variegatum*
Актея колосиста — *Actaea spicata*
Актинідія коломікта — *Actinidia colomikte*
Актинідія полігамна — *Actinidia polygama*
Алое деревоподібне — *Aloe arborescens*
Алтея вірменська — *Althaea armeniaca*
Алтея коноплеподібна — *Althaea cannabina*
Алтея лікарська — *Althaea officinalis*
Амі велика — *Ammi majus*

Амі зубна — *Ammi visnaga*
Анакамптис пірамідальний — *Anacamptis pyramidalis*
Андромеда багатоліста — *Andromeda polifolia*
Анемона дібровна — *Anemone nemorosa*
Анемона жовтецева — *Anemone ranunculoides*
Анемона лісова — *Anemone sylvestris*
Аніс звичайний — *Anisum vulgare*
Апельсин — *Citrus sinensis*
Аралія висока — *Aralia elata*
Аралія серцеподібна — *Aralia cordata*
Арніка гірська — *Arnica montana*
Артишок посівний — *Cynara scobymus*
Арум плямистий — *Arum raaculatum*
Астрагал данський — *Astragalus danicus*
Астрагал солодколистий — *Astragalus glycyphyllus*
Астрагал шерстистоквітковий — *Astragalus dasyanthus*

Б

Бавовник шорсткий — *Gossypium hirsutum*
Багатоніжка звичайна — *Polypodium vulgare*
Багно звичайне — *Ledum palustre*
Бадан товстолистий — *Berberia crassifolia*
Баклажан — *Solanum melongéna*
Барбарис звичайний — *Berberis vulgaris*
Барвінок малий — *Vinca minor*
Барвінок рожевий — *Catharantus roseus*
Бедринець великий — *Pimpinella major*
Бедринець ломикаменевий — *Pimpinella saxifraga*
Безсмертки однорічні — *Xeranthemum annuum*
Беладонна звичайна — *Atropa belladonna*

Береза бородавчаста — *Betula pendula*
Береза дніпровська — *Betula borysthena*
Береза низька — *Betula humilis*
Береза пухнаста — *Betula pubescens*
Березка польова — *Convolvulus arvensis*
Березовий гриб — *Inonotus obliquus*
Билинець запашний — *Gymnadenia odoratissima*
Билинець комариний — *Gymnadenia conopsea*
Білозір болотний — *Parnassia palustris*
Біота східна — *Viota orientalis*
Блекота чеська — *Hyoscyamus bohemicus*
Блекота чорна — *Hyoscyamus niger*
Блошниця простерта — *Pulicaria vulgaris*
Боби — *Vicia faba*
Бобівник трилистий — *Menyanthes trifoliata*
Болиголов плямистий — *Conium maculatum*
Борщівник європейський — *Heracleum sphondylium*
Борщівник сибірський — *Heracleum sibiricum*
Брусниця — *Vaccinium vitisidaea*
Бузина трав'яниста — *Sambucus ebulus*
Бузина червона — *Sambucus racemosa*
Бузина чорна — *Sambucus nigra*
Бузок звичайний — *Syringa vulgaris*
Буквиця лікарська — *Betonica officinalis*
Буркун білий — *Melilotus albus*
Буркун високий — *Melilotus altissimus*
Буркун зубчастий — *Melilotus dentatus*
Буркун лікарський — *Melilotus officinalis*
Буряк звичайний — *Beta vulgaris*
Буяхи — *Vaccinium uliginosum*

В

- Валеріана бузинолиста — *Valeriana sambucifolia*
Валеріана волзька — *Valeriana wolgensis*
Валеріана Гроссгейма — *Valeriana grossheimii*
Валеріана лікарська — *Valeriana officinalis*
Валеріана пагорбова — *Valeriana collina*
Валеріана російська — *Valeriana rossica*
Васильки справжні — *Ocimum basilicum*
Великоголовник сафлороподібний — *Leuzea carthamoides*
Верба біла — *Salix alba*
Верба гостролиста — *Salix acutifolia*
Верба козяча — *Salix caprea*
Верба ламка — *Salix fragilis*
Верба попеляста — *Salix cinerea*
Верба прутоподібна — *Salix viminalis*
Верба пурпурова — *Salix purpurea*
Верба п'ятитичинкова — *Salix pentandra*
Верба тритичинкова — *Salix triandra*
Вербена лікарська — *Verbena officinalis*
Вербозілля звичайне — *Lysimachia vulgaris*
Вербозілля лучне — *Lysimachia nummularia*
Верес звичайний — *Calluna vulgaris*
Вероніка дібровна — *Veronica chamaedrys*
Вероніка довголиста — *Veronica longifolia*
Вероніка колосиста — *Veronica spicata*
Вероніка лікарська — *Veronica officinalis*
Вероніка плющоліста — *Veronica hederifolia*
Виноград культурний — *Vitis vinifera*
Вишня звичайна — *Cerasus vulgaris*
Відкасник безстеблій — *Carlina acaulis*

Вільха клейка — *Alnus glutinosa*
Вільха сіра — *Alnus incana*
Віскарія звичайна — *Viscaria vulgaris*
Вовконіг європейський — *Lycopus europaeus*
Вовче тіло болотне — *Comarum palustre*
Вовчі ягоди звичайні — *Daphne mezereum*
Вовчуг колючий — *Ononis spinosa*
Вовчуг польовий — *Ononis arvensis*
Водянка чорна — *Empetrum nigrum*
Воловик лікарський — *Anchusa officinalis*
Волошка лучна — *Centaurea jacea*
Волошка синя — *Centaurea cyanus*
В'яз гладенький — *Ulmus laevis*
В'язіль барвистий — *Coronilla varia*

Г

Гадючник в'язолистий — *Filipendula ulmaria*
Гадючник звичайний — *Filipendula vulgaris*
Гамамеліс віргінський — *Hamamelis virginiana*
Гарбуз звичайний — *Cucurbita pepo*
Гарденія — *Gardenia*
Гармала звичайна — *Peganum harmala*
Гвоздика дельтоподібна — *Dianthus deltoides*
Гвоздика різнобарвна — *Dianthus versicolor*
Герань болотна — *Geranium palustre*
Герань великокореневищна — *Geranium macrorrhizum*
Герань криваво-червона — *Geranium sanguineum*
Герань лісова — *Geranium sylvaticum*
Герань лучна — *Geranium pratense*
Герань Робертова — *Geranium robertianum*

Гикавка сива — *Berteroa incana*
Гібіск їстівний — *Hibiscus esculentus*
Гінкго дволопатеве — *Ginkgo biloba*
Гіркокаштан звичайний — *Aesculus hippocastanum*
Гірчак вузлуватий — *Polygonum nodosum*
Гірчак земноводний — *Polygonum amphibium*
Гірчак зміїний — *Polygonum bistorta*
Гірчак перцевий — *Polygonum hydropiper*
Гірчак почечуйний — *Polygonum persicaria*
Гірчак шорсткий — *Polygonum scabrum*
Гірчиця біла — *Sinapis alba*
Гірчиця сарептська — *Brassica juncea*
Гірчиця чорна — *Brassica nigra*
Гісоп лікарський — *Hyssopus officinalis*
Гледичія каспійська — *Gleditschia caspia*
Гледичія колюча — *Gleditschia triacanthos*
Глечики жовті — *Nuphar lutea*
Глід колючий — *Crataegus oxycantha*
Глід криваво-червоний — *Crataegus sanguinea*
Глід кривочашечковий — *Crataegus curv. sepala*
Глід кримський — *Crataegus taurica*
Глід обманливий — *Crataegus fallacina*
Глід одноматочковий — *Crataegus monogyna*
Глід п'ятистовпчиковий — *Crataegus pentagyna*
Глід східний — *Crataegus orientalis*
Глід український — *Crataegus ucrainica*
Глід шарлаховий — *Crataegus coccinea*
Глуха кропива біла — *Laminum album*
Гнойовик чорний — *Coprinus atramentarius*
Горицвіт весняний — *Adonis vernalis*

Горіх волоський — *Juglans regia*
Горлянка женеvська — *Ajuga genevensis*
Горлянка повзуча — *Ajuga reptans*
Горобейник лікарський — *Lithospermum officinale*
Горобина звичайна — *Sorbus aucuparia*
Горобина чорноплідна — *Aronia melanocarpa*
Горox посівний — *Pisum sativum*
Грабельки звичайні — *Erodium cicutarium*
Гравілат міський — *Geum urbanum*
Гравілат річковий — *Geum rivale*
Гранатник звичайний — *Punica granatum*
Грейпфрут — *Citrus paradisi*
Гречка звичайна — *Fagopyrum sagittatum*
Гринделія розчепірена — *Grindelia squarrosa*
Грицики звичайні — *Capsella bursa-pastoris*
Груша звичайна — *Pyrus communis*
Груша маслинколиста — *Pyrus elaeagnifolia*
Грушанка круглолиста — *Pyrula rotundifolia*
Гуньба сінна — *Trigonella foenum graecum*

Д

Дельфіній сітчастоплідний — *Delphinium dictyocarpum*
Деревій благородний — *Achillea nobilis*
Деревій звичайний — *Achillea millefolium*
Деревій паннонський — *Achillea pannonica*
Деревій стиснутий — *Achillea stricta*
Деревій хрящуватий — *Achillea cartilaginea*
Деревій цілолистий — *Achillea ptarmica*
Деревій щетинистий — *Achillea setacea*
Дерен справжній — *Cornus mas*

Держидерево звичайне — *Paliurus spina-christi*
Дзвоники скупчені — *Campanula glomerata*
Дивина ведмежа — *Verbascum thapsus*
Дивина густоквіткова — *Verbascum densiflorum*
Дивина залізнякоподібна — *Verbascum phlomoides*
Дивина прегарна — *Verbascum speciosum*
Диня посівна — *Melo sativus*
Діоскорейя ніппонська — *Dioscorea nipponica*
Дрiк красильний — *Genista tinctoria*
Дрiоптерис австрiйський — *Dryopteris austriaca*
Дрiоптерис чоловiчий — *Dryopteris filix-mas*
Дрiоптерис шартрський — *Dryopteris carthusiana*
Дуб звичайний — *Quercus robur*
Дуб пухнатий — *Quercus pubescens*
Дуб скельний — *Quercus petraea*
Дудник лiсовий — *Angelica sylvestris*
Дурман звичайний — *Datura stramonium*
Дурман iндiйський — *Datura innoxia*
Дягель лiкарський — *Archangelica officinalis*

Е

Евкалипт кулястий — *Eucalyptus globulus*
Евкалипт попелястий — *Eucalyptus cinerea*
Евкалипт прутоподiбний — *Eucalyptus viminalis*
Евкомiя в'язолиста — *Eucommia ulmoides*
Елеутерокок колючий — *Eleutherococcus senticosus*
Енотера дворiчна — *Oenothera biennis*
Еспарцет пiщаний — *Onobrychis arenaria*
Ефедра двоколоса — *Ephedra distachya*
Ефедра середня — *Ephedra intermedia*

Ефедра хвощова — *Ephedra equisetina*
Ехінацея пурпурова — *Echinacea purpurea*

Ж

Жабник польовий — *Filago arvensis*
Жабрій звичайний — *Galeopsis tetrahit*
Жабурник звичайний — *Hydrocharis morsus-ranae*
Женьшень — *Panax ginseng*
Жеруха гірка — *Cardamine amara*
Жеруха лучна — *Cardamine pratensis*
Живокіст кавказький — *Symphytum caucasicum*
Живокіст лікарський — *Symphytum officinale*
Живокіст шорсткий — *Symphytum asperum*
Жимолость голуба — *Lonicera caerulea*
Жимолость козолиста — *Lonicera caprifolium*
Жито посівне — *Secale cereale*
Жовтець багатоквітковий — *Ranunculus polyanthemus*
Жовтець їдкий — *Ranunculus acris*
Жовтець повзучий — *Ranunculus repens*
Жовтий осот городній — *Sonchus oleraceus*
Жовтозілля звичайне — *Senecio vulgaris*
Жовтозілля широколисте — *Adenostyles platyphylloides*
Жовтушник сіруватий — *Erysimum diffusum*
Жовтяниця черговолиста — *Chrysosplenium alternifolium*
Жостір проносний — *Rhamnus cathartica*
Журавлина чотирипелюсткова — *Oxycoccus palustris*

З

Зайцегуб п'янкий — *Lagochilus inebrians*
Залізняк бульбистий — *Phlomis tuberosa*
Залізняк колючий — *Phlomis pungens*

Заманиха висока — *Echinopanax elatus*
Заяча конюшина багатоліста — *Anthyllis polyphylla*
Звіробій витягнутий — *Hypericum elongatum*
Звіробій звичайний — *Hypericum perforatum*
Зеленчук жовтий — *Galeobdolon luteum*
Зигаденус сибірський — *Zygadenus sibiricus*
Зизифус справжній — *Ziziphus jujuba*
Зимолоубка зонтична — *Chimaphilla umbellata*
Зіновать руська — *Chamaecytisus ruthenicus*
Зірочки жовті — *Gagea lutea*
Зірочник середній — *Stellaria media*
Злинка канадська — *Erigeron canadensis*
Змієголовник молдавський — *Dracosephalum moldavica*
Золототисячник гарний — *Centaureum pulchellum*
Золототисячник малий — *Centaureum erythraea*
Золотушник звичайний — *Solidago virgaurea*
Золотушник канадський — *Solidago canadensis*

I

Імбир лікарський — *Zingiber officinalis*

K

Кавун звичайний — *Citrullus lanatus*
Кавун колоцинт — *Citrullus colocynthis*
Каланхое перисте — *Kalanchoe pinnata*
Калачики дрібненькі — *Malva pusilla*
Калачики лісові — *Malva sylvestris*
Калачики мавританські — *Malva mauritiana*
Калачики непомітні — *Malva neglecta*
Калина звичайна — *Viburnum opulus*
Калюжниця болотна — *Caltha palustris*

Камфоросма монпелійська — *Camphorosma monspeliaca*
Каперці трав'янисті — *Capparis herbacea*
Капуста городня — *Brassica oleracea*
Картопля — *Solanum tuberosum*
Касія вузьколиста — *Cassia angustifolia*
Касія гостролиста — *Cassia acutifolia*
Квасениця звичайна — *Oxalis acetosella*
Квасоля звичайна — *Phaseolus vulgaris*
Кендир конопляний — *Trichomitum cannabinum*
Кермек Гмеліна — *Limonium gmelinii*
Кермек широколистий — *Limonium platyphyllum*
Кизильник чорноплідний — *Cotoneaster melanocarpus*
Кипарис вічнозелений — *Cupressus sempervirens*
Китятки великі — *Polygala major*
Китятки гіркуваті — *Polygala amarella*
Китятки звичайні — *Polygala vulgaris*
Китятки сибірські — *Polygala sibirica*
Китятки чубаті — *Polygala comosa*
Кінський часник черешковий — *Alliaria petiolata*
Клен звичайний — *Acer platanoides*
Кмин звичайний — *Carum carvi*
Кнік бенедиктинський — *Cnicus benedictus*
Козельці лучні — *Tragopogon pratensis*
Козлятник лікарський — *Galega officinalis*
Комонник лучний — *Succisa pratensis*
Конвалія звичайна — *Convallaria majalis*
Коноплі посівні — *Cannabis sativa*
Конюшина гірська — *Trifolium montanum*
Конюшина лучна — *Trifolium pratense*
Конюшина повзуча — *Trifolium repens*

Конюшина польова — *Trifolium arvense*
Копитняк європейський — *Asarum europaeum*
Коріандр посівний — *Coriandrum sativum*
Королиця звичайна — *Leucanthemum vulgare*
Коронарія зозуляча — *Coronaria flos-cuculi*
Косарики черепичасті — *Gladiolus imbricatus*
Костяниця — *Rubus saxatilis*
Котяча м'ята справжня — *Nepeta cataria*
Котячі лапки дводомні — *Antennaria dioica*
Красоля велика — *Tropaeolum majus*
Кремена біла — *Petasites albus*
Кремена гібридна — *Petasites hybridus*
Кріп запашний — *Anethum graveolens*
Кропива дводомна — *Urtica dioica*
Кропива жалка — *Urtica urens*
Крушина ламка — *Frangula alnus*
Кудрявець Софії — *Deskurainia sophia*
Кукіль звичайний — *Agrostemma githago*
Куколиця біла — *Melandrium album*
Кукурудза звичайна — *Zea mays*
Кульбаба лікарська — *Taraxacum officinale*
Кунжут східний — *Sesamum indicum*
Купина багатоквіткова — *Polygonatum multiflorum*
Купина запашна — *Polygonatum odoratum*
Купина кільчаста — *Polygonatum verticillatum*
Купина широколиста — *Polygonatum latifolium*
Куркума довга — *Curcuma longa*
Курячі очка польові — *Anagallis arvensis*

Л

- Лаванда колоскова — *Lavandula angustifolia*
Лаватера тюрінзська — *Lavatera thuringiaca*
Лавр благородний — *Laurus nobilis*
Лаконос американський — *Phytolacca americana*
Лакфіоль садова — *Cheiranthus cheiri*
Ламінарія цукриста — *Laminaria saccharina*
Ласкавець золотистий — *Bupleurum aureum*
Ластовень лікарський — *Vincetoxicum hirundonaria*
Латаття біле — *Nymphaea alba*
Латаття дрібноквіткове — *Nymphaea minorific*
Латаття сніжно-біле — *Nymphaea candida*
Латук дикий — *Lactuca serriola*
Латук посівний — *Lactuca sativa*
Лешиця волотиста — *Gypsophila paniculata*
Лимон — *Citrus limon*
Лимонник китайський — *Schizandra chinensis*
Липа кавказька — *Tilia begoniifolia*
Липа пухнаста — *Tilia tomentosa*
Липа серцелиста — *Tilia cordata*
Липа широколиста — *Tilia platyphyllos*
Листовик сколопендровий — *Phyllitis scolopendrium*
Лілія біла — *Lilium candidum*
Лілія ланцетолиста — *Lilium lancifolium*
Ліщина звичайна — *Corylus avellana*
Лобода біла — *Chenopodium album*
Лобода доброго Генріха — *Chenopodium bonushenricus*
Лобода червона — *Chenopodium rubrum*
Ломиніс лозяний — *Clematis vitalba*
Ломиніс прямий — *Clematis recta*

Лопух дібровний — *Arctium nemorosum*
Лопух малий — *Arctium minus*
Лопух павутинистий — *Arctium tomentosum*
Лопух справжній — *Arctium lappa*
Лунарія оживаюча — *Lunaria rediviva*
Лутига розлога — *Atriplex patula*
Любисток лікарський — *Levisticum officinale*
Любка дволиста — *Platanthera bifolia*
Любка зеленоцвіта — *Platanthera chlorantha*
Льон звичайний — *Linum usitatissimum*
Льон проносний — *Linum catharticum*
Льонок звичайний — *Linaria vulgaris*

М

Магнолія великоквіткова — *Magnolia grandiflora*
Майоран садовий — *Majorana hortensis*
Мак дикий — *Papaver rhoeas*
Маклея дрібноплідна — *Macleaya microcarpa*
Маклюра оранжева — *Maclura pomifera*
Малина звичайна — *Rubus idaeus*
Мандарин — *Citrus unshiu*
Марена красильна — *Rubia tinctorum*
Маренка запашна — *Asperula odorata*
Маслина європейська — *Olea europaea*
Маслинка вузьколиста — *Elaeagnus angustifolia*
Материнка звичайна — *Origanum vulgare*
Мачок жовтий — *Glaucium flavum*
Мачок рогатий — *Glaucium comiculatum*
Медунка лікарська — *Pulmonaria officinalis*
Медунка м'якенька — *Pulmonaria mollissima*

Медунка темна — *Pulmonaria obscura*
Меліса лікарська — *Melissa officinalis*
Мигдаль звичайний — *Amygdalus communis*
Мигдаль степовий — *Amygdalus nana*
Миколайчики плоскі — *Eryngium planum*
Миколайчики польові — *Eryngium campestre*
Миколайчики приморські — *Eryngium maritimum*
Мильнянка лікарська — *Saponaria officinalis*
Мирт звичайний — *Myrtus communis*
Міхурник деревоподібний — *Colutea arborescens*
Молодило паросткове — *Jovibarba sobolifera*
Молодило покрівельне — *Sempervivum tectorum*
Молочай городній — *Euphorbia peplus*
Молочай кипарисоподібний — *Euphorbia cyparissias*
Молочай степовий — *Euphorbia stepposa*
Молочка приморська — *Glaux maritima*
Морква дика — *Daucus carota*
Морква посівна — *Daucus sativus*
Мох дубовий — *Evernia prunastri*
Мучниця звичайна — *Arctostaphylos uva-ursi*
Мушмула звичайна — *Mespilus germanica*
М'ята блошина — *Mentha pulegium*
М'ята водяна — *Mentha aquatica*
М'ята перцева — *Mentha piperita*
М'ята польова — *Mentha arvensis*
М'яточник чорний — *Ballota nigra*

Н

Нагідки лікарські — *Calendula officinalis*
Наперстянка великоквіткова — *Digitalis grandiflora*

Наперстянка пурпурова — *Digitalis purpurea*
Наперстянка шерстиста — *Digitalis lanata*
Настурція лікарська — *Nasturtium officinale*
Незабудка польова — *Myosotis arvensis*
Нетреба звичайна — *Xanthium strumarium*
Нетреба колюча — *Xanthium spinosum*
Нечуйвітер волохатенький — *Hieracium pilosella*

О

Обвійник грецький — *Periploca graeca*
Оберна широколиста — *Oberna behen*
Обліпіха крушиноподібна — *Hippophae rhamnoides*
Овес посівний — *Avena sativa*
Огірок посівний — *Cucumis sativa*
Огірочник лікарський — *Borago officinalis*
Ожина несійська — *Rubus nessensis*
Ожина сиза — *Rubus caesius*
Ожина таврійська — *Rubus tauricus*
Олеандр звичайний — *Nerium oleander*
Оман британський — *Inula britannica*
Оман високий — *Inula helenium*
Омег водяний — *Oenanthe aquatica*
Омела біла — *Viscum album*
Орлики звичайні — *Aquilegia vulgaris*
Ортосифон — *Orthosiphon stamineus*
Осика — *Populus tremula*
Осока парвська — *Carex brevicollis*
Осока піщана — *Carex arenaria*
Осока шершава — *Carex hirta*
Остудник багатощлюбний — *Herniaria polygama*

Остудник голий — *Herniaria glabra*
Остудник шорсткий — *Herniaria hirsuta*
Очанка прямостояча — *Euphrasia stricta*
Очиток їдкий — *Sedum acre*

П

Падуб гостролистий — *Ilex aquifolium*
Парило волосисте — *Agrimonia pilosa*
Парило звичайне — *Agrimonia eupatoria*
Паролист звичайний — *Zygophyllum fabago*
Пасифлора м'ясо-червона — *Passiflora incarnata*
Паслін солодко-гіркий — *Solanum dulcamara*
Паслін чорний — *Solanum nigrum*
Пастернак посівний — *Pastinaca sativa*
Пахучка звичайна — *Clinopodium vulgare*
Первоцвіт безстеблій — *Primula vulgaris*
Первоцвіт великочашечковий — *Primula macrocalyx*
Первоцвіт весняний — *Primula veris*
Первоцвіт високий — *Primula elatior*
Первоцвіт полонинський — *Primula poloninensis*
Перестріч гайовий — *Melampyrum nemorosum*
Переступень білий — *Bryonia alba*
Переступень дводомний — *Bryonia dioica*
Перець стручковий однорічний — *Capsicum annuum*
Персик звичайний — *Persiea vulgaris*
Перстач білий — *Potentilla alba*
Перстач гусячий — *Potentilla anserina*
Перстач повзучий — *Potentilla reptans*
Перстач прямостоячий — *Potentilla erecta*
Перстач сріблястий — *Potentilla argentea*

Петрушка кучерява-Petroselinum crispum
Печіночниця звичайна— Hepatica nobilis
Пижмо звичайне — Tanacetum vulgare
Пирій повзучий — Elytrigia repens
Півники бліді — Iris pallida
Півники болотні — Iris pseudacorus
Півники німецькі — Iris germanica
Півники флорентійські — Iris florentina
Півонія вузьколиста — Paeonia tenuifolia
Півонія незвичайна — Paeonia anomala
Підбіл звичайний (мати-й-мачуха) — Tussilago farfara
Підлісник європейський — Sanicula europaea
Підмаренник м'який — Galium mollugo
Підмаренник справжній — Galium verum
Підмаренник чіпкий — Galium aparine
Підсніжник Воронова — Galanthus woronowii
Пізньоцвіт осінній — Colchicum autumnale
Шлокарпус перистолистий — Pilocarpus pennatifolius
Плакун верболистий — Lythrum salicaria
Плаун альпійський — Lycopodium alpinum
Плаун баранець — Lycopodium selago
Плаун булавоподібний — Lycopodium clavatum
Плаун двогострий — Lycopodium anceps
Плаун заплавний — Lycopodium inundatum
Плаун колючий — Lycopodium annotinum
Плетуха звичайна — Convolvulus sepium
Плющ звичайний — Hedera helix
Повитиця європейська — Cuscuta europaea
Подорожник блошиний — Plantago psyllium
Подорожник великий — Plantago major

Подорожник індійський — *Plantago scabra*
Подорожник ланцетолистий — *Plantago lanceolata*
Подорожник середній — *Plantago media*
Подофіл щиткоподібний — *Podophyllum peltatum*
Полин австрійський — *Artemisia austriaca*
Полин Боже дерево — *Artemisia abrotanum*
Полин гіркий — *Artemisia absinthium*
Полин звичайний — *Artemisia vulgaris*
Полин однорічний — *Artemisia annua*
Полин польовий — *Artemisia campestris*
Полин приморський — *Artemisia maritima*
Полин цитварний — *Artemisia cina*
Портулак городній — *Portulaca oleraceae*
Приворотень блискучий — *Alchemilla gracilis*
Приворотень звичайний — *Alchemilla vulgaris*
Псоралея кістянкова — *Psoralea drupacea*
Пуерарія лопатева — *Pueraria lobata*
Пухівка широколиста — *Eriophorum latifolium*
Пшінка весняна — *Ficaria verna*

Р

Ранник вузлуватий — *Scrophularia nodosa*
Рдесник плавучий — *Potamogeton natans*
Ревінь тангутський (городній) — *Rheum palmatum*
Редька посівна чорна — *Raphanus sativus*
Резеда жовта — *Reseda lutea*
Реп'яшок язичкоподібний — *Ceratocephala testiculata*
Рицина звичайна — *Ricinus communis*
Ріжки — *Claviceps purpurea*
Ріпа — *Brassica rapa*

Робінія звичайна — *Robinia pseudoacacia*
Родіола рожева — *Rhodiola rosea*
Родовик лікарський — *Sanguisorba officinalis*
Рододендрон жовтий — *Rhododendron luteum*
Рожа рожева — *Alcea rosea*
Розторопша плямиста — *Silybum marianum*
Розмарин справжній — *Rosmarinus officinalis*
Розрив-трава дрібноквіткова — *Impatiens parviflora*
Розхідник звичайний — *Glechoma hederacea*
Ромашка без'язичкова — *Chamomilla suaveolens*
Ромашка лікарська — *Chamomilla recutita*
Росичка англійська — *Drosera anglica*
Росичка круглолиста — *Drosera rotundifolia*
Росичка оберненояцеподібна — *Drosera obovata*
Росичка середня — *Drosera intermedia*
Рута садова — *Ruta graveolens*
Рутвиця мала — *Thalictrum minus*
Рутвиця орликолиста — *Thalictrum aquile-gifolium*
Рутвиця смердюча — *Thalictrum foetidum*
Рутка лікарська — *Fumaria officinalis*
Ряска мала — *Lemna minor*

С

Самосил білоповстистий — *Teucrium polium*
Самосил гайовий — *Teucrium chamaedrys*
Самосил часниковий — *Teucrium scordium*
Самшит вічнозелений — *Buxus sempervirens*
Саротамнус віниковий — *Sarothamnus scoparius*
Свербіжниця польова — *Knautia arvensis*
Секуринога кущиста — *Securinega suffruticosa*

Селера пахуча — *Apium graveolens*
Сереноа повзуча — *Serenoa repens*
Серпій увінчаний — *Serratula coronata*
Сиверсія гірська — *Sieversia montana*
Синюха голуба — *Polemonium coeruleum*
Синяк звичайний — *Echium vulgare*
Ситник розлогий — *Juncus effusus*
Сить кругла — *Cyperus rotundus*
Сідач коноплевий — *Eupatorium cannabinum*
Скополія карніолійська — *Scopolia carniolica*
Скорзонера низька — *Scorzonera humilis*
Скумпія звичайна — *Cotinus coggygia*
Слива африканська — *Pyrgeum africanum*
Слива домашня — *Prunus domestica*
Смовдь гірська — *Peucedanum oreoselinum*
Смовдь кримська — *Peucedanum tauricum*
Смовдь руська — *Peucedanum ruthenicum*
Смоківниця звичайна — *Ficus carica*
Смородина чорна — *Ribes nigrum*
Собача кропива звичайна — *Leonurus cardiaca*
Собача кропива п'ятилопатева — *Leonurus quinquelobatus*
Сокирки польові — *Consolida regalis*
Солодка гола — *Glycyrrhiza glabra*
Сон розкритий — *Pulsatilla patens*
Сон таврійський — *Pulsatilla taurica*
Сон чорніючий — *Pulsatilla nigricans*
Соняшник однорічний — *Helianthus annuus*
Сосна звичайна — *Pinus sylvestris*
Софора японська — *Sophora japonica*
Спориш звичайний — *Polygonum aviculare*

Стеркулія платаноліста — *Firmiana simplex*
Стрілолист — *Alisma plantago — aquatica*
Стефанія гладенька — *Stephania glabra*
Стокротки багаторічні — *Bellis perennis*
Сугайник отруйний — *Doronicum pardalianches*
Сумах дубильний — *Rhus coriaria*
Суниці лісові — *Fragaria vesca*
Суріпиця звичайна — *Barbarea vulgaris*
Суховершки звичайні — *Prunella vulgaris*
Сухоребрик лікарський — *Sisymbrium officinale*
Сухоцвіт багновий — *Gnaphalium uliginosum*
Сфагн — *Sphagnum*
Сферофіза солонцева — *Sphaerophysa salsula*

Т

Талабан польовий — *Thlaspi arvense*
Тамус звичайний — *Tamus communis*
Татарник звичайний — *Onopordom acanthium*
Терен звичайний — *Prunus spinosa*
Термопсис ланцетоподібний — *Thermopsis lanceolata*
Тирлич ваточникоподібний — *Gentiana asclepiadea*
Тирлич жовтий — *Gentiana lutea*
Тирлич звичайний — *Gentiana pneumonanthe*
Тирлич крапчастий — *Gentiana punctata*
Тирлич хрещатий — *Gentiana cruciata*
Топінамбур — *Helianthus tuberosus*
Тополя бальзамічна — *Populus balsamifera*
Тополя біла — *Populus alba*
Тополя дельтолиста — *Populus deltoides*
Тополя пірамідальна — *Populus italica*

Тополя чорна — *Populus nigra*
Троянда біла — *Rosa alba*
Троянда дамаська — *Rosa damascena*
Туя західна — *Thuja occidentalis*

Ф

Фейхоа Селлова — *Feijoa sellowiana*
Фенхель звичайний — *Foeniculum vulgare*
Фіалка запашна — *Viola odorata*
Фіалка китайбелева — *Viola kitaibeliana*
Фіалка польова — *Viola arvensis*
Фіалка триколірна — *Viola tricolor*
Фізалис звичайний — *Physalis alkekengi*

Х

Хамеріон вузьколистий — *Chamerion angustifolium*
Хвилівник звичайний — *Aristolochia cleraatitidis*
Хвощ польовий — *Equisetum arvense*
Хміль звичайний — *Humulus lupulus*
Холодок лікарський — *Asparagus officinalis*
Хрін звичайний — *Armoracia rusticana*
Хрінниця посівна — *Lepidium sativum*

Ц

Цибуля городня — *Allium cepa*
Цикламен європейський — *Cyclamen vernum*
Цикорій дикий — *Cichorium intybus*
Циміцифуга даурська — *Cimicifuga dahurica*
Цмин пісковий — *Helichrysum arenarium*

Ч

- Чабер садовий — *Satureja hortensis*
Чай китайський — *Thea sinensis*
«Чайний гриб» — *Medusomyces gisevii*
Чаполоч пахуча — *Hierochloa odorata*
Часник городній — *Allium sativum*
Частуха болотна — *Alisma plantago-aquatica*
Чебрець двоподібний — *Thymus dimorphus*
Чебрець звичайний — *Thymus vulgaris*
Чебрець Калльє — *Thymus callieri*
Чебрець Маршаллів — *Thymus marschallianus*
Чебрець плазкий — *Thymus serpyllum*
Чемериця біла — *Veratrum album*
Чемериця Лобелієва — *Veratrum lobelianum*
Чемериця чорна — *Veratrum nigrum*
Черета поникла — *Bidens cernua*
Черета промениста — *Bidens radiata*
Черета трироздільна — *Bidens tripartita*
Черемха звичайна — *Radus avium*
Черешня — *Cerasus avium*
Чина лучна — *Lathyrus pratensis*
Чистець болотяний — *Stachys palustris*
Чистець лісовий — *Stachys sylvatica*
Чистотіл звичайний — *Chelidonium majus*
Чорниця звичайна — *Vaccinium myrtillus*
Чорнокорінь лікарський — *Cynoglossum officinale*
Чорнушка посівна — *Nigella sativa*

Ш

- Шавлія ефіопська — *Salvia aethiopsis*

Шавлія лікарська — *Salvia officinalis*
Шавлія мускатна — *Salvia sclarea*
Шандра звичайна — *Marrubium vulgare*
Шипшина зморшкувата — *Rosa rugosa*
Шипшина повисла — *Rosa pendulina*
Шипшина собача — *Rosa canina*
Шипшина травнева — *Rosa majalis*
Шипшина яблунева — *Rosa villosa*
Шовковиця біла — *Morus alba*
Шовковиця чорна — *Morus nigra*
Шоломниця байкальська — *Scuterllana baicalensis*
Шоломниця звичайна — *Scuterllaria galericulata*
Шолудивник болотний — *Pedicularis palustris*
Шпинат городній — *Spinacia oleracea*

Щ

Щавель альпійський — *Rumex alpinus*
Щавель водяний — *Rumex aquaticus*
Щавель кислий — *Rumex acetosa*
Щавель кінський — *Rumex confertus*
Щавель кучерявий — *Rumex crispus*
Щавель шпинатний — *Rumex patientia*

Я

Яблуня лісова — *Malus sylvestris*
Яглиця звичайна — *Aegopodium podagraria*
Ялина європейська — *Picea abies*
Ялиця біла — *Abies alba*
Ялиця сибірська — *Abies sibirica*
Ялівець звичайний — *Juniperus communis*
Ялівець козачий — *Juniperus sabina*

Ясен білоцвітний — *Fraxinus ornus*

Ясен звичайний — *Fraxinus excelsior*

Ясенець білий — *Dictamnus albus*

Ясенець голостовпчиковий — *Dictamnus gymnostylis*

Ячмінь звичайний — *Hordeum vulgare*

**АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК РОСЛИН І ЗАХВОРЮВАНЬ,
ПРИ ЯКИХ ОПИСУЮТЬСЯ СПОСОБИ ПРИГОТУВАННЯ
ЛІКАРСЬКИХ ФОРМ ІЗ РОСЛИН**

А

Абрикос звичайний — анемія, атеросклероз

Абутилон Теофраста — фурункульоз

Авокадо — гастрит гіпоацидний

Авран лікарський — серцева недостатність

Агава американська — невралгія, радикуліт

Агалик-трава гірська — кровоспинний засіб

Агрус звичайний — авітаміноз, вітамінний засіб

Адокса мускусна — рани гнійні

Аїр тростиновий — гастрит гіпоацидний, золотуха

Айва довгаста — ангіна, анемія

Айлант найвищий — ангіна

Айстра альпійська — золотуха

Айстра степова — золотуха

Аконіт волотистий — злюякісні пухлини, ревматизм

Аконіт дібровний — злюякісні пухлини, ревматизм

Аконіт джунгарський — злюякісні пухлини, ревматизм

Аконіт маленький — злюякісні пухлини, ревматизм

Аконіт строкатий — злюякісні пухлини, ревматизм

Актея колосиста — астма бронхіальна, злюякісні пухлини

Актинідія коломікта — астма бронхіальна

Актинідія полігамна — знеболювальний засіб

Алое деревоподібне — абсцес, анемія

Алтея вірменська — гострі респіраторні вірусні захворювання

Алтея коноплеподібна — гострі респіраторні вірусні захворювання

Алтея лікарська — гострі респіраторні вірусні захворювання

Амі велика — вітиліго
Амі зубна — ішемічна хвороба серця
Анакампис пірамідальний — гастрит гострий
Андромеда багатоліста — гострі респіраторні вірусні захворювання
Анемона дібровна — ревматизм
Анемона жовтецева — зубний біль
Анемона лісова — параліч
Аніс звичайний — астма бронхіальна
Апельсин — гастрит гіпоацидний
Аралія висока — гіпотонія
Аралія серцеподібна — гіпотонія
Арніка гірська — герпес
Артишок посівний — діабет, закрепи
Арум плямистий — астма бронхіальна
Астрагал данський — гіпертонічна хвороба
Астрагал солодколистий — гіпертонічна хвороба
Астрагал шерстистоквітковий — гіпертонічна хвороба

Б

Бавовник шорсткий — герпес
Багатоніжка звичайна — астма бронхіальна
Багно звичайне — астма бронхіальна, ревматизм
Бадан товстолистий — маткові кровотечі
Баклажан — атеросклероз
Барбарис звичайний — апетит знижений
Барвінок малий — гіпертонічна хвороба, імпотенція
Барвінок рожевий — злоякісні пухлини
Бедринаць великий — бронхіт гострий
Бедринаць ломикаменевий — ангіна
Безсмертки однорічні — гепатохолецистит

Беладонна звичайна — астма бронхіальна
Береза бородавчаста — бронхіт гострий
Береза дніпровська — бронхіт гострий
Береза низька — бронхіт гострий
Береза пухнаста — бронхіт гострий
Березка польова — закрепи
Березовий гриб — злоякісні пухлини
Билинець запашний — безплідність жіноча
Билинець комариний — бронхіт гострий
Білозір болотний — невроз
Біота східна — астма бронхіальна
Блекота чеська — астма бронхіальна
Блекота чорна — астма бронхіальна
Блошниця простерта — закрепи
Боби — ожиріння
Бобівник трилистий — гастрит гіпоацидний
Болиголов плямистий — анемія
Борщівник європейський — апетит знижений
Борщівник сибірський — короста
Брусниця — гастроентерит
Бузина трав'яниста — гломерулонефрит гострий
Бузина червона — астма бронхіальна
Бузина чорна — гострі респіраторні вірусні захворювання
Бузок звичайний — астма бронхіальна
Буквиця лікарська — гастрит гіпоацидний
Буркун білий — астенія
Буркун високий — астенія
Буркун зубчастий — астенія
Буркун лікарський — абсцес, астенія, ревматизм
Буряк звичайний — анемія, атеросклероз

Буяхи — анемія

В

Валеріана бузинолиста — астенія

Валеріана волзька — астенія

Валеріана Гроссгейма — астенія

Валеріана лікарська — астенія

Валеріана пагорбова — астенія

Валеріана російська — астенія

Васильки справжні — астенія

Великоголовник сафлороподібний — гастрит гіпоацидний

Верба біла — гострі респіраторні вірусні захворювання

Верба гостролиста — гострі респіраторні вірусні захворювання

Верба козяча — гострі респіраторні вірусні захворювання

Верба ламка — гострі респіраторні вірусні захворювання

Верба попеляста — гострі респіраторні вірусні захворювання

Верба прутоподібна — гострі респіраторні вірусні захворювання

Верба пурпурова — гострі респіраторні вірусні захворювання

Верба п'ятитичинкова — гострі респіраторні вірусні захворювання

Верба тритичинкова — гострі респіраторні вірусні захворювання

Вербена лікарська — анемія

Вербозілля звичайне — ентерит гострий

Вербозілля лучне — ентерит гострий

Верес звичайний — безсоння, ентероколіт, простатит, цистит

Вероніка дібровна — астенія, екзема

Вероніка довголиста — астенія, екзема

Вероніка колосиста — астенія, екзема

Вероніка лікарська — астенія, екзема

Вероніка плющоліста — астенія, екзема

Виноград культурний — ангіна, екзема

Вишня звичайна — атонія кишківника, подагра
Відкасник безстеблій — відхаркувальний засіб
Вільха клейка — гострі респіраторні вірусні захворювання
Вільха сіра — гострі респіраторні вірусні захворювання
Віскарія звичайна — бронхіт гострий
Вовконіг європейський — аритмія
Вовче тіло болотне — ангіна
Вовчі ягоди звичайні — ревматизм
Вовчуг колючий — нирковокам'яна хвороба, фурункульоз
Вовчуг польовий — геморої
Водянка чорна — головний біль
Воловик лікарський — гострі респіраторні вірусні захворювання
Волошка лучна — головний біль
Волошка синя — блефарит
В'яз гладенький — аденома простати
В'язіль барвистий — водянка

Г

Гадючник в'язолистий — гострі респіраторні вірусні захворювання
Гадючник звичайний — гастрит гіпоацидний
Гамамеліс віргінський — варикозне розширення вен
Гарбуз звичайний — гельмінти (глисти),закрепи
Гарденія — жарознижувальний засіб
Гармала звичайна — гострі респіраторні вірусні захворювання
Гвоздика дельтоподібна — алергія
Гвоздика різнобарвна — діуретичний засіб
Герань болотна — гастрит гострий
Герань великокореневищна — варикозне розширення вен
Герань криваво-червона — коліт гострий
Герань лісова — гастрит гострий

Герань лучна — маткові кровотечі
Герань Робертова — безплідність жіноча
Гикавка сива — ентероколіт
Гібіск їстівний — набряки
Гінкго дволопатеве — геморой
Гіркокаштан звичайний — варикозне розширення вен
Гірчак вузлуватий — геморой
Гірчак земноводний — невралгія
Гірчак зміїний — виразкова хвороба шлунка, простатит
Гірчак перцевий — геморой
Гірчак печучийний — геморой
Гірчак шорсткий — ангіна
Гірчиця біла — гострі респіраторні вірусні захворювання, закрепи
Гірчиця сарептська — гострі респіраторні вірусні захворювання, закрепи
Гірчиця чорна — гострі респіраторні вірусні захворювання, закрепи
Гісоп лікарський — бронхіт хронічний
Гледичія каспійська — гіпертонічна хвороба
Гледичія колюча — гіпертонічна хвороба
Глечики жовті — кольпіт
Глід колючий — гіпертонічна хвороба
Глід криваво-червоний — гіпертонічна хвороба
Глід кривочашечковий — гіпертонічна хвороба
Глід кримський — гіпертонічна хвороба
Глід обманливий — гіпертонічна хвороба
Глід одноматочковий — гіпертонічна хвороба
Глід п'ятистовпчиковий — гіпертонічна хвороба
Глід східний — гіпертонічна хвороба
Глід український — гіпертонічна хвороба
Глід шарлаховий — гіпертонічна хвороба
Глуха кропива біла — кровоспинний засіб

Гнойовик чорнильний — алкоголізм
Горицвіт весняний — серцева недостатність
Горіх волоський — атеросклероз, дерматит, золотуха
Горлянка женецька — кровоспинний засіб
Горлянка повзуча — кровоспинний засіб
Горобейник лікарський — гіпертиреоз
Горобина звичайна — гепатохолецистит
Горобина чорноплідна — гіпертонічна хвороба
Горох посівний — анемія
Грабельки звичайні — кровоспинний засіб
Гравілат міський — бронхіт хронічний
Гравілат річковий — алергія
Гранатник звичайний — пронос
Грейпфрут — авітаміноз
Гречка звичайна — бронхіт хронічний
Гринделія розчепірена — бронхіт гострий
Грицики звичайні — маткові кровотечі
Груша звичайна — пронос
Груша маслинколиста — пронос
Грушанка круглолиста — гастрит гострий
Гуньба сінна — апетит знижений

Д

Дельфіній сітчастоплідний — паркінсонізм
Деревій благородний — гастрит гіпоацидний
Деревій звичайний — гастрит гіпоацидний
Деревій паннонський — гастрит гіпоацидний
Деревій стиснутий — гастрит гіпоацидний
Деревій хрящуватий — гастрит гіпоацидний
Деревій цілолистий — гастрит гіпоацидний

Деревій щетинистий — гастрит гіпоацидний
Дерен справжній — пронос
Держидерево звичайне — кашель
Дзвоники скупчені — атеросклероз
Дивина ведмежа — астма бронхіальна
Дивина густоквіткова — астма бронхіальна
Дивина залізнякаподібна — астма бронхіальна
Дивина прегарна — астма бронхіальна
Диня посівна — закрепи
Діоскорея ніппонська — атеросклероз
Дрік красильний — жовтяниця
Дріоптерис австрійський — гельмінти (глисти)
Дріоптерис чоловічий — гельмінти (глисти)
Дріоптерис шартрський — гельмінти (глисти)
Дуб звичайний — гінгівіт
Дуб пухнатий — гінгівіт
Дуб скельний — гінгівіт
Дудник лісовий — подагра
Дурман звичайний — астма бронхіальна
Дурман індійський — астма бронхіальна
Дягель лікарський — гастрит гіпоацидний

Е

Евкالیпт кулястий — ентероколіт
Евкالیпт попелястий — ентероколіт
Евкالیпт прутоподібний — ентероколіт
Евкомія в'язолиста — гіпертонічна хвороба
Елеутерокок колючий — перевтома
Енотера дворічна — пронос
Еспарцет піщаний — імпотенція

Ефедра двоколоса — астма бронхіальна
Ефедра середня — астма бронхіальна
Ефедра хвощова — астма бронхіальна
Ехінацея пурпурова — імпотенція

Ж

Жабник польовий — ангіна
Жабрій звичайний — астма бронхіальна
Жабурник звичайний — пронос
Женьшень — перевтома
Жеруха гірка — перевтома
Жеруха лучна — гострі респіраторні вірусні захворювання
Живокіст кавказький — бронхіт гострий
Живокіст лікарський — бронхіт гострий
Живокіст шорсткий — бронхіт гострий
Жимолость голуба — малярія
Жимолость козолиста — шлунковий біль
Жито посівне — гепатит
Жовтець багатоквітковий — закрепи
Жовтець їдкий — піодермія
Жовтець повзучий — золотуха
Жовтий осот городній — гострі респіраторні вірусні захворювання
Жовтозілля звичайне — маткові кровотечі
Жовтозілля широколисте — шлунковий біль
Жовтушник сіруватий — серцева недостатність
Жовтяниця черговолиста — кашель
Жостір проносний — закрепи
Журавлина чотирипелюсткова — діуретичний засіб

З

- Зайцегуб п'янкий — кровоспинний засіб
- Залізняк бульбистий — гастрит хронічний, легеневі запалення
- Залізняк колючий — гастрит хронічний, легеневі запалення
- Заманиха висока — астенія
- Заяча конюшина багатоліста — виразки трофічні
- Звіробій витягнутий — гастрит гіпоацидний
- Звіробій звичайний — гастрит гіпоацидний, опіки
- Зеленчук жовтий — гломерулонефрит гострий
- Зигаденус сибірський — ревматизм
- Зизифус справжній — гіпертонічна хвороба
- Зимолюбка зонтична — гломерулонефрит хронічний
- Зіновать руська — головний біль
- Зірочки жовті — астма бронхіальна
- Зірочник середній — легеневі кровотечі
- Злинка канадська — легеневі кровотечі
- Змієголовник молдавський — мігрень
- Золототисячник гарний — гастрит гіпоацидний
- Золототисячник малий — гастрит гіпоацидний
- Золотушник звичайний — нирковокам'яна хвороба
- Золотушник канадський — нирковокам'яна хвороба

І

- Імбир лікарський — астма бронхіальна

К

- Кавун звичайний — коліт хронічний
- Кавун колоцинт — протипухлинні засіб
- Каланхое перисте — виразки трофічні, тромбофлебіт
- Калачики дрібненькі — бронхіт гострий

Калачики лісові — бронхіт гострий
Калачики мавританські — бронхіт гострий
Калачики непомітні — бронхіт гострий
Калина звичайна — маткові кровотечі
Калюжниця болотна — нейродерміт
Камфоросма монпелійська — гострі респіраторні вірусні захворювання
Каперці трав'янисті — істерія
Капуста городня — гастрит гіпоацидний, ожиріння
Картопля — гастрит гіперацидний
Касія вузьколиста — закрепи
Касія гостролиста — закрепи
Квасениця звичайна — вітамінні засіб
Квасоля звичайна — діабет
Кендир конопляний — серцева недостатність
Кермек Гмеліна — пронос
Кермек широколистий — пронос
Кизильник чорноплідний — пронос
Кипарис вічнозелений — подагра
Китятки великі — бронхіт гострий
Китятки гіркуваті — бронхіт гострий
Китятки звичайні — бронхіт гострий
Китятки сибірські — бронхіт гострий, імпотенція
Китятки чубаті — бронхіт гострий
Кінський часник черешковий — астма бронхіальна
Клен звичайний — імпотенція
Кмин звичайний — закреп
Кнік бенедиктинський — апетит знижений
Козельці лучні — кашель
Козлятник лікарський — діабет
Комонник лучний — набряки

Конвалія звичайна — серцева недостатність
Коноплі посівні — діуретичний засіб
Конюшина гірська — бронхіт гострий
Конюшина лучна — астма бронхіальна, кон'юнктивіт
Конюшина повзуча — гострі респіраторні вірусні захворювання
Конюшина польова — кашель
Копитняк європейський — алкоголізм, виразкова хвороба шлунка і дванадцятипалої кишки
Коріандр посівний — апетит знижений
Королиця звичайна — гострі респіраторні вірусні захворювання
Коронарія зозуляча — рани, жовтяниця
Косарики черепичасті — ревматизм, радикуліт
Костяниця — гострі респіраторні вірусні захворювання
Котяча м'ята справжня — гострі респіраторні вірусні захворювання
Котячі лапки дводомні — гепатит
Красоля велика — бронхіт хронічний
Кремена біла — виразкова хвороба шлунка і дванадцятипалої кишки
Кремена гібридна — виразкова хвороба шлунка і дванадцятипалої кишки
Кріп запашний — відхаркувальний засіб
Кропива дводомна — кровоспинний засіб
Кропива жалка — екзема
Крушина ламка — закрепи
Кудрявець Софії — тонізуючий засіб
Кукіль звичайний — злоякісні пухлини, фурункульоз
Куколиця біла — безсоння
Кукурудза звичайна — холангіт
Кульбаба лікарська — апетит знижений
Кунжут східний — дерматит
Купина багатоквіткова — бронхіт гострий
Купина запашна — бронхіт гострий, кашель, радикуліт

Купина кільчата — бронхіт гострий, кашель, радикуліт
Купина широколиста — бронхіт гострий, кашель, радикуліт
Куркума довга — гепатит, жовчоґінний засіб
Курячі очка польові — нирковокам'яна хвороба

Л

Лаванда колоскова — неврастенія
Лаватера тюрінґська — гострі респіраторні вірусні захворювання
Лавр благородний — артрит, псоріаз
Лаконос американський — анґіна, діуретичний засіб
Лакфіоль садова — серцева недостатність
Ламінарія цукриста — гіпотиреоз
Ласкавець золотистий — холанґіт
Ластовень лікарський — серцева недостатність
Латаття біле — безсоння, імпотенція, цистит
Латаття дрібноквіткове — безсоння, імпотенція, цистит
Латаття сніжно-біле — безсоння, імпотенція, цистит
Латук дикий — коклюш
Латук посівний — заспокійливий засіб
Лешиця волотиста — відхаркувальний засіб
Лимон — авітаміноз
Лимонник китайський — перевтома
Липа кавказька — гострі респіраторні вірусні захворювання
Липа пухнаста — гострі респіраторні вірусні захворювання
Липа серцелиста — гострі респіраторні вірусні захворювання
Липа широколиста — гострі респіраторні вірусні захворювання
Листовик сколопендровий — дизентерія
Лілія біла — діуретичний засіб
Лілія ланцетолиста — діуретичний засіб
Ліщина звичайна — варикозне розширення вен

Лобода біла — гострі респіраторні вірусні захворювання
Лобода доброго Генріха — закрепи
Лобода червона — гострі респіраторні вірусні захворювання
Ломиніс лозяний — гіпертонічна хвороба
Ломиніс прямий — гіпертонічна хвороба
Лопух дібровний — подагра
Лопух малий — подагра
Лопух павутинистий — подагра
Лопух справжній — подагра
Лунарія оживаюча — епілепсія
Лутига розлога — кашель
Любисток лікарський — діуретичний засіб
Любка дволиста — імпотенція
Любка зеленоцвітна — імпотенція
Льон звичайний — дизентерія
Льон проносний — атонія кишківника
Льонок звичайний — атонія кишківника

М

Магнолія великоквіткова — гіпертонічна хвороба
Майник дволистий — ниркова кровотеча
Майоран садовий — невроз
Мак дикий — кашель
Маклея дрібноплідна — дерматит
Маклюра оранжева — рани
Малина звичайна — гострі респіраторні вірусні захворювання
Мандарин — апетит знижений
Марена красильна — нирковокам'яна хвороба
Маренка запашна — неврастенія
Маслина європейська — гастрит гіперацидний, жовчнокам'яна хвороба

Маслинка вузьколиста — пронос
Материнка звичайна — бронхіт гострий
Мачок жовтий — кашель
Мачок рогатий — закрепи
Медунка лікарська — кашель, рани гнійні
Медунка м'якенька — кашель, рани гнійні
Медунка темна — геморой
Меліса лікарська — заспокійливі засіб
Мигдаль звичайний — кашель
Мигдаль степовий — кашель
Миколайчики плоскі — шлунковий біль
Миколайчики польові — коклюш
Миколайчики приморські — коклюш
Мильнянка лікарська — бронхіт
Мирт звичайний — бронхіт
Міхурник деревоподібний — закрепи
Молодило паросткове — серцева недостатність
Молодило покрівельне — пронос
Молочай городній — злоякісні пухлини
Молочай кипарисоподібний — злоякісні пухлини
Молочай степовий — злоякісні пухлини
Молочка приморська — гіпогалактія
Морква дика — нирковокам'яна хвороба
Морква посівна — вітамінний засіб
Мох дубовий — астма бронхіальна
Мумію — алергія
Мучниця звичайна — цистит
Мушмула звичайна — пронос
М'ята блошина — шлунковий біль
М'ята водяна — шлунковий біль

М'ята перцева — шлунковий біль

М'ята польова — шлунковий біль

М'яточник чорний — безсоння

Н

Нагідки лікарські — ангіна, виразки трофічні

Наперстянка великоквіткова — серцева недостатність

Наперстянка пурпурова — серцева недостатність

Наперстянка шерстиста — серцева недостатність

Настурція лікарська — гіпотиреоз

Незабудка польова — бронхіт

Нетреба звичайна — гіпотиреоз

Нетреба колюча — гіпотиреоз

Нечуйвітер волохатенький — кровоспинний засіб

О

Обвійник грецький — серцева недостатність

Оберна широколиста — бронхіт хронічний

Обліпіха крушиноподібна — виразкова хвороба шлунка і дванадцятипалої кишки

Овес посівний — закрепи

Огірок посівний — закрепи

Огірочник лікарський — цистит

Ожина несійська — пронос

Ожина сиза — пронос

Ожина таврійська — пронос

Олеандр звичайний — серцева недостатність

Оман британський — бронхіт

Оман високий — бронхіт

Омег водяний — відхаркувальний засіб

Омела біла — заспокійливі засіб
Орлики звичайні — імпотенція
Ортосифон — діуретичний засіб
Осика — поліартрит
Осока парвська — маткові кровотечі
Осока піщана — цистит
Осока шершава — бронхіт
Остудник багатощлюбний — пієлонефрит
Остудник голий — пієлонефрит
Остудник шорсткий — пієлонефрит
Очанка прямостояча — гострі респіраторні вірусні захворювання
Очиток їдкий — епілепсія

П

Падуб гостролистий — гострі респіраторні вірусні захворювання
Парило волосисте — гепатит
Парило звичайне — гепатит
Паролист звичайний — гельмінти, фурункульоз
Пасифлора м'ясо-червона — неврастенія
Паслін солодко-гіркий — дерматит
Паслін чорний — невроз
Пастернак посівний — апетит знижений
Пахучка звичайна — головний біль
Первоцвіт безстеблій — ангіна, бронхіт хронічний
Первоцвіт великочашечковий — ангіна, бронхіт хронічний
Первоцвіт весняний — ангіна, бронхіт хронічний
Первоцвіт високий — ангіна, бронхіт хронічний
Первоцвіт полонинський — ангіна, бронхіт хронічний
Перестріч гайовий — екзема
Переступень білий — водянка, епілепсія

Переступень дводомний — водянка, епілепсія
Перець стручковий однорічний — апетит знижений
Персик звичайний — анемія
Перстач білий — гіпертиреоз
Перстач гусячий — шлунковий біль
Перстач повзучий — кишкова кровотеча
Перстач прямостоячий — ентероколіт
Перстач сріблястий — ниркова кровотеча
Петрушка кучерява — діуретичний засіб
Печіночниця звичайна — гепатохолецистит, ревматизм
Пижмо звичайне — гастрит
Пирій повзучий — простатит
Півники бліді — бронхіт хронічний, радикуліт
Півники болотні — бронхіт хронічний, опіки, радикуліт
Півники німецькі — бронхіт хронічний, радикуліт
Півники флорентійські — бронхіт хронічний, радикуліт
Півонія вузьколиста — епілепсія
Півонія незвичайна — неврастенія
Підбіл звичайний (мати-й-мачуха) — бронхіт гострий
Підлісник європейський — легеневі кровотечі
Підмаренник м'який — епілепсія
Підмаренник справжній — жовтяниця
Підмаренник чіпкий — нирковокам'яна хвороба
Пізньоцвіт осінній — злоякісні пухлини
Пілокарпус перистолистий — глаукома
Плакун верболистий — пронос
Плаун альпійський — цистит
Плаун баранець — алкоголізм
Плаун булавоподібний — цистит
Плаун двогострий — цистит

Плаун заплавний — цистит
Плаун колючий — цистит
Плетуха звичайна — закрепи
Плющ звичайний — бронхіт хронічний
Повитиця європейська — закрепи
Подорожник блошиний — закрепи
Подорожник великий — бронхіт гострий
Подорожник індійський — закрепи
Подорожник ланцетолистий — бронхіт гострий
Подорожник середній — бронхіт гострий
Подофіл щиткоподібний — злякисні пухлини
Полин австрійський — апетит знижений
Полин Боже дерево — апетит знижений
Полин гіркий — апетит знижений
Полин звичайний — апетит знижений
Полин однорічний — апетит знижений
Полин польовий — апетит знижений
Полин приморський — апетит знижений
Полин цитварний — апетит знижений
Портулак городній — діуретичний засіб
Приворотень блискучий — пронос
Приворотень звичайний — діуретичний засіб
Псоралея кістянкова — вітиліго
Пуерарія лопатева — гарячка
Пухівка широколиста — закрепи, потогінний засіб
Пшінка весняна — вугрі юнацькі

Р

Ранник вузлуватий — кропивниця
Рдесник плавучий — дерматит

Ревінь тангутський — закрепи
Редька посівна чорна — бронхіт гострий
Резеда жовта — діуретичний засіб
Реп'яшок язичкоподібний — екзема
Рицина звичайна — закрепи
Ріжки — маткові кровотечі
Ріпа — бронхіт гострий
Робінія звичайна — кашель
Родіола рожева — дистонія вегето-судинна
Родовик лікарський — ентероколіт, стоматит
Рододендрон жовтий — ревматизм
Рожа рожева — кашель
Розмарин справжній — дистонія вегето-судинна
Розрив-трава дрібноквіткова — маткові кровотечі
Розторопша плямиста — гепатит
Розхідник звичайний — бронхіт гострий
Ромашка без'язичкова — гельмінти
Ромашка лікарська — коліт хронічний
Росичка англійська — імпотенція
Росичка круглолиста — кашель
Росичка оберненояйцеподібна — кашель
Росичка середня — кашель
Рута садова — шлунковий біль
Рутвиця мала — кашель
Рутвиця орликолиста — жовтяниця
Рутвиця смердюча — кашель
Рутка лікарська — жовчогінний засіб
Ряска мала — кропивниця

С

- Самосил білоповстистий — геморою
Самосил гайовий — геморою
Самосил часниковий — геморою
Самшит вічнозелений — холецистит
Саротамнус віниковий — аритмія
Свербіжниця польова — дерматит
Секурина кущиста — параліч
Селера пахуча — апетит знижений, цироз печінки
Сереноа повзуча — аденома простати
Серпій увінчаний — жовчогінний засіб
Сиверсія гірська — пронос
Синюха голуба — бронхіт гострий
Синяк звичайний — кашель судомний
Ситник розлогий — нирковокам'яна хвороба
Сить кругла — безплідність
Сідач коноплевий — жовчогінний засіб
Скополія карніолійська — паркінсонізм
Скорзонера низька — кашель спастичний
Скумпія звичайна — пронос, рани гнійні
Слива африканська — аденома, простатит
Слива домашня — закрепи
Смовдь гірська — шлунковий біль
Смовдь кримська — епілепсія
Смовдь руська — відхаркувальний засіб
Смоківниця звичайна — кашель, бронхіт гострий
Смородина чорна — подагра
Собача кропива звичайна — ішемічна хвороба серця
Собача кропива п'ятилопатева — ішемічна хвороба серця
Сокирки польові — кон'юнктивіт

Солодка гола — кашель
Сон розкритий — безсоння, істерія
Сон таврійський — істерія
Сон чорніючий — істерія
Соняшник однорічний — шлунковий біль
Сосна звичайна — гострі респіраторні вірусні захворювання
Софора японська — діатез
Спіруліна — ожиріння
Спориш звичайний — нирковокам'яна хвороба
Стеркулія платанолиста — гіпотонія
Стрілолист (частуха болотна) — гломерулонефрит гострий
Стефанія гладенька — неврастенія
Стокротки багаторічні — бронхіт гострий
Сугайник отруйний — радикуліт
Сумах дубильний — кровоспинний засіб
Суниці лісові — гіпертонічна хвороба
Суріпиця звичайна — імпотенція
Суховершки звичайні — гострі респіраторні вірусні захворювання
Сухоребрик лікарський — бронхіт хронічний
Сухоцвіт багновий — гіпертонічна хвороба
Сфагн — рани гнійні
Сферофіза солонцева — гіпертонічна хвороба

Т

Талабан польовий — імпотенція
Тамус звичайний — ревматизм
Татарник звичайний — кашель
Терен звичайний — атонія кишківника, ентерит, жарознижувальний засіб
Терміналія Хебула — дизентерія
Термопсис ланцетоподібний — бронхіт хронічний

Тирлич ваточникоподібний — нирковокам'яна хвороба
Тирлич жовтий — гастрит гіпоацидний
Тирлич звичайний — гастрит гіпоацидний
Тирлич крапчастий — гастрит гіпоацидний
Тирлич хрещатий — гастрит гіпоацидний
Топінамбур — діабет
Тополя бальзамічна — нирковокам'яна хвороба, виразки трофічні
Тополя біла — аденома простати, нирковокам'яна хвороба, виразки трофічні
Тополя дельтолиста — нирковокам'яна хвороба, виразки трофічні
Тополя пірамідальна — нирковокам'яна хвороба, виразки трофічні
Тополя чорна — нирковокам'яна хвороба, виразки трофічні
Троянда біла — жовчнокам'яна хвороба
Троянда дамаська — жовчнокам'яна хвороба
Туя західна — аденома, простатит

Ф

Фейхоа Селлова — гастрит гіпоацидний
Фенхель звичайний — шлунковий біль
Фіалка запашна — коклюш
Фіалка китайбелева — гострі респіраторні вірусні захворювання
Фіалка польова — гострі респіраторні вірусні захворювання
Фіалка триколірна — гострі респіраторні вірусні захворювання
Фізаліс звичайний — нирковокам'яна хвороба

Х

Хамеріон вузьколистий — ангіна
Хвилівник звичайний — дерматит алергічний
Хвощ польовий — діуретичний засіб
Хміль звичайний — неврастенія
Холодок лікарський — діуретичний засіб

Хрін звичайний — гастрит гіпоацидний

Хрінниця посівна — короста

Ц

Цибуля городня — атонія кишок

Цикламен європейський — головний біль

Цикорій дикий — цироз печінки

Циміцифуга даурська — гіпертонічна хвороба

Цмин пісковий — жовчогінний засіб

Ч

Чабер садовий — ентерит

Чай китайський — загальна слабкість

“Чайний гриб” — коліт спастичний

Чаполоч пахуча — апетит знижений

Часник городній — загальнозміцнювальний засіб

Частуха болотна — див. Стрілолист

Чебрець двоподібний — кашель вологий

Чебрець звичайний — кашель вологий

Чебрець Калльє — кашель вологий

Чебрець Маршаллів — кашель вологий

Чебрець плазкий — кашель вологий

Чемериця біла — себорей

Чемериця Лобелієва — себорей

Чемериця чорна — себорей

Черета поникла — псоріаз

Черета промениста — псоріаз

Черета трироздільна — алергія, псоріаз

Черемха звичайна — ентерит

Черешня — коліт хронічний

Чина лучна — бронхіт гострий
Чистець болотяний — гіпертонічна хвороба
Чистець лісовий — гіпертонічна хвороба
Чистотіл звичайний — злоякісні пухлини
Чорниця звичайна — діабет, анемія
Чорнокорінь лікарський — виразки трофічні
Чорнушка посівна — гіпогалактія

Ш

Шавлія ефіопська — легенева кровотеча
Шавлія лікарська — гастрит гіпоацидний
Шавлія мускатна — тахікардія
Шандра звичайна — тахікардія
Шипшина зморшкувата — авітаміноз
Шипшина повисла — авітаміноз
Шипшина собача — авітаміноз
Шипшина травнева — авітаміноз
Шипшина яблунева — авітаміноз
Шовковиця біла — дисбактеріоз, гіпертонічна хвороба, ниркова недостатність
Шовковиця чорна — дисбактеріоз, гіпертонічна хвороба, ниркова недостатність
Шоломниця байкальська — гіпертонічна хвороба
Шоломниця звичайна — гіпертонічна хвороба
Шолудивник болотний — маткові кровотечі
Шпинат городній — гастрит гіперацидний

Щ

Щавель альпійський — коліт гострий
Щавель водяний — коліт гострий

Щавель кислий — коліт гострий
Щавель кінський — коліт гострий
Щавель кучерявий — коліт гострий
Щавель шпинатний — коліт гострий

Я

Яблуня лісова — коліт
Яглиця звичайна — подагра
Ялина європейська — гострі респіраторні вірусні захворювання
Ялиця біла — гострі респіраторні вірусні захворювання
Ялиця сибірська — гострі респіраторні вірусні захворювання
Ялівець звичайний — діуретичний засіб
Ялівець козачий — облісіння
Ясен білоцвітний — дизентерія
Ясен звичайний — поліартрит ревматичний
Ясенець білий — цистит
Ясенець голостовпчиковий — ревматизм
Ячмінь звичайний — гастрит гострий

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бердишев Г. В. Природне лікування // Українська газета. — 2001. — № 13. — С. 5.
2. Болтарович З. Народна медицина українців // Київська старовина. — 1993. — № 2. — С. 107—112.
3. Валов П. Найкращі поради наших читачів // Валеологія. — 2002. — № 9.— С. 17—18.
4. Гамерман А. Ф., Кадаєв І. Н., Яценко-Хмелевський А. А. Лікарські рослини. — М.: Вища школа, 1990. — 361 с.
5. Грицик Т. М. Ефективні лікарські рослини // Трибуна. — 1998. — № 5—6. — С. 47.
6. Данилевський Г. С Чай замість горілки // Валеологія. — 2002. — № 3. — С. 14.
7. Дашків Л. В. Компреси, примочки, припарки // Валеологія. — 1999. — № 23. — С. 31.
8. Жигалов П. Я., Галань К. І. Рецепти народної медицини. — Львів: Край, 1993. — 64 с.
9. Заверуха Б. В. Бережіть лікарські рослини. — К.: Урожай, 1987. — 216 с.
10. Зінковська Л. Фітотерапія сьогодні і завтра // Урядовий кур'єр. — 1997. — 26 липня, — С. 12.
11. Зубицька Н. Лікує природа // Народна газета. — 2002 — № 5. — С. 8.
12. Зубицька Н. Поради народного лікаря // Початкова школа. — 1997. — № 5—6. — С. 53—55.
13. Зубицька Н. Сосна як лікувальний засіб // Народна газета. — 2002. — № 3. — С. 8.
14. Зубицький Д., Зубицька Н. Головні болі. Лікує природа // Народна газета. — 1996. — № 6. — С. 9.
15. Зубицький Д. Фітотерапія – метод лікування лікарськими

- рослинами та виготовленими з них препаратами // Вітчизна. — 1997. — № 3—4. — С. 155—156.
16. Івашин Д. С. та ін. Довідник по заготівлі лікарських рослин. — К.: Урожай, 1989. — 277 с.
17. Каган З. Я. Бронхіт. Варикозне розширення вен на ногах. Лікування. // Трибуна. — 1998. — № 9—10. — С. 45—47.
18. Ковальов В. Н., Сербін А. Г. Тисяча рецептів із лікарських трав. — К.: Поліграф книга, 1992. — 144 с.
19. Колодійчук Є. Епілепсія і фітотерапія // Урядовий кур'єр. — 2000. — 15 січня. — С. 8.
20. Комендар В. Лікарські рослини Карпат. — Ужгород: Карпати, 1989. — 203 с.
21. Крикевич С. В. Сосна – це комора неперевершених ліків // Валеологія. — 2000. — № 24. — С. 22.
22. Кушнірук Н. Рецепти // Валеологія. — 2001. — № 22. — С. 20.
23. Лікарські рослини : Енциклопедичний довідник / Відп. ред. А. М. Гродзінський. — К.: Голов. ред. УРЕ, 1990. — 544 с.
24. Логіна І. Г. Дисбактеріоз // Валеологія. — 2001. — № 23. — С. 16—17.
25. Мантулич Є. Народна медицина про лікування бронхітів // Будьмо здорові. — 1998. — № 12. — С. 21.
26. Мінарчинко В. М. Ресурси лікарських рослин в Україні. // Український ботанічний журнал. — 2000. — № 1.— С. 21—25.
27. Морозюк С. С., Протопопова В. В. Альбом з ботаніки. — К.: Здоров'я, 1990. — 152 с.
28. Мурах В. І., Стекольников Л. І. Наш зелений зцілюючий товариш. — Мінськ: Урожай, 1986. — 256 с.
29. Нечерда О. Така стара нова медицина // Науковий світ. — 1999. — № 2. — С. 10—12.
30. Нікін Л. В. Не зашкодь, або як правильно користуватися

- лікарськими травами //Валеологія. — 2000. — № 21. — С. 22—23.
31. Носаль І. М. Від рослини – до людини. — К.: Веселка, 1992. — 608 с.
32. Носаль М. М., Носаль І. М. Лікарські рослини та способи їх застосування в народі. — Житомир: Полісся, 1991. — 274 с.
33. Носарева Л. Природа віддає свої дари – збирайте, але правильно // Високий замок. — 1996. — 25 червня. — С. 10.
34. Нуралієв Ю. Лікарські рослини. — Душанбе: Маориф, 1991. — 288 с.
35. Підоплічко І. Г. Наш друг – природа. — Ужгород: Карпати, 1998. — 216 с.
36. Олешко Н. Є. Таємниці народної медицини // Валеологія. — 1999. — № 15. — С. 10—11
37. Попов О. П. Лікарські рослини в народній медицині. — К.: Здоров'я, 1990 — 302 с.
38. Попсуєнко Ю. Г. Народна медицина українців // Трибуна. — 2001. — № 1—2. — С. 44.
39. Скорина О. Відкриття професора Сітька // Українська газета. — 1999. — 10 червня. — С. 4.
40. Смик Г. К. У природі й на городі: зелена аптека України. — К.: Урожай. 1990. — 256 с.
41. Сотник В. Ф. Скарбниця здоров'я. — М.: Лісова промисловість, 1995. — 63 с
42. Стекольников Л. І., Мурох В. І. Цілющі скарбниці природи. — Мінськ: Урожай, 1990. — 272 с.
43. Стрижев А. Н., Зуєв Д. П. та інші. Велика книга лісу. — М.: ОЛІМА—ПРЕС, 1999. — 731 с.
44. Товстуха Є. С. Народна медицина. — К.: Техніка, 1999. — 456 с.
45. Товстуха Є. С. Фітотерапія. — К.: Здоров'я, 1990. — 304 с.
46. Чикаленко Т.С. Атлас ареалів і ресурсів лікарських рослин України. — К.:Здоров'я, 1993. — 332 с.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	
РОЗДІЛ I. РОСЛИННИЙ СВІТ КАРПАТСЬКОГО КРАЮ – СЕКРЕТ ЦІЛЮЩОЇ СИЛИ І ЗАПОРУКА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ	
1.1. Історія фітотерапії	
1.2. Чому цілющі лікарські рослини?	
1.3. Рідкісні та зникаючі лікарські рослини: з легенди - в життя...	
1.4. Екскурсія у світ лікарських рослин, які потребують охорони	
1.5. Значення народної медицини в житті людини. Суть і переваги фітотерапевтичного методу лікування	
РОЗДІЛ II. ВИГОТОВЛЕННЯ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ЛІКАРСЬКИХ ПРЕПАРАТІВ РОСЛИННОГО ПОХОДЖЕННЯ ДЛЯ ЛІКУВАННЯ РІЗНОМАНІТНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ	
2.1. Методика заготівлі лікарської сировини	
2.1.1. Збирання лікарських рослин	
2.1.2. Сушіння лікарської сировини	
2.1.3. Зберігання лікарських рослин	
2.1.4. Виготовлення лікарських форм	
2.2. Процедури при лікуванні рослинами	
2.3. Способи використання й дозування лікарських рослин	
РОЗДІЛ III. ГОТОВІ ЛІКУВАЛЬНІ СУМІШІ І ЧАЇ.	
РОЗДІЛ IV ДИКОРΟΣЛІ ТА КУЛЬТИВОВАНІ ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ	
РОЗДІЛ V РЕЦЕПТИ ЛІКУВАННЯ НАЙБІЛЬШ ПОШИРЕНИХ ХВОРОБ ЛІКАРСЬКИМИ РОСЛИНАМИ	
ВИСНОВКИ	

Алфавітний покажчик українських і латинських назв лікарських рослин Карпатського краю	
Алфавітний покажчик рослин і захворювань, при яких описуються способи приготування лікарських форм з рослин	
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ

1. **Алексєєв Олександр Іванович** – кандидат медичних наук, доцент, завідувач кафедри анатомії, фізіології і валеології Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка;
2. **Гвоздецький Петро Іванович** – фітотерапевт;
3. **Сушко Леся Петрівна** – аспірант інституту природничо-географічної освіти та екології НПУ ім. М.П.Драгоманова;
4. **Філь Віталій Михайлович** – кандидат біологічних наук, доцент кафедри анатомії, фізіології і валеології Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.